

*Academia de Științe
a Moldovei*

*Ministerul Economiei
al Republicii Moldova*

IEFS

Institutul de Economie, Finanțe și Statistică

ECONOMIE și SOCIOLOGIE
revistă teoretico-științifică, fondată în anul 1953

Nr. 4 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chișinău

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Redactor-șef:

Gheorghe ILIADI, doctor habilitat, profesor cercetător (IEFS)

Redactor-șef adjunct, compartimentul Economie:

Vadim MACARI, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Redactor-șef adjunct, compartimentul Sociologie:

Andrei TIMUȘ, membru corespondent (AȘM)

Membrii:

Dumitru MOLDOVAN, membru corespondent (ASEM)

Gheorghe MIȘCOI, membru corespondent (AȘM)

Alexandru STRATAN, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)

Mircea CIUMARA, doctor, profesor universitar, INCE al AȘ (România)

Vasa LASZLO, doctor, conferențiar universitar (Ungaria)

Michael GRINGS, doctor, profesor (Germania)

Alexandr NECHIPELOV, academician, vicepreședinte AȘ (Rusia)

Felix ZINOVIEV, academician, profesor (Ucraina)

Jamila BOPIEVA, doctor habilitat (Kazahstan)

Vilayat VALIYEV, doctor (Azerbaijan)

Galina ULIAN, doctor habilitat, profesor universitar (USM)

Alexandru GRIBINCEA, doctor habilitat, profesor universitar (ULIM)

Tudor BAJURA, doctor habilitat, conferențiar universitar (IEFS)

Valeriu DOGA, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)

Tatiana MANOLE, doctor habilitat, profesor universitar (IEFS)

Victoria TROFIMOV, doctor (AȘM)

Victor MOCANU, doctor, conferențiar universitar (AȘM)

Anatol ROJCO, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Angela TIMUȘ, doctor, conferențiar cercetător (IEFS)

Galina SAVELIEVA, doctor (IEFS)

Radu CUHAL, doctor (BNM)

Conform deciziei Comisiei Superioare de Atestare a CNAA, revista „Economie și Sociologie” este inclusă în „Lista revistelor recomandate pentru a fi recunoscute în calitate de publicații științifice de profil” și acreditată cu Categoria „B”.

© Institutul de Economie, Finanțe și Statistică al AȘM și ME

© Secția de Sociologie a Institutului Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Preluarea textelor editate în revista „Economie și Sociologie” este posibilă doar cu acordul autorului. Responsabilitatea asupra fiecărui text publicat aparține autorilor. Opinia redacției nu coincide totdeauna cu opinia autorilor.

Redactor: Iulita BÎRCĂ

Redactor tehnic: Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS

Redactor (limba engleză): Eugenia LUCĂȘENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC

Designer copertă: Alexandru SANDULESCU

Adresa redacției: Complexul Editorial, IEFS, MD-2064,
or. Chișinău, str. Ion Creangă, 45. **tel.:** 50-11-30, **fax.:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaiulita@mail.ru

*Academy of Sciences
of Moldova*

*Ministry of Economy
of the Republic of Moldova*

IEFS

Institute of Economy, Finance and Statistics

ECONOMY and SOCIOLOGY
theoretical and scientific journal, founded in 1953

No. 4 / 2011

ISSN: 1857-4130

Chisinau
Nr. 4 / 2011

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief:

Gheorghe ILIADI, PhD, Professor (IEFS)

Editor-in-chief of Economics department:

Vadim MACARI, PhD, Associate Professor (IEFS)

Editor-in-chief of Sociology department:

Andrei TIMUȘ, Associate Member (ASM)

Members:

Dumitru MOLDOVAN, Associate Member (ASEM)

Gheorghe MIȘCOI, Associate Member (ASM)

Alexandru STRATAN, PhD, Associate Professor (IEFS)

Mircea CIUMARA, PhD, Professor, INCE of AS (Romania)

Vasa LASZLO, PhD (Hungary)

Michael GRINGS, PhD, Professor (Germany)

Alexandr NECHIPELOV, Academician, Vice President of AS (Russia)

Felix ZINOVIEV, Academician, Professor (Ukraine)

Jamila BOPIEVA, PhD (Kazakhstan)

Vilayat VALIYEV, PhD (Azerbaijan)

Galina ULIAN, PhD, Professor (USM)

Alexandru GRIBINCEA, PhD, Professor (ULIM)

Tudor BAJURA, PhD, Associate Professor (IEFS)

Valeriu DOGA, PhD, Professor (IEFS)

Tatiana MANOLE, PhD, Professor (IEFS)

Victoria TROFIMOV, PhD (ASM)

Victor MOCANU, PhD, Associate Professor (ASM)

Anatol ROJCO, PhD, Associate Professor (IEFS)

Angela TIMUȘ, PhD, Associate Professor (IEFS)

Galina SAVELIEVA, PhD (IEFS)

Radu CUHAL, PhD (BNM)

According to the decision of the Supreme Attestation Commission of NCAA, the journal „Economy and Sociology” is included in „The list of recommended journals to be recognized as scientific profile publications”, and is accredited with „B” category.

© Institute of Economy, Finance and Statistics of ASM and ME

© Sociology Department of Institute of European Integration and Political Science of ASM

The taking over of the texts that are published in the journal „Economy and Sociology” is possible only with the author’s agreement. Responsibility for each published text belongs to the authors. Authors views are not always accorded the editorial board’s opinion.

Editor: **Iulita BIRCA**

Technical editor: **Tatiana PARVAN, Andrian SCLIFOS**

Editor (English): **Eugenia LUCASENCO, Ludmila MUNTEANU-BURLAC**

Designer: **Alexandru SANDULESCU**

Editor address: Editorial Complex, IEFS, MD-2064,
Chisinau, 45, Ion Creanga str., **tel.:** 50-11-30, **fax:** 74-37-94
web: www.iefs.md/complexul-editorial/; **e-mail:** bircaulita@mail.ru

CUPRINS

ECONOMIE

Marijana JOVANOVIĆ, Bojana BEKIĆ, Aleksandra SAVIĆ <i>Oportunități de producție de soia în Republica Serbia</i>	9
Olga SÂRBU, Boris COREȚCHI <i>Promovarea comerțului cu produse agricole ecologice în vederea sporirii eficienței sectorului agrar</i>	15
Pavel MOVILEANU, Maria FIȘTIC <i>Abordarea situațională și implicațiile de perspectivă ale producerii și comercializării strugurilor de masă.....</i>	21
Gheorghe ILIADI, Svetlana DODON <i>Bazele teoretice privind echilibrul bugetar și concepțiile moderne de programare a lui</i>	28
Alexandru GRIBINCEA, Marina PRODAN, Corina GRIBINCEA <i>Politica comercială a Statelor Unite ale Americii și a Uniunii Europene în contextul crizei financiare globale.....</i>	34
Ion BÎZGU, Elisabeta TRĂȘCĂ <i>Resursa umană și factorii decisivi de influență a cererii turistice pe litoral – elemente strategice de folosit în managementul turismului românesc.....</i>	42
Uraz BAIMURATOV <i>O nouă cale de dezvoltare</i>	47
Tatiana TOFAN, Iulita BÎRCĂ <i>Principiile creării economiei bazate pe cunoștințe în Uniunea Europeană.....</i>	52
Constantin DAVID <i>Avantajele Sistemelor Informaționale în cadrul serviciilor bancare.....</i>	57
Petru Ion ROȘCA, Maria GÂF-DEAC <i>Perfecționarea structurilor de gestiune corporativă în întreprinderile moderne.....</i>	72
Radu CUHAL, Mihai UNGUREANU, Mircea BĂDULEȚEANU <i>Gestiunea riscului valutar în activitatea sectorului bancar.....</i>	79
Lilia ROTARU <i>Rolul impozitelor locale la formarea și creșterea bazei fiscale a teritoriului.....</i>	81
Ion CERTAN <i>Împrumutul și creditul bancar în circuitul financiar din economia națională.....</i>	88
Cristina ȚURCANU <i>Valorificarea potențialului creativ al întreprinderii în formarea unei organizații inovatoare.....</i>	102
Viorica SPEIANU <i>Inevitabilitatea crizelor economice mondiale.....</i>	107
Maria FIȘTIC <i>Semnificația, starea actuală și metodele de stimulare ale exportului producției viti-vinicole.....</i>	112
L.A. BAHCIVANJI, V.S. LESOGOROVA <i>Intensificarea creșterii porcinelor în baza inovațiilor și investițiilor</i>	118

Natalia MOCANU <i>Clusterul și rolul lui în dezvoltarea economiei europene.....</i>	121
Ion BARBAROȘ <i>Particularitățile utilizării eficiente a resurselor funciare în legumicultura Republicii Moldova.....</i>	126
Natalia SUDITU <i>Strategia adoptării deciziei manageriale: lansarea unui nou produs pe piață.....</i>	130
Aurelia ȘUȘU-ȚURCAN <i>Activitatea de cercetare-dezvoltare: evaluări și analize.....</i>	135
Andrei TIMUȘ, Victoria CLIPA <i>Performanțele investițiilor străine directe în Republica Moldova în perioada post criză.....</i>	147
Victor MOROZ, Anatolie IGNAT <i>Abordări strategice privind asigurarea securității alimentare a Republicii Moldova.....</i>	153
Constantin AGAFIȚĂ <i>Echilibrarea bugetului public prin prisma ajustării veniturilor și cheltuielilor.....</i>	161

SOCIOLOGIE

Victor MOCANU, Nicolae SALI <i>Aspecte teoretico-metodologice ale cercetării structurii sociale în condițiile transformării societății moldovenești.....</i>	170
--	-----

CONTENTS

ECONOMY

Marijana JOVANOVIĆ, Bojana BEKIĆ, Aleksandra SAVIĆ <i>Opportunities for soybean production in Republic of Serbia.....</i>	9
Olga SÂRBU, Boris COREȚCHI <i>Promoting the trade of organic agricultural products in order to increase the efficiency of agricultural sector.....</i>	15
Pavel MOVILEANU, Maria FIȘTIC <i>Situational approach and perspective implications of table grapes production and marketing.....</i>	21
Gheorghe ILIADI, Svetlana DODON <i>Theoretical basis of budget balance and modern concepts of its programming.....</i>	28
Alexandru GRIBINCEA, Marina PRODAN, Corina GRIBINCEA <i>Us trade policy with European Union in the context of the global financial crisis.....</i>	34
Ion BIZGU, Elisabeta TRASCA <i>Human resources and influence of the deciding factors of seaside tourism demand - strategic elements used in the management of romanian tourism.....</i>	42
Uraz BAIMURATOV <i>New way of development.....</i>	47
Tatiana TOFAN, Iulita BIRCA <i>The principles of the creation of economy based of knowledge in the European Union</i>	52
Constantin DAVID <i>Advantages of the informational systems in the banking services.....</i>	57
Petru Ion ROȘCA, Maria GÂF-DEAC <i>Improvement of corporate management structure in modern enterprises.....</i>	72
Radu CUHAL, Mihai UNGUREANU, Mircea BĂDULEȚEANU <i>Exchange rate risk management in the banking sector activity.....</i>	79
Lilia ROTARU <i>Role of the local taxes in formation and growth of the territorial tax base.....</i>	81
Ion CERTAN <i>Borrowing and Bans' Loan in National Economy Financial Turnover.....</i>	88
Cristina ȚURCANU <i>The valorization of company's creative potential in the formation of an innovational organization.....</i>	102
Viorica SPEIANU <i>Inevitability of economic crisis.....</i>	107
Maria FIȘTIC <i>Significantly, the current status and stimulation methods of export production of wine.....</i>	112
L.A. BAHCIVANJI, V.S. LESOGOROVA <i>Intensification of pig-breeding on the innovation and investment basis.....</i>	118

Natalia MOCANU <i>Cluster and its role in the development of the european economy</i>	121
Ion BARBAROȘ <i>Particularities for efficient use of land resources in vegetable growing in Republic of Moldova.....</i>	126
Natalia SUDITU <i>Strategy of management decisions making: bringing a new product on the market.....</i>	130
Aurelia ȘUȘU-ȚURCAN <i>Research and development: assessments and analysis.....</i>	135
Andrei TIMUȘ, Victoria CLIPA <i>Foreign direct investment performance in the Republic of Moldova post-crisis period.....</i>	147
Victor MOROZ, Anatolie IGNAT <i>Strategic approaches to ensure the food security of the Republic of Moldova.....</i>	153
Constantin AGAFITA <i>Balancing the budget in terms of public revenue and expenditure adjustments.....</i>	161

SOCIOLOGY

Victor MOCANU, Nicolae SALI <i>Theoretical and methodological aspects of the research of social structure in the conditions of moldovan society's transformation.....</i>	170
---	-----

ECONOMIE/ECONOMY

OPORTUNITĂȚI DE PRODUCȚIE DE SOIA ÎN REPUBLICA SERBIA

*Marijana JOVANOVIĆ, asistent de cercetare
Bojana BEKIĆ, conf. cercet.
Aleksandra SAVIĆ, masterand*

Producția de soia, atât în monocultură, precum și în calitate de cultură combinată îndeplinește criteriile în materie de randament al semințelor, biomasa de suprafață, precum și cantitatea de nutrienți care intră în sol. Republica Serbia este printre cei mai importanți producători de soia din Europa, oamenii de afaceri din cadrul statului obișnuind să extindă potențialul de producție. În ultimii ani, influențate de criza economică globală, toate produsele agricole au înregistrat o scădere pe piețele bursiere interne și internaționale, în timp ce semințele de soia au înregistrat un scor pozitiv și prețuri constante, ceea ce justifică producția acestora. Se poate, prin urmare, de concluzionat că prin utilizarea caracteristicilor favorabile a diferitor specii de plante utilizând producția organică, producția în sine justifică investiția inițială.

Cuvinte cheie: semințe, potențial de producție, justificare economică pentru producția de soia, agricultura organică

Introducere. Cultivarea de soia în conformitate cu metodele agriculturii ecologice în Republica Serbia și dezvoltarea acestui sector pot fi realizate prin producerea unor cantități suficiente de alimente de calitate și în condiții de siguranță. Este timpul pentru a profita de agricultura autohtonă, aceasta fiind comparată cu cea din țările industrializate: aer, terenuri nepoluante, producători buni, personal științific și profesional. Soia, în conformitate cu metodele de producție ecologică și certificare poate întruni aceste cerințe. această cerință ar fi pe deplin satisfăcută. Tranziția de la producția convențională la cea ecologică este relativ simplă din punctul de vedere al tehnologiei, mai ales atunci când vine vorba de zone mai mici. Respectând principiile de bază ale tehnologiei de creștere a soiei, în același timp sunt respectate cerințele de bază ale producției ecologice. Creșterea ariei spațiului destinat pentru producția ecologică va afecta în mod semnificativ creșterea producției convenționale, ceea ce se va integra foarte bine în rotația culturilor, iar calitatea de prelucrare a cerealelor ar putea deveni semnificativă pentru exportatorii de produse din soia.

OPPORTUNITIES FOR SOYBEAN PRODUCTION IN REPUBLIC OF SERBIA¹

*Marijana JOVANOVIĆ, research assistant
Bojana BEKIĆ, associate researcher
Aleksandra SAVIĆ, master student²*

Production of soybean, both in monoculture, as well as as a the combined crop satisfies the criteria in term of seed yields, aboveground biomass, and the amount of nutrients that enter the soil. Republic Serbia of soybean production is among the most important producers in Europe, local businessmen used to expand production potential. In recent years, influenced by the global economic crisis, all agricultural products in domestic and international stock exchanges commodity recorded decline, while soybean seed recorded a positive score and constant prices, which justify production. It can therefore be concluded that the use of favorable characteristics of plant species using organic production, production justifies the initial investment.

Key words: seed yield, production potential, economy justification for soybean production, organic farming

Introduction. Cultivation of soybean according to the methods of organic agriculture in the Republic of Serbia and its development can be achieved by production of sufficient quantities of safe quality food. Time to take advantage of domestic agriculture as compared to industrialized countries: air, unpolluted land, good producers, scientific and professional personnel. Soybean according to the methods of organic production and certification this requirement would be fully met. The transition from conventional to organic production is relatively simple from the standpoint of technology, especially when it comes to smaller areas. Respect the basic principles of technology growing soybeans at the same time respect the basic requirements of organic production. Increasing the area under organic production would significantly affected the increase in conventional production, strain to fit well into crop rotation, and grain processing quality could become significant exporters of soy products.

Soybean production areas in the world in the last three to four decades, is poised for continued growth,

¹ The work is part of the research project of the Ministry of Education and Science Republic of Serbia no. 46006, entitled "Sustainable Agriculture and Rural Development in order to achieve the strategic objectives of the Republic of Serbia in the Danube Region"

² Marijana Jovanovic, research assistant, manajov@yahoo.com, Bojana Bekic, research associate, bojana_b@iep.bg.ac.rs, Institute of Agricultural Economics, Volgina 15 Street, 11060 Belgrade, Serbia, Aleksandra Savic, aleksandrasavic159@gmail.com, master student at Faculty of Agriculture, Belgrade, Serbia.

Zonele de producție de soia din lume, în ultimele trei-patru decenii, au fost supuse unei creșteri continue, iar acest fapt poate fi justificat prin capacitatea acesteia de a se adapta la condițiile fiecărei regiuni și capacității sale naturale de a fi bine tolerată în cultivarea în comun a culturilor, cu plante din alte familii, ceea ce ajută la menținerea unui randament constant al recoltei, precum și sporirea acesteia. Consecințele sale nutriționale cu privire la prezența potențialelor substanțe nutritive care pot fi folosite în hrana omului și a animalelor, se manifestă într-un procent ridicat de 19% de grasimi, 37% proteine și o cantitate mare de vitamine. În nutriția umană, soia este utilizată sub formă de: lapte de soia, brânză (tofu), făină, ulei, etc. În sens agronomic, cultura respectivă este indispensabilă pentru relația simbiotică cu tulpini de bacterii din genul *Rhizobium* sp., cu care formează o rădăcină noduloasă, în care se efectuează procesul de fixare a azotului, de exemplu fixarea azotului din aer și îmbogățirea solului cu elemente esențiale.

Baza agriculturii ecologice o reprezintă rotația culturilor, producția agricolă ca un sistem, fiind evidențiată în conformitate cu tipul de producție și fertilitatea solului. Soia necesită un sol fertil, sol structural cu proprietăți fizice, chimice și biologice bune și care nu se raportează la solurile acide. Cele mai bune culturi premergătoare sunt: sfecla de zahăr, cartofii, in, cânepă, porumb, rapiță, precum și toate boabele mici. Toate culturile premergătoare cu excepția florii-soarelui sunt potrivite pentru soia. În cele mai multe cazuri, debutul bolilor, cum ar fi cele la însămânțare (*Sclerotia* sp. *Phoma* sp. *Phomopsis* sp, etc.) a fost semnificativ mai mare, ceea ce a influențat cu siguranță reducerea cantității recoltei.

Necesitățile culturii de soia. Cultivarea este de obicei redusă, dar aceasta încă se aplică la folosirea de utilaje care nu vor deteriora caracteristicile terenului, dar vor îmbunătăți întotdeauna fertilitatea. Prin urmare, în agricultura ecologică nu se aplică plasticul procesat prin răsturnare adâncă, dar pluguri folosite pentru dispersia solului. Pentru producția de succes a soiei, cultivarea primară ar trebui să fie efectuată toamna, în timp ce efectuarea procesului de bază în primăvara conduce la o reducere a recoltei. Dacă este iarnă sau primăvară, pe terenurile cu boabe mici (de grâu sau orz), imediat după recoltare se face curățarea miriștii. Această măsură asigură amestecarea reziduurilor de recoltă în stratul de suprafață, precum și distrugerea buruienilor. Pământul rămâne fragmentat și trebuie să fie arat astfel încât semințele să se prindă atunci când fac contact cu solul, și nu cu resturile de plante. Cultivarea de primăvară începe a doua săptămână de la începerea lucrărilor de primăvară. Acesta se efectuează prima dată gradat și egalizează umiditatea, reduce și zona de contact, și prin urmare are loc drenajul solului. Stratul de suprafață se încălzește mai repede, mai repede germinează și apare, prin urmare, vegetația. Cu câteva zile înainte de semănat se face un alt pas pentru distrugerea buruienilor tinere doar rasarite și fragmentarea mai departe a terenurilor.

Cercetările au arătat că soia are o cerere mare de azot, pentru că prezența crescută de azot în zona rădăcinilor poate avea un impact negativ asupra formării bulburilor. Din acest motiv, este necesar să fie furnizate împreună cu semințele tulpini de bacterii, în cazul în care terenul se apropie de această utilizare. Fertilizarea în agricultura ecologică se efectuează în funcție de fertilitatea solului, compozitele,

and this can be justified by its ability to adapt to the conditions of each region and its natural ability to well tolerated in joint cultivation of crops, with plants from other families, which helps to maintain a constant yield, and to increase it. Its nutritional consequences of the presence of potential nutrients that can be used in human and animal nutrition in a large percentage-19% fat, 37% protein, and a large amount of vitamins. In human nutrition soy is used in the form of: soy milk, cheese (tofu), flour, oil, etc., While in the agronomic sense, culture is indispensable for the ability symbiotic relationship with strains of bacteria of the genus *Rhizobium* sp., with whom to form a root nodule (lump), in which nitrogen fixation process is performed, ie. nitrogen fixation from the air and soil enrichment of the essential element.

The basis of organic agriculture is crop rotation, crop production as a system, installed in accordance with the type of production and soil fertility. Soybean requires fertile soil, structural soil with good physical, chemical and biological properties of soils, and do not correspond to acidic soil. The best prerequisite are: sugar beet, potatoes, flax, hemp, corn, rapeseed, and all small grains. All prerequisite, but sunflowers are suitable for soybean. In most cases the onset of disease such sowing (*Sclerotia* sp. *Phoma* sp. *Phomopsis* sp, etc.) Was significantly higher, which is certainly influenced the reduction in yield.

Soybean cropping needs. Tillage is usually reduced, but it still applies to the use of machines will not deteriorate the characteristics of the land, but will always improve fertility. Therefore, in organic agriculture does not apply rollover deep processing plastic, but the ripper plows used for soil dispersion. For successful production of soybean primary tillage should be carried out in the fall, while performing basic process in the spring leads to a reduction in yield. If it is winter or spring predusev small grains (wheat or barley) immediately after the harvest is done peeling stubble. This measure ensures mixing crop residues in the surface layer, and the destruction of weeds. Harvest remains fragmented and must be plowed so that sows the seeds when they make contact with the soil, not the plant remains. Spring tillage begins the second week of the start of spring works. It was first performed grading and equalizes the moisture, and reduces the contact area, and therefore draining soil. The surface layer is heated faster, faster germination and emergence, and therefore the vegetation. A few days before sowing to make another walkthrough and thus destroy young weed just sprouted and further fragments of land.

Research has shown that soy has a high demand on nitrogen, because the increased presence of nitrogen in the root zone can have a negative impact on the formation of lumps. For this reason, it is necessary to be supplied along with seeds strains of bacteria, if the land is coming to this usage. Fertilization in organic farming is carried out according to the fertility of soil, compost and manure and fertilizer are the most used, due to the provision of sufficient quantities of organic matter,

gunoiul de grajd și îngrășămintele fiind cele mai utilizate, ca urmare a furnizării de cantități suficiente de materie organică, care hrănește plantele, îmbogățește solul, fără emisii suplimentare.

Începerea semănăturilor este determinată de nevoile minime a plantelor de căldură, în prima jumătate a lunii aprilie, și se poate realiza până la sfârșitul lunii iunie. Semințele utilizate pentru însămânțare trebuie să fie bine germinate și din soiuri pure. Pentru plantele în stadii incipiente în scopul protejării împotriva atacurilor de ciuperci patogene, protecția se poate realiza folosind tratamente e-biofizice. Semințele, chiar înainte de semănat, se tratează cu spray bacterial nodular *Bacterium japonicum*.

Nici o tulpină nu este rezistentă la atacurile buruienilor, când acestea ating pământul de calitate mai slabă, iar protejarea culturilor, care se realizează prin afinare și prin sfârșitul apei capilare din stratul superior al solului, reduce consumului de apă și duce la creșterea roadei. În cazul în care este posibil, se face irigarea terenurilor de soia de două sau trei ori, în funcție de condiții. Prima dată irigarea se face în momentul înfloririi, celelalte în timpul apariției foliculului și a treia oară în timpul creșterii semințelor. Irigarea trebuie să se facă în dimineață sau seara din cauza stresului. Irigarea este cea mai rațională atunci când este făcută prin pulverizare pentru culturile de soia sau un grup de plante mici.

În producția ecologică, bolile plantelor, dăunătorii și buruienile sunt suprimate prin: alegerea corectă a speciilor și varietăților, rotația culturilor cu mulți ani de înlocuire regulată a culturilor, cultivarea corespunzătoare a solului, protecția utilă a plantelor prin crearea unor condiții favorabile de dezvoltare a dușmanilor naturali ai dăunătorilor, buruienilor, distrugerea mijloacelor fizice și mecanice. Esența metodelor de protecție a plantelor o reprezintă protecția integrată prin utilizarea diverselor materiale de protecție biologică a plantelor.

În producția ecologică, este necesar să se stabilească "coridoarele ecologice", cu un amestec de plante aromatice și alte plante utile și specii sălbatice. Eco-coridoarele oferă un habitat pentru insectele benefice, păsări și specii de plante care atrag agenții de cauzalitate a bolilor și dăunătorilor și cel mai important, determină creșterea biodiversității și contribuie la echilibrarea relațiilor între culturi. Eco-coridoarele sunt însămânțate (plantate) pe o parcelă de 50 -100 m lățime, pentru că aceasta este raza de acțiune a prădătorilor. Cel mai bine este faptul că aceste eco-coridoare înfloresc continuu în direcția lungimii câmpului și permit funcționarea neîntreruptă a terenurilor. Pentru aceasta este utilizat un amestec de specii anuale (marar, galbenele, galbenele de Africa, Nasturtium, facelija, hrișcă, musetel etc.), bi-anoale și multi-anoale de mai multe specii (funde înflorite, păpădie, anason, fenicul, coriandru, coada soricelului, valeriana, trifoi etc.). Permisele producției ecologice sunt determinate de utilizarea produselor de protecție a plantelor (de exemplu, insecticide - uleiuri vegetale, pyrethrin din Buvač, kvazija, ratenon, agenți biologici bazate pe bacterii, virusuri, ciuperci – cum ar fi *Bacillus thuringiensis*, feromoni, hidroxid de cupru, săpun de potasiu, permanganat de potasiu, sulf etc.). În caz de necesitate (un atac pronunțat al bolilor și dăunătorilor), poate fi autorizată de către un inspector pentru agricultura ecologică (cu acordul în scris) utilizarea anumitor biocide (foile

which nourishes plants, rich soil, without additional emissions.

Start seeding is determined by the minimum needs of plants under heat, in the first half of the April, and it can be done until the end of June. Seeds used for sowing must be pure varietal good germination. To plant in the early stages to protect against attacks of pathogenic fungi, protection can be done using e-biophysical treatment. Seeds just before sowing to culture bacteria nodulating spray *Bacterium japonicum*.

Neither strain is not resistant to weed attacks, when it hits the land of poorer quality, the defender of cultivation, which is done airing lot of climbing and end of the capillary water in the upper layer of soil, reducing water use and increase yields. Where it is possible to irrigate and soybeans to two or three times, according to conditions. The first time the irrigation is done at the time of flowering, the other in time of the follicle and the third time during seed filling. Watering should be done in the morning or at night due to stress. Irrigation is the most rational done spraying for soybean crops of a group of low plants.

In organic production, plant diseases, pests and weeds are suppressed: the correct choice of species and varieties, crop rotation with many years of regular replacement of crops, proper soil cultivation, plant protection useful by creating favorable conditions for development of natural enemies of pests, weeds, destruction of physical and mechanical means. The essence of the plant protection methods are integrated protection with the use of different biological plant protection.

In organic production it is necessary to establish "ecological corridors", with mixed one-and long aromatic and other useful plants and wild species. Eco-corridors provide habitat for beneficial insects, birds and often are, and plant species that attract the causal agents of pests and diseases and most importantly, increase biodiversity and contribute to the balance of relations in middle. and eco-corridors are sown (planted) at 50 -100 m wide plot because it is the range of action of predators. It is best that this eco-corridor continuous flowering in the long direction of the field and lifted up to allow uninterrupted operation in the field. For this band used a mixture of annual species (dill, marigold, bulk, African Marigold, nasturtium, facelija, buckwheat, chamomile, etc.).

With two-year and multi-species (flowering and self-made bows, dandelion, anise, fennel, coriander, yarrow, valerian, clover, etc.). Allowed in organic production is determined by use of plant protection products (eg insecticides - vegetable oils, pyrethrin from Buvač, kvazija, ratenon, biological agents based on bacteria, viruses, fungi - such as *Bacillus thuringiensis*, pheromones, copper hydroxide, potassium soap, potassium permanganate, sulfur, etc.). In case of need (pronounced attack of pests and diseases) inspector for organic agriculture may be permitted (with written consent) and use of certain biocides (green sheet). It is very effective weed control using machine harrow comb

verzi). Este foarte eficient controlul buruienilor prin utilizarea aparatului pieptene grapă (făgure-grapă) de tip multi-scop, cu dinți pe un cadru flexibil, care este folosit în mod eficient atât pentru culturile de talie îngustă, cât și de linie largă.

Viteza și modul de punere în aplicare va depinde de calitatea semințelor de însămânțare, care mai târziu pot avea o valoare de piață destul de mare. Din acest motiv, este necesar să se efectueze recolta cât mai curând posibil, pentru a preveni pierderile, aceasta ar trebui să fie făcută la stadiul de maturitate deplină în cazul în care semințele conțin 16% apă și numai cele mai bune semințele sunt păstrate în cazul în care umiditatea nu depășește 14% înainte ca semințele să fie depozitate la depozit, astfel încât să fie eliberate semințe pentru selectoare, și pot fi uscate la temperaturi mai ridicate ulterior.

Metoda și materialul de lucru. În anul 2004, în Europa, zonele cultivate cu soia au fost de aproximativ 13 milioane de hectare și sunt în mod constant variate, în timp ce în Serbia semințele au fost semănate pe o suprafață de aproximativ 100 000 ha (conform FAO în 2004, suprafața totală cultivată la nivel global a fost de aproximativ 70 milioane de hectare). Producția de soia pune țara noastră printre principalii producători din Europa, chiar în spatele italienilor, cu tulpini cultivate pe 450,000 ha, cu o recoltă medie de 3,5 tone la hectar. În țara noastră, cei mai productivi ani au fost 1982, cu o recoltă medie de 2,67 tone la hectar, apoi 1991 cu o recoltă medie de 2,69 tone la hectar și 1997, cu o recoltă de 2,64 tone la hectar, în timp ce în 1998 a fost înregistrată o recoltă a plantelor de soia, cu aproximativ 3 tone pe hectar. În anul 2011, suprafața însămânțată este de aproximativ 165,336 ha și poate fi așteptată o producție de 467,055 t, mai precis, producția de soia în medie ar fi de aproximativ 2,5 tone pe hectar de teren arabil.

Balanța de producție de soia și de produse și uleiuri din soia a fost satisfăcătoare pe parcursul a trei ani de observări economice, în acest context au făcute prognoze pentru ultimul an economic, care pot fi văzute în tabelul 1.

(comb-harrow) multi-purpose type with teeth on a flexible framework, which is used effectively for both narrow and wide-line crops.

Than the speed and manner of implementation will depend on the quality of sowing seed, which later can have great market value. For this reason it is necessary to harvest done as soon as possible, in order to come to losses, it should be made t the stage of full maturity when the seed contains 16% water and only the best seeds are kept if humidity does not exceed 14% prior to receipt of the warehouse, so as to release seeds to the grain grader or selectors, and can be dried and subsequently higher temperatures.

Method and material work. In 2004. year in Europe, the area under soybean were about 13 million hectares and are constantly varied, while in Serbia the seed pulses stabilized at about 100 000 ha (according to the FAO in 2004, the total area planted globally were about 70 million hectares).

Soybean production puts our country among the major producers in Europe, just behind the Italians, where the strain grown on 450,000 ha with an average yield of 3.5 tons per hectare. In our country, the most productive state in 1982. years, with an average yield of 2.67 tons per hectare, then the 1991st years with an average yield of 2.69 acres and 1997. years with a yield of 2.64 tons per hectare, while in 1998. were recorded yield of soybean plants with about 3 tons per hectare. U 2011, year, sown area is about 165,336 ha can be expected production of 467,055 t, more precisely, the average soybean yield would be about 2.5 tons per hectare of arable land.

The balance of soybean production and its by-products-soybean meal and soybean oil, was satisfactory, the three observed economic years and projections that were made for the last economic year, which can be seen from Table 1.

Tabelul 1/Table 1

Balanța producției semințelor de soia pentru anii 2009, 2010, 2011, 2012
The balance of production of soybean seed for 2009, 2010, 2011, 2012 Year/

Categoria/Category	Unitatea/Unit	2009/10	Estimări/Estimate 2010/11	Prognoză/Forecast 2011/12
Zona însămânțată/ Sown area	000 ha	144	170	160
Recolta/Yield	t/ha	2.42	3.07	2.60
Producția/Production	000 t	349	522	416
Stocurile de deschidere/Opening stocks	000 t	80	9	15
Producția internă/ Domestic production	000 t	349	522	416
Importuri/Imports	000 t	51	30	40
Oferta totală/Total supply	000 t	480	561	471
Utilizarea industrială/ Industrial use	000 t	409	400	400
Pentru furaje/For feed	000 t	40	50	40
Pierderi/Losses	000 t	17	26	21
Stocuri finale/Closing stocks	000 t	9	15	5
Exporturi/ Exports	000 t	5	70	5
Utilizarea totală/Total use	000 t	480	561	471

Sursa/ Source: Ministry of Agriculture, Trade, Forestry and Water Management of Republic of Serbia, Registration Statements 2011th year/ Ministerul agriculturii, comerțului, silviculturii și gospodărirea apelor din Republica Serbia, Declarația de înregistrare din 2011.

Din datele respective putem concluziona că producția de soia în primii doi ani a fost satisfăcătoare economic, aceasta fiind plantată cu o creștere a randamentului mediu, care determină planificarea producției pentru anul următor (2011 / 12), care poate fi prezis să fie foarte bun, cu condiția că suprafața semănată de 160 ha va avea un randament mediu de 2.60 t / ha. O constatare promițătoare este faptul că în primul an de observare a producției interne este faptul că aceasta este de cinci ori mai mare decât importurile de acest produs. Din suma totală disponibilă pentru prelucrarea industrială au fost utilizate 85.21%, pentru hrana animalelor a fost acordată o pondere de 8,33%, și a stocurilor care au fost create pentru anul viitor economic 2010/11. Atunci când suprafața însămânțată a crescut cu 18,1% (de la 144 ha la 170 ha), aceasta a provocat o creștere a producției la 522 000 t. Până la sfârșitul anului economic nu va fi nici o schimbare majoră, astfel încât să putem presupune că producția de soia, în perioada 2011/12 este estimată de a fi foarte bună, cu parametri așteptați de randamente ridicate și stabile.

Balanța de producție a produselor fabricate în baza prelucrării de soia integrale: produse de soia și ulei de soia, de asemenea, a fost satisfăcătoare, astfel că în primul an economic din cantitatea totală disponibilă - 363 mii tone, pentru a produce produse de soia pentru furaje cantitatea alocată a constituit 348 mii tone și această sumă reprezintă consumul total intern. Concluzia care urmează este faptul că aproape întreaga cantitate de alimente din soia este utilizată pentru hrana animalelor, și doar o cantitate mică pentru bunuri de export. Aceste date, precum și evaluarea anului 2010/11 au fost aproape identice, și mai mult de 95% din produse au fost folosite pentru hrana animalelor și se presupune că prognoza pentru anul viitor va fi la fel.

Uleiul de soia este folosit în industria alimentară, din cauza valorii sale nutritive ridicate. Cantitatea de semințe de soia, care sunt folosite pentru producere este mică, dar cantitatea de ulei dobândit este suficientă pentru a satisface nevoile populației locale, și este planificat să se exporte aproape un sfert din consumul total, ceea ce va fi prognozat și pentru al treilea an 2011/12 (Tabelul 2).

From the data it can be concluded that the production of soybean in the first two years was satisfactory economic, and planted with an increase in average yield, which causes the production planning for next year (2011 / 12. God.), Which can be predicted to be very good, provided that sown area of 160 ha and average yield of 2.60 t / ha.

A promising finding is that during the first year of observation domestic production is five times higher than imports of this product. Of the total amount available to the industrial processing went to 85.21%, feed was given a share of 8.33%, and stocks that have been created for the next economic year 2010/11. When sown area increased by 18.1% (from 144 ha to 170 ha), which caused an increase in production to 522 000 t. By the end of the economic year will be no major changes, so we can assume that the production of soybean in the period 2011/12 estimated to be very good, with the expected parameters of high and stable yields.

The balance of production by-products produced by processing of whole soybeans: soybean meal and soybean oil, has also been satisfactory, so that in the first year of total economic quantity available - 363 thousand tons, to produce soybean meal for animal feed allocated amount of 348 thousand tons and this amount is the total domestic consumption.

The conclusion that follows is that almost the entire quantity of soybean meal used for animal feed, and only a small amount of supplies and exports. This data and the assessment 2010/11. was almost identical, and more than 95% of meal used in livestock feeding and it is assumed that the projection of next year will be the same.

Soybean oil is used in the food industry because of its high nutritional value. Amounts of soybean seeds that are used for the production of small, but the amount of oil proceeds are sufficient to meet the needs of local people, and it is planned to export almost a quarter of total consumption. What will be projected and the third year in 2011/12 (Table 2).

Tabelul 2/ Table 2

**Consumption of soybean meal and soybean oil at the level of the Republic of Serbia (000 t)/
Consumul produselor din soia și a uleiului de soia la nivelul Republicii Serbia (000 t)**

UTILIZARE/USE	Unitatea/ Unit	2009/ 10	Estimări/ Estimate 2010/11	Prognoze/Forecast 2011/12
Produse din soia/ SOYMEAL				
Pentru furaje/ For feed	000 t	348	336	330
Utilizarea totală internă/Total domestic use	000 t	348	336	330
Exporturi/Exports	000 t	3	10	10
Stocuri finale/Closing stocks	000 t	12	3	5
ULEI DE SOIA/SOYEBEAN OIL				
Prelucrarea produselor alimentare/Food processing	000 t	23	30	30
Utilizarea industrială/Industrial use	000 t	1	1	1
Stocuri finale/Closing stocks	000 t	15	15	15
Exporturi/Exports	000 t	43	45	45

Sursa/ Source: Ministerul agriculturii, comerțului, silviculturii și gospodărirea apelor din Republica Serbia, Declarația de înregistrare din 2011/Ministry of Agriculture, Trade, Forestry and Water Management of Republic of Serbia, Registration Statements 2011th year.

Concluzii. În baza acestor date privind performanța de creștere a soiei în toate moduri de a face afaceri și succesul său pe piață, ne putem aștepta ca aria acestei culturi va fi în creștere de la an la an. Raportul cost-eficiență a producție și investițiile în această producție pot doar încuraja utilizarea acesteia și îmbunătăți imaginea economică a Serbiei. Soldul pozitiv de producție și utilizarea aproape sută la sută în calitate de produse-semințe primare, și produse secundare obținute în prelucrare de soia – produse de soia și ulei de soia, pot fi un stimulent pentru a încuraja investiții mai mari în producția de soia ecologică.

Conclusion. Based on these data on performance of growing soybeans in all ways of doing business and its success in the market, we can expect that the area under this culture will be increasing from year to year. Cost-effectiveness of production and investment sredstvava in this production can only encourage izvoznost and improve the economic picture of Serbia. The positive balance of production and almost one hundred percent utilization as primary products-seeds, and secondary products obtained in processing soybean - soybean meal and soybean oil, may be an incentive to encourage greater investment in organic soybean production.

Bibliografie/Bibliography

1. Dolijanović, Ž. (2002): Effect of additive aggregation methods and supplemental feeding on the productivity of corn and soybeans, MSc thesis, Faculty of Agriculture, pp135. Zemun
2. Dolijanović Ž. Oljača Snežana, D Kovacevic. Cvetkovic, R. (2002): The interaction between corn and soybean crops in the joint.
3. Dolijanović Ž., Oljača Snežana, D. Kovacevic. (2003): Effect of additive aggregation methods and recharge of the above-ground biomass yield of corn and soybeans, Archives of Agricultural Sciences, vol. 64, 225-226. pp 187-196
4. Dolijanović Ž., D Kovacevic., Oljača Snežana, Jovanovic Z. (2004): Influence of the joint distribution of plants in crop yields of corn and soybeans, Archives of Agricultural Sciences, Vol. 65, pp 81-91
5. Newsletter Registration 2011th, the Ministry of Agriculture, Trade, Forestry and Water Management, Republic of Serbia

**PROMOVAREA COMERȚULUI
CU PRODUSE AGRICOLE ECOLOGICE
ÎN VEDEREA SPORIRII EFICIENȚEI
SECTORULUI AGRAR**

*Olga SÂRBU, dr.,
conf. univ. UASM
Boris COREȚCHI,
lector univ., drd. USM*

**Recenzent: Alexandru GRIBINCEA,
dr. hab., prof. univ. ULIM**

Republica Moldova este o țară cu condiții favorabile pentru dezvoltarea agriculturii. Nici într-o altă țară din lume cernoziomurile nu constituie până la 80% din suprafața terenurilor agricole. Totuși performanța sectorului agrar al Republicii Moldova înregistrează un nivel scăzut în comparație cu alte țări. Lipsa competitivității este reflectată de productivitatea scăzută, de creșterea economică redusă, de faptul că agricultura și industria alimentară nu reușesc să țină pasul cu creșterea cererii de produse alimentare, determinată de creșterea economică generală rapidă și neputând face față competiției străine, în special celei din Uniunea Europeană. În vederea renovării sectorului agrar, sporirii competitivității produselor acestui domeniu de activitate este necesar de atras o deosebită atenție producerii produselor agricole ecologice cererea cărora în ultima perioadă înregistrează o tendință de creștere atât pe plan național cât și internațional.

Cuvinte cheie: *Agricultura ecologică, Comerț internațional, Potențial agroecologic, Securitatea alimentară.*

În condițiile contemporane dezvoltarea agriculturii obține un nou aspect. Dacă până acum sporirea volumului producției agricole s-a datorat combinării introducerii îngrășămintelor cu adaptarea de noi soiuri de plante înalt productive, atunci în condițiile actuale acest sistem de agricultură nu mai funcționează atât de bine, deoarece solul este din ce în ce mai secătuit, iar îngrășămintele chimice și pesticidele au efecte negative asupra sănătății omului. Toate țările au încercat să promoveze dezvoltarea agricolă finanțând activitățile de cercetare, furnizând servicii și alte forme de ajutor stimulând producția prin acordarea de subvenții. Este ceea ce a permis creșterea de patru ori a producției agricole de la începutul secolului, contribuind la dezvoltarea societății, în general. [1] În aceste condiții promovarea comerțului cu produse ecologice va contribui la sporirea eficienței sectorului agrar. Pentru țara noastră, producerea produselor agroalimentare ecologice și comercializarea lor este o șansă reală de penetrare a piețelor străine, care sunt suprasaturate cu produse din agricultura convențională și suportă lipsă de produse ecologice. Scopul cercetărilor constă în aprecierea promovării comerțului cu produse agricole ecologice pentru sporirea eficienței sectorului agrar.

**PROMOTING THE TRADE OF ORGANIC
AGRICULTURAL PRODUCTS IN ORDER
TO INCREASE THE EFFICIENCY
OF AGRICULTURAL SECTOR**

*Olga SÂRBU, PhD,
associate professor, UASM
Boris COREȚCHI,
lector univ., PhD student, USM*

**Reviewer: Alexandru GRIBINCEA,
PhD, Professor, ULIM**

Moldova is a country with favourable conditions for agricultural development. No other country in the world owns chernozems which are up to 80% of agricultural land surface.

However, Moldova's agricultural sector performance records a low level of development compared to other countries.

The lack of competitiveness is reflected by low productivity, by low economic growth, that agriculture and food industry are unable to abreast with food demand, caused by fast overall economic growth and can not cope with foreign competition, especially with that of European Union. In order to renovate the agricultural sector, to enhance the competitiveness of the products of this sector, there is necessary to pay a special attention to production of organic food which demand in recent years shows a growing trend both nationally and internationally.

Key words: *Organic farming, international trade, agro-ecological potential, food security.*

In contemporary conditions, the development of agriculture gets a new aspect. If until now, the increased agricultural output was due to combined activities of fertilizers application and adaptation of new highly productive varieties of plants and then in current conditions this agricultural system does not work so well because the soil is increasingly exhausted and polluted and chemical fertilizers and pesticides have negative effects on human health. All countries have tried to promote agricultural development by funding research and providing support services in order to stimulate the production by granting subsidies. This fact allowed a four-fold increase in the agricultural production since the beginning of this century contributing to society development in general. [1] Under these conditions, the promotion of trade of organic agricultural products will enhance the efficiency of agricultural sector. For our country, the production of organic foods and their marketing is a real chance to penetrate the foreign markets that are oversaturated with conventional agriculture products and lack organic products. The goal of our research is to analyze the influence of organic products marketing on the efficiency of agricultural sector.

În prezent agricultura rămâne a fi sectorul principal al economiei țării datorită climei moderate, solurilor fertile și resurselor bogate de munca. Totodată, agricultura republicii noastre se caracterizează prin consumuri economice și sociale sporite. Este necesar de menționat, că și reformele efectuate cu scopul eficientizării acestui domeniu de activitate nu și-au atins scopul. Așa, în întreprinderile noi formate se utilizează modele vechi de administrare și remunerare, regim tehnologic, de muncă și comercializare a producției agricole. De asemenea, nu există o concurență sănătoasă pe piața produselor agricole condiționată de barierele legislative, tehnice, economice, informaționale. Atât întreprinderile mari cât și cele mici din acest sector de activitate au un grad înalt de îndatorare, demonetizarea sectorului rural blochează dezvoltarea sectorului agroalimentar.

În vederea creșterii eficienței sectorului agrar, sporirii competitivității produselor agroalimentare este necesar de atras o deosebită atenție producerii produselor agricole ecologice, cererea cărora în ultima perioadă înregistrează o tendință de creștere atât pe plan național cât și internațional. Prin agricultura ecologică se implementează sistemul de management al producției agricole ce favorizează utilizarea resurselor naturale regenerabile și reciclarea.

Republica Moldova este situată într-o zonă geografică cu condiții climaterice extrem de favorabile și soluri foarte fertile, combinația cărora reprezintă o oportunitate enormă pentru sectorul agrar al economiei naționale și care permite obținerea unei recolte bogate de o înaltă calitate fără necesitatea aplicării intensive a diferitor chimicale și îngrășăminte neorganice sau cu aplicarea chimicalelor nesintetice. De asemenea, în agricultura Republicii Moldova predomină un consum de îngrășăminte și pesticide de 10-11 ori mai mic decât media europeană, fapt, care atestă posibilitatea dezvoltării unei agriculturi ecologice. Este, însă, necesar de a respecta cerințele standardelor internaționale la producere [2].

În Republica Moldova s-au înregistrat și certificat peste 15000 mii ha de terenuri agricole ecologice, pe care se produc nuci, struguri, vinuri, ulei vegetal și eteric, fructe și legume, cereale, pomușoare, miere etc. Certificarea ecologică se efectuează în conformitate cu Regulament European de Producere Ecologică (CE) 834/2007 având ca scop certificarea producției agricole, producției animaliere de acvacultura, producției apicole, culturile sălbatice. Majoritatea produsele ecologice sunt exportate și totodată sunt solicitate și pe piața locală.

În vederea aprecierii aspectului contemporan al agriculturii este necesar de studiat evoluția modificării terenurilor agricole cultivate ecologic (tabelul 1).

În dinamica analizată suprafața terenurilor agricole nu a survenit modificări esențiale. Așadar, în perioada anilor 2002-2006 ponderea terenurilor agricole în totalul terenurilor a constituit 57,61%.

At present, agriculture remains the main sector of country's economy due to the moderate climate, fertile soils and rich labour resources. However, the agriculture of our republic is characterized by increased economic and social consumptions. It should be noted that the reforms carried out to improve this sector have not reached their goal. Thus, the newly formed companies use old models of management, remuneration, technological system, labour conditions and marketing of agricultural production. Also, there is no a healthy competition on the market of agricultural products because of legislative, technical, economic and informational obstacles. Both large and small enterprises from this sector are highly leveraged and the demonetization of the rural sector blocks the development of food sector.

In order to increase the efficiency of agricultural sector and to enhance the competitiveness of food products it is necessary to pay a particular attention to organic food production, the demand of which, in recent years, shows a growing trend both nationally and internationally. Moreover, while sustaining the organic agriculture, we implement such a management system that promotes the use of renewable natural resources and recycling.

The Republic of Moldova is situated in a geographical area with very favourable weather conditions and very fertile soils, the combination of which is a tremendous opportunity for the agricultural sector of the national economy which leads to high quality yields without the need for intensive application of various chemicals, inorganic fertilizers or non-synthetic chemicals. But it is also necessary to comply with national and international production standards [2].

In Moldova there were registered and certified over 15000 thousand hectares of organic farmland used to produce walnuts, grapes, wine, vegetable and ethereal oil, fruits and vegetables, cereals, berries, honey, etc. Ecological Certification is carried out in accordance with European Regulation of Organic Production (EC) 834/2007 aimed at certifying the agricultural production, animal production of aquaculture, bee production and wild crops production.

Most organic products are exported and are also required on the local market. In order to assess the contemporary aspect of agriculture it is necessary to study the evolution of land surface change (table 1).

In the analyzed dynamics, there were no essential changes in the surface of agricultural land. Thus, during the period 2002-2006, the share of agricultural land in total land was of 57%. In 2007-2009, this indicator increased by 1 percentage point and constituted over 58% and in 2010 it reached 59.32%.

This fact reveals the extensive aspect of modern agriculture.

Tabelul 1/Table 1

**Evoluția terenurilor agricole și a celor ecologic cultivate în Republica Moldova/
The evolution of cultivated farmland and organic surfaces in the Republic of Moldova**

Indicatorii/ Indicators	Anii/Years							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Terenuri, total mii ha/Land, total thousand ha	3384	3384	3385	3385	3385	3385	3385	3385
din care: terenuri cu destinație agricolă, mii ha/Of which: agricultural land, thousand ha	1947	1951	1951	1952	1953	1979	1979	1979
Ponderea terenurilor agricole în total terenuri, %/The share of total agricultural land, %	57,52	57,65	57,64	57,64	57,69	58,47	58,47	59,32
Suprafețele agricole cultivate ecologic, ha/Organic farmland areas, ha	168	250	715	10000	11755	22073	32102	40018
Ponderea suprafețele agricole cultivate ecologic în suprafața totală a terenurilor agricole, %/ The share of organic agricultural land in the total area of agricultural land, %	0,01	0,01	0,04	0,512	0,594	1,115	1,618	1,993

Sursa/Source: Calculele autorilor în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova/Authors' calculations on the basis National Bureau of Statistics of Moldova.

Pentru anii 2007-2009 acest indicator a sporit cu 1 punct procentual și a constituit peste 58,21%, iar în anul 2010 ponderea acesteia a constituit 59,32%. Acest fapt ne releva aspectul extensiv al agriculturii contemporane.

Republica Moldova are mari oportunități de promovare și dezvoltare a agriculturii ecologice datorită unei suprafețe agricole de circa 1,8 milioane hectare de soluri nepoluate. În Republica Moldova se observă o majorare considerabilă a suprafețelor cultivate ecologic de la 168 ha în anul 2003, la 40018 ha în anul 2010. Aceasta a contribuit la sporirea ponderii terenurilor agricole cultivate ecologic în totalul terenurilor cu destinație agricolă de la 0,009% în anul 2003, la 2% în anul 2010.

Produsele agriculturii ecologice sunt, în general, mai scumpe decât produsele convenționale pentru că există consumuri tehnologice și de atingere a standardelor care nu pot fi compensate prin aplicarea principiilor economiei de scară. De aceea, există mecanisme financiare prin care Uniunii Europene vine în sprijinul producătorilor agricoli care îndeplinesc standardele comunitare de agricultură ecologică. Aceste mecanisme financiare pot reprezenta atât plăți directe, cât și sprijinirea procesului investițional, ajutoare de formare și pregătire profesională, plăți compensatorii.

Cadrul legal al RM permite dezvoltarea agriculturii ecologice. În scopul susținerii, promovării și dezvoltării agriculturii ecologice, Parlamentul a adoptat Hotărârea nr. 369 din 24.05.2011 care reglementează subvenționarea producătorilor agricoli înregistrați și certificați în modul stabilit de un organism de certificare recunoscut internațional și local. Administrarea mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli se efectuează de către Agenția de Intervenție și Plăți pentru Agricultură de pe lângă Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. Mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2011 constituie 250 mil. lei prevăzute pentru diverse măsuri de sprijin a producătorilor agricoli printre care și pentru

The Republic of Moldova has great opportunities in promoting and developing the organic farming due to its agricultural land surface of about 1.8 million hectares of unpolluted soil. In recent years, in Moldova there is a considerable increase in organically cultivated areas, from 168 hectares in 2003 to 40.018 ha in 2010.

This fact contributed to increase the share of organically cultivated agricultural areas in the total agricultural land areas, from 0.009% in 2003 to 2% in 2010.

The organic products are generally more expensive than conventional products because there is a series of technological costs and standards that can't be compensated by applying the principles of the economy of scale. Therefore, there are a number of financial mechanisms by which the EU supports farmers who meet the community standards of organic farming. These financial mechanisms can be in form of direct payments, support of the investment process, compensations as well as training and professional formation.

Moldova's legal framework allows the development of organic farming. In order to support, promote and develop organic agriculture, the Parliament adopted the Decision no. 369 of 24.05.2011 (OM no. 86 of 24.05.2011) stipulating to subsidize the farmers registered and certified as provided by an internationally and locally recognized Certification Authority. The administration of grant fund for farmers is done by the Agency for Payments and Intervention in Agriculture under the Ministry of Agriculture and Food Industry. The fund to subsidize farmers for 2011 is of 250 million lei provided for various measures to support farmers and to support the promotion and development of organic farming. This support is

susținerea promovării și dezvoltării agriculturii ecologice. Acest sprijin este acordat pentru compensarea parțială a cheltuielilor suportate în perioada de conversiune a producției agricole convenționale în producție ecologică. În 2011 un solicitant eligibil (producător al producției agroalimentare ecologice, înregistrat în modul stabilit) poate beneficia doar o singură dată de sprijinul oferit în cadrul prezentei măsuri. Mărimea sprijinului acordat se calculează sub forma cuantumurilor exprimate ca sume fixe la unitate de măsură și constituie: 800 lei pentru un hectar de teren agricol supus procesului de conversiune – în primul an (dar nu mai mult de 200 ha); 400 lei – în al doilea an (dar nu mai mult de 200 ha); 400 lei – în al treilea an (dar nu mai mult de 200 ha), pentru plantațiile multianuale. Valoarea maximă a suportului acordat pentru un beneficiar nu va depăși suma de 200 000 lei. [3]

Stimulați de actele legislative elaborate de Guvernul Republicii Moldova a crescut interesul agricultorilor autohtoni, precum și al agenților economici pentru producția agroalimentară ecologică (Tabelul 2).

provided to partially offset the costs incurred during the period of conversion to organic production from conventional agricultural production. In 2011, an eligible applicant (producer of organic food production, registered according to the established standards) can benefit only once of the support provided under this measure. The support fund is calculated as quanta expressed in fixed amounts per unit of measure and constitutes 800 lei per hectare of agricultural land subject to a conversion – in the first year (but not more than 200 ha); 400 lei - in the second year (but not more than 200 ha); 400 lei - in the third year (but not more than 200 ha) for perennial plantations. The maximum amount of support provided to a beneficiary shall not exceed the sum of 200,000 lei. [3]

Motivated by the legislation developed by the Government of the Republic of Moldova, farmers' and economic agents' interest for the ecological food production increased (Table 2).

Tabelul 2/Table 2

**Analiza producătorilor agricoli și a comerțului cu produse agroalimentare ecologice în Republica Moldova/
Analysis of producers and trade of organic food products in the Republic of Moldova**

Indicatorii/ Indicators	Anii/Years							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Numărul producătorilor agricoli, unități/Number of agricultural producers, units	1348	1459	1524	1522	1528	1573	1620	1664
Numărul producătorilor în agricultura ecologică, unități/ Number of organic agriculture producers, units	11	17	23	31	64	155	201	258
Ponderele producătorilor în agricultura ecologică în totalul producătorilor agricoli, %/The share of organic agriculture producers in the total of agricultural producers, %	0,82	1,17	1,51	2,04	4,19	9,85	12,41	15,50
Cantitatea exportată de produse agroalimentare ecologice, tone/ The quantity of exported organic food products, tonnes	1373	2486	11700	17465	28070	23766	31870	42370
Exporturile produselor agroalimentare, mil. USD/ Exports of agro-food products, mil. USD	507,8	605,1	654,4	487,6	536,8	628,3	633,2	675,6
Importurile produselor agroalimentare, mil. USD/ Imports of agro-food products, mil. USD	240,9	297,5	349,2	338,4	493,4	664,6	539,9	577,3
Balanța comercială a produselor agroalimentare, mil. USD/ Commercial balance of agro-food products, mil. USD	+266,9	+307,6	+305,2	+149,2	+43,4	-36,3	+93,3	+98,3

Sursa/Source: Calculat în baza datelor sursei 4 și 5/ Calculated on the basis of data from source 4 and 5.

Dacă în anul 2003 din totalul producătorilor agricoli (1348) doar 11 sau specializat în agricultura ecologică sau 0,82%, atunci în anul 2010 numărul acestora a sporit până la 258 întreprinderi și constituie 15,50% din totalul producătorilor agricoli. În viitor se preconizează sporirea numărului de producători în agricultura ecologică datorită creșterii interesului către acest gen de produse atât pe

If in 2003, from the total number of agricultural producers (1348) only 11 specialized in organic farming or 0.82%, then in 2009 their number increased to 201 units and represented 12.41% of all farmers. In the future, it is expected to increase the number of organic agriculture producers due to the increased interest for such products both on the internal and external markets. Thus, by 2015 it

piețele interne, cât și pe cele externe. În așa mod, până în anul 2015 se preconizează sporirea suprafețelor ecologic cultivate până la 58685 ha, concomitent va spori și numărul producătorilor producției ecologice până la 535 întreprinderi. Toate acestea vor contribui la sporirea volumului producție agricole ecologic cultivate, exportului acestei producții și a volumului vânzărilor pe piețele locale.

Exportul produselor agricole autohtone este orientat preponderent spre piețele tradiționale de desfacere din CSI, piețe în dezvoltare, nestabile în prezent. Exportul în aceste țări presupune mari riscuri. Diminuarea exportului produselor agricole a fost influențată de un șir de factori inclusiv și de competitivitatea redusă a producției locale agricole pe piețele interne și externe de desfacere, datorită calității și siguranței necorespunzătoare cerințelor mereu crescânde a acestor piețe. Un fapt îmbucurător îl constituie balanța comercială a produselor agroalimentare pozitivă pentru anii 2003-2010, excepția făcând anul 2008 pentru care balanța comercială este negativă, constituind 36,3 mil. USD.

Concomitent cu sporirea exportului produselor agroalimentare în Republica Moldova crește și exportul produselor ecologice. Cu regret, agricultura ecologică în Republica Moldova este orientată doar spre export, însă, dezvoltarea agriculturii ecologice nu poate fi motivată prin necesitatea sporirii exportului. Astfel, în anul 2004 în comparație cu 2003, volumul exportului de produse ecologice s-a dublat, constituind 2486 tone. O creștere bruscă se remarcă în anul 2005 exportul acestor produse sporind până la 11700 tone sau de 4,7 ori, menținându-se și pentru anii 2006 și 2007 unde exportul a sporit respectiv cu 5765 și 16370 tone. Datorită condițiilor climatice nefavorabile în anul 2008 exportul produselor agricole ecologice s-a redus în comparație cu anul 2007 cu 15,3 puncte procentuale sau cu 4304 tone. În anii 2009 și 2010 exportul produselor agricole ecologice a sporit față de anul 2008 respectiv cu 8104 și 18604 tone sau cu 34,1 și 78,3%.

Conform informației parvenite de la organizațiile internaționale de specialitate, circuitul anual al produselor ecologice pe piața mondială constituie în prezent circa 50 mlrd. USD cu o creștere anuală de 20%. Uniunea Europeană consumă circa 45% din volumul global de produse ecologice. Potrivit prognozelor specialiștilor, în anul 2011, vânzările produselor ecologice se vor estima la 80 mlrd. USD. Piața Rusiei în următorii ani va consuma anual produse ecologice în volum de 2-3 mlrd. USD. În asemenea țări ca Germania, Elveția, Marea Britanie, etc., piețele de produse ecologice sunt nesaturate și importa circa 60-70% de astfel produse. Prețurile la produsele ecologice cu certificate internaționale sunt în mediu cu 50-60% (în unele țări de 2-3 ori) mai mari de cât la produsele crescute convențional.

În vederea dezvoltării sectorului de agricultură ecologică al Republicii Moldova, precum și pentru creșterea competitivității produselor ecologice, dirijarea lor către export se identifică următoarele priorități: crearea și reținerea unei valori adăugate cât mai mari pe componenta națională a lanțului valoric prin orientarea

is expected to increase the ecologically cultivated areas to 58,685 hectares and simultaneously to increase the number of organic farming producers to 535 enterprises. All these will contribute to increase the volume of organically cultivated agricultural production, to increase the volume of its export and the volume of sales in local markets.

The export of Moldovan agricultural products is mainly oriented toward traditional sale markets of CIS, which are emerging and currently unstable markets. Exports to these countries involve great risks. The decrease of agricultural products export was influenced by a number of factors including reduced competitiveness of local agricultural production on national and foreign sale markets because of poor quality and safety of ever-increasing requirements of these markets. An encouraging fact is the positive balance of trade of food products for the period 2009 and 2010 which constituted respectively 93.3 and 98.3 million dollars.

Simultaneously with the increase of the food products export in Moldova, there can be noticed an increase of the organic products export. Unfortunately, the organic agriculture in the Republic of Moldova is oriented only to export but its development can't be motivated only by the need to increase exports. Thus, in 2003, there have been exported 1373 tonnes of organic products and the export volume in 2004 almost doubled and constituted 2486 tonnes. A sharp increase is noted in 2005, when the export of these products increased by 11,700 tonnes or 4.7 times, maintaining practically the same level in 2006 and 2007 when the export constituted 17 475 and 28 070 tonnes respectively.

Due to unfavourable weather conditions in 2008 the export of organic agricultural products was reduced in comparison with 2007 by 15.3 percentage points and amounted to 23,766 tonnes. In the years 2009 and 2010 the export of organic agricultural products increased to 31 870 and 42 370 tonnes respectively.

According to the information provided by specialized international organizations, annual circuit of organic products in the world market is currently about 50 billion USD with an annual increase of 20%. EU consumes about 45% of the global volume of organic products. According to experts' forecasts, in 2011, the sales of organic products will be estimated up to 80 billion USD annually. The Russian market will annually consume organic products in the volume of 2-3 billion USD in the coming years. In such countries as Germany, Switzerland, England, etc., the markets of organic products are unsaturated and they import about 60-70% of such products. The prices for organic products with international certificates are on average 50-60% higher (in some countries 2-3 times higher) than for conventionally grown products.

In order to develop the sector of ecological agriculture of the Republic of Moldova and to increase the competitiveness of organic products for export, the following priorities were identified: creating and retaining a high added value for the national part of the value chain by orienting the production and sale both for primary products, demanded on foreign markets and primarily for

producției și vânzării atât pentru produsele primare, solicitate pe piața externă, cât și prioritar pentru produsele procesate; implementarea legislației elaborate în sectorul agricultură ecologică în vederea întăririi și consolidării sistemului de control prin măsuri suplimentare de monitorizare a organismelor de inspecție de către autoritatea competentă pentru creșterea calității produselor destinate exportului; crearea unui sistem de producție, procesare și desfacere a produselor ecologice, menit a satisface cerințele pieței naționale și internaționale; promovarea produselor ecologice moldovenești la export și acoperirea nișelor de piață existente în domeniile specifice neacoperite și prin dezvoltarea cercetării specifice în agricultura ecologică; perfecționarea profesională a participanților la filiera de agricultură ecologică: formatori, producători, procesatori, inspectori, experți din minister, importatori-exportatori; constituirea grupurilor de producători pentru extinderea pieței de producere și comercializare a produselor ecologice.

Perspectivile integrării Moldovei, inclusiv a agriculturii în structurile Europei comunitare, impune cu acuitate adaptarea producției agroalimentare la standardele calitative actuale, care să satisfacă exigențele cumpărătorului de produse ecologice. Din punctul de vedere al obiectivelor politicii agricole comunitare, Republica Moldova are o poziție extrem de favorabilă. Faptul că în agricultura moldovenească consumul de îngrășăminte și pesticide este de 10-11 ori mai mic decât media europeană, face posibilă o agricultură care pune accent pe calitate, iar calitatea înseamnă, în primul rând, produse ecologice. Fără o reformă agricolă reală care să reglementeze piața pământului și a creditului agricol și care să încurajeze întreprinderile private, oricât de mici ar fi ele, țara noastră nu va putea să fructifice momentul favorabil actual când în lume se caută tot mai mult produsele agricole ecologice.

processed products; promoting Moldovan organic products to export and covering existing market niches in specific uncovered areas by identifying new export markets and strengthening the existing ones; implementing drafted legislation in organic farming sector in order to strengthen and consolidate the control system with additional monitoring measures of inspection bodies by the competent authority to increase the quality of products for export; creating a system of production, processing and sale of organic products designed to meet national and international market demands; promoting the export of Moldovan organic products and covering the existing market niches in specific uncovered areas by developing specific researches in organic farming; professional development of the participants in ecological agriculture sector: trainers, producers, processors, inspectors, experts from the ministry, importers-exporters; establishment of producer groups to expand the production market and marketing of ecological products.

Moldova's integration prospects, including of its agriculture in the European Union structures, acutely require adapting the agro-food production to current quality standards in order to meet the requirements of the organic products buyer. In terms of EU agricultural policy objectives, Moldova has a very favourable position. The fact that in the agriculture of the Republic of Moldova the consumption of fertilizers and pesticides is 10-11 times lower than the European average makes possible to establish an agriculture emphasizing on quality or quality means, first of all, ecological products. Without a real agricultural reform to regulate the land market and agricultural credit and to encourage private enterprises, no matter how small they may be, our country will not be able to develop the current favourable circumstances and moment when the world is looking more and more for organic agricultural products.

Bibliografie/Bibliography

1. Stratan A. Evoluția economiei agriculturii Republicii Moldova: reflecții, probleme, mecanisme economice. Chișinău, 2007, p.17
2. Țurcanu P., Stratan A. Organizarea muncii și a producției agricole. Chișinău: UASM, 2005, p. 65
3. Monitorul Oficial nr. 86 din 24.05.2011. Hotărârea cu privire la aprobarea modului de utilizare a mijloacelor fondului de subvenționare a producătorilor agricoli pentru anul 2011, Nr. 369 din 24.05.2011.
4. <http://www.maia.gov.md/doc.php?l=ro&idc=111&id=139699>
5. <http://www.statistica.md>

ABORDAREA SITUAȚIONALĂ ȘI IMPLICAȚIILE DE PERSPECTIVĂ ALE PRODUCERII ȘI COMERCIALIZĂRII STRUGURILOR DE MASĂ

**Pavel MOVILEANU, dr. hab., prof. univ., UASM
Maria FIȘTIC, lector superior universitar, UASM**

Recenzent: O. GHERMAN, dr., conf. univ., UASM

Pentru noi, care ne considerăm pe bună dreptate o țară a viței-de-vie, producerea și comercializarea strugurilor de masă din totdeauna a fost și va fi un potențial care ne-ar permite să ameliorăm esențial starea economico-financiară a fiecărui viticultor în particular și a bugetului statal la general.

Cuvinte cheie: sectorul de producere a strugurilor pentru masă, suprafața de cultivare, producția globală de struguri pentru masă, preț de comercializare.

Complexul vitivinicol din Republica Moldova a fost, este și va fi o ramură strategică a economiei naționale. Dezvoltarea acestuia este determinată de condițiile pedoclimatice favorabile pentru cultivarea viței-de-vie, istoria, tradițiile și experiența acumulată. O branșă importantă a complexului vitivinicol este sectorul de producere a strugurilor pentru masă. În ultimii ani s-au înregistrat unele tendințe de ameliorare a situației. E vorba de perfecționarea și extinderea listei de soiuri, majorarea suprafețelor de plantare, creșterea numărului de producători, sporirea rodniciei viilor și eficienței economice a producției în ansamblu.

Complexul vitivinicol și sectorul strugurilor de masă, ca parte componentă a acestuia, avansează în baza Legii viei și vinului, Hotărârii Guvernului „Cu privire la aprobarea Programului de stat privind restabilirea și dezvoltarea viticulturii și vinificației în anii 2002-2020”, Programului ramural de dezvoltare a sectorului de producere a strugurilor de soiuri pentru masă în anii 2006-2020, Strategiei de înființare a plantațiilor viticole moderne pentru anii 2010-2015 și Viziunii strategice de dezvoltare a sectorului strugurilor pentru masă destinați exportului [1].

Conform datelor statistice, suprafața de cultivare a soiurilor de struguri pentru masă în ultimii trei ani (2001-2009) a constituit cea 19,3 mii ha, inclusiv în gospodăriile producție-marfă - cea 14,5 mii ha și cele auxiliare ale populației - cea 4,8 mii ha. Ponderele acestei grupe de soiuri în structura plantațiilor viticole constituie cea 14%. Suprafața plantațiilor pe rod în perioada de referință s-a menținut practic la același nivel, fiind în medie de cea 17,6 mii ha în ansamblu pe republică și de 13,3 mii ha în gospodăriile producție-marfă. Producția globală de struguri pentru masă a constituit în medie 64,7 mii tone, inclusiv în gospodăriile viticole - cca 42,3 mii tone, productivitatea plantațiilor fiind de 3,4 t/ha și, respectiv, 3,1 t/ha. Recolta scăzută a plantațiilor de struguri pentru masă, precum și a celor cu soiuri pentru vin, este cauzată în primul rând de starea agrotehnică și fitosanitară a acestora. Conform estimărilor, în stare bună se află doar cea 25% din plantații, satisfăcătoare - cea 35% și nesatisfăcătoare - cea 40%.

SITUATIONAL APPROACH AND PERSPECTIVE IMPLICATIONS OF TABLE GRAPES PRODUCTION AND MARKETING

**Pavel MOVILEANU, PhD, professor, UASM
Maria FIȘTIC, University Lecturer, UASM**

Recenzent: O. GHERMAN, PhD, conf. univ., UASM

For such a country as the Republic of Moldova, considered as a vine-growing country, table grapes production and marketing has been and will always be a potential that would allow us to improve essentially the economic and financial situation of each vine-grower in particular and the state budget in general.

Key words: Cultivation area, Global production of table grapes, Marketing price, Sector of table grapes production.

The vine-growing and wine-making complex of the Republic of Moldova, was, is and will be a strategic branch of national economy. Its development is due to favorable pedoclimatic conditions, history, traditions and accumulated experience for vine-growing development. An important branch of the vine-growing and wine-making complex is the sector of table grapes production. In recent years there has been some tendency to improve the situation in this sector, i.e. improving and expanding the list of varieties, expanding the planting areas, increasing the number of producers, raise the yield of vineyards and develop the economic efficiency of production as a whole.

The vine-growing and wine-making complex and the sector of table grapes production, as its part, advance on the basis of Vine and Wine Law, the Government's Decision "On approving the State Program regarding the restoration and development of viticulture and wine-making in the period 2002-2020", a branch program on developing the sector of table grape varieties production in the period 2006-2020 and a strategy on establishing modern vineyards for the period 2010-2015 including strategic visions on table grape sector development for export [1].

According to statistics, the cultivated area of table grape varieties in the last three years (2001-2009) was about 19,3 thousand ha, including commodity production farms with about 14,5 thousand ha and the auxiliary ones of the population with about 4,8 thousand ha. The share of this group of varieties in the vineyards' structure is about 14%. The area of vineyards by yield, in the reference period, remained practically at the same level being on average about 17,6 thousand ha in the whole Republic and about 13,3 thousand ha in the commodity production farms. Global production of table grapes averaged 64,7 thousand tonnes, including the vine-growing farms with about 42,3 thousand tonnes, and vineyards productivity being of 3,4 t/ha and 3,1 t/ha respectively. The low yield of both table grape vineyards and wine varieties plantations was primarily caused by their agro-technical and phytosanitary conditions. According to calculations, only 25% of vineyards are in good condition, 35% in satisfactory condition and 40% in unsatisfactory condition.

Tabelul 1/Table 1

**Dinamica dezvoltării sectorului de producere a strugurilor de masă în perioada anilor 2001-2009/
Dynamics of the table grape production sector development in the period 2001-2009**

Nr. d/o	Indicatori	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Suprafața totală a viilor în toate categoriile de gospodării (inclusiv în cele auxiliare ale populației), mii ha / The total area of vineyards in all categories of agricultural farms (including the auxiliary ones of the population), thousand ha	154,5	151,8	148,7	146,3	148,2	150,2	149,5	149,8	148,5
2.	Suprafața pe rod a viilor în toate categoriile de gospodării, mii ha / Area of vineyards by yield in all categories of agricultural farms, thousand ha	149,7	148,0	142,8	138,4	140,2	140,4	138,3	136,7	135,5
3.	Producția globală de struguri în toate categoriile de gospodării, mii tone / Global production of grapes in all categories of agricultural farms, thousand tonnes	505,0	641,2	677,1	685,5	518,5	466,0	598,0	635,5	685,1
4.	Recolta medie de struguri în toate categoriile de gospodării, q/ha / Average yield of grapes in all categories of agricultural farms, q/ha	34,0	43,3	47,4	49,5	36,2	31,9	41,0	44,4	48,4
5.	Suprafața totală a viilor în gospodăriile de producție-marfă, mii ha / The total area of vineyards in the commodity production farms, thousand ha	110,3	109,6	108,2	108,5	110,2	109,6	106,1	106,6	106,3
6.	Suprafața pe rod a viilor în gospodăriile de producție-marfă, mii ha / Area of vineyards by yield in the commodity production farms, thousand ha	108,0	107,6	104,1	102,3	103,4	101,0	97,7	96,2	95,9
7.	Producția globală de struguri în gospodăriile de producție-marfă, mii tone / Global production of grapes in the commodity production farms, thousand tonnes	337,4	405,7	467,6	484,3	346,3	302,7	381,4	429,3	424,4
8.	Recolta medie de struguri în gospodăriile de producție-marfă, q/ha / Average yield of grapes in the commodity production farms, q/ha	31,2	37,7	44,9	47,3	33,5	30,0	39,0	44,4	42,2
9.	Suprafața totală a viilor cu soiuri de masă în toate categoriile de gospodării (inclusiv în cele auxiliare ale populației), mii ha / The total area of vineyards with table grape varieties in all categories of agricultural farms (including the auxiliary ones of the population), thousand ha	21,5	21,5	21,2	20,9	21,0	20,8	20,2	19,1	19,3
10.	Suprafața pe rod a viilor cu soiuri de masă în toate categoriile de gospodării, mii ha / Area of vineyards by yield in all categories of agricultural farms, thousand ha	21,0	21,0	20,8	20,6	20,5	20,3	19,9	17,4	17,3
11.	Producția globală de struguri pentru masă în toate categoriile de gospodării, mii tone / Global production of table grapes in all categories of agricultural farms, thousand tonnes	73,5	94,5	106,1	107,1	78,0	63,0	77,6	65,5	74,2
12.	Recolta medie de struguri de masă în toate categoriile de gospodării, q/ha / Average yield of table grapes in all categories of agricultural farms, q/ha	35,0	45,0	51,0	52,0	37,8	31,0	39,0	31,1	41,2

Nr. d/o	Indicatori	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
13.	Suprafața totală a viilor cu soiuri de masă în gospodăriile de producție-marfă, mii ha / Total area of vineyards with table grape varieties in the commodity production farms, thousand ha	16,1	16,1	16,2	16,0	16,0	15,5	14,7	14,2	14,5
14.	Suprafața pe rod a viilor cu soiuri de masă în gospodăriile de producție-marfă, mii ha / Area of vineyards with table grape varieties by yield in the commodity production farms, thousand ha	15,8	15,9	15,8	15,5	15,6	14,9	13,8	13,1	13,1
15	Pondereea plantațiilor cu soiuri de struguri pentru masă în structura totală a viilor producție-marfă, % / The share of plantations with table grape varieties in the total structure of commodity production farms, %	14,6	14,7	15,0	14,7	14,5	14,1	13,8	13,3	13,5
16.	Producția globală de struguri pentru masă în gospodăriile de producție-marfă, mii tone / Global production of table grapes in the commodity production farms, thousand tonnes	47,4	68,2	74,9	77,3	40,0	27,7	36,2	40,0	50,4
17.	Recolta medie de struguri pentru masă în gospodăriile de producție-marfă, q/ha / Average yield of table grapes in the commodity production farms, q/ha	30,0	42,9	47,4	49,9	25,6	18,6	29,5	30,0	36,9
18.	Exportul strugurilor de masă, mii tone / The export of table grapes, thousand tonnes	6,4	6,2	11,3	8,3	9,6	8,0	12,0	20,0	30,8

Sursa/ Source: Anuarul statistic for. 29 – Agricultura / Statistical Yearbook for. 29 - Agriculture

Actualmente în Registrul soiurilor de plante al R. Moldova sînt înregistrate 73 de soiuri de struguri pentru masă, inclusiv 35 omologate și 38 cu titlu de testare în condiții de producție. [2] Din cele omologate, 21 (60%) sînt de origine autohtonă și 14 (40%) de cea străină. Soiurile admise temporar pentru testare în condiții de producție sînt integral de origine străină. Deși lista soiurilor de struguri pentru masă, autorizate pentru cultivare, este destul de vastă și variată, producătorii de struguri acordă în continuare preferințe unui număr limitat de soiuri - Moldova, Codreanca, Cardinal, Victoria, Arcadia, Talisman, Presentabil, Caraburnu, Italia, Leana, Muscat de Hamburg, Ialovenshii ustoicivoi și altele.

Nowadays, the Register of Plant Varieties of the Republic of Moldova includes 73 table grape varieties, including 35 approved varieties and 38 are tested in production conditions. [2] Of those approved, 21 (60%) are of indigenous origin and 14 (40%) of foreign origin. The varieties temporarily admitted for testing in production conditions are entirely of foreign origin. Although the list of table grape varieties authorized for cultivation is quite vast and varied, grape producers continue to have preferences for a limited number of varieties: Moldova, Codreanca, Cardinal, Victoria, Arcadia, Talisman, Presentabil, Caraburnu, Italia, Leana, Muscat de Hamburg and others.

Tabelul 2/ Table 2

**Cele mai răspândite 10 soiuri de struguri cultivate în țara noastră /
The most common 10 grape varieties cultivated in our country**

Denumirea soiului / The name of variety	Suprafața plantată, % / Planted area, %
Soiul Moldova / Moldova	50,4%
Rannii Magaracea / Ranni Magaracea	7,9%
Cardinal / Cardinal	5,0%
Muscat lantarnyi / Muscat lantarnii	4,7%
Alb de Suruceni / Alb de Suruceni	4,3%
Victoria / Victoria	3,5%
Black Magic / Black Magic	3,0%
Muscat Hamburg / Muscat de Hamburg	2,9%
Chasselas Musq / Chasselas Musq	2,2%
Italia / Italia	1,3%
Alte soiuri / Other varieties	14,8%

Datorită sporirii interesului economic față de cultivarea strugurilor pentru masă (prețurile de comercializare fiind avantajoase), majorării cuantumului subvențiilor în perioada anilor 2006-2009 (cu 10 mii lei/ha) și micșorării suprafeței minime pentru acordarea acestora (până la 1,0 ha), ritmurile de plantare a viilor cu soiuri pentru masă, în ultimii 4 ani, au crescut vertiginos (de cea 2,0 ori, de la cea 750 ha în 2006 până la cea 1500 ha în 2009). Ponderele grupei de soiuri pentru masă în structura plantațiilor viticole înființate în anii 2006-2009 s-a majorat și mai mult (de la cea 20% în 2006 până la cea 70% în 2009). Schimbările produse au condiționat și modificarea structurii producătorilor de struguri pentru masă. Actualmente cea 70 la sută din plantațiile producție-marfă sînt gestionate de gospodării țărănești. De asemenea anual e în creștere numărul de gospodării țărănești care au beneficiat de subvenționări la plantarea viilor, de la 39 în 2004 până la 180 în 2009, suprafețele înființate de acestea s-au majorat, respectiv, de la 12% până la 35%. [4]

În scopul sporirii productivității plantațiilor viticole cu soiuri pentru masă și a calității strugurilor, deși cu ritmuri lente, se implementează unele elemente ale tehnologiilor avansate, cum ar fi - irigarea prin picurare, normarea recoltei de struguri, protecția integrată etc. Suprafața plantațiilor irigate constituie 300 ha. Începînd cu anul 2010 instalarea sistemelor de irigare prin picurare în plantațiile viticole se subvenționează cu 30 la sută din costul echipamentului.

Tendențe pozitive s-au înregistrat și la exportul strugurilor în stare proaspătă, acesta fiind în creștere de la 8,0 mii tone în anul 2006 până la 30,8 mii tone în anul 2009. În aspectul piețelor de desfacere a strugurilor de masă, în anul precedent cea 70 la sută din export a revenit Federației Ruse, cea 26% - Republicii Belarus și cea 3% - României. Principala modalitate de desfacere a strugurilor la export rămîne comercializarea pe piețele angro.

Situația din sectorul de producere a strugurilor pentru masă în anul 2010 se caracterizează prin următoarele:

- au fost înființate plantații noi pe o suprafață de peste 1 200 ha;
- au beneficiat de subvenții 115 de întreprinderi, suma fiind de cea 25,5 mii. lei;
- producția globală de struguri a constituit cea 50 mii tone (de 1,5 ori mai puțin ca în anul precedent), la soiurile timpurii s-a obținut o recoltă de struguri de cea 15 mii tone.

Deși în sectorul de producere a strugurilor de masă se simte o anumită învioreare, starea de lucruri nu poate fi comparată cu cea din țările cu o viticultură modernă (Italia, Chile, Turcia etc). În scopul sporirii eficienței economice a cultivării soiurilor de struguri pentru masă, obținerii unei producții competitive și omogene, în volume optime pentru export, oportună este crearea unui sector inovativ de producere și comercializare a strugurilor pentru masă. [3]

În acest context, urmează a fi elaborat și implementat un plan de acțiuni concrete, principalele din ele, fiind următoarele: **Revederea obiectivelor de dezvoltare a sectorului reieșind din tendințele înregistrate pe piața mondială a strugurilor de masa, pe piețele tradiționale și**

Due to increasing economic interest to cultivate table grapes (marketing prices are profitable), to the increase of subsidies quantum in the period 2006-2009 (by 10 thousand lei/ha) and to the reduction of the minimum cultivated area for subsidies granting (up to 1,0 ha), the rate of vineyards planting with table grape varieties in the last four years has increased sharply (almost twice, from 750 ha in 2006 to 1500 ha in 2009). The share of table varieties group in the total structure of vineyard plantations established in the period 2006-2009 increased even more (from 20% in 2006 to 70% in 2009). These changes also conditioned a modification in the structure of table grape producers. Currently, about 70 percent of the commodity production plantations are managed by the agricultural farms. Simultaneously, there is an annual increase of the number of agricultural farms that have received subsidies for vineyard plantations, from 39 in 2004 to 180 in 2009 and their area increased too, from 12% to 35% respectively. [4]

In order to increase the productivity of vineyards with table grape varieties and grapes quality, although slowly, there are implemented certain elements of advanced technologies such as: drip irrigation, grape harvest standardization, integrated plant protection etc. The area of irrigated plantations is of 300 ha. Since 2010, the installation of drip irrigation systems in vineyards is subsidized by 30 percent of the equipment cost.

Positive trends were also recorded in the sector of fresh grapes export, which is up from 8,0 thousand tonnes in 2006 to 30,8 thousand tonnes in 2009. In terms of marketplace for table grapes, in the previous year, about 70 percent of export went to the Russian Federation, about 26% - to the Republic of Belarus and 3% to Romania. The main way of selling grapes for export remain their marketing on wholesale markets.

The situation in the sector of table grapes production in 2010 is characterized by the following peculiarities:

- new plantations were established on an area of more than 1200 ha;
- 115 enterprises received subsidies in amount of 25,5 thousand lei;
- the global production of grapes was about 50 thousand tonnes (1.5 times less than in the previous year) and about 15 thousand tonnes of grapes were obtained from early varieties.

Although the sector of table grapes production is revitalizing, its situation can't be compared to that of countries having a modern viticulture (Italy, Chile, Turkey, etc.). In order to increase the economic efficiency of table grape varieties cultivation and obtaining a competitive and homogeneous production in optimal volume for export, it would be appropriate to create an innovative sector of table grapes production and marketing. [3]

In this context, a new plan of actions should be elaborated and implemented and namely: **Review of the development objectives of the sector taking into consideration the trends regarding table grapes production on the global market, traditional markets and target markets of the Republic of Moldova.**[5] Currently,

cele țintă pentru Republica Moldova. [5] Actualmente se lucrează asupra elaborării unui nou program de restabilire și dezvoltare a complexului vitivinicol, în care vor fi stipulate obiective noi și pentru sectorul strugurilor pentru masă. Tendința de creștere a consumului de struguri în stare proaspătă pe piețele externe și pe cea internă ne demonstrează că suprafețele de cultivare a soiurilor din grupa respectivă pot fi extinse, volumul de producere și export al strugurilor pentru masă pot fi majorate.

Perfecționarea în continuare a sortimentului plantațiilor viticole. Activitatea în acest domeniu fiind vectorizată spre cultivarea soiurilor solicitate pe piețele de desfacere, adaptate la condițiile pedoclimatice ale republicii, cu caracteristici agrobiologice și tehnologice valoroase, în baza studiilor efectuate pe piețele tradiționale și cele țintă, urmează a fi definitivată lista soiurilor de viță-de-vie recomandate pentru export, numărul acestora în aspectul epocilor de maturare a strugurilor fiind optimizat (limitat) cel mult până la 4-5 soiuri. În același timp, gama de soiuri pentru necesită a fi diversificată reieșind din preferințele consumatorului autohton.

Impulsionarea activității de obținere a clonelor fitosanitare la soiurile autohtone de struguri pentru masă și de producere a materialului săditor devirozat. [5] În acest scop urmează a fi găsite soluții pentru curățarea de viruși și alți agenți patogeni cu caracter restrictiv a principalelor soiuri la noi în țară sau peste hotare și asigurată multiplicarea clonelor fitosanitare la institutul de ramură.

Trecerea de la elaborarea și implementarea tehnologiilor generale de cultivare a strugurilor pentru masă la cele sortimentale (specifice soiului respectiv), complexe și integrate. Ele vor fi bazate pe aplicarea irigației prin picurare, sistemelor moderne de protecție a plantelor de boli și dăunători, contra grindinii și înghețurilor, cu mecanizarea la maximum a lucrărilor de îngrijire, în această ordine de idei, urmează a fi revăzute sistemele de conducere a butucilor, tipurile de suporturi și alte elemente tehnologice specifice culturii soiurilor pentru masă, care asigură o producție calitativă și omogenă de struguri. La realizarea acestei acțiuni urmează să-și aducă aportul atât institutul de profil, cât și catedrele de viticultură ale Universității Agrare și Colegiului Național.

Organizarea loturilor model de plantații viticole moderne în toate regiunile vitivinicole. Aceasta se va efectua prin atragerea investițiilor private și a altor surse de finanțare. Un asemenea lot va fi creat în 2011 pe terenurile Colegiului Național de Viticultură și Vinificație din Chișinău.

Crearea centrelor (modulelor sau nucleelor) pentru producerea strugurilor pentru masă destinați exportului. Se vor crea suprafețe optime de plantații viticole moderne (de cel puțin 50-100 ha), dotate cu infrastructura necesară pentru efectuarea lucrărilor mecanizate, de protecție, recoltare și postrecoltare. [4] Aceste centre urmează a fi create, în primul rând, în baza asocierii și cooperării producătorilor mici și mijlocii de struguri, cu suportul statului și proiectelor de asistență tehnică. Binevenită ar fi ca această activitate să demareze în anul 2011, prin crearea a cel puțin 3 centre în principalele regiuni vitivinicole - Sud și Centru.

specialists are working on developing a new program to restore and develop the vine-growing and wine-making complex, which will also stipulate new objectives for the table grapes sector. The increasing trend of fresh grapes consumption both on the foreign and national markets proves that the area cultivated with table grape varieties can be expanded and the volume of production and export of table grapes can be increased.

Further improvement of vineyards assortment. The activity in this area is oriented towards the cultivation of varieties demanded on the sale markets, varieties adapted to climatic conditions of the country and having valuable agro-biological and technological features. As a consequence of studies accomplished within traditional and target markets, one should draw a list of vine varieties recommended for export, and their number should be optimized (limited) maximum up to 4-5 varieties, taking into consideration the age of grapes maturation. At the same time, the range of varieties for the domestic market needs to be diversified according to domestic consumer preferences.

Impelling the activity of obtaining phytosanitary clones from the local table grape varieties and of producing virusless planting material. [5] For this purpose, we should find solutions to control viruses and other restrictive pathogens of the main varieties cultivated both in our country and abroad and to ensure the multiplication of phytosanitary clones in the specialized institutions.

The transition from the elaboration and implementation of general technologies of table grapes cultivation to assorted (specific for a respective variety), complex and integrated varieties. They will be based on drip irrigation, modern plant protection systems from diseases and pests, anti-hail and anti-frost systems and maximum mechanization of the cultivation activities. In this context, we should review vine's training systems, types of support and other technological elements specific for the cultivation of table grape varieties, all of them ensuring a qualitative and homogeneous grape production. The specialized institute, as well as the departments of viticulture of the Agrarian University and National College will contribute to the implementation of this activity.

Organization of modern models of vineyard lots in all vine-growing and wine-making areas. This will be done by attracting private investment and other financing sources. Such a lot will be created in 2011 on the fields of the National College of Viticulture and Winemaking from Chisinau.

Establishing centers (modules or cores) of table grapes production for export. There will be established optimal areas of modern vineyards (at least 50-100 ha), equipped with the necessary infrastructure for the implementation of mechanized, protection, harvesting and post harvest activities. [4] These centers will be created primarily on the basis of association and cooperation of small and medium grape producers, with the help of state support and technical assistance projects. It would be advisable to start this activity in 2011, by creating at least three centers in the main vine-growing and wine-making

Dezvoltarea infrastructurii de condiționare, ambalare și păstrare a strugurilor pentru masă. Deși în republică avem depozite frigorifice cu o capacitate de peste 30 mii tone la păstrare se depozitează, în ultimii ani, cel mult 10-12 mii tone de struguri. De frigiderie pentru păstrarea strugurilor în mediu reglat de gaze dispun doar 2-3 întreprinderi, cu o capacitate de câteva sute de tone. Infrastructura de condiționare și ambalare a strugurilor pentru masă practic nu este dezvoltată. Urmează să ne determinăm pozițiile cu implementarea punctelor de sortare și ambalare, precum și a instalațiilor de pre-răcire a strugurilor pentru masă.

Perfecționarea tipurilor de ambalaje pentru exportul strugurilor pentru masă, orientându-ne la experiența principalelor țări viticole exportatoare. Este necesar să conștientizăm că viitorul aparține ambalajelor din materiale ușoare, inofensive, stivuirea ambalajelor pe palete, mecanizarea lucrărilor de încărcare și descărcare a producției.

Restructurarea sistemului de organizare a exportului strugurilor pentru masă, determinată de faptul că peste 2/3 din producerea strugurilor pentru masă este concentrată în gospodăriile țărănești care la direct nu-și pot expune producția la export, activitatea în cauză fiind lăsată la cheremul intermediarilor, în majoritate persoane fizice. Companii specializate în exportul strugurilor pentru masă sînt foarte puține. Urmează ca producătorii mici și mijlocii de struguri să se coopereze în acest domeniu sau să fie găsite alte soluții de fortificare a infrastructurii de export.

Raționalizarea și eficientizarea modalității de desfacere a strugurilor pentru masă pe piața internă în folosul producătorilor. Studiul sectorului strugurilor pentru masă, efectuat în anul precedent, a demonstrat că principala modalitate de comercializare a strugurilor este cea angro (peste 76%). La prima vedere este un lucru normal, caracteristic economiei de piață, însă în realitate această activitate nu se realizează de către producători, dar de intermediari - persoane fizice care dispun de unități de transport. La rîndul său, intermediarii distribuie angro producția comercianților din piețele agricole sau o vîndă cu amănuntul de sine stătător. Astfel, din prețul de comercializare cu amănuntul a strugurilor pentru masă (destul de mari pentru cumpărătorii cu venituri medii și mici) producătorilor le revine cea 40-50 la sută. De asemenea, pentru a schimba lucrurile în bine urmează ca producătorii să se coopereze. Premise pentru ameliorarea situației în acest domeniu sînt deja. E vorba de crearea sistemului de piețe agroalimentare, activitatea căruia a demarat în anul 2010.

Asigurarea trasabilității și inofensivității producției de struguri pentru masă. Urmează să conștientizăm că la cest capitol mai avem restante. În primul rînd, e necesar să respectăm prevederile actelor normative din domeniu în vigoare, în al doilea rînd - producătorii trebuie să fie mai responsabili în alegerea și utilizarea reglementată a preparatelor de uz fitosanitar. Inspectoratele urmează să supravegheze aceste acțiuni, organele centrale de specialitate fiind responsabile de perfecționarea bazei normative, optimizarea sistemului de certificare, dotarea laboratoarelor, implementarea metodelor moderne și

regions – the South and Center.

Developing the infrastructure of table grapes conditioning, packaging and storage. Although, in our country, there are refrigeration warehouses with a capacity exceeding 30 thousand tonnes, but only 10-12 thousand tonnes of grapes are stored in recent years. Only 2 or 3 enterprises have refrigerators for storing grapes in special environment adjusted by gas, with a capacity of several hundred tonnes. Table grapes conditioning and packaging infrastructure practically is not developed. Thus, we should determine our positions regarding the implementation of sorting and packing points as well as of pre-cooling facilities for table grapes.

Improving the existing types of packaging for table grapes export, taking into consideration the experience of the main vine-growing export countries. It is necessary to realize that the future belongs to packages from light and safe materials, stacking containers on pallets and mechanized loading and unloading of production.

Restructuring the organization system of table grapes export. It is determined by the fact that over 2/3 of table grape production is concentrated in the agricultural farms which can not directly export their production, this activity being left to the mercy of intermediaries who mainly are physical persons. Companies specializing in the export of table grapes are very few. It would be appropriate that small and medium grape producers cooperate in this area or there should be found other solutions for strengthening the export infrastructure.

Rationalization and improvement of sale methods of table grapes on the internal market for the benefit of producers. The study of the table grape sector conducted last year showed that the main way of table grapes marketing is the wholesale (76%). At first glance it seems a normal characteristic of the market economy, but in fact this activity is not done by producers, but by the intermediaries – physical persons who have transportation means. In their turn, the intermediaries distribute wholesale the production to traders from agricultural markets or retail it by themselves. Thus, from the retail price of table grapes (high enough for small and medium-income buyers) the producer has only 40-50 percent. Also, in order to change things for the better, the producers should cooperate. There are already premises to improve the situation in this field. It means to create a system of agro-food markets, which started its work in 2010.

Ensuring the traceability and safety of table grape production. We should be aware that at this chapter we lag behind. First, it is necessary to comply with the normative acts in force in this field, secondly – the producers must be more responsible in the selection and use of plant protection preparations. The Inspectorates should monitor these activities, the central specialized bodies being responsible for the improvement of standards, optimization of the certification system, supply of laboratories with necessary equipment and implemen - tation of modern and rapid methods of testing.

Obviously, a question arises: what will be the state

rapide de testare.

Evident, apare întrebarea: care va fi suportul statului la realizarea acțiunilor de creare a unui sector inovativ de producere a strugurilor pentru masă?

Reieșind din competențele de care dispune, eforturile Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare vor fi canalizate la:

- ✓ perfecționarea în continuare a bazei legislative-normative din domeniu, armonizarea acesteia cu cea din comunitatea europeană;

- ✓ diversificarea direcțiilor de subvenționare a ramurii vitivinicole și optimizarea mecanismului de acordare a subvențiilor. Urmează să găsim soluții pentru compensarea parțială a cheltuielilor suportate de producătorii viticoli la defrișarea plantațiilor ineficiente, instalarea sistemelor moderne antigrindină și anti îngheț, la crearea modulelor de producere a strugurilor pentru masă destinați exportului;

- ✓ finanțarea activităților de elaborare și implementare a tehnologiilor sortimentale de producere a strugurilor pentru masă, de obținere a clonelor fitosanitare de soiuri autohtone solicitate și multiplicarea acestora;

atragerea investițiilor și creditelor preferențiale pentru crearea modulelor nominalizate, loturilor de demonstrare,

- ✓ organizarea sistemului de livrare a strugurilor la export și de comercializare pe piața internă;

- ✓ impulsionearea și eficientizarea activităților de școlarizare, consultanță și informare a producătorilor și exportatorilor de struguri pentru masă.

În scopul realizării celor menționate se impune o colaborare mai constructivă cu asociațiile profesionale din ramură, cu alte autorități ale administrației publice centrale și locale, cu proiectele și programele de asistență tehnică, cu alți parteneri, o conjugare a eforturilor în vederea realizării obiectivelor preconizate.

support in the achievement of creating an innovative sector of table grapes production?

- ✓ Taking into consideration the competences the Ministry of Agriculture and Food Industry has at its disposal, its efforts will be channeled to:

- ✓ improving the legislative and normative base in this field and its harmonization with the one of EU;

- ✓ diversify the directions of subsidies in the field of vine-growing and wine-making and optimize the grant award mechanism. We should find solutions for partial compensation of expenses incurred by vine-growing producers to remove the inefficient vineyards, to install modern anti-hail and anti-frost systems, to create modules for table grapes production for export;

- ✓ funding the elaboration and implementation of assortment technologies of table grape production, obtaining phytosanitary clones of local demanded varieties and their multiplication;

- ✓ attract preferential investments and credits in order to create the mentioned modules, demonstration plots, to organize the delivery system of grapes for export and their sale on the local market;

- ✓ impel and improve schooling, consulting and informing activities for table grape producers and exporters.

In order to achieve the mentioned directions, it is required to establish a more constructive collaboration with the specialized professional associations, with other authorities of the central and local public administration, with projects and programs on technical assistance, and with other partners, i.e. to join the efforts in order to achieve the envisaged objectives.

Bibliografie/Bibliography

1. Businessul Agricol, nr.1, februarie 2010, p.42
2. Viticultura și vinificația în Moldova, Nr.3, 2010, p.3
3. Viticultura și vinificația în Moldova, Nr.4, 2010, p.12
4. Viticultura și vinificația în Moldova, Nr.5, 2010, p.6
5. Viticultura și vinificația în Moldova, Nr.6, 2010, p.5

BAZELE TEORETICE PRIVIND ECHILIBRUL BUGETAR ȘI CONCEPTELE MODERNE DE PROGRAMARE A LUI

*Gheorghe ILIADI, dr. hab., prof., IEFS
Svetlana DODON, drd., IEFS*

Recenzent: Tatiana MANOLI, dr. hab., prof., IEFS

Materialul prezentat este pregătit în baza analizei comparative a diferitor teorii și modele de echilibrare a bugetului național public. Sunt întreprinse încercări de a sintetiza diferite metode, tehnici și procedee calitative folosite în activitatea financiară pentru echilibrarea bugetului.

Au fost sistematizate diferite poziții a autorilor, școli și direcții conceptuale în știința europeană a bazelor metodologice consacrate problemei echilibrului. Sunt delimitate unele teorii cu impact în investigațiile științifice a problemelor echilibrului bugetar în anumite etape a evoluției dezvoltării moderne.

***Cuvinte cheie:** buget național, teorii, modele, concepte moderne, analiza comparativ, metode, tehnici și procedee de echilibrarea bugetului.*

Cerința de bază în teoria finanțelor clasice a echilibrului bugetar constituie acoperirea integrală a cheltuielilor din veniturile ordinare ale fiecărui an bugetar. La etapa inițială a perfecționării sistemului bugetar anualitatea și echilibrul bugetului erau indisolubil legate, având drept rezultat echilibrul stabil în parametrii întocmirii bugetului anual. Cu alte cuvinte echilibrul bugetar se referea atât la întocmirea unor bugete balansate, cât și la păstrarea echilibrului în perioada de execuție a bugetului. Au fost țări în care legislația financiară nu permitea întocmirea unor bugete dezechilibrate. De exemplu, în Germania legislația financiară interzicea elaborarea de bugete deficitare, precizând că veniturile și cheltuielile publice aprobate de lege, trebuie să fie echilibrate.

Acest principiu al echilibrului bugetar o dată cu trecerea timpului a fost, abandonat, atât sub impulsul teoreticienilor finanțelor funcționale care promovau teoria bugetelor ciclice și cu caracter regulator. Întru lichidarea principiului echilibrului bugetar a mai exercitat influența impactul economiei reale, care nu asigură un randament fiscal suficient pentru acoperirea cheltuielilor publice anuale. Nerespectarea principiului echilibrului bugetar a determinat recurgerea la diferite practici cum ar fi: întocmirea a două bugete, din care unul a fost ordinar echilibrat dar altul-extraordinar deficitar, ce putea fi echilibrat pe seama veniturilor provenind din împrumuturi și emisiune bănească (de exemplu în practica Germană), asigurarea echilibrului prin operațiunea de „debugetizare”- operație de reducere a cheltuielilor înscrise în bugetul de stat prin transferul unei părți a lor într-un cont special sau în contul unei colectivități teritoriale (de exemplu în practica în Franceză), sau elaborarea de bugete ciclice (de exemplu în practica Suedeză).

Însă cu trecerea timpului o serie de state au renunțat la aplicarea în practică a principiului echilibrării bugetare,

THEORETICAL BASIS OF BUDGET BALANCE AND MODERN CONCEPTS OF ITS PROGRAMMING

*Gheorghe ILIADI, PhD, prof., IEFS
Svetlana DODON, PhD student, IEFS*

Reviewer: Tatiana MANOLI, PhD, prof., IEFS

Below material is prepared based on comparative analysis of different theories and models of balancing of the national budget public. There are made some attempts to synthesize various methods, techniques and qualitative methods used in financial activity in order to balance the budget. Have been systematized different positions of the authors, schools and conceptual directions of the European science of methodological bases devoted to the problem of balance. There are delimited some theories with impact on scientific investigations of budgetary balance problems, in certain stages of the evolution of modern development.

***Key words:** national budget, theories, models, modern concepts, comparative analysis, methods, techniques and procedures and budgetary balance.*

Basic requirement in classical finance theory is to balance the budget, to fully cover the costs out of the ordinary income in each budget year. At the initial stage of improving of the budget system annuality and budgetary balance were inseparably linked, this has as a result stable equilibrium parameters of the annual budget preparation. With other words, balance the budget was referring not only to the preparation of balanced budgets as well as to maintain balance during budget implementation. There were countries in which financial legislation did not allow the preparation of unbalanced budgets. For example, the German financial law forbade elaboration of deficient budgets, specifying that public incomes and expenses approved by law must be balanced.

This principle of budgetary balance over time was abandoned, under the impulse of functional finance theorists who promoted theory of cyclical budget and with regulating character. For settlement of this principle has contribute influence of real economy. Failure to follow the principle of budgetary balance has led into using of various practices such as preparing two budgets, one of which was ordinary balanced but another extraordinary - deficient that could be balanced based on income from emission of paper money (eg German practice), ensuring the equilibrium through the operation of "debugetizare" - operation of reduction of costs included in the state budget by transferring a part of them in a special account or in an account of local authorities (eg French practice) or elaboration of cyclical budgets (eg Swedish practice).

But over time some states have abandoned the application of the principle of budgetary balance, developing and presenting to parliament for approval of the budgets with deficit.

elaborând și prezentând parlamentului spre aprobare bugete deficitare.

Totodată, cu existența a principiilor sus menționate în teoria finanțelor funcționale a apărut o altă particularitate a echilibrării bugetare - renunțarea la echilibrarea anuală a bugetelor și trecerea la echilibrare bugetului la nivelul unui ciclu economic, prin întocmirea de bugete multianuale. Utilizarea tehnicii bugetelor ciclice presupunea realizarea echilibrului dintre veniturile și cheltuielile publice prin intermediul unui buget multianual, ținându-se seama de variațiile veniturilor publice în timpul diferitor faze ale unui ciclu economic, ignorând stabilirea echilibrului bugetar anual.

Bazându-se pe teoria economică conjuncturală, economiștii care susțin caracterul funcțional al finanțelor, în perioadele de prosperitate economică, remarcă tendința de creștere a veniturilor fiscale și a veniturilor publice. Creșterea veniturilor publice este drept rezultat al creșterii rapide a produsului intern brut. În perioadele de depresiune, viceversa restrângerea activității economice generează o reducere a veniturilor publice, punându-se la îndoială posibilitatea realizării echilibrului bugetar. În concepția adeptilor teoriei bugetelor ciclice, realizarea echilibrului la nivelul unui ciclu economic ar fi posibilă prin folosirea unor tehnici specifice, cum ar fi: constituirea unor fonduri de rezervă, a unor fonduri de egalizare și folosirea amortizării alternative a datoriei publice. Se propune, astfel, compensarea deficitelor bugetare înregistrate în perioadele de depresiune cu excedentele înregistrate în perioadele de expansiune a activității economice. Asigurarea echilibrului ar fi posibilă prin folosirea tehnicii de constituirea unui fond de rezervă bugetară pe seama încasărilor din impozite obținute în perioadele de prosperitate ale ciclului economic. Perioada dată a ciclului economic se caracterizează prin creșterea producției, creșterea încasărilor din impozite și implicit sporirea produsului intern brut. În aceste condiții, nu trebuie să se opteze pentru reducerea fiscală, ci dimpotrivă nivelul fiscalității trebuie să rămână nemodificat, ceea ce în cazul unei baze de impozitare mai mari conduce la apariția unui excedent de venituri, ce ar alimenta un fond de rezervă bugetară.

Echilibrul este o noțiune centrală a analizei economice moderne. Ea descrie situații despre care analiza economică nu pretinde că s-ar realiza întotdeauna, dar care stimulează înru realizarea studiilor situațiilor concrete. Astfel aceasta constituie un element esențial în dezvoltarea diferitor teorii, care se vor deosebi anume prin noțiunea de echilibru luate ca referință.

Bugetul este un tablou comparativ al veniturilor și cheltuielilor publice aferente perioadei la care se referă și în același timp se prezintă ca un act de previziune administrativă. Practica execuției bugetare confirmă că bugetul trebuie să reflecte cât mai real posibil resursele ce pot fi mobilizate, dar destinația acestora, să permită compararea la finele exercițiului bugetar a veniturilor încasate și a cheltuielilor efectuate.

În conformitate cu publicațiile, materialele analitice și concepțiile economist recunoscut român Iulian Văcărel, principiul echilibrului bugetar impune ca acoperirea cheltuielilor statului să se realizeze doar pe seama

Along with the existence of above mentioned principles in the theory of functional finance came out another feature of the budget balance - giving up on balancing the annual budget and switching to balance the budget at the level of economic cycle, through the preparation of multi-annual budgets. Using the technique of cyclical budget involves making balance between income and government expenditure through a multi-annual budget, taking into account the variations of government revenue of an economic cycle and ignoring establishment of the balance of the annual budget.

Relying on cyclical economic theory, economists who support the functionality of finance, in periods of economic prosperity, have noticed a tendency of increasing tax revenues and government revenues. Increasing of governmental revenue is the result of rapid growth of gross domestic product. In periods of depression, conversely restriction of economic activity generates a reduction of government revenue, with bending possibility of achieving budget balance. In conception of followers of cyclical budgets theory, achieving balance at the level of economic cycle would be possible by using techniques such as: establishment of reserve funds, equalization of funds and utilization of alternative public debt amortization fund. It is proposed, therefore, compensation deficits recorded during periods of depression with surpluses recorded in periods of expansion of economic activity. Balancing would be possible using the technique of setting a budget reserve fund into account tax revenue obtained during the prosperity of the economic cycle. Specific period of economic cycle is characterized by increased production, increased tax revenue and hence increase gross domestic product. Under these conditions should not opt for tax relief, but rather the tax should remain unchanged, a higher tax base produces surplus of income that would power a budget reserve fund.

The equilibrium is a central concept of modern economic analysis. It describes the situations about which economic analysis does not claim that it would always do, but it attempt into studding of practical situations. So it is an essential element in the development of various theories, which will differ through the concept of equilibrium that is taken as reference.

The budget is a picture of public revenues and expenditures compared to the period to which it relates and at the same time is presented as an act of administrative foresight. The practice of budget execution confirms that the budget should reflect realistic as possible, resources that can be mobilized, but their destination, to allow comparison at the end of year of revenue received and expenditure incurred.

According to publications, analytical materials and concepts of an Romanian economist Iulian Vacarel, principle of budgetary balance requires that, state expenses to be carried out only based on of its ordinary income. Undoubtedly budget must enable analysis of revenue and expenditure by sources and destinations. These requirements are specific to classical budget

veniturilor ordinare ale acestuia. Fără îndoială bugetul trebuie să ofere posibilitatea analizei veniturilor pe surse de proveniență și a cheltuielilor pe destinații. Aceste cerințe sunt specifice principiilor bugetare clasice – unitatea, universalitatea, anualitatea, specializarea bugetară și echilibrarea a celor mai importante compartimente ale bugetului – veniturilor și cheltuielilor.

Anualitatea și echilibrul bugetului reflectă lăgături reciproce strânse, având drept rezultat echilibrul anual al bugetului, considerat drept “principiul de aur al gestiunii bugetare”. Raportul între volumul veniturilor bugetare și totalul cheltuielilor publice se generalizează în echilibrul bugetar și prezintă o parte integrală a echilibrului financiar. Alegerea acestui raport optim prezintă o importanță deosebită pentru deteminarea dimensiunilor echilibrului între venituri și cheltuieli care reflectă construcția bugetară pe bază de deficit.

Teoriile echilibrului bugetar se pot grupa în două concepții privind semnificația acestora. Prima concepție clasică prevede asigurarea obligatorie a echilibrului financiar în cadrul întregii politici financiare a autorităților publice, dar a doua concepție modernă prevede decalajul dintre venituri și cheltuieli bugetare, care apar prin intermediu împrumuturilor de stat și prin acoperirea deficitelor bugetare. Acest decalaj apare și în cazul când datoriile preluate de stat pe baza legislativă analogic influențează deficitul bugetar.

Folosind metoda monografică în investigațiile anului curent au fost descoperite diferite poziții a autorilor, școli și direcții conceptuale în știința europeană și mondială a teoriilor consacrate problemei echilibrului bugetar.

Teoriile examinate de savanții români pot fi divizate în școala lui Iulian Văcărel (Gh. D. Bistriceanu, F. Bercea, G. Anghelache, M. Bodnar, F. Georgescu) și școala a Tatiane Moșteanu (M. Vuță, E. Cămeanu, G. Attila, D. Vasileșu, B. Savelciuc), pornesc de la o serie de ipoteze de lucru, care generează dezechilibrul bugetar.

Conform Legii privind sistemul bugetar și procesul bugetar al Republicii Moldova, scopurile bugetului de stat prevăd asigurarea echilibrului bugetar necesar pentru menținerea unei situații macroeconomice stabile a statului, facilitând în consecință stabilitatea monedei naționale, prețurilor, salariilor și dezvoltarea durabilă a economiei.

Echilibrul bugetar în alte țări europene se referă la întocmirea unor bugete balansate sau la păstrarea echilibrului în perioada de execuție a bugetului. Concepte teoretice a echilibrului nerespectându-se au determinat recurgere la diferite schimbări conceptuale.

Spre exemplu, după cum este menționat mai sus în Germania întocmirea a două bugete, unul ordinar echilibrat și altul extraordinar deficitar, care putea fi echilibrat prin folosirea veniturilor provenite din împrumuturi sau emisiune monetară, în Franța echilibrul este asigurat de operațiunea debuetizare, dar în Suedia și alte țări scandinave echilibrarea se realizează prin intermediu bugetelor ciclice. În ultimii ani majoritatea statelor au elaborat și prezentat parlamentelor spre aprobare bugete deficitare, renunțând în așa mod la aplicarea în practică a conceptului echilibrului bugetar.

Reieșind din analiza comparativă a acestor surse

principles - unity, universality, annuality, specializing in balancing the budget and the most important sections of the budget - revenue and expenditure.

Annuality and budgetary balance reflects close links, with the result balance of the annual budget considered to be "golden principle of budgetary management." Correlation between amount of budget revenues and total government expenditure are generalized in budgetary balance and submit an integral part of financial balance. Choosing its optimal correlation has its particular importance for identification of the size of balance between revenue and expenditure which reflects the basic construction of the deficit.

Theories of budget balance can be divided into two views about their significance. The first is classical concept which requires compulsory insurance of financial balance throughout the financial policy of public authorities, but the second one is modern concept which requires existing of the gap between revenues and expenditures, which occur through state loans and covering of budget deficits. This gap occurs when liabilities taken over by the state taken on legislative base analogical influence budget deficit.

Using the method of monographic investigations of current year were found various positions of the authors, schools and directions of conceptual theories of European and world science devoted to the problem of budget balance.

Romanian scientists examined theories can be divided into school of Văcărel Mian (D. Gh Bistriceanu, F. Bercea, G. Anghelache, M. Bodnar, F. Georgescu) and Tatiana's Moșteanu school (Vuță M., E. Cămeanu, Attila G., D. Vasileșu, B. Savelciuc), start with a series of working hypotheses, which generates budgetary disequilibrium.

According to the Law on budgetary system and budgetary process of the Republic of Moldova, goals provided of the state budget is to ensure budget balance needed to maintain a stable macroeconomic situation of the state, as a consequence facilitating the stability of national currency, prices, wages and sustainable development of economy.

Budget balance in other European countries relates to the preparation of balanced budgets or keeping balance, during budget implementation. The theoretical concepts of equilibrium have led to the resourcing of various conceptual change.

For example, as mentioned above in Germany where preparing two budgets, one ordinary balanced and one extraordinary with deficit which could be balanced by using income from loans or from emission of paper money, in France the balance is provided by operation „debugetizare” but in Sweden and other Scandinavian countries is done through cyclical budget balance. In recent years most countries have developed and submitted for approval to the parliament deficient budgets giving up in this way on practical application of the concept of budgetary balance.

Taking into consideration the comparative analysis of these sources which wildly reflects the reality of

examinate care reflectă în mod amplu realitatea experiența europeană, se poate de concluzionat că teoriile fundamentale privind echilibrul bugetar sunt următoarele: teoria convențională, echivalența ricardiană și joc Ponzi.

Teoria convențională privind echilibrul bugetar

Fiind de acord și susținând concepte de bază formulate de economiștii români, membrii școlii Tatiane Moșteanu în conformitate cu care teoria convențională a echilibrului bugetar reprezintă o modalitate de a analiza echilibrul bugetar, pornindu-se de la deficitul bugetar, în scopul evidențierii efectelor generate de către acesta asupra economiei, formării capitalului și produsului intern brut.

Este necesar de a accentua faptul că în cadrul acestei teorii, s-a considerat că nivelul cheltuielilor publice nu este afectat de politica privind datoria guvernamentală, volumul acestora rămânând nemodificat, în timp ce impozitele și taxele înregistrează o scădere. Această reducere temporară a impozitelor și taxelor este urmată în viitor de o creștere a acestora, corespunzător valorii curente a datoriei. Este de o mare importanță de a sublinia luarea în considerare și al doilea caz, când impactul asupra economiei se realizează în termen scurt. Aceasta ne dă posibilitate de a considera că deficitul bugetar este cauzat, pe de o parte, de menținerea cheltuielilor la un nivel constant și, pe de altă parte, de reducerea veniturilor din impozite și taxe. Politica dată fără nici o îndoială, va duce la creșterea veniturilor populației, fapt ce generează îmbunătățirea nivelului de trai. Astfel, creșterea veniturilor consumatorilor finali determină creșterea cererii de bunuri și servicii.

Când impactul asupra economiei însă, se desfășoară pe termen lung promovarea aceleiași politici bugetare de către guvern are ca rezultat obținerea deficitului bugetar, reducerii economisirii publice și consecințelor acesteia. Identitatea dată poate fi obținută prin câteva modalități complementare: creșterea economisirii private, reducerea investițiilor în țară, scăderea investițiilor nete străine.

Echivalența ricardiană

Echivalența ricardiană este o teorie a neutralității, care include în sine două concepte fundamentale: constrângerea deficitului bugetar și ipoteza venitului permanent.

În timp ce este promovată de guvern o politică de reducerea a impozitelor în condiție de menținere la un nivel stabil a cheltuielilor publice, teoria a neutralității, prevede că consumul și acumularea de capital nu sunt influențate de politica de stat.

Caracteristicile distinctive a acestui concept evidențiază o creștere a economiilor private de mărime egală cu suma reducerii impozitelor. Concomitent cu aceasta economisirea națională rămâne la același nivel ca și ceilalți macroindicatori.

Contrar acestui concept ,pe de altă parte, analiza convențională presupune, că politica sus specificată, condiționează reducerea economisirii naționale și acumulării de capital.

Jocul (Schema) Ponzi

O nouă abordare teoretică a echilibrului bugetului și corectării deficitului este Jocul (Schema) Ponzi. Ea poate fi realizată de către stat prin schimbarea nivelului a datoriei, fără a majora impozitele. Această tendință are loc, dacă ritmul de creștere economică întrece rata dobânzii la

European experience, it can be concluded that fundamental theories concerning budget balance are as follows: conventional theory, Ricardian equivalence and Ponzi game.

Conventional theory concerning budget balance

Being agree and supporting basic concepts formulated by Romanian economists, Tatiana's Moșteanu school members in accordance with conventional theory of the budget balance, it is a way to analyze the balance budget, starting from budget deficit in order to highlight the effects generated by this on the economy, capital formation and gross domestic product.

Is necessary to point out that in this theory, it was considered that the level of public spending is not affected by government debt policy, its volume remained unchanged, while taxes are decreasing. This temporary reduction in taxes is followed by an increasing in future, according to the present value of debt. It is of high importance to highlight the consideration and the second case, when the impact on the economy is realized in the short term. This allows to consider that the budget deficit is caused, on the one hand, by maintaining of expenses at a constant level and, on the other hand, by reducing income taxes. Without any doubts this kind of policy will lead in to increasing of householders incomes, which will generate improving of living standards. So, income growth will increase the demand for final consumer goods and services.

However, when the impact on the economy takes place on long-term, promotion of the same government policy has as a result obtaining of budget deficit, reducing of government savings and its consequences. Given identity can be achieved through several complementary ways: increasing of private savings, reducing of investments in the country, reducing of foreign net investments.

Ricardian equivalence

Ricardian equivalence is a theory of neutrality, which includes two fundamental concepts: constraining of budget deficit and hypothesis of permanent income.

While it is promoted by government policy of reducing taxes in the condition of maintaining at a stable level of public expenditure, the theory of neutrality, says that consumption and accumulation of capital are not influenced by state policy.

The distinctive characteristics of this concept emphasizes an increasing of private savings in equal amount with amount of reducing of taxes. Simultaneously with this, national savings stay at the same level as others macroeconomic indicators.

Contrary to this concept, on the other hand, conventional analysis assumed that the policy specified above, conducts in to reducing of national saving and capital accumulation.

Ponzi's Game (Scheme)

A new theoretical approach to balance the budget and deficit correction is Ponzi game (scheme). It can be done by the state by changing the level of debt, not by increasing the taxes. This trend occurs if economic growth exceeds the interest rate on loans provided to

împrumuturile prevăzute pentru finanțarea datoriei publice. Conceptul îndatorării excesive este bazat pe ipoteza potrivit căreia, această datorie externă reduce tendința de investire în țara debitoare, ce permite identificarea condițiilor, în care micșorarea datoriei stimulează investițiile în țara debitoare.

Printre concepțiile de abordarea echilibrului bugetar se pot delimita unele teorii cu impact în cercetarea științifică problemelor bugetare în anumite etape a evoluției dezvoltării moderne.

Prima **teorie sistematică a deficitului bugetar** a fost investigată în contextul doctrinei intervenționist-statale, având la bază utilizarea instrumentelor financiare (fiscal-bugetare) în scopul stimulării a creșterii economice și a contradicție a factorilor dezechilibranți specifici. Autorii acestei teorii sunt considerați James Keynes și William Beveridge, care au studiat problematica bugetului de stat. Teoria deficitului bugetar sistematic pornește de la ideea că realizarea echilibrului general este posibilă și pe calea promovării deficitului bugetar finanțat din resurse extraordinare. În acest sens, W. Beveridge afirmă că statul are sarcina să redreseze economia națională când aceasta se confruntă cu declinul. În această condiție statul trebuie să considere creșterea cheltuielilor publice, inclusiv a investițiilor publice finanțate din împrumuturi de stat. Concomitent în plan secundar el trebuie să diminueze impozitele suportate de antreprenori privați, pentru a stimula investițiile și consumul. Aceasta ar însemna că odată cu relansarea producției va avea loc o creștere a bazei de venituri, care devine un suport al creșterii resurselor bugetare curente și reducerea deficitului anterior.

Potrivit teoriei deficitului bugetar sistematic, când creșterea respectivă se bazează pe finanțarea cheltuielilor publice din împrumuturi și pomovat de Guvern, acel deficit bugetar ar putea fi eliminat prin creșterea încasărilor normale și prin diminuarea cheltuielilor publice.

Deci, deficitul bugetar ar urma să fie acceptat și finanțat din resurse extraordinare până la relansarea economiei stagnante sau în declin care va asigura revenirea la starea de echilibru bugetar pe baza veniturilor curente obișnuite.

A doua **teoria bugetelor ciclice** se bazează pe concept că echilibrul bugetar trebuie asigurat, dar nu în fiecare an în parte, însă la nivelul unui ciclu economic complet. Ideea acestei teorii susține că este convenabil realizarea excedentelor bugetare în anii de prosperitate, în scopul acoperirii dimensiunii deficitelor din excedentele realizate în anii de creștere economică.

Avantajul sistemului bugetelor ciclice constă în faptul că acesta permite o oarecare regularizare a ciclurilor economice, însă există mari dificultăți în aplicarea acestei teorii în practică. În primul rând, nu există posibilități certe de estimare a momentului declanșării crizelor economice, a duratei și a intensității lor.

A treia **teorie a deficitului bugetar a economiei naționale** se bazează pe idee că bugetul de stat, ca document concentrând veniturile și cheltuielile statului, reprezintă și un început de planificare la nivel macroeconomic fiind bază pentru deciziile de politică generală. Se apreciază că bugetul de stat ar putea fi folosit

finance public debt. Indebtedness concept is based on the assumption that this external debt reduces the tendency to invest in the debtor country, which allows the identification of conditions in which debt reduction stimulates investment in the debtor country.

Among concepts which address the budget balance can be delimited in some theories with impact in scientific research budget problems at certain stages of the evolution of modern development.

First theory of systematic budget deficit was investigated in the context of interventionist-state doctrine, based on financial instruments (fiscal budget) to stimulate growth and contradiction of the unbalanced specific factors. The authors of this theory are considered James Keynes and William Beveridge, who studied the state budget issues. Theory of systematic deficit is based on the idea that it is possible to achieve general equilibrium towards promotion of the budget deficit financed by extraordinary resources. In this regard, W. Beveridge said that the state has the task to recover the national economy when it faces decline. In this ambiance the state should consider increasing of public expenditure, including public investment financed by state loans. Simultaneously in the background it should reduce taxes paid by private entrepreneurs, to stimulate investment and consumption. This would mean that with the recovery of production will take place increasing of revenue base, which becomes a support of current growth of budget income and reduction of previous deficit.

According to the theory of systematic budget deficit, when growth is based on the financing of public spending from loans and supported by the government, that deficit could be eliminated through normal growth collections and reducing of public spending.

So, the budget deficit would be accepted arid financed by extraordinary resources until the economical recovery of declining economy that will ensure a returning to the steady state of budget balance based on regular current income.

The second is theory of budget cycle which is based on the concept that the budget balance must be ensured, but not every year, in part, but at the level of full economic cycle. The idea of this theory claims that it is convenient achieving surpluses of the budgets in the years of prosperity in order to cover deficits from surpluses achieved during growth.

The advantage of cyclical budget system is that it allows some regulation of the economic cycles, but there are difficulties in applying of this theory in practice. First of all, there are no certain possibilities to estimate the moment onset of economic crisis, their duration and intensity.

A third theory of the budget deficit of national economy is based on the idea that state budget as a document which focus state revenue and expenditure, represents a macroeconomic plan which is a basic step for general policy decisions. It is estimated that the state budget could be used as a prevision tool, not only in the area of the limited income arid government spending on

ca un instrument al previziunii, nu numai în sfera restrânsă a veniturilor și cheltuielilor statului, pe câte un an bugetar, ci printr-o extensie a sa, atât în timp (pe mai mulți ani), cât și la scara economiei naționale. Bugetul economic al națiunii reflectă, pe lângă veniturile și cheltuielile statului, în mod sintetic, ansamblul proceselor de formare, distribuție și utilizare a produsului național, inclusiv relațiile cu exteriorul.

Teoria bugetului economiei naționale se înscrie pe această linie și prezintă bugetul într-o accepțiune mult mai largă, aceea de document de prevedere și estimatii orientative asupra evoluției economiei naționale. La nivelul autorităților publice naționale se contură un instrument de reflectare și urmărire a proceselor de formare, repartizare, consum și echilibrare concretizate printr-un sistem de indicatori. Totalitatea indicatorilor descriu evoluția pe anul în curs și previziunile pentru anul următor cu privire la echilibrul bugetar ca o parte a echilibrului financiar a economiei naționale.

Teoriile bugetului economiei naționale, confirmă utilitatea acestui instrument de orientare macroeconomică în formarea unei economii balansate și coordonare a factorilor implicați în echilibrul bugetar. El oferă un suport necesar fundamentării deciziilor bugetar-financiare și economico-administrative luate de autoritățile publice, cu impact major asupra echilibrării sistemului financiar ca premisă a creșterii stabile și durabile a economiei naționale.

one budget year, but as an extension of it, both in time (several years) as well as at scale of economy. Nation's economic budget reflects beside budget revenues and expenses, synthetically, whole formation process, distribution and utilization of national product, including foreign relations.

The theory of national economy budget shall be entered on this line and presents a budget much wider understanding, that the document which provide estimations and guidance on national economic development. At level of national public authorities is an instrument of reflection and tracking of processes of formation, distribution, consumption and balancing concretized through a system of indicators. Totality of indicators describe evolution of in the current year and the outlook for next year with regard to balancing the budget as part of the financial balance of the national economy.

Theories of national economy budget, confirms the usefulness of this instrument of macroeconomic orientation in the formation of a balanced economy, and coordination of involved factors in the budgetary balance. It provides a necessary support for making financial-budgeting and economic-administrative decisions taken by public authorities with a major impact on the balancing the financial system as a precondition stable and lasting growth of the national economy.

Bibliografie/Bibliography

1. Law on the budgetary system and budgetary process no. 847-XIII from 24.05.96, Official Monitor of the Republic of Moldova nr.19-20/197 from 27/03/1997;
2. DĂIANU, Daniel, VRÂNCEANU, Radu, Romania and the EU, Ed Polirom, Iasi 2002;
3. MICU, Ionel, Economy and government policies, Ed. Era, Bucharest, 1999;
4. MOȘTEANU, Tatiana (coordinator), Budget and public treasury, Ed. Universitară, Bucharest, 2004;
5. STOLOJAN, Theodor, TĂTĂRCAN, Raluca, European integration and fiscal policy, Ed. Infomarket, Brasov, 2002;
6. VĂCĂREL, Iulian (coordinator) Public Finance, Fifth Edition, Ed. Teaching and Teacher R.A., Bucharest, 2006;
7. VĂCĂREL, Iulian, Economic and Financial Politics, Ed. Economic, Bucharest, 1996.

POLITICA COMERCIALĂ A STATELOR UNITE ALE AMERICII ȘI A UNIUNII EUROPENE ÎN CONTEXTUL CRIZEI FINANCIARE GLOBALE

*Alexandru GRIBINCEA, dr. hab., prof. univ., ULIM
Marina PRODAN, manager, SUA
Corina GRIBINCEA, masterandă, IEFS*

În lucrare se examinează comerțul SUA cu Uniunea Europeană (UE sau UE-27) în perioada anilor 2008-2010, marcați de criza financiară mondială. Autorii propun o nouă abordare în îmbunătățirea comerțului Statelor Unite cu UE-NMS12 în vederea oferirii unei direcții mai clare și asigurarea informațională a întreprinderilor mici și mijlocii din SUA despre piețele UE-NMS12.

Cuvinte cheie: comerț, UE, reglementarea comerțului, comerțul Statelor Unite, UE-NMS12.

Introducere. Comerțul Uniunii Europene (UE) și a Statelor Unite ale Americii (SUA) continuă să fie o temă de preocupari pentru savanți, antreprenori și politicieni. Studiile recente a politicii comerciale ale UE și SUA continuă să atragă mai multă atenție. Recent președintele Obama a zis în discursul său ca "în timp ce milioane de americani sunt în afara serviciului, creșterea exporturilor este un imperativ pe termen scurt" [7, p.3]. Deasemenea, Obama a anunțat în decursul primului său an ca președinte că va susține inițiativa de a dubla exportul în 5 ani, care ar rezulta la 3 trilioane USD anual pentru exporturile americane și crearea a 2 mil.de locuri de muncă [10, p.11].

Practicile comerciale, efectele și valoarea schimburilor comerciale dintre SUA și UE sunt deja cunoscute. Există un șir de studii despre strategia de liberalizare [11, p.255], noțiunea de economie globală [5, p.155] și politica UE după extindere [2, p.99]. La acest capitol nu avem suficiente dovezi pentru a afirma ca liberalizarea viitoare va ajuta comerțul SUA-UE și (comerțul SUA-UE27 în acest domeniu). Politica americană nu face diferență între comerțul european și cel american și comerțul SUA și UE. Există niște opinii că câteva schimbări și reglementări pot avea un impact asupra comerțului SUA-UE, dar cercetările ulterioare sunt necesare pentru a determina dacă e necesar de a diviza politica UE în 2 grupuri specifice.

Investigațiile realizate se concentrează asupra comerțul american cu statele lumii și cu UE, efectele crizei economice asupra comerțului american, și politica comerțului american ca răspuns la criza economică și schimbările ce au fost implementate în decursul ultimei perioade. Există unele opinii despre modalitățile de îmbunătățire a comerțului SUA și UE-NMS12. Vom propune unele măsuri de îmbunătățire a comerțului SUA și UE și este necesar să menționăm că un șir de probleme sunt necesare a fi studiate și cercetate.

Unde ar trebui americanii să găsească noi piețe?

SUA menține relații de comerț cu aproximativ 240 de țări. Exportul american a crescut de la 692.8 miliarde USD în anul 1999, ajungând la 1,300.1 miliarde USD în 2008, și înregistrând o cădere de 1,057 miliarde USD în anul 2009. În general, exporturile americane sunt redirecționate spre

US TRADE POLICY WITH EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF THE GLOBAL FINANCIAL CRISIS

*Alexandru GRIBINCEA, PhD, univ. prof., ULIM
Marina PRODAN, manager, USA
Corina GRIBINCEA, master student, IEFS*

This paper will examine the US Trade with European Union (EU or EU27) countries in the period between 2008-2010, which was marked by the world economic crisis. Authors propose a new approach for improvement of the US trade with EU-NMS12, in order to offer a more clear direction and to informationally assure SMEs from USA about the EU-NMS12 markets.

Key words: trade, EU, trade regulation, US trade, EU-NMS12

Introduction. The EU and US trade continue to be a hot topic for scholars, business and politicians. Recent studies on European and US trade policies continue to get much attention. Recently, President Obama said in one of his speeches "in a time when millions of Americans are out of work, boosting the exports is a short-term imperative" [7, p.3]. Also, Obama announced during his first year of presidency that he will support the initiative to double exports in five years that would result in \$3 trillion annually for US exports and creation of 2 million jobs [10, p.11].

The trade patterns, effects and value of trade between US and European Union are already known. There were a number of studies on liberalization strategy [11, p.255], global network of economies [5, p.155]. EU policy after enlargement [2, p.99]. At this point we don't have enough evidence to suggest that further liberalization will help US-EU-NMS12 trade and (US-EU27 trade for that matter). The US policy does not distinguish between the US and EU trade and US and EU-NMS12 trade. There are suggestions that some regulatory changes may have an impact on US-EU-NMS12 trade, but further analysis need to be conducted to determine if there is a need to divide the policy towards EU into two specific groups.

In the first part of the paper we examine US trade with the world, EU and EU-NMS12. Then we examine the effects of the economic depression on US trade with the world, EU and EU-NMS12. In the last part we examine the US trade policy response to the economic crisis and the changes that were implemented during recent period. The analysis is focusing on US trade policy towards the world, EU and EU-NMS12. There are some suggestion on how to improve US and EU-NMS12 trade. In addition we propose some measures to improve the US and EU-NMS12 trade and we want to mention a number of areas that still need further research.

Where should US find new markets?

US is maintaining trade relationships with approximately 240 countries. US export grew from \$692.8 bill in 1999 to \$1,300.1 bill in 2008 and fell

Canada - 248 miliarde USD, în anul 2010, Mexic - 163 miliarde USD și China - 91 miliarde USD, urmată de Japonia - 60 miliarde USD și apoi Anglia și Germania, fiecare cu 48 miliarde USD. Deasemenea, în SUA exporturile au crescut în anul 2008 și suportat un ușor declin în anii 2009-2010. Partenerii majori de import a SUA sunt: China, Mexic, Canada, Japonia, Anglia și Germania. În anul 2008, exporturile americane în lume au fost de aproximativ de 8% și importurile de 13%.

În anul 2008 exporturile americane cu Uniunea Europeană au fost de aproximativ 274 miliarde USD, iar în anul 2009 au scăzut la 220 miliarde USD sau aproximativ 19,6%. Doar în anul 2010 exporturile au crescut la 239 miliarde USD, sau 8% în comparație cu exporturile din anul 2009. Importurile americane din UE au fost de aproximativ 376 miliarde USD în anul 2008, iar apoi au scăzut de la 23,8% în anul 2009, la 287 miliarde USD. În anul 2009 importul din UE a crescut cu 13,6%, la 319 miliarde USD. Nivelul exporturilor și importurilor în anul 2010 nu s-a apropiat la cifra de până la criza din 2008.

Principalele exporturi americane și importuri cu UE sunt următoarele, indicate în tabelul 1.

to \$1,057 bill in 2009. In general, US exports are directed towards Canada – \$248 bill in 2010, Mexico – \$163 bill and China -\$91 bill USD, followed by Japan – \$60 bill and then UK and Germany each with approximately \$48 bill. US Imports also grew in 2008 to then register a slight decline during 2009-2010. The US major import partners are also China, Mexico, Canada, Japan, UK and Germany. In 2008 US exports as share of the world represented approximately 8% and imports represented 13%.

In 2008 the US export with EU was about \$274 billion and in 2009 it fell to \$220 bill or about 19.6%. Already in 2010 the export rose to \$239 bill or 8% in comparison to export numbers of 2009. US import from EU was at \$376 bill in 2008, and then dropped by approximately 23.8% in 2009 to \$287 bill. In 2009 the import from EU increases by 13.6% to a total of \$319 bill. The export and import levels in 2010 have not approached those of the pre crisis of 2008.

US main exports and import with EU are the following items as indicated in the table below.

Tabelul 1/Table 1

**Diferențe în comerțul UE și SUA, după tipuri, % (din total pe anii 2008 și 2010)/
Difference in the US and EU trade by type, percent of total in 2008 and 2010**

	Codul SITC	Export		Import	
		2008	2010	2008	2010
		% din total	% din total	% din total	% din total
1.	Produse alimentare și animaliere/ Food and live animals	2,5	2,6	1,4	1,7
2.	Bauturi și tutungerie/ Beverages and tobacco	0,6	0,6	2,8	3,0
3.	Materiale brute, necomestibile, cu excepția combustibililor/ Crude materials, inedible, except fuels	4,4	4,0	0,8	0,8
4.	Combustibili minerali, materiale conexe/ Mineral fuels, fabricants and related materials	5,2	5,5	8,4	6,3
5.	Uleiuri animaliere și vegetale, grăsimi și ceruri/ Animal and vegetable oils, fats and waxes	0,1	0,1	0,3	0,3
6.	Produse chimice și produse conexe, nespecificate în altă secțiune/ Chemicals and related product, N.E.S.	19,9	22,8	23,1	26,0
7.	Produse industriale clasificate în principal după tipul de material/ Manufactured goods classified chiefly by material	7,2	7,1	10,2	9,5
8.	Mașini și echipamente de transport/ Machinery and transport equipment	41,4	36,3	36,6	34,8
9.	Diverse articole fabricate/ Miscellaneous manufactured articles	13,7	13,7	11,4	11,9
10.	Mărfuri și tranzacții neclasificate în altă parte decât în codul SITC/ Commodities and transactions not classified elsewhere in the SITC	5,0	7,1	5,1	5,7

Sursa/Source: Datele au fost compilate din datele tarifare și comerciale de la Departamentul de Comerț și a Comisiei Internaționale de Comerț din SUA cu calculele proprii ale autorilor / Data have been compiled from tariff and trade data from the U.S. Department of Commerce and the U.S. International Trade Commission and authors own calculations.

Comerțul principal SUA - UE este bazat pe mașini și echipamente, care au reprezentat 113 miliarde USD în anul 2008 sau aproximativ 41,4% din totalul exporturilor și 87 miliarde USD în anul 2010, care au reprezentat aproximativ 36,3% din total. Principalul import american din UE este, de asemenea, mașini și echipamente: 134 miliarde USD, în 2008, care au reprezentat aproximativ 36,6% și 111 miliarde USD în anul 2010, reprezentând 34,8% din total. Următoarea categorie importată de SUA este comerțul cu produse chimice și cele conexe. În anul 2008 și 2010, SUA a exportat în anul 2008 aproximativ 54 miliarde USD produse chimice, care au reprezentat 19,9% și în anul 2010, - 22,8%. În anul 2008, SUA a importat în suma de 84,9 miliarde USD - produse chimice și în 2010 - 83 miliarde USD (o ușoară scădere în era post-recesiune). Al treilea mare domeniu în comerțul cu UE sunt articole fabricate: în 2008 SUA a exportat 37 miliarde USD și în anul 2010 - 32 miliarde USD, importul constituind - 41 miliarde USD în anul 2008 și 37 miliarde USD în anul 2010.

Pentru UE, cele mai notabile importuri au fost, ca parte din totalul importurilor: combustibil - 14,8% din total importuri, produse chimice - 2,7%, farmaceutice - 3,8%, de mașini - 11,8%, produse electronice - 9,4%, vehicule - 9,2% și metale - 9,7%.

Dacă comparăm comerțul SUA și cel UE în anul 2010, observăm că, deși s-a îmbunătățit în comparație cu anul 2009, acesta nu a atins încă nivelul anului 2008. Principalul domeniu neafectat a comerțului între UE și SUA, care, pentru cea mai mare parte au revenit la nivelul din anul 2008, sunt domeniul produselor chimice (SITC5) și alte mărfuri (SITC9). Cel mai afectat domeniu al comerțului sunt: echipamente de transport și mașini (SITC7), materiale brute (SITC3) și a bunurilor fabricate (SITC6).

Dacă vom separa țările europene în 2 grupe: UE15 și UE-NMS12, vom observa că ansamblul comercial al SUA cu UE-NMS12 este minim: exportul dintre SUA și UE-NMS12 în total reprezintă 11 miliarde USD în anul 2008 și 8 miliarde USD în anul 2010. În ansamblu, aceasta reprezintă doar 4% din comerțul SUA cu UE27. Importul este de cca 13 miliarde USD în anul 2008 și 12 miliarde USD în anul 2010, și reprezintă aproximativ 4% din totalul comerțului SUA cu UE27. Structura exportului și importului SUA cu UE-NMS12 este asemănător cu UE27. Însă, procentajul distribuției este diferit.

Per ansamblu, exporturile principale ale SUA cu UE-NMS12 [1, p.89], vizând echipamente de transport și mașini: în anul 2008 - SUA a exportat aproximativ 6,4 miliarde USD, aproximativ 57% din totalul exportului SUA spre UE-NMS12 și în anul 2010 - 4,5 miliarde USD, 51% din totalul exportului SUA spre UE-NMS12 [2, p.55]; Diverse articole și produse: în anul 2008, SUA a exportat 1,2 miliarde USD și în anul 2010 - 0,9 miliarde USD, pentru 2 ani ar reprezenta 10% din total; (30 minerale și lubrifianti: SUA a exportat aproximativ 0,8 miliarde USD în anul 2008 și aproximativ 1 miliard USD în anul 2010; [4, p.77]. O altă cifră din totalul exporturilor au fost produse chimice, bunuri fabricate, materiale brute.

Importurile principale din UE-NMS12 către SUA sunt [1, p.234] echipamente de transport și mașini - reprezentând aproximativ 50% din totalul importurilor SUA din UE-NMS12 în anul 2008 care constituie 6,6 miliarde USD și în 2010 - 6 miliarde USD [2, p.44].

US main trade with EU is machinery and equipment, which represented \$113 bill in 2008 or about 41.4% of total export and \$87 bill in 2010 which represented about 36.3% of the total. Notably, US main import from EU is also Machinery and Equipment: \$134 bill in 2008 which represented about 36.6% and \$111 bill in 2010 which represented 34.8% from total. The next most important category of US trade with EU is chemicals and related products. In 2008 and 2010 US exported about \$54 bill of chemicals in 2008 that represented 19.9% and in 2010, which is about 22.8%. In 2008 US imported \$84.9 bill of chemicals and in 2010- \$83 bill (a slight decrease in the post recession era). The third biggest area of trade with EU is manufactured articles: in 2008 US exported \$37 bill and in 2010- \$32 bill and imported- \$41 bill in 2008 and \$37 bill in 2010.

As for EU in 2008 the most notable imports were, as part of total EU imports: fuels - 14.8% of the total imports, chemicals - 2.7%, pharmaceutical - 3.8%, Machinery - 11.8%, Electronics - 9.4%, Vehicles - 9.2%, Metals - 9.7%.

If we compare the US and EU trade in 2010 we notice that although it improved in comparison to 2009 it did not reach the 2008 levels yet. The main unaffected area of trade between US and EU, which for the most part bounced back to the 2008 level, is the chemicals (SITC5) area and other commodities (SITC9). The biggest affected area is the trade with machinery and transport equipment (SITC7), crude materials (SITC3) and manufactured goods (SITC6).

If we would separate the EU countries into two groups: EU15 and EU-NMS12, we will notice that the overall US trade with EU-NMS12 is minimal: the export between US and EU-NMS12 in total represents \$11 bill in 2008 and \$8 bill in 2010. Overall it represent only 4% from US trade with EU27. The import is about \$13 bill in 2008 and \$12 in 2010 and represents about 4% from total US trade with EU27. The composition of the US export and import with EU-NMS12 is similar to that with EU27. However, the percentage distribution is somewhat different.

Overall US mainly exports to the EU-NMS12 [1, p.89], machinery and transport equipment: in 2008 US exported about \$6.4 bill, approximately 57% of total US export to EU-NMS12 and in 2010- \$4.5 bill USD, 51% of total US export to EU-NMS12; [2, p.55] Miscellaneous and manufactured articles: in 2008 US exported \$1.2 bill and in 2010 - \$0.9 bill, which for both years represents 10% of total; (30 Mineral and lubricants: US exported about \$0.8 bill in 2008 and about \$1 bill in 2010; [4, p.77]. The other single digit percent of total export were chemicals, manufactured goods, crude materials and food live animals.

The US leading imports from EU-NMS12 were [1, p.234]. Machinery and transport equipment: it represents about 50% of the total US import from EU-NMS12 in 2008 it amounted to \$6.6 bill and in 2010 - \$6 bill [2, p.44].

Tabelul 2/Table 2

**PIB-ul Uniunii Europene în prețuri curente (1 000 milioane EURO)/
EU GDP at current market prices, (EUR 1 000 million)**

Țări/ Countries						% from total EU GDR				
	2004	2005	2006	2007	2008	2004	2005	2006	2007	2008
Eu-27	10,606	11,063	11,684	12,360	12,512	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zona Euro	7,854	8,148	8,556	9,001	9,276					
Belgia	290	302	318	335	344	2,7	2,7	2,7	2,7	2,8
Bulgaria	20	22	25	29	34	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Cehia	88	100	114	127	149	0,8	0,9	1,0	1,0	1,2
Danemarca	197	207	218	227	232	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8
Germania	2,211	2,242	2,325	2,428	2,496	20,8	20,3	19,9	19,6	19,9
Estonia	10	11	13	15	16	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Irlanda	149	162	177	191	186	1,4	1,5	1,5	1,5	1,5
Grecia	186	198	213	228	243	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9
Spania	841	909	982	1,051	1,095	7,9	8,2	8,4	8,5	8,8
Franta	1,660	1,726	1,806	1,895	1,950	15,7	15,6	15,5	15,3	15,6
Italia	1,392	1,429	1,485	1,545	1,572	13,1	12,9	12,7	12,5	12,6
Cipru	13	14	15	16	17	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Letonia	11	13	16	21	23	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Lituania	18	21	24	24	28	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Luxemburg	28	30	34	36	37	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Ungaria	82	89	90	101	106	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
Malta	5	5	5	5	6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Olanda	491	513	540	569	596	4,6	4,6	4,6	4,6	4,8
Austria	233	244	256	271	282	2,2	2,2	2,2	2,2	2,3
Polonia	204	244	272	311	362	1,9	2,2	2,3	2,5	2,9
Portugalia	144	149	155	163	166	1,4	1,3	1,3	1,3	1,3
Romania	61	80	98	124	137	0,6	0,7	0,8	1,0	1,1
Slovenia	27	29	31	34	37	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Slovakia	34	38	45	55	65	0,3	0,3	0,4	0,4	0,5
Finlanda	152	157	167	180	185	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5
Suedia	288	295	313	331	328	2,7	2,7	2,7	2,7	2,6
Marea Britanie	1,773	1,834	1,945	2,044	1,816	16,7	16,6	16,6	16,5	14,5
Țările recent aderate/ Recently acceded countries						5,40	6,02	6,40	7,02	7,86

Sursa/Source: Eurostat (tec00001), CH: Secrétariat de l'Etat à l'Economie, JP: Bureau of Economic Analysis, US: Economic and Social Research Institute.

Alte importuri sunt diverse articole și produse: în anul 2008 și anul 2010, SUA a importat produse aproximativ de 1.8 miliarde USD, care reprezintă pentru 2 ani -14% din total [3, p.88]. Bunuri industriale: SUA importă aproximativ 1.7 miliarde USD în anul 2008 cât și în 2010, și importul reprezintă aproximativ 13% din importul total, [4, p.55]. Alte domenii importante de import sunt substanțe chimice, combustibili minerali și lubrifianți.

Dacă vom compara comerțul UE-NMS12 cu SUA, și cota PIB-ului total al țărilor UE-NMS 12 raportat la țările PIB-ul total al UE, vom observa faptul că datele referitoare la comerț se suprapun.

PIB-ul țărilor UE-NMS12 ca pondere din totalul PIB-ului UE a reprezentat 5,4% în anul 2004, pe când 10 țări noi au aderat și, treptat, comerțul a crescut la 6,4% în anul 2006. În anul 2007, când ultimele 2 țări (România și Bulgaria) au aderat, procentajul din PIB a reprezentat 7,2% și a crescut la 7,86 % în anul 2008. Cele mai mari economii ale UE-NMS12 sunt Polonia - 2,9% din PIB-ul total al UE, Cehia - 1,2% din PIB-ul total al UE, România - 1,1% din PIB-ul total al UE și Ungaria -0,8% din PIB-ul total al UE. Polonia,

The other import (in double digit) is Miscellaneous and manufactured articles: in 2008 and 2010 US imported about \$1.8 bill which for both years represents 14% of total, [3, p.88]. Manufactured goods: US imported about \$1.7 bill in both 2008 and 2010, and this import represents about 13% of the total import, [4, p.55]. The other notable import areas are chemicals, mineral fuels and lubricants.

If in addition to the US trade with EU-NMS12 we will look at the share of the EU-NMS12 countries GDP to the total EU GDP we will note that it matches the trade data.

The EU-NMS12 countries GDP as share of the total EU GDP represented 5.4% in 2004 when 10 new countries joined and gradually increased to 6.4% in 2006. In 2007 when the last 2 countries (Romania and Bulgaria) acceded the GDP% represented 7.2% and rose to 7.86% in 2008. The biggest economies of the EU-NMS12 are Poland – 2.9% of the total EU GDP, Czech Republic – 1.2% of the total EU GDP, Romania – 1.1% of the total EU GDP and Hungary -0.8% of the total EU GDP. Poland, Czech Republic, Hungary and Romania

Cehia, Ungaria și România, reprezintă 76,5% din PIB-ul total al statelor UE-NMS12 [2, p.201]. Trebuie să remarcăm că alte țări au relații strânse cu Rusia, cu alte țări europene și țările din vecinătatea bazinului mediteranean.

Efectele crizei economice din anul 2008 au fost resimțite în mod considerabil în comerțul pe parcursul anului 2009. După cum se poate vedea din tabelul de mai jos, exportul și importurile SUA a scăzut în comparație cu toți partenerii importanți în 2009, dar a început să crească în anul 2010. Per ansamblu, exporturile SUA au scăzut la 18.7% în anul 2009, comparativ cu anul 2008 și importul a scăzut per ansamblu la 25.9% în comparație cu anul 2008. Partenerii care au suferit cel mai mult au fost cei din UE, Canada, Mexic și Japonia.

representing 76.5% of total GDP of the EU-NMS12 states [2, p.201]. We have to remember that the other countries have strong relationships with Russia, other European Countries and the Mediterranean Basin countries.

The effects of 2008 economic crisis were felt considerably during the 2009. As we can see from the table below US export and import fell across all major partners in 2009, but it already started to pick up in 2010 and showed a more than modest growth. Overall US Exports fell 18.7 % in 2009 in comparison to 2008 and Import fell 25.9% overall in comparison to 2008. The major affected partners were EU, Canada, Mexico, Japan.

Tabelul 3/Table 3

**Comerțul Statelor Unite ale Americii cu partenerii principali (perioada 2008-2010)/
US trade with major partners 2008-2010**

Țări/ Countries	Crisis			Improvement	
	All Export Commodities: FAS Value by Country Group and FAS Value				
	2008	2009	Percent/Change	2010	Percent/Change
	In Actual Dollars		2008-2009		2009-2010
Canada	260,914,364,184	204,728,093,537	-21,50%	248,194,089,454	21,20%
Mexic	151,538,591,944	128,997,679,354	-14,90%	163,320,752,355	26,60%
China	71,457,072,597	69,576,047,992	-2,60%	91,878,263,856	32,10%
Brazilia	32,910,057,685	26,175,324,386	-20,50	35,357,376,959	35,10%
Japonia	66,579,152,482	51,179,643,638	-23,10%	60,545,481,743	18,30%
Mondial	1,300,135,649,517	1,056,931,975,877	-18,71%	1,277,503,931,887	20,90%
UE	274,509,765,776	220,776,460,237	-19,60%	239,814,694,097	8,60%
Germania	54,732,309,739	43,298,596,250	-20,90%	48,201,242,184	11,30%
Marea Britanie	53,775,110,125	45,713,722,301	-15,00%	48,496,669,439	6,10%
Olanda	40,223,133,605	32,347,020,781	-19,60%	34,997,732,191	8,20%
EU 12 (ultimele 12 tari aderente la EU)	11,301,326,241	7,085,928,202	-37,3	8,890,793,844	25,5
All Import Commodities: General CIF Import Value by Country Group and General CIF Imports Value					
China	356,318,908,087	309,557,904,062	-13,10%	382,982,676,415	23,70%
Canada	339,711,630,423	228,375,484,454	-32,80%	280,387,374,775	22,80%
Mexic	218,086,239,637	178,334,836,104	-18,20%	231,924,489,683	30,10%
Japonia	143,351,914,182	98,401,542,533	-31,40%	123,556,158,138	25,60%
Mondial	2,165,990,800,469	1,603,565,967,489	-25,97%	1,968,119,472,903	22,70%
UE	376,937,551,451	287,232,599,706	-23,80%	319,594,779,020	13,60%
Germania	99,764,557,552	72,640,685,453	-27,20%	82,679,656,198	16,00%
Marea Britanie	59,775,485,375	48,315,157,195	-19,20%	49,755,485,703	4,80%
Franta	44,862,294,618	34,615,786,339	-22,80%	38,550,852,509	13,30%
EU 12 (last 12 countries that adhered to EU)	14,295,296,501	10,118,178,788	-29,2	12,424,136,594	22,8

Sursa/Source: Datele au fost compilate din datele tarifare și comerciale de la Departamentul de Comerț și a Comisiei Internaționale de Comerț din SUA cu calculele proprii ale autorilor / Data have been compiled from tariff and trade data from the U.S. Department of Commerce and the U.S. International Trade Commission and authors own calculations

Dacă analizăm comerțul SUA-UE în perioada 2008-2009, observăm o tendință globală, și o scădere considerabilă a exportului din SUA către UE de 19% în anul 2009, în comparație cu anul 2008 și scaderea importului la 23%. Partenerii Uniunii Europene care au fost cei mai afectați sunt prezentați în tabelul de mai jos.

Scaderea ponderii mediei procentuale atât la export și de import a fost la țările UE-NMS12. Putem deduce că "mai slabe" relații și lipsa infrastructurii clare și a direcției

If we look at the US and EU trade during 2008-2009 we notice it mirrored the global trend and we will also notice a considerable decrease in export from US to EU of 19% in 2009 in comparison to 2008 and import felt 23%. The EU partners that were affected most are shown in the table below.

The average percent decrease in both export and import was with the EU-NMS12 countries. We may infer that „weaker” relationships and absence of clear infrastructure

de a exporta în UE-NMS12 ar putea fi influențată de declinul comerțului la un procent mai mare. Cu toate acestea, scăderea procentuală în volum, a afectat cea mai mare parte țărilor UE15. Deja în anul 2010 se observă o îmbunătățire în comparație cu anul 2009. Recuperarea este lentă și până în prezent nivelul exportului și importului din anul 2010 nu a atins nivelul perioadei precriză sau chiar nivelul din anul 2008. Exportul și importul în anul 2011 nu a crescut considerabil și nu arată o creștere semnificativă.

Statul american a fost preocupat de punerea în aplicare a politicilor urgente de răspuns și măsuri de salvare, pentru a contribui la ameliorarea situației. Au fost anumite activități care erau concentrate pe creșterea exporturilor, care ar fi contribuit la îmbunătățirea situației economice, inclusiv crearea de locuri de muncă. Până în prezent, încercarea statului american de a îmbunătăți comerțul lor, a fost în jurul completării anumitor acorduri comerciale cu Columbia, Coreea de Sud și Panama.

and direction to export to EU-NMS12 may have influenced the trade decline at a far greater percent. However, we have to note that the percent decrease in volume mostly affected the EU15 countries. Already in 2010 we notice an improvement in comparison with 2009. The recovery is slow and so far the 2010 export and import levels have not recovered to the pre-crisis or even 2008 levels. The export and import in 2011 is not expected to grow considerably and show a significant increase.

US policymakers were busy with implementing emergency response policies and bailout measures to help alleviate the situation. There were also certain activities that focused on export growth that would have helped improve the economic situation, including job creation. So far, the US attempt to improve the US trade was around completing certain trade agreements with Colombia, South Korea and Panama.

Tabelul 4/Table 4

**Schimbări în importul-exportul SUA în comparație cu anul precedent, 2009-2010/
US and EU import-export changes in comparison with previous year, 2009-2010**

Țări/ Countries	Import		Export	
	2009	2010	2009	2010
Austria	-24.7	7.1	-4.2	-4.4
Belgia	-20.6	13.1	-25.5	18.1
Danmarka	-13.0	8.0	-24.1	3.2
Finlanda	-32.5	-2.9	-55.7	31.0
Franța	-22.6	13.3	-9.1	1.8
Germania	-27.0	16.0	-20.9	11.3
Grecia	-15.8	-5.1	28.2	-55.3
Irlanda	-11.1	20.8	-13.1	-3.3
Italia	-26.9	7.7	-21.0	16.0
Luxemburg	-17.5	1.4	21.3	11.6
Olanda	-23.8	18.2	-19.6	8.2
Portugalia	-36.0	36.5	-59.0	-1.9
Spania	-29.1	8.5	-28.8	16.0
Suedia	-34.3	28.8	-10.2	3.1
Marea Britanie	-19.0	4.8	-15.0	6.1
Bulgaria	-41.6	13.8	-55.9	-24.4
Cipru	283.8	-79.0	-26.0	-16.4
Cehia	-25.2	28.2	-29.6	46.0
Estonia	-58.6	264.1	-18.8	2.6
Ungaria	-28.9	11.9	-13.9	4.8
Letonia	-37.4	35.7	-26.7	19.3
Lituania	-21.3	8.0	-50.9	54.1
Malta	-21.6	19.8	-23.9	119.7
Polonia	-21.1	45.4	-44.2	29.3
România	-32.8	35.9	-36.0	8.8
Republica Slovacă	-52.1	73.0	-63.5	23.1
Slovenia	-17.0	20.2	-22.1	36.0
Total	-23.5	13.6	-19.6	8.6
UE15	-23.3	12.9	-18.8	8.1
UE-NMS12	-29.4	33.1	-37.3	25.5

Sursa/Source: Datele au fost compilate din datele tarifare și comerciale de la Departamentul de Comerț și a Comisiei Internaționale de Comerț din SUA cu calculele proprii ale autorilor / Data have been compiled from tariff and trade data from the U.S. Department of Commerce and the U.S. International Trade Commission and authors own calculations

În momentul cind șomajul a ajuns 9 la sută și Departamentul Comerțului a demonstrat că exportul suplimentar poate genera anumit număr de locuri de muncă,

In a time when the unemployment reached 9 percent and Department of Commerce showed that additional export may generate certain number of jobs depending

în funcție de sectorul economic, aceasta s-a luat în considerare serios. Se arată că la o suplimentare de 1.5 miliarde USD în export se pot crea de la 6 milioane la peste 13 milioane de locuri de muncă suplimentare, cu impactul cel mai mare în agricultură - în cazul în care, unde pentru fiecare export de 1 miliard USD s-ar crea aproximativ 9.000 noi locuri de muncă. Se presupune că sectorul serviciilor, pentru fiecare 1 miliard USD de export creează o valoare estimată de 4000 de locuri de muncă.

Apare întrebarea, comerțul ar scădea dacă s-ar fi pus în aplicare măsuri mai puternice de reglementare pentru protejarea exportului? Pe parcursul ultimilor 5 ani, politica Statelor Unite a urmat aceeași direcție generală prevăzută de politica comercială pentru familiile americane. Agenda schimburilor comerciale pentru anul 2009 în Statele Unite a fost concentrată pe susținerea unui sistem de comercializare și promovarea responsabilității sociale și a transparenței politice și celei comerciale (cât și alte priorități). Deja în anul 2010 și 2011, agenda a fost concentrată pe creșterea economică, crearea locurilor noi de muncă și inovație; comerțul american fiind considerat sursa de sporire a creșterii și a beneficiilor economice. Prioritățile au fost pentru a stimula creșterea economică americană și a ocupării forței de muncă prin intermediul inițiativei de export național, continuarea creării acordurilor comerciale și a parteneriatului, selectarea valorilor americane în politică comercială. În 2010, SUA a pus în aplicare normele comerciale pe baza de sistem și a consolidat relațiile comerciale cu partenerii globali.

SUA ar trebui să-și concentreze politicile sale comerciale pentru întreaga UE, însă nu trebuie să uităm despre particularitățile UE-NMS12. Planurile americane care se referă la UE, vor continua să fie negociate și create inițiative specifice de politică în jurul valorii de îmbunătățire a cooperării dintre SUA și UE. Măsurile includ: rezolvarea problemei reducerii barierelor în calea comerțului cu mărfuri/servicii, a barierelor netarifare, de îmbunătățire a reglementărilor și executarea utilizării standardelor.

Unele studii [2, p.55] sugerează ideea că schimburile comerciale, liberalizarea, politicile de reglementare pentru UE-NMS12 nu sunt la fel de importante, dar că UE-NMS12 au poziții clare privind măsurile comerciale ofensive și defensive care urmează să fie aplicate [2, p. 77]. Având în vedere valoarea relativ mică a exporturilor către piețele emergente de bunuri și servicii, deschiderea acestor piețe nu pare a fi strategică pentru SUA, deși multe țări ale UE-NMS12 înțeleg că ar trebui să se gândească la extinderea comerțului. Unele țări din UE-NMS12 au relații strânse cu Rusia, alte țări europene și în zona bazinului mediteranean. Țările UE-NMS12 au făcut modificări la tarifele comerciale similar ca în întreaga Uniune Europeană.

Deși, o mare schimbare în politica de reglementare nu este calea Statele Unite ce ar trebui să fie urmată [6, p.101], limitarea protecției prin intermediul instrumentelor de frontieră poate duce la o denaturare a politicilor de reglementare. Pe de altă parte, teoria clasică a comerțului prezice cine și ce tip de strategie de liberalizare ar trebui să favorizeze [11, p.322].

Concluzie

Propunem o abordare mai simplistă în îmbunătățirea

on the economic sector every opportunity to increase trade should be considered seriously. The Department of Commerce statistics shows that an additional \$1.5 trillion in export may create from 6 million to more than 13 million additional jobs, with the biggest job impact in agriculture - where, for every \$1 billion export would create about 9,000 jobs. It is assumed that the service sector for each \$1 billion of exports creates an estimated 4,000 jobs.

Some ask if the trade decrease would have been so sharp if there were stronger regulatory measures implemented to protect the export? During the past 5 years the US policy followed the same overall direction and envisaged making trade work for American families. The trade agenda for 2009 in US was focusing on supporting a rules base trading system and advance the social accountability and political transparency of trade policy (and other priorities). Already in 2010 and 2011 the agenda start focusing on trade and American jobs: enhance U.S. growth, job creation and innovation, trade as a source of better jobs and greater economic benefits for 2011. The priorities moved to enhance American economic growth and employment through national export initiative, continue to create trade agreements and partnership enhancements, select American Values in Trade Policy. In 2010 US continued to enforce trade rules based system and Strengthen Trade Relationships with global partners.

US should focus its trade policies towards entire EU, but should not forget about specificities of EU-NMS12. As it relates to EU US plans to continue to negotiate and create specific policy initiatives around cooperation improvement between US and EU. The measures include: solving the problem of reducing the barriers to trade in goods, services; reduction of non-tariff barriers and improvement of the regulations and enforcement of use of standards.

Some studies [2, p.55] suggest that trade, liberalization, regulatory policies for the EU-NMS12 is not equally salient but that EU-NMS12 have developed clear positions on offensive and defensive trade measures to be applied externally [2, p.77]. Given the relatively small value of exports to emerging markets in goods and services, the opening up of these markets does not seem to be of strategic interest to US although many of the EU-NMS12 understands that they should think about expanding trade. Some EU-NMS12 countries have strong relationships with Russia, other European Countries and the Mediterranean Basin countries. EU-NMS12 countries made changes to the same trade tariffs as entire EU upon accession.

Although a big change in regulatory policy is not the path US should pursue [6, p.101], limiting the protection through border instruments can also lead to distortion of regulatory policies. On the other side classical trade theory predicts who should favor what type of liberalization strategy [11, p.322].

Conclusion

We propose a more simplistic approach in improving the US trade with EU-NMS12 - to provide a

comertului Statelor Unite cu UE-NMS12 - pentru a oferi o direcție mai clară și informații pentru întreprinderile mici și mijlocii din SUA despre piețele UE-NMS12.

Deși, volumul comertului SUA cu UE-NMS12 în comparație cu UE15 este de doar 4% din totalul schimburilor comerciale SUA-UE, dezvoltarea exportului pe aceste piețe va fi un pas strategic pentru SUA. Agențiile comerciale și camerele de comerț locale ar trebui să furnizeze și să clarifice ceea ce este necesar pentru a crea și întări relațiile dintre întreprinderile din SUA și UE-NMS12.

De asemenea, am constatat că comerțul înainte și după criza economică a evoluat rapid în anumite sectoare și aceasta ne-ar sugera cercetări suplimentare pentru a determina factorii care determina acest lucru.

clearer direction and information to US small and medium businesses about EU-NMS12 markets. Although the amount of US trade with EU-NMS12 trade in comparison with EU15 is only 4% of the total US-EU trade developing the export to these markets will be a strategic move for US. The trade agencies and local chambers of commerce should provide and clarify what is needed to create and strengthen relationships between US and EU-NMS12 businesses.

Also, we noted that the trade before in after the economic crisis bounced backed rapidly in certain sectors and we would suggest further research to determine the factors that allow for that.

Bibliografie/Bibliography

1. BUTHE TIM, WITTE JAN MARTIN (2004) "Product Standards In Transatlantic Trade And Investment: Domestic and International Practices and Institutions", AICGSPOLICYREPORT, by the American Institute for Contemporary German Studies, ISBN 0-941441-81-4
2. ELSIG MANFRED (2009) "European Union Trade Policy after Enlargement: Does the Expanded Trade Power Have New Clothes?", Working Paper No.2009/22, NCCR Trade Regulation, Swiss National Centre of Competence in Research.
3. NAU HENRY R. (1994) "Making United States Trade Policy Truly Strategic", International Journal, Vol. 49, No. 3, The World Trade Regime pp. 509-535 Published by: Canadian International Council
4. LAN CAO (2002) "Corporate and Product Identity in the Postnational Economy: Rethinking U.S. Trade Laws", California Law Review, Vol. 90, No. 2 pp. 401-484 Published by: California Law Review, Inc.
5. KALI RAJA, REYES JAVIER (2007) "The architecture of globalization: A network approach to International Economic Integration", Journal of International Business Studies, Vol.38, No.4, International Expansion of Emerging Market Businesses, Palgrave Macmillan Journals, pp. 595-620.
6. STAIGER ROBERT W, SYKES ALAN O. (2011) "International Trade, National Treatment, and Domestic Regulation", The Journal of Legal studies, Vol 40, No1, , pp.149-203, University of Chicago press
7. SCHNEIDER HOWARD (2010) Obama's ambitious export plan may rekindle free-trade battle, Washington Post Foreign Service, Friday, (www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/03/11/AR2010031100739.html)
8. ROGOWSKI, HISCOX (2002) "Globalization, Inequality, and Political Development", Princeton, London, 455p.

**RESURSA UMANĂ ȘI FACTORII
DECISIVI DE INFLUENȚĂ A CERERII
TURISTICE PE LITORAL – ELEMENTE
STRATEGICE DE FOLOSIT ÎN MANAGEMENTUL
TURISMULUI ROMÂNESC**

*Ion BÎZGU, dr.hab., prof.univ.,
Elisabeta TRĂȘCĂ, drd., USM*

Recenzent: Petru ȚURCANU, dr. hab., prof. univ., UASM

Calitatea forței de muncă utilizată în turism reprezintă un factor cheie, determinant al calității produsului turistic în ansamblu. Elementul uman prin intermediul căruia se comercializează și se consumă produsul turistic are un rol hotărâtor în politica de dezvoltare a sectorului turism astfel încât nici o dezvoltare turistică nu poate fi concepută fără antrenarea dezvoltării unei forțe de muncă corespunzătoare. Factorii decisivi care pot influența și motiva consumatorii să-și îndrepte atenția asupra petrecerii timpului liber pe litoralul românesc sunt influența calității, influența tarifului, influența agrementului, agrementul acvatic, influența infrastructurii.

Cuvinte cheie: *resursa umana, produs turistic, calitate, tarif, agrement*

Analiza procesului formării profesionale a forței de muncă din sectorul turistic pune în evidență deopotrivă procesele și mutațiile semnificative sub aspectul modernizării sistemului, a unei racordări mai bune la valorile europene și a valorificării tradițiilor naționale, dar și numeroase locuri înguste, incertitudini, tendințe mai puțin pozitive.

În România, structura forței de muncă pe sectoare de activitate consemnează faptul că 31,3% din populația țării este ocupată în sectorul terțiar din care, în comerț și turism 10,6% aceasta păstrând, în continuare, starea de subdezvoltare în orașe și mai accentuată în localitățile rurale.

“Evoluția numărului și a structurii salariaților pe principalele ramuri ale economiei, cu puține excepții, este atipică din perspectiva înscrierii economiei pe traiectoriile unei economii moderne, competitive, capabilă să susțină ocuparea forței de muncă și securitatea venitului din muncă”[3].

Dezvoltarea sectorului privat în România, îndeosebi pe piața serviciilor (comerț, alimentație publică, servicii prestate populației, turism) și eliberarea de personal din industrie ca rezultat al restructurării acesteia va duce însă cu timpul la creșterea populației ocupate în sfera serviciilor.

În țările dezvoltate, sectorul terțiar, din care face parte și turismul, cunoaște cel mai înalt grad de ocupare a personalului, industria turistică fiind cel mai puternic absorbant de forță de muncă comunitară. Ca în orice industrie a serviciilor, participarea feminină în sectorul turism este ridicată (la circa 65%) iar în toate țările UE este de 20-30% din totalul angajaților.

Problematica resurselor umane în turism este deosebit de complexă și diversă și cuprinde aspecte ca: recrutarea personalului, formarea și perfecționarea lui, repartizarea lucrătorilor pe diferite sectoare și perfecționarea lui, repartizarea lucrătorilor pe diferite sectoare în funcție de priorități, implicațiile sezonității asupra activității turistice, cooperarea internațională în problema cadrelor etc. Deosebit

**HUMAN RESOURCES AND INFLUENCE
OF THE DECIDING FACTORS OF SEASIDE
TOURISM DEMAND - STRATEGIC ELEMENTS
USED IN THE MANAGEMENT
OF ROMANIAN TOURISM**

*Ion BIZGU, PhD, prof.univ.,
Elisabeta TRASCA, PhD student, USM*

Reviewer: Petru ȚURCANU, PhD, prof. univ., UASM

The quality of labor used in tourism is a key factor determining the overall quality tourism product. Human element, through which it is sold and consumed the tourism product, has a decisive role in the tourism sector development policy so that any tourism development can not be conceived without the engagement of developing an appropriate workforce. Decisive factors that can influence and motivate consumers to focus on the Romanian seaside leisure are the influence of quality, impact fee, the influence of recreation, leisure water, the influence of infrastructure.

Key words: *human resource, tourist product, quality, price, entertainment*

Analysis of training for employment in the tourism sector, highlights both the processes and significant changes in terms of modernizing the system, a better connections to European values, and building on the national traditions, but also many places narrow, uncertainties, trends less positive.

In Romania, employment structure by sector, recorded that 31.3% of the population is employed in the tertiary sector of which 10.6% in trade and tourism while preserving the still underdeveloped state of the cities and more pronounced in rural areas.

"Evolution of the number and structure of employees in the main sectors of the economy, with few exceptions, is atypical in terms of economy joined on trajectories of a modern, competitive, able to support employment and income security of employment" [3].

Private Sector Development in Romania, especially on market (trade, catering, services rendered, tourism) and release of staff in the industry as a result of its restructuring, will lead, but with time, the employment growth in services.

In developed countries, tertiary sector and tourism in part, with the highest occupancy rate of staff, the tourism industry is the strongest absorber of community labor. As in any service industry, tourism sector female participation is high (about 65%) and in all EU countries is 20-30% of all employees.

The issue of human resources in tourism is very complex and diverse and includes aspects such as recruitment, training and development of the distribution of workers in different sectors and improvement of the distribution of workers in different sectors according to priorities, implications on the seasonality of tourism, cooperation international frame problem etc.

Particularly important to note, however, the

de importantă se remarcă însă formarea și perfecționarea personalului, nivelul de pregătire și specializare al fiecărui lucrător din turism. Acest fapt comportă două direcții mari de acțiune:

- ridicarea gradului de pregătire profesională
- schimbarea mentalității lucrătorului din turism, proces de durată și nu lipsit de complexitate.

“Pregătirea profesională a personalului din turism implică atât formarea profesională cât și perfecționarea pregătirii profesionale prin școlarizarea publică și școlarizarea departamentală, realizată la nivel central prin institute naționale și direct de agenții economici” [8].

Învățământul public se înfăptuiește prin sistemul național de învățământ, constituit din ansamblul unităților și instituțiilor de învățământ de stat și particulare și acoperă practic întreaga gamă a formelor de pregătire profesională: școli profesionale, licee de specialitate, reconsiderarea vechii ucenicii, școli postliceale și universitare.

Deși toate aceste tipuri de școli asigură la absolvire certificate/diplome care atestă pregătirea într-o ocupație/profesie a posesorilor acestora, de cele mai multe ori ele nu reprezintă o garanție a calității pregătirii. Efectele se regăsesc în primul rând în numărul mare de absolvenți neabsorbiți de piața muncii, dar și în slaba calitate a serviciilor oferite. Explicațiile se găsesc în deficiențe, precum:

- lipsa studiilor de cercetare care să determine nevoile reale de pregătire;
- utilizarea în continuare a unor programe șablon fără formularea expresă a obiectivelor, a formelor de evaluare;
- lipsa unor discipline care să-i orienteze în viața socio-profesională;
- neaplicarea metodelor participative de predare care să implice elevii, să-i motiveze și să le stimuleze creativitatea;
- lipsa dotării laboratoarelor/ atelierelor cu echipamentele/mijloacele pedagogice necesare demonstrațiilor și aplicațiilor menite să formeze la elevi/cursanți deprinderi de lucru;
- lipsa unei instruirii realizate concret pe individ și punct de lucru;
- caracterul informativ în școli.

Sintetizând aceste neajunsuri, s-ar putea aprecia o lipsă a responsabilității în domeniul pregătirii tinerilor prin școală, care duce nemijlocit, nu numai la neadaptarea acestora la cerințele pieței interne dar și la o activitate necompetitivă, incapabilă să asigure servicii de calitate recunoscute de piața internațională.

În sectorul turistic apare evidentă necesitatea educației permanente. Formarea și perfecționarea profesională în cadrul educației permanente cade în sarcina Ministerului Dezvoltării Regionale și Turismului, prin Centrul Național de Învățământ Turistic (CNIT), precum și a agenților economici din turism, cu respectarea reglementărilor legale.

CNIT organizează și derulează cursuri și programe intensive cu durata variabilă și forme diferite, satisfăcând o gamă foarte diversă de cereri de instruire:

- cursuri de calificare în meserii de bază din domeniul turistic și hotelier;
- cursuri de specializare profesională pentru diverse ocupații și funcții din turism și hotelărie: agent turism/touperator, ghid național de turism, șef recepție, guvernanta

formation and development of staff, level of training and specialization of each worker in tourism. This action involves two major directions:

- raising training
- tourism worker mentality change, long term process and not without complexity.

"Training of tourism involves both personnel training and training by improving public school education department, conducted centrally by national institutes and businesses directly" [8].

Public education is administered by the national education system, consisting of all units and institutions of public and private education and covers virtually the whole range of forms of training: vocational schools, specialized schools, reconsidering old disciples, schools and university colleges.

Although all these types of schools provide graduation certificates / diplomas certifying training in an occupation / profession of their owners, most times they are not a guarantee of quality training. The effects are found primarily in the large number of graduates unabsorbed labor market, but also poor quality of services. Explanations are found in deficiencies such as

- lack of research studies to determine the actual training needs,
- using the template of programs without explicit formulation of the objectives, forms of assessment,
- lack of discipline that would focus on social life professional,
- non participatory teaching methods to engage students, motivate and stimulate their creativity,
- lack of equipment of laboratories / workshops with equipment / resources required teaching demonstrations and applications designed to train the students / trainees working skills,
- lack of training actually made on the individual and workstation,
- character information in schools.

Summarizing these shortcomings, might appreciate a lack of responsibility in preparing young people through school, which leads not only to their failure to adapt to internal market requirements and a non-competitive activity, unable to provide quality services recognized by the international market.

The tourism sector is a clear need continuing education. Professional training in continuing education is the responsibility of the Ministry of Regional Development and Tourism, National Center for Educational Tourism (CNIT), and tourism businesses with legal compliance.

CNIT organizes and runs intensive courses and programs, different lengths and shapes, satisfying a very diverse range of training applications:

- vocational training courses in basic tourism and hospitality;
- professional training courses for various occupations and functions of tourism and hospitality: Travel agent / tour operator, guide national travel, reception manager, governance head, head waiters, chef

șefă, șef de sală, bucătar specialist, bucătar șef etc.;

- cursuri de formare managerială pentru toate categoriile de personal cu atribuții de conducere în industria hotelieră și turistică, inclusiv programe de utilizare a informaticii în activitățile specifice;

- programe de însușire a limbilor străine de circulație internațională (limbaj uzual și de specialitate).

Cursurile și programele CNIT sunt concepute pentru a fi derulate în stadii de pregătire cât mai scurte, cu caracter intensiv, asigurându-se caracterul de proces de instruire integrat prin care module complexe de pregătire teoretică sunt combinate cu activitatea practică de simulare realizată în laboratoarele institutului și cu practica efectivă desfășurată în baza proprie de aplicații și în unități din industria turistică, utilizând mijloace audio-vizuale moderne.

Calitatea forței de muncă utilizată reprezintă un factor cheie, determinant al calității produsului turistic în ansamblu. Elementul uman prin intermediul căruia se comercializează și se consumă produsul turistic are un rol hotărâtor în politica de dezvoltare a sectorului turism astfel încât nici o dezvoltare turistică nu poate fi concepută fără antrenarea dezvoltării unei forțe de muncă corespunzătoare.

Dintre factorii decisivi care pot influența și motiva consumatorii să-și îndrepte atenția asupra petrecerii timpului liber pe litoralul românesc, s-au analizat:

Influența calității - Operatorii din turism au același obiectiv - rentabilitatea și aceeași obligație - de a furniza turiștilor săi calitate la toate nivelurile. Factorii de conducere trebuie să țină seama de așteptările clienței pentru a putea să conceapă mai bine diferitele componente ale produsului, respectând raportul calitate/preț.

Stațiunile de litoral au o funcționare sezonieră, personalul neavând mult timp la dispoziție pentru dobândirea competențelor necesare asigurării unor servicii de calitate. Pentru a-și asigura o clientelă permanentă, structurile de primire și alimentație trebuie să angajeze personal calificat, capabil să ofere turiștilor o primire de calitate.

Influența tarifului - Prețul este abordat ca element formativ al imaginii și calității și totodată ca atribut în formarea atitudinii. Percepția valorii stă la baza unor strategii de prețuri specifice. Este recomandabil ca fiecare unitate să adopte o strategie ce are ca scop determinarea unui preț mediu și echilibrarea raportului calitate/preț.

O strategie complementară folosită în zona de nord a stațiunii Mamaia este acceptarea pentru primele două - trei sezoane, a unei subtarifări astfel încât, unitatea să-și poată asigura o rată de revizitare și să poată dezvolta o clientelă de bază. Entuziasmul primei vizite va fi comunicat și va incita venirea altor turiști. În momentul în care stațiunea va atinge un ritm de frecvență considerat optim se va proceda la ajustări tarifare progresive și regulate, dar acceptabile.

Influența agrementului. Pentru a se impune pe piață, o unitate își va putea dezvolta clientela grație inovației și originalității sale, în raport cu celelalte și va putea crește numărul turiștilor doar creând servicii atractive noi și propunând produse originale.

Unitățile de cazare trebuie să facă față la o concurență directă sau indirectă din ce în ce mai acerbă, să investească și să-și reînnoiască, în timp, atracțiile pentru a menține sau a-și crește numărul de turiști.

specialist, chef, etc.;

- Management training for all personnel management functions in the hospitality industry and tourism, including the use of computer programs in specific activities;

- programs for learning foreign languages of international circulation (common language and specialty).

CNIT courses and programs are designed to be carried out in as short training courses, intensive character, the character of the process ensuring that integrated training complex theoretical modules are combined with practice of simulation performed in the laboratories of the institute and effective practice developed its own applications based on industry and tourism units, using modern audio-visual.

The quality of labor used is a key factor determining the overall quality tourism product. Human element through which the product is sold and consumed tourism has a vital role in tourism sector development policy so that any tourism development can not be conceived without the involvement of developing a suitable workforce.

Among the decisive factors that can influence and motivate consumers to focus on the Romanian seaside leisure, were analyzed:

Influence of quality - tour operators have the same objective - profitability and the same obligation - to provide its guests quality at all levels. Factors management should take account of customer expectations in order to devise better, different components of the product, respecting the quality / price.

Seaside resorts have seasonal operation, the staff does not have much time to acquire the necessary skills to ensure quality services. To ensure a permanent clients, delivery and catering structures must employ qualified staff, able to offer tourists a quality premium.

Influence of charge - the price is raised as the formative element of the image and quality and also as an attribute in forming attitudes. The perception underlying value of specific pricing strategies. It is recommended that each unit to adopt a strategy that aims to determine an average price and balance quality / price ratio.

A complementary strategy used in the north of Mamaia is accepted for the first two to three seasons, an under-pricing so that the unit able to provide a revisiting rate and be able to develop a customer base. The enthusiasm of the first visit will be communicated and will encourage other tourists coming. When the resort to reach a rate considered optimal attendance, they will be gradual and regular tariff adjustments, but acceptable.

Influence of leisure - To impose on the market, a unit will be able to develop clientele, thanks to its innovation and originality in relation to others and can increase the number of tourists, just creating attractive new services, and proposing original products.

Oferta de agrement în cadrul unei destinații de litoral are două componente:

1. agrementul terestru (de interior/incintă și de exterior/în aer liber)

2. agrementul acvatic (de plajă și nautic).

Agrementul de incintă – «Oferta de agrement trebuie să-și facă simțită prezența, încă din incinta structurilor de primire. Aceasta presupune existența unor spații amenajate destinate desfășurării unor activități de agrement pentru turiștii cazați în hotel» [2]. Forme de agrement de incintă: hotelul organizat pe sistem „club de vacanță”; sălile de agrement din stațiuni, care dispun de echipament și aparatură modernă; discoteci, săli de jocuri, baruri de noapte, cazinouri etc.

Agrementul de exterior - în aer liber cuprinde amenajări precum: terenuri polivalente de sport și minigolf, parcuri de distracție, teatre de vară și grădini cinematograf, cluburi de echitație etc.

Agrementul acvatic - Agrementul de plajă. Pe plajă sunt amenajate terenuri de sport și agrement a căror ofertă se adresează atât copiilor cât și adulților. Astfel, întâlnim terenuri de tenis, volei, badminton pe plajă, dar și locuri special amenajate pentru skateboard și patinaj pe rotile.

Agrementul nautic include amenajări cu un rol hotărâtor în realizarea unei atmosfere de vacanță, plăcute și reconfortante mai ales în stațiunea Mamaia. În cadrul acestuia porturile de agrement reprezintă punctul de plecare pentru un număr mare de acțiuni. Dotările uzuale pentru agrementul nautic sunt scuterele, bărcile și hidrobicicletele. Cluburile nautice, în cadrul cărora există școli de navigație (yachting, wind-surfing, schi nautic, plonjări subacvatice etc.) dispun de o ofertă variată și diversificată de agrement.

Accesul la bazele de agrement necesită servicii suplimentare: cadru informațional, mijloace de transport la locul de destinație și evidențierea, prin indicatoare și reclame luminoase, a spațiului în care se află amplasat obiectivul.

Serviciile de agrement reprezintă o motivație de călătorie esențială și, prin urmare, oferirea de cât mai multe oportunități în acest sens este esențială.

Influența infrastructurii. Procentul de acaparare a turiștilor este definit prin raportul dintre populația rezidentă și turiști. Deservirea și calitatea infrastructurilor rutiere și feroviare reprezintă un coeficient moderator sau accelerator semnificativ. Cel mai folosit mijloc de transport pentru a ajunge pe litoral este autoturismul propriu – 43.4%. Un procent destul de mare îl au și turiștii care ajung pe litoral cu trenul - 33,1%. Turiștii străini au ca principal mijloc de transport avionul. În apropierea stațiilor Mamaia, Navodari există aeroportul Mihail Kogalniceanu. Nu au existat zboruri charter directe spre litoralul românesc, turiștii fiind transferați de pe aeroportul din Varna. Există doar un charter dinspre Rusia.

O privire de ansamblu asupra turismului de litoral ne conduce la identificarea anumitor tendințe referitoare la turiștii care vin aici, cum ar fi:

- fragmentarea vacanțelor (scăderea perioadei de sejurului);
- turiștii sunt din ce în ce mai informați cu privire la locul pe care îl vizitează;

Accommodation, have to deal with a direct or indirect competition increasingly fierce, invest and renew in time attractions to maintain or to increase the number of tourists.

Leisure offer in a seaside destination has two components:

1. entertainment ground (indoor / outdoor site and / outdoors)

2. aquatic leisure (beach and water).

Recreational site - "leisure offer should make their presence felt, still inside of care facilities. This implies the existence of spaces designed for the pursuit of leisure activities for tourists staying in the hotel" [2]. Forms of recreational site: hotel organized system "vacation club" rooms leisure resorts, which have modern equipment and appliances, discos, game rooms, nightclubs, casinos, etc.

Outdoor leisure - outdoor includes facilities such as: multi-purpose sports courts and miniature golf, amusement parks, theaters and gardens summer cinema, riding clubs, etc.

Aquatic leisure - leisure beach. On the beach, are equipped with sports courts and recreation, whose offer is both to children and adults. Thus, we find tennis courts, volleyball, beach badminton, but also places for skateboarding and roller.

Water sports include facilities with a decisive role in achieving a holiday atmosphere, pleasant and refreshing especially in Mamaia. In its marinas is a starting point for a large number of shares. Common facilities for water sports are scooters, boats and pedals. Sailing clubs, where there are schools of navigation (sailing, wind surfing, water skiing, underwater diving, etc.) have a varied and diversified leisure offer.

Access to the leisure, require additional services: information framework, means of transport to destination and highlighting the signs and advertising bright space in which the target location.

Leisure services is a key travel motivation, and therefore provide for as many opportunities in this respect is essential.

Influence of infrastructure - the percentage of seizure of tourists is defined by the ratio of resident population and tourists. Service and quality of road and rail infrastructure is a significant factor moderator or accelerator. The most used means of transport to get to the beach is their car - 43.4%. A fairly large percentage of tourists who have it arrive on the coast by train - 33.1%. Foreign tourists were the main means of transport aircraft. Near Mamaia, Navodari there is Kogalniceanu airport. There were no direct charter flights to the Romanian coast, tourists being transferred from Varna airport. There is only one charter from Russia.

An overview of coastal tourism leads us to identify certain trends relating to tourists who come here, such as:

- Fragmentation of holidays (low period of stay);
- Tourists are increasingly aware of the place that they visit;

- consumatorii sunt din ce în ce mai pretențioși față de calitatea plajelor, a apei și față de dotările din stațiuni;
- reacția cererii la propunerile ofertanților este pozitivă (de ex. – biletele sociale pentru prelungirea sezonului au mare succes în rândul cererii, apariția de noi forme de turism paralele este găsită de asemenea atractivă – turismul de week-end, turismul de afaceri etc).

Românii alocă, în medie, 450 de euro pentru petrecerea concediului, în timp ce turiștii străini veniți pe litoralul românesc, cheltuiesc în medie, 1000 de euro.

Este o realitate că hotelierii preferă turiștii români care sunt mult mai cheluitori, dar și mai puțin pretențioși, nefiind încă obișnuiți să se plângă. Mulți români aleg turismul de week-end, dar această tendință nu va rezista prea mult, în condițiile în care din ce în ce mai mulți români călătoresc peste hotare, de la an la an. Turiștii de week-end sunt, în general, persoane foarte active, care au o afacere sau un loc de muncă care nu le permite să fie plecați mai multe săptămâni și atunci pleacă doar pentru câteva zile.

Pentru buna organizare și amenajare a stațiunilor se recomandă următoarele:

a) sistematizarea și definirea zonelor funcționale (perimetrul balnear), care coroborează datele privind exploatarea optimă a factorilor naturali de cură, (Techirghiol, Eforie Nord);

b) dimensionarea construcțiilor balneare și de altă natură cu volumul, capacitatea și calitățile factorilor naturali de cură (Techirghiol);

c) amenajarea unor spații libere și utilizarea lor în scopuri terapeutice pentru echitatie, recreere; (Mamaia Nord, Navodari);

d) utilizarea judicioasă și economică a factorilor naturali de cură, prin gospodărirea, înmagazinarea și transportul rațional, cu evitarea alterărilor și a pierderilor nejustificate (namolul de la Nuntasi);

e) utilizarea unor utilaje balneare complexe și de înaltă tehnicitate.

Rolul managementului turismului nu poate fi identificat doar cu activitățile de gestionare, care include sistem de măsuri pentru cercetare, analiza, planificare, prognoză și formarea pieții turistice. Specificul managementului turistic constă în susceptibilitatea sa de a fi influențat de alte sectoare ale economiei și culturii, și anume: sistemul de impozitare, de transport, cadrul legislativ, mass-media, sistemul de educație și altele.

- Consumers are increasingly demanding in the quality of beaches, water and equipment from the resort;
- reaction to proposed bidders demand is positive (eg. - Social tickets for season extension, are also successful in demand, the emergence of new forms of tourism parallel is also found attractive - tourism week.

Romanians allocate, on average, 450 euros to spend their holiday, while foreign tourists arrived on the Romanian seaside, spend on average 1,000 euros.

It is a fact that hoteliers prefer Romanian tourists who are more spenders, but also less demanding, not yet accustomed to complain. Many Romanian, choose tourism weekend, but this trend will not last too long, given that increasingly more Romanian traveling abroad, from year to year. Weekend tourists are generally very active people who have a business or a job which allows them to be gone several weeks and then leave for a few days.

For proper organization and planning is recommended following stations:

a. structuring and defining the functional areas (spa area), corroborating the data on the optimal exploitation of natural cure factors (Techirghiol Eforie North);

b. sorting spa building and the other volume, capacity and quality of course natural factors (Techirghiol);

c. arrangement of spaces and their use for therapeutic riding, recreation (North Mamaia, Navodari);

d. judicious and economic use of natural factors of course, the management, storage and transport rationally, avoiding unjustified deterioration and loss (mud from wedding guests);

e. use of spa complex machinery and high tech.

The role of tourism management can not be identified only with management activities, including system of measures for research, analysis, planning, forecasting and training tourism market.

The specific tourism management is its susceptibility to be influenced by other sectors of the economy and culture, namely the tax system, transportation, legislation, media, education and others.

Bibliografie/Bibliography

1. Bacanu B, Management strategic în turism, Editura Polirom, București, 2009
2. Bădulescu A, Managementul serviciilor turistice, Editura Treira, Oradea, 2009
3. Căndea M, Bran Fl- Spațiul geografic românesc. Organizare - Amenajare - Dezvoltare, Editura Economică, București, 2005.
4. Firoiu D.- Resurse Umane în Turism, Editura Lumina Lex, București, 2005
5. Glăvan, V., Turismul în România, Ed. Economică, București, 2004
6. Ielenicz, M., Comănescu, L., România potențial turistic, Ed Universitară, București, 2006. 7. Kotler, Ph., Managementul marketingului, Ed. Terra, București, 1997.
8. Micu C, Stanciulescu G.- Economie și gestiune în turism, Ed C.H. Beck, București, 2009.
9. Neacsu I., Baltaretu A.- Resurse și destinații turistice interne și internaționale, Editura Universitară, 2009.
10. Nistoreanu Puiu, Management în turism, Ed. ASE, 2002
11. Stanciulescu G - Managementul turismului durabil în țările riverane Mării Negre, Ed. All Beach. București, 2000.
12. Tigu Gabriela- Resurse si destinatii turistice , Editura Uranus, Bucuresti, 2007.

O NOUĂ CALE DE DEZVOLTARE

(Despre cartea “Armonia societății și economiei:
Paradigma Globală”, Almaty, Economie, 360 pagini)

Uraz BAIMURATOV, profesor, Kazahstan

Acest articol este dedicat unei cărți a autorului din șapte volume unde pentru prima dată în literatura economică sunt evidențiate conceptele de armonie a societății și economia acesteia. Acesta prezintă esența, tipurile și caracteristicile categoriei de armonie în sistemele sociale. O atenție deosebită se acordă justificării rolului de dezvoltare spirituală, morală și intelectuală a indivizilor, grupurilor sociale în construcția economiei sociale armonioase în conceptul 3 «D».

Cartea arată căile de eliminare a dizarmoniei din lumea actuală, justificată de noua eră de modificări civilizatoare și nevoia de parteneriat ale Civilizațiilor între Est și Vest.

Cartea este destinată pentru o gamă largă de cititori, doctoranzi, studenți, angajați în cercetare în domeniile: economie, finanțe, sociologie, științe politice, demografie și alte ramuri din domeniul științelor sociale și umaniste, precum și pentru practicieni.

Cuvinte cheie: armonie, dizarmonie, principiul moderatității, paradigma lumii, model, societate, economie, democrației, demografie, demo-etica, spiritualitate, trei "D", sistemul economic islamic, crizele, geneza, inovații.

The book of the academic Uraz Baimuratov “Harmony of Society and Economy: Global Paradigm” is a new direction of his creative researches and economics on the whole. In social sciences and liberal arts the search for acceptable models of socio-economic development meeting the combination of tasks of economic growth, social progress, and stable development does not cease.

In search for new benchmarks of social progress the author put the idea of harmonization of the material and spiritual in individuals and social media, and interests of the state and business in the foreground.

As the author writes, the sources of the global crisis is in colossal disharmony which manifested itself in asymmetry of economic potential of countries, social polarization, global ecologic catastrophes, giant technologic disruption, spiritual and moral crises, and regional war conflict and terrorism.

In the book the author justifies that the epoch of civilization changes comes, among such changes the strengthening of the process of interpenetration of civilizations of the East and West, formation of the third civilized ways of development of countries in the Asian continent integrating acceptable democratic and cultural values of industrial and information civilizations of western states with spiritual and demographic potential of the East should be marked.

NEW WAY OF DEVELOPMENT

(About the book “Harmony of Society and Economy:
Global Paradigm”, Almaty, Economics, 360 pages)

Uraz BAIMURATOV, professor, Kazahstan

This article is devoted to book of the seven-volume work the author for the first time in the economic literature highlights the concept of harmony of society and its economy. He presents the essence, types and characteristics of the category of harmony in social systems. Particular attention is paid to the justification of the role of spiritual, moral and intellectual development of individuals, social groups in the construction of a harmonious social economy in 3 «D» concept.

The book shows the ways of eliminating the disharmony in the world today, justified by new era of civilizational change and the need for partnership of civilizations between East and West.

The book is meant for a wide range of readers, doctoral PhD, undergraduates, students engaged in research in the fields of economics, finance, sociology, political science, demography and other branches of social sciences and humanities, as well as for practitioners.

Key words: Harmony, disharmony, principle of moderateness, world paradigm, model, society, economy, democracy, demography, demo-ethics, spirituality, three “D”, Islamic economic system, crises, genesis, innovations.

The author included the idea of harmonization of the modern world order to the agenda of the XXIst century. *Searches for harmony* is the problem amongst the eternal ones. The web of questions and so little answers: what is harmony (is this notion universal?), is it achievable, in principle, in socio-economic structure? If yes, then what are its signs and criteria, and does any algorithm of its achievement exist?

In the book reviewed the author throws lights upon the concept of harmony of society and its economy for the first time. The essence, kinds, and peculiarities of the category of harmony in social systems are discovered. Special attention is paid to justification of the role of spiritual, moral and intellectual development of individuals and social groups in building of harmonical social economics in countries with three “D”.

The main idea of the book is attractive because in the modern society the four most important processes are to be combined: development of democratization (D), demography (D), demo-ethics and spirituality (D), and economic activity. Finally they all are interconnected with satisfaction of spiritual and material needs of individuals, countries and societies.

The foundation of stability of society is high spirituality and morality. Harmonical combination of economy with three “D” is certainly the big creative success of the author.

The author marks that in modern societies the “weak link” is spiritual sphere. This is a problem of Kazakhstani society as well, where the change of value “poles” – economic guidelines – happened like in all counties coming out of socialistic camp.

Harmonical society in the understanding of the author is such a social medium, in which all four spheres of its functioning, i.e. economic activity, demographic and spiritual-and-moral states, are interconnected, moderately developed, and extremities are absent in any of them (too highly and weakly developed).

Harmonical economy in the author’s approach is economy which is able, on the basis of high spirituality and morality of society, to satisfy the whole spectrum of reasonable material needs of the absolute majority of individuals in the social medium – in moderate values in accordance with the labor contributed, without accumulation of superrichness and without accumulation of poverty, and develops evolutionally and stably. Both too frequent deep changes and too rigid states and delayed motions are alien to it. Such economy develops without “overheatings” and “economic miracles”, but also without “stagnations”.

The medium vector and medium rate of movement in all the useful, reasonable, and rational are organically inherent in it. It is not “saving”, not “innovative-and-industrial”, not “clever”, not “efficient”, not “liberal”, not “governmental”, not “market”, not any other economy marked by other epithets.

The author defines signs of harmonical personality, harmony of groups of peoples, to which the following are related:

- presentation of the whole spectrum of objectively conditioned (rational) needs.
 - Moderateness in consumption (optimality).
- Criteria of the optimum: realization of needs of the individual without impairment of interests of other people. Poverty and richness are extremities contradicting to harmony.
- Maximal mobilization of internal resources (personal, group, and social medium resources on the whole).
 - Rational use of external (borrowed) resources, including natural resources (taking into account not only living, but future generations of people).
 - Cooperation and tolerance.

Change of global paradigms of social development from antic concept of heroism and origination of democracy, abolition of slavery with coming of the epoch of feudalism, humanistic world view of Renaissance with root socio-economic transformations in the European society, liberalism, classicism and enlightenment and other epochs the author considers as the process of disharmony overcoming.

The author truly marks that the century, which we have left behind, was full of events: the two biggest destructive war, dissemination and use of atomic, hydrogen, bacteriologic and other kinds of weapons of mass destruction, growth of aggression expressed in acts of terrorism, local wars, appearance of illnesses difficultly

cured and not cured at present time, lack of foods and water, exhaustion of non-recoverable energy resources, ecologic catastrophes – all these tell about absence of harmony on the planet. And if a new harmonical world view does not appear, then the civilization will have no chance not only to live adequately, but to survive.

Huge differentiation of countries upon criteria of harmony of national economic systems is preserved; as to per head incomes of the population extreme irregularity in socio-economic development of countries of the Earth is conditioned in many respects by unfairness of consumption of resources, that presents the main result of non-harmonical development of the world economy.

Today a certain part of the world is full of economic expansions, mafia-controlled showdowns, criminals, and vast corruption – all these are results of immoral, impoverished, uncultured existence of many individuals.

The basis of the modern world economic order is formed by ideology of liberalism. Both positive and negative sides are inherent in liberalism (in its radical version). As it is known, the main peculiarity of liberalization is giving a wide spectrum of freedoms in activity. Motivation of their actions actually achieves the maximum. Economical subjects being deeply interested in increasing their incomes are rather rational in decision making. Developed countries of the world have achieved high level of economic progress in many respects owing to use of recipes of liberalism. However, their own conflicting practice demonstrates other aspects as well. The ideology of radical liberalism in conditions of individuals’ spirituality lacking behind revealed its serious defects leading to disharmony. We should agree with this.

The orthodox liberal model of the market exists only in a few countries, but the paradox is in the fact that it forms the idea basis of activity of all international economic organizations (WT, ICF, World Bank). In most countries other models of market relations are used, and in some of them even nonmarket paradigms are used. Nevertheless, fair world order is possible only at full harmonization of national interests of all states that excludes any hegemonism in the policy, territoriality, and trade-and-economic relations. Its absence gives such features as unfairness of relations, and, consequently, their conflict nature and absence of any prospects to the world economic order. That is why changes in the planet economic system is the urgent necessity having arisen at the beginning of the XXIst century with all evidence.

All that makes us to worry about the fortune of the exiting radical liberal model of the world economic order. The modern world has come to dilemma: whether to continue the way of huge disharmonies or having critically analyzed realities to choose the vector of movement leading to fairness and moderateness of benefits consumption. Is there an alternative to paradigm of redundant liberal model of development with its instability, crises, irrational distribution and consumption of world resources?

The basis of the world order is to be formed by harmony between material and spiritual needs of individuals and social media basing on freedoms and spirituality of the personality.

It is logical that the author raises the issue about principles of building new economic world order and defines general contours and basic principles of its formation in the context of world trends taking into account challenges and threats of modern time.

In the author's opinion, the international community needs such a life-affirming ideology, which is not obsessed with simple material enrichment of people, but directed to its combination with spiritual progress, gradual overcoming of material and spiritual impoverishment of masses, minimization of the level of unemployment in the countries, and affirmation of fairness in the big and small. The time to think over old categories of the orthodox model of the market economy goes down to the past. The basic principles of the aggressive economic behavior of individuals are to be modified into harmonical economic activity.

Speaking about the economic world order of the XXI century, the author marks out the following principal moments:

The principle of conformity with reality comes out from the new alignment of world forces in which there are several centers. Economic order is to be based on harmonization of existing models of socio-economic development. It cannot be based only on ideology of liberal economic system, how it happens now. It cannot be universal and global. Its artificial intrusion into all countries through international organizations presents a big mistake and decreases the effect of its activity.

The principle of justice which has not become dominating and comprehensive. Unevenness of socio-economic development of countries and continents is still preserved becoming more striking. In many respects it is conditioned by unfair distribution of resources and benefits that is taken as existing "rules of game" in modern international relations.

The principle of competitiveness. Ability of civilized competitive struggle in the world markets is one of the main tasks of international organizations. That is why elimination of the shady business, goods smuggling, violation of copyrights of nationals, and also optimization of the state protectionism in countries are of great importance.

The principle of partnership is not to be opposed to the principle of competitiveness. Otherwise it is difficult to solve such global problems as ecologic, food, and energy safety of the humanity.

The principle of harmonization of relations. The deep reason of instabilities and crises in the world economy is concluded in sharp disharmony between levels of material needs and spiritual needs of peoples. In some countries of the developed zone this disharmony achieved its maximum being dangerous for existence of the current civilization. During long periods in its history some economically developed countries went by the road of accumulation of riches. And have achieved high heights. On the other hand, synchronization of material welfare with spiritual progress of society was not paid due attention. In the whole range of weakly developed countries disharmony also exists but it is of another type.

In the second chapter "The East – West: View from Three Positions in Search for Harmony" the author's view on civilized changes of the East and West is presented. The author discloses what world views dominate in these territories as the East and West principally differ from each other upon criteria of three "D" – democratic, demographic and spiritual development – what is their commonness, in what and how they interact in economic sphere.

The modern experience of different countries shows that democratic development is at different stages of progress. The western model is at the more developed stage and the eastern model is at the stage of improvement of political system though the basic human rights were established in Islam already nearly 14 centuries ago.

On the basis of the advance development of democratization and market relations, modern industrially developed countries achieved big economic heights. In eastern countries, the idea of use of the strategy of the overtaking development at rather wide westernization have got wide dissemination. At that the author tells about existence of some threshold level of westernization, behind which efficiency of political modernizations sharply decreases.

Exceeding these limits can bring to cultural and social conflicts in the society. Extremely radical reforms usually conflicts with natural social evolutions, that is why the ability to find the permissible verge between modernization and traditions depends on the power and degree of the power's political art. In the Islamic world political and economic modernization of countries are possible to the extent this combines with its realities and ethnocultural traditions.

The economic egoism achieves its maximum in conditions of extremely liberal laws, which give maximum of freedom to entrepreneurs. It seems that ideal conditions are created for economical growth. But reality shows other aspect – efficiency of business does not come to the maximum due to overall growth of prices, and, hence decrease of the living standard occurs. The inflation spiral is mainly unwound by unfair competition, irrepressible thirst for money, price collusion, monopolism, speculative constituent of the market that becomes radical at full liberalism. Such extreme model of the market, in its essence, is asocial, amoral, and that is why it has no future.

The author scrutinizes the demographic problems of the East and West. The author marks that developed countries having unconditional successes in science, education, and political and economic progress have faced problems of ageing of the population in the West and increase of immigration of labor resources from other countries, more often from Arica and Asia. This process not only decreases, but increases, at those social and political conflicts are created on the interethnic basis.

The demographic crisis is not only big threat for the fortune of any ethnos. Long-term decrease of birth rate inevitably brings to reduction of the nation size irrespective of the continent settled by it. In the modern history this phenomenon predominantly touched upon ethnoses of Europe and America, in the less degree – Asia and entirely passed by the Middle East and the whole Islamic world.

The author marks that to consider the role of demography only as the factor of economic development would be extremely limited approach. Its significance comes beyond frames of purely economic aspect. Demographic development is one of the basis of the whole civilized progress, if it harmonically combines with spiritual improvement of individuals and social medium on the whole.

The third aspect of the harmonical society is spirituality. If to understand spirituality in a complex way from all its sides including not only education, science, culture, and arts, but also religion, language, morality, bringing up, social relations, family, marriage, maternity and childhood, succession of generations and other aspects, then the East has certain advantages against the West.

In typological features of culture of the West, values conflicting with eastern ones often exist. Thus, according to them the world is to improve itself upon the form of human views and projects to be peculiar to consumptionally organized being. The domination of ideology of extreme consumption, consumptionally organized being naturally activates relevant behavior of individuals. Temptation to live at the expense of future incomes arises.

In the view of the East, the nature does not submit to the human, but the human is to accommodate itself to using resources of the Earth and Space without causing damage to environment. Interests of the individual are to be coordinated with interests of the social medium. That does not mean that in the East all people are spiritually rich in equal degree.

In the third chapter the author scrutinizes the change of economic epochs in the modern world of disharmonies. The comparative analysis of processes in the spheres of democratic, demographic and spiritual life in the countries of the East and West permits the author to disclose trends and factors of their economic development, be convinced of global changes in the planet economy that have begun.

Comparing the West and the East in economic relation, the author marks one significant circumstance. In the West "the borrowed life" is widely disseminated, in other worlds population, business, and the state extremely undertake financial borrowings. In many eastern countries, first of all in the Islamic world, debt obligations connected with interest accrual are practically not applied. That is why theoretically volumes of the internal domestic product upon different countries in different continents can correctly be compared with correction against the factor of borrowing, i.e. at "pure" economic growth.

Slowdown of economic growth in western states, first of all its individual constituent (deindustrialization), and acceleration ("compensation") within the frames of this phenomenon in Asian countries are fully explainable, if to apply to data of the status of fundamental factors of the economic growth.

The share of fundamental intensive factors in the growth of the gross domestic product defining stable economic success and connected with aggregate productivity of factors from the middle of 1950-s in the

USA decreased from 47 down to 29%, in the countries of the West on the whole – from 56 down to 44%. At the same time in China it sharply increased from 2 up to 36%, in India from 19 up to 41%, in new industrial countries – from 23 up to 48%.

The natural issue arises concerning reasons of the epoch changes in the global economy and in different civilizations that have begun. Their roots go down to the depth of those or other peculiarities of societies and are expressed by different correlation of their democratic, demographic and spiritual development – three supports of long-term economic growth. Besides, limitedness and irregularity of dissemination of natural, land, and labor resources on the planet are certainly of huge significance.

The author considers economic crises as manifestation of intensification of disharmonies in society. Development of economy submits to the general law of cyclicity and explanation of cyclicity of economical development by plurality. However, the comprehensive universal theory of economic cycles and crises has not been created. The author considers that economic crises inevitably arise at rude disharmonies in the society and its economical system. Excessiveness and intolerance in satisfaction of those or other needs act as such disharmonies. These criteria are rather sufficient in order to acknowledge modern financial and economic crisis as the world crisis upon consequences, but not global crisis upon the degree of coverage of countries and regions of the planet, in the author's opinion.

A separate place in the book is given to investments and innovations in the harmonizing social environment. The author marks that efficiency of use of investments depends on both the country-importer of the capital and its exporter. At present time that is characterized by struggle of certain forces for control over extraction of energy carriers, raw materials and production of high technologies, not all partners pursue humanistic purposes together with purely economic ones. Often their strategic tasks are limited by deriving high income. In this case labor collectives are ruled with a rod of iron, social and other payments are not made in full volume. In other case some foreign investors having gained the prevailing participation in priority and system forming enterprises, which dominate in the markets, restrict possibility of fair competition.

The beyond economical effect from investments is expressed in improving the natural environment, labor conditions, growth of life quality and many other aspects. We cannot deny the truth that the way to the society progress goes through investments. To see only positive or only negative sides in them is a result of limited and linear thinking.

Health of people, quality of the environment, morality, and spirituality cannot be measured in tonne-kilometers, and defining their values cannot be made in soft and solid currency. However, the damage or effect from transformation of these categories in connection with investments is rather realistic, tangible and is subjected to price assessment (for example, means spent for curing caused by violation of the ecobalance).

Thus, degradation of moral features turns out to be corruption, fraud (financial pyramids), and thefts at implementation of investment projects, first of all, governmental projects and other ones. One-time faults, if public and state bodies do not impede them, grow into active system, and finally the negative is put over mentality of the society, where permissiveness, bribery, passiveness, and internal corruption of morals are not condemned.

The author successively pushes the idea of harmonization of society and economy through all chapters of the book, suggests ways of elimination of different disharmonies in the modern world. The book is finished by the raising the issues on possibilities of formation of harmonical social economy in Kazakhstan.

The author considers that it is required to dethrone a range of economic myths, which include *the myth about irrelativity of achievement of the level of high economic maturity to backlog of spiritual development of society and individuals, the myth about radical liberalism as the high road of development of the humanity, and the myth about objective laws of crises in economy.*

The author theoretically and practically admits that in any economically developed state it is possible to achieve maximal material welfare of the whole population, which many countries of the modern world strive for. However, this is not the harmonical state of the national economy. Absence of the spiritual foundation will bring to one-sided development and disharmony. The harmonical economy is formed by way of transformation of existing national models. The process itself, in other words, harmonization of economy is long and is implemented state-by-stage.

The basic criteria of harmonical economy include:

- production of goods and rendering services, satisfaction of reasonable needs of individuals and social media, people overcoming bad habits;
- formation of incomes only at the expense of labor activity without extremities in payment, stabilization of prices for goods and services being non-harmonical, and both too monopolistically high and too low prices, raising the effect of the principle of fairness;
- practical absence of speculative constituent in business;
- borrowing of financial resources are not too high and are not connected with interest accrual mechanism, ideally the policy of borrowings is to be of no demand;
- the shady business, corruption and other manifestations of non-spirituality are brought to zero, business is transparent and honest.

Harmonic economy is far from modern state of economic system, negative trends in which bring to disharmonies. The progress in economic evolution consists of movement to the side of harmonic economy management as the strategic purpose of society. The harmonic economy is multi-meaning notion. It is required to differentiate three stages:

- the weak harmonicity, when disharmony prevail, and private harmonies are rare and do not have fundamental basis, that is why they are set for a short period;
- the weak harmonicity, when disharmony prevail, and private harmonies are rare and do not have fundamental basis, that is why they are set for a short period; when these four spheres of the society interact and are

interconditioned, and harmonies in the economic system are established practically everywhere and for along period;

- high harmonicity, when very high spirituality in all its spectrum is achieved and all public processes and economic activity are developed, closely and organically interwoven and interconnected. This stage of harmonicity is an ideal which we should successively approach. It shows the high road for progress like beacon, serves as the landmark at choosing the vector of stable development of the society and its economic system.

Harmonical economy is space-limited by borders of countries due to irregular location of natural resources upon regions of the world and different level of their production forces. Consequently such economy cannot arise everywhere and simultaneously. Each state or their unions have their own way of development. Countries with rich natural resources, fertile lands, favorable climatic and transport conditions, developed spirituality and democracy, stable demography, rich human capital, high innovative potential, and differentiated national economy have the biggest chances. In the future a range of states including Kazakhstan can joint them. The author gives a special role to Islamic economic model of economy as the most important basis of formation of harmony in the society. This model is unique due to harmonization of personal and public interests, provision of the highest social justice, and achievement of spiritual and moral pureness of business.

In modern conditions, demand for spiritual and intellectual individuals on the part of society stably grows. We will achieve its apogee at creation of the new social economy of knowledge of Eurasian type, when Kazakhstani people perceive and begin to realize practically their historical designation – to become one of the poles of harmonicity of the whole Eurasia, combining economic, social and spiritual development simultaneously as the system integrity. To separate each of these three constituents from each other means to go along the dead-end road. This very important lesson from experience of other countries of the world is to be taken into account at all levels of national economic system from the individual to the state and civil institutes of the society. It is required to provide competitiveness of economy not only at present time, but in historically long prospect, in conditions of the coming epoch of intellectual and spiritual progress of the humanity.

In our opinion, the main thing in growth of spirituality is to change consciousness of many individuals and whole social media. The task is very difficult, but rather realistic. Personal and public consciousness is changeable and permanently evolves, but is free from spasmodic changes. If to judge by current natural and public processes, the next qualitative change in the world view of individuals and spiritual renewal of the society is not far off. The author of the book persistently calls for dialogue of civilizations and convergence of the East and West in the name of progress. This is of crucial significance in the modern world.

The book is written on the junction of a range of liberal art: economy, sociology, demography, political science, science of religion, etc. That is why it is useful for a wide range of readers. We would like to wish continuance of breakthrough researches and creative success in this field to the author.

**PRINCIPIILE CREĂRII ECONOMIEI
BAZATE PE CUNOȘTINȚE ÎN UNIUNEA
EUROPEANĂ**

**Tatiana TOFAN, dr., cercet. șt. super., IEFS
Iulita BÎRCĂ, cercet. șt. stagiar, IEFS**

Recenzent: Galina SAVELIEVA, dr., IEFS

Revoluția cunoștințelor și mutațiilor multor produse în economia mondială au condus politicienii, mai ales în țările cele mai dezvoltate, pentru a aborda aceste realități într-o perspectivă frontală și pragmatică. Uniunea Europeană a pieței interne unice create printr-un sistem de legi și reglementări care garantează libera circulație a persoanelor, mărfurilor, serviciilor și capitalului, dar a dezvoltat politicile comune pentru comerț, agricultură și pescuit.

Cuvinte cheie: economie, economie bazată pe cunoaștere

Manifestarea pregnantă a revoluției cunoștințelor și a multiplelor mutații, produse în economia mondială, au determinat factorii politici, îndeosebi la nivelul țărilor cele mai dezvoltate, să abordeze frontal aceste realități într-o viziune prospectivă și pragmatică.

Fără îndoială, că una dintre abordările cele mai cuprinzătoare și spectaculoase o reprezintă strategia Uniunii Europene de construire a economiei bazate pe cunoștințe, adoptată la summitul de la Lisabona din 2000. Bazată pe o profundă analiză a situației și evoluțiilor din Uniunea Europeană comparativ cu cele din SUA, strategia proiectează elementele principale ale construirii economiei bazate pe cunoștințe în cadrul său.

Esența strategiei constă - după cum se afirmă în documentul prezentat de Comisia Uniunii Europene la Lisabona [4] - în continuarea și accelerarea schimbărilor structurale care se află deja în derulare. În aceasta strategie sunt trasate patru obiective strategice pentru Uniunea Europeană:

- Construirea unei economii bazate pe cunoștințe inclusivă și dinamică;
- Producerea unei creșteri economice accelerate și sustenabile;
- Revenirea la utilizarea pleneră a resurselor umane, reducând șomajul la nivelul celor mai performante țări;
- Modernizarea sistemelor de protecție socială.

Obiectivul strategic global, în care se reflectă sintetic cele patru obiective strategice menționate, în formularea sa de la Lisabona, este următorul: Uniunea Europeană să devină, până în anul 2010, cea mai competitivă economie din lume, bazată pe știință, capabilă de o dezvoltare durabilă și creatoare de noi locuri de muncă. Creșterea economică medie anuală va fi de 3% și ea va conduce la crearea a 20 de milioane de locuri de muncă până în 2010.

În vederea realizării acestor obiective, Uniunea Europeană își focalizează eforturile în două direcții principale complementare:

- continuarea reformei economice pentru a realiza economia bazată pe cunoștințe;

**THE PRINCIPLES OF THE CREATION
OF ECONOMY BASED OF KNOWLEDGE
IN THE EUROPEAN UNION**

**Tatiana TOFAN, PhD, senior scientific researcher, IEFS
Iulita BIRCA, scientific researcher, IEFS**

Reviewer: Galina SAVELIEVA, PhD, IEFS

The knowledge revolution and many mutations produced in the world economy have led policymakers, especially in the most developed countries, to address these realities in a front prospective view and pragmatic. The European Union internal single market created by a system of laws and regulations that guarantee freedom of movement of persons, goods, services and capital, but has developed common policies for trade, agriculture and fishing.

Key words: economy, the knowledge-based economy.

The striking manifestation of the knowledge revolution and the various mutations produced in the world economy have led the policy makers, especially from the most developed countries, to address these realities in a front prospective and pragmatic view.

No doubt, that one of the most comprehensive and spectacular approaches is represented by the European Union's strategy of building the knowledge economy, adopted at the Lisbon Summit in 2000. Based on a thorough analysis of the situation and developments in the European Union compared to the U.S., the Strategy designs the main elements of building the knowledge economy within it.

The essence of strategy is - as stated in the document presented by the European Commission in Lisbon [4] - the continuation and acceleration of structural changes that are already in progress. In this strategy are outlined four strategic objectives for the European Union have been formulated:

- Building an inclusive and dynamic knowledge-based economy;
- Producing an accelerated and sustainable economic growth;
- Return to the plenary use of human resources, reducing the unemployment at the level of the best performing countries;
- Social protection systems modernization.

The global strategic aim, which is reflected synthetically by the four strategic objectives set in Lisbon, is as follows: EU to become by 2010 the world's most competitive economy based on science, capable of sustainable development and able to create new jobs. The average annual growth will be 3% and it will create 20 million jobs by 2010.

In order to achieve these objectives, European Union focuses its efforts in two main complementary directions:

- continuing the economic reform to achieve the knowledge-based economy;
- strengthening the European social model based on

-fortificarea modelului social european bazat pe investirea în oameni.

De reținut, că potrivit Comisiei Europene, operaționalizarea acestora necesită o deplină coordonare la nivel european, național, regional și local, respectând principiul subsidiarității.

Domeniile și acțiunile prioritare ale construirii economiei bazate pe cunoștințe.

Reforma economică este focalizată asupra a 10 domenii prioritare:

1) Dezvoltarea e-Europei (Europa electronică) are în vedere construirea unei societăți informaționale pentru toți cetățenii Europei, după modelul din SUA, care a generat deja substanțial performanțe economice. Elementele principale avute în vedere sunt:

- extinderea internetului, inclusiv prin generalizarea folosirii sale în școli;
- proliferarea comerțului electronic;
- creșterea numărului de firme tehnologice de vârf nou-înființate;
- extinderea telecomunicațiilor.

2) Dezvoltarea pieței interne a Uniunii Europene, îmbunătățind performanțele sectoarelor neperformante. Piața internă europeană, deși funcționează bine, încă nu stimulează suficient creșterea economică, competitivitatea și inovarea. Domeniile principale asupra cărora se prevede să se acționeze sunt:

- achizițiile publice, în special în zonele transfrontaliere;
- costurile tranzacțiilor comerciale, prea mari din cauza birocrăției care, potrivit unui studiu OCDE, reprezintă între 3-5% din PIB în țările Uniunii Europene, aproape dublu comparativ cu SUA; deosebit de ridicate sunt costurile cu protecția proprietății intelectuale;
- barierele frontaliere pentru servicii în cadrul UE;
- piețele energiei și aviației, care nu sunt finalizate la nivel european.

3) Dezvoltarea serviciilor financiare și realizarea unei piețe integrate de capital în 2005. Realizarea unei economii bazate pe cunoștințe, funcționale și performante în Uniunea Europeană, este condiționată de existența unei piețe integrate de capital și a unor servicii financiare dinamice care să satisfacă concomitent cerințele investitorilor, întreprinzătorilor și consumatorilor. Principalele direcții de acțiune sunt:

- Amplificarea capitalizării pieței de capital din UE, ce reprezintă ca mărime jumătate din piața SUA;
- Eliminarea fragmentării pieței de capital, în Uniunea Europeană existând 33 de burse de valori, comparativ cu două în SUA;
- Revederea restricțiilor privind investițiile permise fondurilor de pensii, ceea ce ar disponibiliza spre economia Uniunii Europene fonduri de investiții imense, în valoare de 5.000 de miliarde de euro.

4) Reconsiderarea întreprinderilor și întreprinderilor europene. Europa trebuie să devină mai întreprinderilor și mai inovativă, ceea ce semnifică firme mici și mijlocii mai multe și mai performante, dintre care unele - o proporție redusă - vor deveni în ramurile lor firme mari și lideri. Două dintre care sunt direcțiile strategice de acțiune preconizate:

investing in people.

It is worth to note that, according to the European Commission, their operationalization requires a full coordination at the European, national, regional and local level, taking into consideration the principle of subsidiarity.

Priority areas and actions of building the knowledge-based economy

Economic reform is focused on 10 priority areas:

1) Development of the e-Europe (electronic Europe) considers to build an information society for all citizens of Europe, according to the U.S. model, which has already generated substantial economic performances. The main considered elements are:

- Extending the Internet, including the generalization of its use in schools;
- proliferation of the electronic commerce;
- increasing the number of start-ups leading technology companies;
- expansion of telecommunications.

2) Development of the EU internal market, improving the performance of the nonperforming sectors. European internal market, although working well, still does not enough stimulate the economic growth, competitiveness and innovation. The main areas on which is required to action are:

- public procurement, especially in the border areas;
- trade transaction costs too high because of bureaucracy which, according to an OECD study, are between 3-5% of GDP in EU countries, nearly double in comparison to U.S., particularly high are the costs of intellectual property protection;
- border barriers to services in the European Union;
- energy and aviation markets that are not completed at the European level.

3) Development the financial services and achieving an integrated capital market in 2005. Realization of a functional and performant knowledge-based economy in the EU is conditioned upon the existence of an integrated capital market and some dynamic financial services that have to meet the requirements of investors, entrepreneurs and consumers. The main directions of action are:

- Amplification of the capital market capitalization of the European Union, which represents the half size of the U.S. market;
- elimination of capital market fragmentation in the European Union, having 33 Stock Exchanges, compared with two in the U.S.;
- Reviewing restrictions on the permitted investments of pension funds, which would free up to the EU economy huge investment funds worth 5.000 billion EUR.

4) Reconsideration of European entrepreneurship and businesses. Europe must become more entrepreneurial and innovative, which means more efficient small and medium enterprises, some of which – in a small proportion – will become larger companies and leaders in their branches. There are two strategic action directions that are proposed:

- building a dynamic business environment, that will stimulate the business creation, economic growth and

- construirea unui mediu de afaceri dinamic, stimulativ pentru crearea de firme, creșterea economică și inovare în condiții de piață competitive; pentru aceasta, sunt absolut necesare elaborarea și implementarea de politici privind finanțarea prin capitalul de risc și inovarea eficace;

- încurajarea spiritului întreprinzător și a asumării de riscuri prin scheme de partajare a proprietății cu salariații, incubatoare de afaceri, încurajarea femeilor-întreprinzătoare, eliminarea barierelor culturale privind asumarea riscului la toate nivelurile economiei etc.

5) Crearea unei autentice zone europene de cercetare științifică. Întrucât cercetarea și tehnologiile contribuie cu 28-50% la creșterea economică și reprezintă principalii vectori de forță ai competitivității și ocupării forței de muncă, ele trebuie să fie reconsiderate. Aceasta cu atât mai mult cu cât – afirmă Comisia Europeană – în economia bazată pe cunoștințe – cercetarea științifică și tehnologiile vor reprezenta mai mult ca niciodată motorul progresului economic și social. De aceea, este esențială crearea „zonei europene de cercetare științifică” prin:

- integrarea și coordonarea superioară, mai eficace, mai atractivă și mai inovativă, a cercetării științifice la nivelul Uniunii Europene și la nivelul țărilor componente;

- dezvoltarea unei rețele de centre de excelență;

- dezvoltarea comună, la nivelul Uniunii Europene, a infrastructurii cercetării științifice pentru domeniile de vârf, începând cu electronica și informatica;

- folosirea stimulentei privind taxele, patentele și capitalul de risc pentru a dezvolta cercetarea științifică;

- realizarea unui sistem comun european de referințe științifice și tehnologice care să servească politicilor publice;

- încurajarea cercetătorilor să fie mai mobili;

- transformarea Europei într-o zonă atractivă pentru cele mai bune creiere din lume.

6) Reconsiderarea instrumentelor financiare comunitare. Toate instrumentele financiare utilizate la nivelul Uniunii Europene – se statuează în documentele adoptate la Lisabona – vor fi reconsiderate, astfel încât să-și aducă contribuția la construirea economiei bazate pe cunoștințe. Acest proces se realizează în strânsă cooperare cu Fondul European de Investiții și cu Banca Europeană de Investiții, care ele însele își remodelează politicile și modalitățile de decizie și acțiune corespunzător obiectivelor și conținutului strategiei Uniunii Europene pentru 2010.

7) Construirea societății și economiei bazate pe cunoștințe să se fundamenteze pe valorile modelului social european. Modelul social european poate să ajute la derularea tranziției spre economia bazată pe cunoștințe. Problema principală este - potrivit autorilor strategiei - să se canalizeze imensul potențial al societății și economiei bazate pe cunoștințe pentru a rezolva multiplele probleme sociale cu care se confruntă Uniunea Europeană. Cheia soluționării adecvate constă în situarea oamenilor în centrul politicilor elaborate și implementate în Europa.

8) Investițiile cele mai bune pentru realizarea economiei bazate pe cunoștințe sunt în educație și în training. Vor trebui regândite toate componentele sistemului educațional începând cu grădinița și continuând cu învățământul primar, secundar și universitar, învățarea

inovation in competitive market conditions; for this, there are absolutely necessary to develop and implement policies on venture capital financing and effective innovation;

- encouraging the entrepreneurial spirit and risk-taking by sharing ownership schemes to employees, business incubators, encouraging female entrepreneurship, cultural barriers removal on risk taking at all levels of economy.

5) Creation of a genuine European research area. Taking into account that research and technology contribute with 28-50% to the economic growth and represent the major force vectors of competitiveness and employment, they must be reconsidered. This all more since - states the European Commission – in the knowledge-based economy - scientific research and technologies will be more than ever the engine of the economic and social progress. It is therefore essential to create the "European research area" by:

- superior integration and coordination, more effective, attractive and innovative of the scientific research in the European Union and at the level of the component countries;

- developing a network of excellence centers;

- joint development at the EU level, of the research infrastructure for the peak areas, starting with electronics and computer science;

- using incentives on taxes, patents and venture capital to develop scientific research;

- achieving a common European system of scientific and technological references to serve the public policy;

- encourage researchers to be more mobile;

- making Europe an attractive area for the best brains in the world.

6) Reconsideration of Community's financial instruments. All financial instruments used at the EU level – are stated in the documents adopted at Lisbon – they will be reconsidered in order to contribute to build the knowledge-based economy. This process is done in close cooperation with the European Investment Fund and European Investment Bank, which they reshape themselves their policies, decision procedures and actions corresponding to the objectives and content of the EU strategy for 2010.

7) Building a knowledge-based society and economy to be based on the values of the European social model. The European social model can help in carrying out the transition to the knowledge-based economy. The main problem is - according to the authors of the Strategy – to channel the huge potential of the knowledge-based society and economy to solve many social problems that European Union has to face. The key of the adequate solution consists in situating people in the center of the developed and implemented policies in Europe.

8) The best investments to achieve the knowledge-based economy have to be in education and training. There will be need to be redesigned all the components of the educational system from kindergarten and continuing with the primary, secondary and university education, lifelong learning should be the main component of the

continuă trebuie să reprezinte componenta principală a strategiei. Tuturor cetățenilor Uniunii Europene va trebui să li se ofere pe întreaga durată a vieții oportunități de a participa activ și eficace la activitățile societății bazate pe cunoștințe.

9) Creșterea gradului de ocupare a resurselor umane. Acționarea pe coordonatele anterioare, generatoare de stabilitate, noi firme și noi locuri de muncă, va determina folosirea mai bună a resurselor umane. Pe acest plan, la nivelul UE, se stabilesc și obiective cuantificabile referitoare la:

- creșterea gradului de ocupare a populației de la 61% în 2000 la 65% în 2005 și 70% în 2010;
- reducerea șomajului în 2010 la 4%, nivel realizat în 2000 de cele mai performante țări din lume;
- amplificarea gradului de utilizare a resurselor de muncă – element cu pondere decisivă în economia bazată pe cunoștințe – va avea multiple efecte pozitive în plan economic, social și cultural.

10) Evoluarea societății și economiei spre includere (integrare) socială și nu spre excludere. Principalii factori de excludere sunt șomajul, abilitățile insuficiente, educația și trainingul inadecvat, absența accesului la cunoștințe și inexistența oportunităților pentru muncă și dezvoltare. Societatea bazată pe cunoaștere oferă perspective pentru depășirea excluziunii sociale, dar pentru acesta este necesar ca sistemele de protecție socială să devină mai active, să ofere stimulente pentru muncă, să asigure sisteme de pensionare sustenabile pentru populația de vârstă a treia și un mediu stabil în care tranziția la economia bazată pe cunoștințe să se poată derula [9].

Uniunea Europeană nu numai a creat piața unică internă printr-un sistem de legi și reglementări ce garantează libertatea de circulație a persoanelor, bunurilor, serviciilor și capitalurilor, dar a dezvoltat politici comune pentru comerț, agricultură și pescuit. De asemenea a luat măsuri pentru aplicarea unei politici europene pentru dezvoltarea regională. În 1999 a fost introdusă moneda unică, Euro, a fost adoptată de 15 din statele membre și de celelalte state care ulterior au aderat la Uniunea Europeană, la moment 27 la număr. UE și-a întărit poziția în ceea ce privește politica comună externă, justiția și afacerile interne. Cu cca 500 de milioane de locuitori, Uniunea Europeană produce peste 30% din PIB-ul mondial, devenind astfel un jucător de prim rang pe plan mondial [10].

Principalul motiv pentru existența unei acțiuni europene în domeniul cercetării și inovării îl constituie nevoia pentru coordonarea activităților țărilor-membre pentru creșterea eficacității și reducerii costurilor, precum și consolidarea competitivității internaționale a economiei europene.

Printre cele mai importante realizări în cadrul acestei politici se numără stabilirea unui sistem uniform de standarde și specificații tehnice, ceea ce a dus la diminuarea sau chiar la eliminarea barierelor tehnologice în calea liberei circulații.

Principalul instrument al politicii de cercetare și inovare îl constituie programele cadru multianuale. În perioada 2007-2013 se desfășoară Programul Cadru 7 (PC7) ce posedă un buget de 50,5 miliarde euro, cu 40% mai mult decât predecesorul său PC6.

În cadrul Consiliului European de la Lisabona, din 23-

Strategy.

All citizens of the European Union should be given a lifetime opportunity to participate actively and effectively in the activities of the knowledge-based society.

9) Increasing the employment of human resources. Acting on previous coordinates, generating stability, new companies and new jobs will result in better use of the human resources. On this plan, at the EU level, measurable objectives are established and they are related to:

- increasing the employment rate from 61% in 2000 to 65% in 2005 and 70% in 2010;
- reducing unemployment in 2010 to a 4% level achieved in 2000 by the best countries in the world;
- enhancing the use of labor resources – elements with a critical share in the knowledge-based economy – will have multiple positive economic, social and cultural effects.

10) Evolution of society and economy for social inclusion (integration) and not to exclusion. The main exclusion factors are: unemployment, poor skills, inadequate education and training, lack of access to knowledge and lack of opportunities for employment and development. The knowledge-based society offers opportunities to overcome the social exclusion, but it is necessary that social protection systems to become more active, to provide incentives for work, to provide sustainable retirement systems for the third age population and a stable environment where the transition to the knowledge-based economy can perform [9].

The EU did not just create the single domestic market through a system of laws and regulations that guarantee freedom of movement of persons, goods, services and capital, but has developed common policies for trade, agriculture and fishing. It also took steps to put in place a European policy for the regional development. In 1999 it introduced the single currency, which was adopted by 15 Member States and the other states which later joined the EU, currently 27 in number. The European Union has strengthened its position in regard to the common foreign policy, justice and home affairs. With almost 500 million inhabitants, the European Union produces over 30% of the world GDP, thus becoming a leading player in the world [10].

The main reason for the existence of an European action in research and innovation is the need for coordination of member states to increase efficiency and reduce costs, and strengthen the international competitiveness of the European economy.

Among the most important achievements in this policy there are included the establishing of a uniform system of standards and technical specifications, which resulted in the reduction or even elimination of technological barriers in the way of free movement.

The main instruments of research and innovation policy are the multi-annual Framework Programmes. During 2007-2013 the FP7 is running which has a budget of 50.5 billion EUR, with 40% more than its predecessor, FP6.

Within the Lisbon European Council from 23 and 24

24 martie 2000, șefii de stat sau de guvern au decis să facă din economia Europei cel mai competitiv sistem din lume, având ca obiectiv locuri de muncă mai numeroase și creșterea economică până în 2010. Rezultatele dezamăgitoare ale revizuirii la jumătatea perioadei a Strategiei de la Lisabona au impus relansarea și refocalizarea acesteia în 2005. Nu există un temei juridic, dar concluziile reuniunilor Consiliului European au stabilit un plan pentru dezvoltarea strategică [8].

În prezent, obiectivul general al „Agendei de la Lisabona” sau al „strategiei”, ce reiese din strategia UE, este adesea citat în documentele Uniunii Europene (UE): transformarea Uniunii Europene în „economia bazată pe cunoaștere cea mai competitivă și mai dinamică din lume, caracterizată printr-o creștere economică durabilă, locuri de muncă mai numeroase și de mai bună calitate și o coeziune socială sporită” (Concluziile Președinției, Consiliul European de la Lisabona, 23-24 martie 2000) și „un mediu durabil”. Acest ultim obiectiv a fost adăugat cu ocazia reuniunii la nivel înalt de la Göteborg, din iunie 2001. Realizarea obiectivului este prevăzută pentru anul 2010 [8].

În concluzie putem menționa, că stimularea inovării este foarte importantă pentru creșterea valorii adăugate, pentru competitivitate pe termen lung și pentru accesul firmelor țărilor-membre ale UE pe piețele internaționale, deci implicit pentru reducerea deficitului comercial. În acest sens, este necesară sprijinirea capacității inovative la nivelul firmelor, prin diferite activități de asistență, consultanță, sprijin pentru acces la finanțare și crearea condițiilor pentru dezvoltare. Inclusiv și protejarea proprietății intelectuale este un element sine-qua-non al dezvoltării competitive bazate pe investiții și, în perspectivă, pe inovație.

March 2000, Heads of States or Governments decided to make Europe the most competitive economy in the world system, aiming more jobs and economic growth by 2010. Disappointing results of the mid-term review of the Lisbon Strategy imposed its relaunch and refocusing in 2005. There is no legal basis, but the conclusions of the European Council meetings have established a strategic development plan [8].

Currently, the general objective of the "Lisbon agenda" or of the "strategy" is often quoted in the documents of the European Union (EU) to transform European Union in "knowledge-based economy, the most competitive and dynamic in the world, characterized by a sustainable economic growth, numerous jobs and of a better quality and a greater social cohesion "(Presidency Conclusions, Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000) and "a sustainable environment". This last objective was added during the summit from Gothenburg in June 2001. The achievement of the objective is planned for 2010 [8].

In conclusion we can mention that fostering innovation is very important for added value growth, for long-term competitiveness and access of the EU companies on the international markets, so by default to reduce the trade deficit.

In this way, it is necessary to support the innovative capacity of firms through different assistance activities, advice, support to access to finance, creating conditions for development. Including and protecting the intellectual property is a sine qua non element of competitive development based on investment and in the future, on innovation.

Bibliografie/Bibliography

1. Baron T., Anghelache C., Țițan E., Statistica, Editura Economică, 1996, p.13-18.
2. Bădiță M., Baron T., Korka M., Statistică pentru afaceri, Editura Eficient, București, 1998, p.13-24
3. Biji E., Wagner P., Lilea E., Statistică, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1999, p.9-41
4. George C. Canavos, Don M. Miller, An Introduction to modern business statistics, Duxbury Press, 1993, p.6-17
5. Goschin Zizi, Statistică, Editura Expert, București, 1999, p.11-17.
6. Jaba E., Statistica, Editura Economică, 1998, p.3-26.
7. Maniu A., Mitruț C., Voineagu V., Statistica pentru managementul afacerilor, Editura Economică, București, 1996, p.17-26
8. Menges G., Grunrik der Statistik, Westdeutscher Verlag, Kohl und Opladen, 1968, p.16
9. Scărișoreanu Mona. "Birocrația pentru IMM se mută pe internet", Capital, nr.06, 15 Februarie 2010
10. www.ecomunitate.ro
11. www.eur-lex.europa.eu\Notice.d

AVANTAJELE SISTEMELOR INFORMAȚIONALE ÎN CADRUL SERVICIILOR BANCARE

*Constantin DAVID,
magistru în economie, drd.,
Universitatea de Stat din Moldova*

Recenzent: Angela TIMUȘ, dr., IEFS

Scopul acestui articol este analiza factorilor care contribuie la interacțiunea eficientă a sistemelor informaționale moderne, precum e-banking și sistemul bancar. Actualitatea articolului rezidă în investigarea conjuncturii pieței bancare din Republica Moldova. Accesul la Internet, care de la an la an capătă noi dimensiuni pozitive, asigură ca aceste soluții să poată fi accesate oriunde și oricând, iar dacă vorbim de costuri, atunci acestea sunt mai mici în raport cu tranzacțiile clasice. Situația concurențială între bănci le determină pe acestea să promoveze e-canalele de servicii: serviciu clientelă mai receptiv, disponibilitate 24/24 de ore, sisteme integrate cu multiple canale de distribuție, securitatea datelor etc. Drept sursă a datelor au fost: literatura de specialitate, documente accesate și chiar interviuri cu specialiști din domeniu, pentru a putea identifica în cel mai obiectiv mod și nu doar teoretic factorii care influențează adopția și interacțiunea Sistemelor Informaționale (SI) cu sectorul bancar.

Cuvinte cheie: e-canale de servicii, canale-mijloace de comunicație, calitatea sistemului, adopție, beneficii, integrare.

Introducere. Succesul activității bancare este dependent de încrederea clienților, flexibilitatea organizatorică, disponibilitatea resurselor, sistemul de securitate și de aplicare a tehnologiilor moderne. Unul din obiectivele majore ale băncilor este prestarea serviciilor bancare (e-banking), ce au la bază Internetul și integrarea canalului de e-banking în rețelele comerțului electronic (e-commerce). Aria serviciilor financiare prestate prin e-banking este în creștere. Acestea devin din ce în ce mai importante datorită costurilor mai mici per tranzacție.

E-bankingul a apărut în literatura SI încă la mijlocul anilor '90 (Buhl & Will, 1998; Devlin, 1995; Liao & Cheung, 2002; Pallister, Yousafzai & Foxall, 2003, 2005) (16). Internetul, ca un canal de prestare a serviciilor, este în continuă dezvoltare și necesită soluții noi (King & Liou, 2004; Southard & Siau, 2004). Dezvoltarea serviciilor bancare, prestate în RM prin poșta electronică, incontestabil, determină actualitatea cercetărilor noastre modeste.

Scopul investigațiilor este ajustarea e-bankingului național la cerințele standardelor internaționale – lucru important pentru managementul superior al organizațiilor bancare, care ar putea eficientiza atât procesul decizional, cât și activitatea băncilor în întregime.

1. Dimensiunea soluțiilor e-banking în Uniunea Europeană și Republica Moldova

În Republica Moldova, e-bankingul este cunoscut ca

ADVANTAGES OF THE INFORMATIONAL SYSTEMS IN THE BANKING SERVICES

*Constantin DAVID,
Master in economics, PhD student,
Moldova State University*

Reviewer: Angela TIMUȘ, PhD, IEFS

The purpose of this article is to analyze the factors that contribute to the effective interaction of the modern information systems like e-banking and the banking system. The novelty of the article lies in the situation from the banking market from the Republic of Moldova. Internet access that gains new positive dimensions year after year makes these solutions to be able to access anywhere and anytime and if we talk about costs, then they are less compared with the traditional transactions. The competitive situation among banks require them to promote e-channels of services: customer service more responsive, 24/24 availability, integrated systems with multiple channels of distribution, data security, etc. Data collection was made from the literature, accessed documents and even interviews with experts from this area in order to identify the most objective way and not just the theoretical one, factors influencing adoption and interaction of the Information Systems (IS) with the banking sector.

Key words: e-channel services, channels-means of communication, system quality, adoption, benefits, integration.

Introduction. Success of the banking activity is dependent on customer's confidence, organizational flexibility, resource availability, security and application of modern technologies system. One major objectives of banks is to provide banking services (e-banking) that are based on Internet and the integration of the e-banking channel in the electronic commerce networks (e-commerce). The area of financial services provided by e-banking is growing and they are becoming increasingly important because of the lower costs per transaction.

E-banking has appeared in the literature of Information Systems since the mid-1990s (Buhl & Will, 1998; Devlin, 1995; Liao & Cheung, 2002; Pallister, Yousafzai & Foxall, 2003, 2005). Internet as a channel for service delivery, is constantly growing and requires new solutions (King & Liou, 2004; Southard & Siau, 2004). Development of the banking services provided by e-mail in our country, undoubtedly, determines the novelty of our modest research.

The purpose of investigations is to adjust the national e-banking to the international standards, which is important for the high management of banking organizations as this would streamline the decision making process and activity of banks as a whole.

1. E-banking solutions dimension in the European Union and Republic of Moldova

E-banking in the Republic of Moldova is known as

„Sistem de Deservire Bancară la Distanță”. Astfel de servicii financiare se pun de către banca comercială la dispoziția clienților săi. Ele permit deținătorului să aibă acces de la distanță la mijloacele aflate în contul său bancar cu scopul obținerii informației privind starea contului bancar și a operațiunilor realizate, efectuării de plăți prin intermediul unei aplicații informatice, a unei metode de autentificare electronică și al unui mijloc de comunicație. După tipul aplicației utilizate de deținător și al mijlocului de comunicație, sistemele de deservire bancară la distanță pot fi: PC-banking, Internet-banking, mobile-banking, ATM-banking și phone-banking.

Banca Națională a Moldovei [1] a elaborat și aprobat „Regulamentul privind utilizarea sistemelor bancare la distanță”, care stabilește regulile generale și cerințele față de utilizarea sistemelor de deservire bancară la distanță de tip e-banking. Soluțiile propuse de bănci diferă foarte mult atât în ceea ce privește posibilitățile funcționale, cât și privind aspectul utilizării acestora în practică. Conform aprecierilor experților [2], la mijlocul anului 2004, diferite forme de deservire bancară la distanță au fost folosite de aproximativ 1500 de companii din Republica Moldova, ceea ce constituie circa 4% din totalul agenților economici realmente activi. În anul 2007, băncile comerciale au furnizat pe piața serviciilor bancare: 14 sisteme de tipul PC-banking, 9 – Internet-banking, 2 – phone-banking, 1 – mobile-banking și 1 – ATM-banking [3].

Tehnologiile de prelucrare a informației au devenit o marfă în Europa, unde băncile raportează, că la ora actuală peste 30% din tranzacțiile bancare standard sunt efectuate online. De ex., Hansabank (Lituania, Estonia) a declarat în anul 2008 că 97% din toate plățile efectuate au fost realizate electronic, din care 59% din plăți au fost realizate prin Internet-banking, iar 33% – automat prin debitare directă. Comparativ, în anul 1998, 48% din plățile efectuate au fost cele online, iar doi ani mai târziu acestea au atins deja nivelul de aproximativ 90% [4]. Acest lucru duce la creșterea presiunii asupra ofertelor de servicii bancare oriunde și în orice moment, procedură normală pentru mulți clienți, ceea ce determină băncile să îmbunătățească capacitatea lor de a acționa ca un mediator în tranzacționare. Odată cu introducerea e-bankingului a crescut interesul față de prețul serviciilor. Clienții așteaptă servicii oarecum standard, actuale, cu costuri minime sau, de ce nu, chiar gratuite. Costurile serviciilor de tip e-banking pot varia de la o bancă la alta, însă competiția dintre bănci și accesul la noile tehnologii demonstrează, că prețurile serviciilor e-banking pot fi chiar cu 30-40% mai mici decât prețurile la ghișeu.

Studiul, efectuat de Roland Berger în noiembrie 2009 în parteneriat cu EFMA și Nordea, la care au participat 59 de bănci din 24 de țări, grupate în 5 regiuni: Europa de Nord, Europa de Vest, Europa Centrală și de Est (ECE, România), comunitatea CSI (Rusia și Ucraina) și Magreb, arată că băncile din Europa Centrală și de Est au preluat rapid modelele de succes din retail-ul bancar al Europei de Vest, devenind chiar ”centre de inovație”. Diferențele dintre regiuni, din punct de vedere al eficienței costurilor, calculată prin raportul cheltuieli operaționale – venituri, s-au redus semnificativ. Europa de Nord are în continuare

"Remote Banking Service System". Such financial services are made available by the commercial bank to their customers. They allow the holder to have remote access to the means in his bank account in order to obtain information on the bank account status and performed operations, payments made through a computer application, an electronic authentication method and of a mean of communication. After the application type used by the holder and the means of communication, remote banking service system includes: PC-banking, Internet-banking, mobile-banking, ATM-banking, phone-banking.

National Bank of Moldova [1] has developed and approved the "Regulation on the use of remote banking systems" which sets out general rules and requirements for the use of remote banking service like e-banking. The solutions proposed by banks differ greatly both in terms of functionality, but also in terms of their use in practice. According to the assessments made by experts [2], in the mid-2004 various forms of remote banking service were used by about 1,500 companies from Moldova, which is about 4% of the total economic agents actually active. In 2007, commercial banks provided on the banking services market 14 systems such as PC-banking, 9 – Internet-banking, 2 – phone-banking, 1 – mobile-banking, 1 – ATM-banking [3].

Information processing technologies have become a real good in Europe and banks can currently report that more than 30% of the standard banking transactions are conducted online. For example. Hansabank-Lithuania, Estonia, declared in 2008 that 97% of all payments are made electronic from which 59% of payments are made through Internet-Banking and 33% automatically by direct debit. In comparison, in 1998, 48% of payments were made online and two years later these payments were already at about 90% [4].

This results in the increased pressure on bank services offers anywhere and at any time, normal procedure for many customers that determine banks to improve their ability to act as a mediator in the trading. With the introduction of e-banking, there has increased the interest in the price of services. Customers expect somewhat standard, actual services, with current minimum costs, or, why not, even free. Costs for e-banking services can vary from one bank to another, but competition between banks and access to new technologies demonstrate that e-banking services can be even with 30-40% lower than prices at the counter.

A study made by Roland Berger in November 2009 in partnership with the EFMA and Nordea, involving 59 banks from 24 countries, grouped into 5 regions: Northern Europe, Western Europe, Central and Eastern Europe (CEE, Romania), the CIS region (Russia and the Ukraine) and the Maghreb, show that banks in Central and Eastern Europe quickly took the successful models from the retail banking of Western Europe, becoming even "innovation centers". Differences between regions in terms of cost efficiency, measured by the ratio of operational expenses – revenues, were significantly reduced. Northern Europe has still the best performance,

cea mai bună performanță, cu un nivel CIR de 54% în 2008 față de 55% în 2006. Țările din ECE și CSI au reușit să-și îmbunătățească semnificativ eficiența costurilor, apropiindu-se de Europa, și au înregistrat, în medie, un CIR de 57% în 2008 față de 59% în 2006. Băncile din CSI au cotate un raport al cheltuielilor operaționale asupra veniturilor de 71% în 2008 față de 96% în 2006.

Băncile din țara noastră, după cum confirmă acest raport, au diversificat rapid canalele de distribuție și portofoliul produselor oferite de sistemele bancare, însă nu au ajuns la o structură apropiată de cea a țărilor din Europa Centrală, de Nord și de Est. Totuși, portofoliul de produse cuprinde: mesaje personalizate directe prin poșta electronică; site-uri individualizate pentru diferite categorii de clienți; pagini personalizate; oficii 24/24 de ore de interacțiune cu banca; soluții de feed-back electronic prin care banca comunică intensiv cu clienții, le oferă consultații, soluții la problemele lor în maximum 24 de ore; soluții de achitare cu cardul în rețelele partenerilor obținând reduceri pentru achiziții; achitarea prin soluții inovative la bancomat a plăților ce țin de utilități publice, amenzi și diverse plăți către astfel de furnizori, ca: Orange, Moldcell, SunTV, Moldtelecom, Infocom, Chișinău Gaz, Apă-Canal, Union Fenosa, Starnet, Medianet și altele.

Din punct de vedere al venitului mediu per client, între regiuni există diferențe mari. Astfel, Europa de Vest atinge nivelul de 626 de euro, Europa de Nord – 553 de euro, Europa Centrală și de Est – 261 de euro și CSI – 149 de euro, conform aceleiași surse – Rolland & Berger din 2009.

2. E-bankingul – modalitate eficientă de deservire a clienților

E-bankingul este modalitatea eficientă de deservire a clienților care utilizează Internetul prin „browsere web”, deseori, sunt gratuite, tranzacționarea prin Internet capătănd un caracter familial, nefiind necesară o instalare prealabilă de către bancă a unui soft pe partea clientului (excepție: soluțiile speciale-corporative).

După numărul de utilizatori Internet la 100 de locuitori, Moldova [5] se plasează pe locul 83 din 203 țări. În clasamentul Europei deținem locul 40, iar conform datelor statistice mondiale din 2009, Moldova are 850.000 de utilizatori Internet, ceea ce reprezintă 19,7% din totalul populației de 4320 mii; comparativ, procentul de utilizare a Internetului în România constituie 33,4%, în Rusia – 32,3%, iar în Grecia – 45,9%. Este firesc, că istoria serviciilor bancare electronice în Republica Moldova este mai recentă decât însăși activitatea comercială a oricărei bănci din țara noastră. Prima Bancă Comercială din Moldova care a pus bazele procesului de dezvoltare a serviciilor electronice a fost Victoriabank. Aceasta a fost prima bancă care a operat cu carduri bancare, prima care a adus bancomatele în Moldova și a instalat primul POS, pe lângă celelalte produse și servicii inovative ce fac parte din gama soluțiilor e-banking.

Sondajul sociologic online “Rolul Internetului în viața utilizatorilor Internet”, realizat în 2005 de CIVIS pentru PNUD Moldova în cadrul Programului „Edificarea Guvernării Electronice în Moldova”, indică, că Internetul a fost accesat, în special, cu scopul comunicării, informării

with a CIR level of 54% in 2008, compared to 55% in 2006. CEE and CIS countries have managed to significantly improve the cost efficiency, approaching Europe and recorded an average CIR of 57% in 2008, compared to 59% in 2006. CIS banks had a ratio of operating expenses on revenue of 71% in 2008, compared to 96% in 2006.

Banks in our country, as confirmed by this report, have rapidly diversified the distribution channels and the product portfolio offered by the banking systems, but there is not reached a structure similar to that of countries from Central, Northern and Eastern Europe. However, the portfolio of products includes: personalized messages directly by e-mail, customized sites for different categories of customers; personalized pages; Office of 24/24 hours of interaction with the bank; electronic feedback solutions through which the bank communicates intensive the clients, provides consulting solutions to their problems within 24 hours; card payment solutions in the partner networks getting discounts on purchases; payments through ATM innovative solutions related to public utilities, fines and various payments to such suppliers such as: Orange, Moldcell, SunTV, Moldtelecom, Infocom, Chisinau Gas, Water-Canal, Union Fenosa, Starnet, Medianet and others.

In terms of average revenue per customer, there are large differences between regions. So, Western Europe reaches the level of 626 EUR, Northern Europe – 553 EUR, Central and Eastern Europe 261 EUR and the CIS - 149 EUR according to the same sources Rolland & Berger in 2009.

2. E-banking – the effective way of client servicing

E-banking is the effective way of client servicing that use the Internet through "web browsers" that are often free and the internet trading gets a family nature, not being required a prior installation by the bank of a software on the client (except for special-corporate solutions).

After the number of Internet users per 100 inhabitants, Moldova [5] ranks 83 out of 203 countries. Compared with Europe we rank 40, and according to the global statistics in 2009 Moldova has 850,000 Internet users, representing 19.7% of the total population of 4.32 million; in comparison, the percentage of Internet use in Romania is 33.4%, in Russia - 32.3%, Greece - 45.9%. It is natural that the history of electronic banking services in Moldova is more recent than the commercial activity of any bank in the country. The first Commercial Bank of Moldova that has set up the e-services development process was Victoriabank. It was the first bank to work with credit cards, first brought the ATMs in Moldova and has installed the first POS, in addition to other innovative products and services that are part of e-banking solutions range.

The online sociological survey "Internet role in the lives of the Internet users", developed in 2005 by CIVIS for UNDP Moldova within the Program "Building e-Governance in Moldova", reports that the Internet was accessed for communication, information and training.

și instruirii. Un alt sondaj sociologic online, realizat în 2007 de „Business Intelligent Service”, identifică aceeași tendință de utilizare a Internetului, interesul pentru acesta dublându-se din 2004 până în 2006. Marea majoritate utilizează Internetul pentru a „trimite sau primi e-mail” (88,8%), „pentru a citi noutăți/știri” (78,8%) și pentru a „căuta informații despre/pentru educație/studii/instruire” (63,4%). Totodată, o parte semnificativă folosesc Internetul pentru scopuri, mai puțin e-banking, cum ar fi: îndeplinirea diferitor sarcini/obligațiuni de serviciu (46,7%); căutarea informației despre bunuri și servicii (46,3%); studierea și copierea programelor (44,0%); vizitarea site-urilor de divertisment (39,1%); participarea la discuții, forumuri online, chat room (38,8%); citire/copiere ziare online (37,9%); vizitarea site-urilor guvernamentale (35,2%) [6]. Chiar dacă nu domină orientările spre serviciile electronice ale băncilor, produsele și serviciile se cer a fi eficientizate prin: reducerea tarifelor la serviciile de tip e-banking; creșterea confortului, înlăturarea factorului spațial și al timpului de reacție – tranzacțiile se pot efectua 24/24 de ore, neexistând necesitatea interacționării fizice cu banca; mărirea vitezei de tranzacționare; o mai bună administrare a banilor – istoria tranzacțiilor, fiind salvată și înregistrată pe suport digital, poate fi foarte ușor accesată și analizată.

Potrivit Forrester Research, iunie 2003, o bancă tipic europeană are perspectiva ca, în următorii șase ani, să-și mărească tranzacțiile efectuate online cu peste 40% din toate tranzacțiile, în timp ce tranzacțiile tradiționale să fie sub 10%. Raportul Deutsche Bank Research, în anul 2010, prezintă rata de adopție a soluțiilor e-banking de 62-77% în țările din nordul Europei. Germania, Franța, Marea Britanie au cota o rată de adopție de 35-54%, alte țări din sudul și estul Europei – 32%. Creșterea tendinței pentru tranzacțiile electronice bancare este de nepotolit. În prezent, fiecare al treilea european apelează la soluțiile e-banking și nu sunt semne de încetinire a acestui proces. Se preconizează ca, până în 2020, peste 60% din europeni să utilizeze serviciile e-banking [7].

Another online sociological survey conducted in 2007 by "Business Intelligent Service", finds the same trend of using the Internet, but also finds that the interest is doubled from 2004 to 2006. The vast majority use the Internet to "send or receive e-mail" (88.8%), "to read news" (78.8%) and to "seek information for/about education/ studies/training" (63.4%).

However, a significant part use the Internet for aims, more than e-banking, such as fulfilling various tasks /service bonds (46.7%), finding information about goods and services (46.3%), studying and copying programs(44.0%), visiting entertainment sites (39.1%), participation in discussions, online forums, chat rooms (38.8%), reading/downloading online newspapers (37.9%); visiting government sites (35.2%) [6]. Even if they do not dominate the directions for electronic services of banks, products and services are required to be streamlined by reducing tariffs on e-banking services. Increasing comfort, removing space and time of response factor make that transactions can be made 24 hours/day with no need for individuals to interact with the bank; trading speed, a better money management – transaction history is saved and recorded on digital media being very easy to be accessed and analyzed.

According to Forrester Research, June 2003, a typical European bank has the prospect that in the next six years, to increase its online transactions with more than 40% of all transactions, while traditional transactions will be below 10%. The Deutsche Bank Research Report in 2010 represents an adoption rate of 62-77% of e-Banking solutions in the countries of Northern Europe. Germany, France, Great Britain have a 35-54% rate of adoption, other countries from Southern and Eastern Europe – 32%. The trend for electronic banking transactions is insatiable. Currently, one third of the European citizens appeals to e-Banking solutions and are no signs of slowing down this process. It is expected that by 2020, more than 60% of Europeans will use the e-Banking services [7].

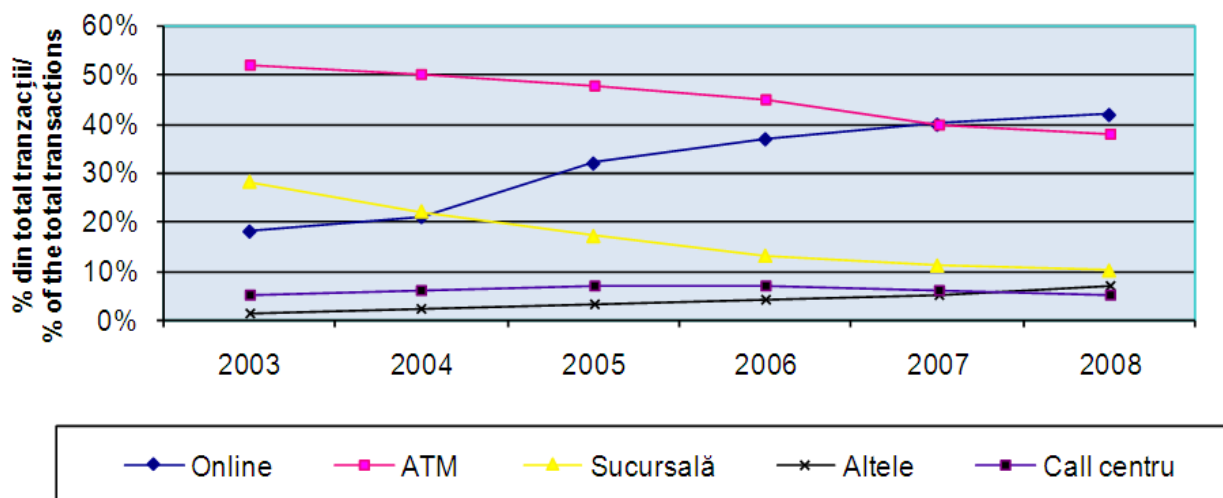

Fig. 1. Volumul tranzacțiilor după canalul de distribuție într-o bancă tipic europeană/

Fig. 1. The volume of transactions by the channel of distribution in a typical European bank

Sursa/Source: Forrester, Iunie 2003.

În Republica Moldova, ponderea acestor tranzacții este în creștere, iar în ultimii ani această tendință este dominantă. În tabelul de mai jos, în baza informației publice a băncilor, sunt identificate și sistematizate datele cu privire la implementarea sistemelor DBD. Mult mai dificilă este structurarea și identificarea a numărului de utilizatori ai serviciilor electronice online, a numărului de clienți ai băncilor care efectuează plăți online, respectiv, plata pentru utilități publice, achiziții, produse, alte servicii etc. Ambiguitatea existentă își are fundament la confidențialitatea datelor interne ale fiecărei bănci. Chiar dacă sunt prezentate rapoarte către BNM, aceste rapoarte nu sunt de găsit în paginile web oficiale sau în alte surse publice. Aplicații, precum: Dot Bank, Client Bank, Personal Bank, sunt soluții deja implementate de bănci care funcționează, însă se pot face doar presupuneri privind rata de creștere sau succesul adopției acestor soluții de către băncile din Republica Moldova (excepție: rapoartele de cercetare din Europa).

Băncile comerciale din țara noastră prestează un spectru diversificat de servicii. Îmbinarea tehnologiilor moderne cu componentele prețioase ale sistemelor anterioare este preocuparea producătorilor de aceste sisteme, precum: "Deeplace" SRL, „Endava” SRL ș.a., care “generează soluții și deschid beneficiarilor perspectiva unor noi procese și modele de afaceri, a unor noi cote ale eficienței”.

In the Republic of Moldova, the percentage of these transactions is increasing and in recent years this trend is dominant. In the table below, based on the information disclosed by the banks, there are identified and systematized data on the implementation of the DBD systems. Much more complicated is the structure and identification how many people are users of electronic services online, how many bank customers make payments online, respectively pays for public utilities, purchasing products, services, etc. Ambiguity that exists has its foundation in the domestic privacy of each bank. Even if there are presented reports to the NBM, these reports can not be found on the web pages or other public sources. Applications such as Dot Bank, Client Bank, Personal Bank are already in operation and there are solutions implemented for banks, however, only assumptions can be made at the rate of growth or success of adoption of these solutions for banks in the Republic of Moldova (except only research reports in Europe).

Commercial banks in our country provide a diversified range of services. Combining modern technologies with precious components of the previous systems is the concern of the producers of these systems as "Deeplace" Ltd., "Endava" Ltd. and others, which "generate solutions and open the recipients the prospect of new processes and business models, new levels of efficiency”.

Bancă/Servicii/ Bank/Services	Bancă - client/ Client- bank	Internet banking/ Internet banking	Tele- banking/ Tele- banking	Obținerea informației cu privire la cont pe site sau pe e- mail/ Getting information about the account on the web- site or by e-mail	SMS și WAP banking/ SMS and WAP banking	Achitarea serviciilor comunale prin Internet/ Internet payment of public utilities
Victoriabank						
Banca Sociala						
MoldInconbank						
EuroCreditBank						
Banca de Economii						
Energbank						
Eximbank						
Fincombank						
Businessbank						
Investprivatbank						
MoldAgroIndbank						
“BCR”, Chișinău						
Mobiasbanca						
Comerțbank						
Unibank						
Universalbank						
Total: 16	Total: 15	Total: 5	Total: 7	Total: 7	Total: 2	Total: 2

Fig. 2. Caracteristicile serviciilor prestate de băncile comerciale din Republica Moldova/

Fig. 2 Characteristics of the services provided by the commercial banks from the Republic of Moldova

Sursa/Source: Deeplace Moldova, <http://www.deeplace.md/ro/service/banking> Deeplace Moldova, <http://www.deeplace.md/ro/service/banking>

În Republica Moldova soluțiile e-banking constau dintr-un sistem de valori format din mai multe instituții care interacționează, iar rolul central este deținut de înseși băncile oferind servicii clienților săi: întreprinderi (B2B), consumatorii individuali (B2C) și autorități publice (B2G). Multe părți interesate în soluțiile e-banking exercită influență asupra băncilor și au impact asupra lanțului de valori bancare pentru a oferi: produse (conturi, credite ipotecare, depozite, investiții și fonduri de pensii, de credit, credite, ipoteci, garanții); servicii (cărți de credit, cecuri, bilete la ordin, chitanțe, transferuri); canale-mijloace de comunicație prin care băncile ajung la clienții săi (sucursale, telefon/Internet banking, agenți). După mai multe consultări și interacțiuni cu specialiști din domeniul tehnologiilor informaționale și al serviciilor bancare, am ajuns la concluzia, că sistemul bancar bazat pe aceste soluții poate fi ilustrat după cum urmează în figura 3.

In Moldova, e-banking solutions consist of a value system which is composed of several interacting institutions and the central role is occupied by the banks themselves, providing customers service either for business (B2B), individual consumers (B2C) or for public authorities (B2G). Many stakeholders in e-banking solutions have some influence over the banks and have an impact on the banking value chain in order to offer: Products (accounts, mortgages, deposits, investments and pension funds, credit, loans, guarantees); Services (credit cards, checks, promissory notes, receipts, transfers), Channels-means of communication through which banks reach their clients (branches, telephone/internet banking, agents). After several consultations and interactions with experts in information technology and banking services we concluded that the banking system based on these solutions can be illustrated thus as follows in Figure 3.

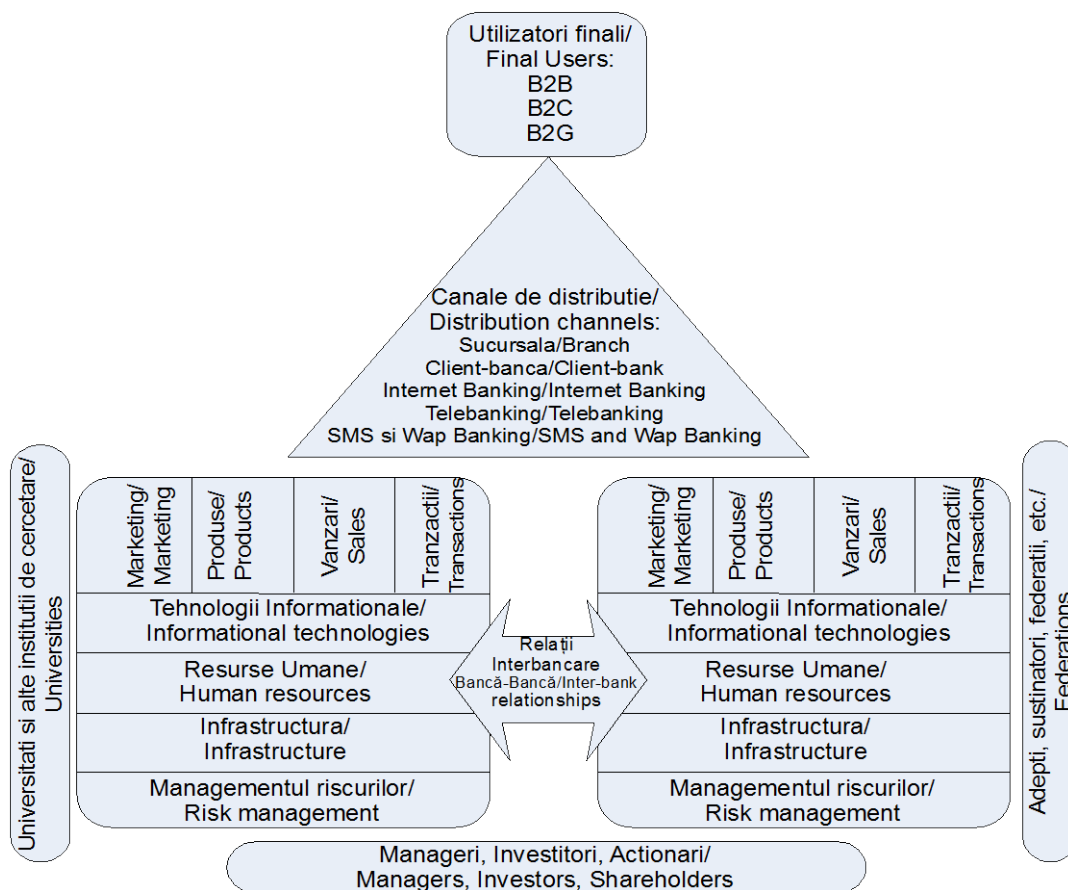

Fig. 3. Ilustrarea sistemului informațional bancar bazat pe soluțiile e-banking/
Fig. 3. Illustration of the banking information system based on the e-banking solutions

Standardele adoptate de către bănci, legislația în vigoare, promovarea proiectelor ce țin de factura electronică, protecția consumatorului, mediatizarea și susținerea din partea autorităților au un potențial impact asupra dezvoltării e-bankingului în Moldova. Sigur, investițiile băncilor în e-banking sunt cu scopul de maximizare a profiturilor, însă acestea nu sunt fructificate din moment ce nu există o platformă de comerț electronic, nu sunt magazine online și nu există o direcție clară de

The standards adopted by the banks, the existing legislation in force, promoting projects related to electronic bill, consumer protection, media and support from the authorities, have a potential impact on the e-banking development in Moldova. Sure, e-banking investments of banks are aiming to maximize profits, but they are not realized since there is no e-commerce platform, there are no online stores and there is no clear way for the future, I refer here

urmat în viitor, adică o perspectivă de integrare în spațiul european bancar, mai exact, SEPA – ultimele tendințe ale țărilor UE-27. La nivel de bancă, implementarea practică a soluțiilor noi de tranzacționare online, deseori, este întâmpinată cu scepticism în rândul personalului, care poate privi cu teama pericolului pentru locurile de muncă sau a necesității efectuării unor atestări și evaluări privind cunoașterea acestor soluții.

În Moldova, relativ recenta dezvoltare a serviciilor Internet a determinat ca segmentul e-banking să fie încă în stadiu incipient, băncile reușind abia în ultimii ani să-și pună la punct infrastructura necesară. De multe ori, managementul trebuie să facă investiții enorme de ordinul sutelor de mii de euro pentru lansarea unei soluții e-banking, inclusiv și pentru instruirea personalului. În prezent, sub o formă sau alta, câteva bănci oferă servicii bancare online: Victoriabank, Banca Socială, Moldindconbank, Energbank, Eximbank și Banca de Economii. Deși cifrele nu sunt publicate de către toate băncile, se presupune, că nu se depășește pragul de 3% din clienți, persoane fizice, care au apelat la servicii de Internet banking, și 1% – la servicii Mobile banking, aceste cifre fiind în continuare foarte reduse comparativ cu Europa.

3. Supravegherea sistemului de plăți de către Banca Națională a Moldovei

În atribuțiile Băncii Naționale a Moldovei, conform „Legii cu privire la Banca Națională a Moldovei” nr. 548-XIII din 21.07.95, este inclusă supravegherea sistemului de plăți în țara noastră și facilitarea funcționării eficiente a sistemului de plăți. Consiliul de administrație al Băncii Naționale a Moldovei a aprobat regulamentul privind utilizarea sistemelor de deservire bancară la distanță prin hotărârea nr. 376 din 15 decembrie 2005. Potrivit regulamentului, instrumentele de plată electronică includ instrumentele de plată cu acces la distanță de tipul PC-banking (aplicație-program a băncii, instalată la stațiile de lucru la sediul deținătorului, care poate utiliza în calitate de mijloc de comunicație atât rețele private, cât și rețeaua Internet) și Internet-banking (utilizează tehnologia Internet (www – World Wide Web), caracterizată de lipsa necesității preinstalării aplicației-program a băncii (sau stocării unor date) la partea client). Internet-bankingul și PC-bankingul au fost deschizătorii de drum pentru un nou tip de serviciu: mobile bankingul (presupune utilizarea unui echipament mobil (telefon, PDA – Personal-Digital-Assistant etc. și a unor servicii oferite de către operatorii de telecomunicații); phone-bankingul (se bazează pe metoda vocală de transmitere a informației prin intermediul operatorului deservirii telefonice (Call Center) sau prin autoservire, utilizând telefonul cu culegere prin taste (Touch Tone Telephone) și a mijloacelor telefoniei computerizate, cum sunt, de ex., tehnologiile IVR (Interactiv Voice Response), Speech to Text, Text to Speech); ATM-bankingul (se bazează pe o aplicație-program instalată la ghișeul automat al băncii (ATM – Automated Teller Machine)).

Deși pentru Moldova toate aceste tehnologii nu sunt o noutate tehnologică, analiștii consideră, că aplicațiile de tip mobile banking ar avea un impact mult mai mare decât aplicațiile de tip Internet-banking. Factori obiectivi sunt:

to a perspective of banking integration in Europe, namely SEPA – the latest trends in the EU-27. At the bank level, implementing some new solutions of online trading are often met with skepticism among staff, who can look with fear that their jobs are in danger or that should be made certain certifications and evaluations related to the knowledge of these solutions.

In Moldova, the relatively recent development of Internet services has made the e-banking sector to be still in its early stages, banks succeeded only in recent years to put in place the necessary infrastructure. Often, management should make huge investments sometimes of hundreds of thousands of dollars to launch an e-banking solution including those related to staff training. At present, in one form or another, some banks offer online banking services: Victoriabank, Banca Sociala, Moldindconbank, Energbank, Eximbank, Banca de Economii. Although the numbers are not published by all banks it is assumed that there is not exceeded the threshold of 3% of customers who have used Internet banking services and 1% for services like Mobile Banking, these data being still very low compared to Europe.

3. National Bank of Moldova oversees the payment system

The duties of the National Bank of Moldova, according to "The Law on National Bank of Moldova" no. 548-XIII of 21.07.95 consist of oversight of payment system in our country and to facilitate the efficient functioning of the payment systems. The Board of Directors of the National Bank of Moldova approved the regulation on the use of remote banking service by decision no. 376 of December 15, 2005. According to the regulations, electronic payment instruments include the payment instruments with a remote access, like PC-banking (application program installed in the bank at the holder's workstation and it can be used as a mean of communication such as private networks and the Internet network), Internet banking (using Internet technology (www – World Wide Web) and are characterized by the lack of the necessity to pre-install the application program of the bank (or storage of data) to the client. Internet-banking and PC-banking have been the openers for a new type of service: mobile-banking (involving the use of a mobile (phone, PDA – Personal Digital-Assistant etc. and services offered by telecommunications operators). Phone-banking (is based the voice method of transmitting the information via telephone operator service (Call Center) or by using self-service using the Touch Tone telephone and the computer telephony means (such as: IVR technologies (Interactive Voice Response), Speech to Text, Text to Speech)), ATM-banking (is based on an program application automatically installed at the bank counter (ATM – Automated Teller Machine)).

Although these technologies are not new for Moldova, analysts believe that applications such as mobile-banking would have a far greater impact than Internet-banking applications. There are objective factors such as; customer growth, which gives priority to the electronic transactions, quantity of mobile phones increases exponentially and

creșterea clientelei care acordă prioritate tranzacțiilor electronice; cantitatea telefoanelor mobile crește exponențial și depășește numărul de PC-uri pe cap de locuitor; aplicațiile pentru dispozitivele mobile sunt ușor integrate și adaptate la necesitatea consumatorului-interfață intuitivă; inițierea unei tranzacții sau afișarea soldurilor este mai simplu de realizat ca la un PC, inclusiv, cu ajutorul tehnologiei de notificare este posibil un control mai riguros al tranzacțiilor. Nu în final, utilizatorii de soluții mobile banking pot fi la general persoane de afaceri, foarte mobile, persoane tinere cu noi oportunități de afaceri și mijloace bănești. Obținerea informațiilor referitoare la conturi sau efectuarea tranzacțiilor folosind telefoane mobile constituie, fără îndoială, o inovație în domeniul canalelor de comunicare bancară care oferă unui client independență totală, oriunde pe mapamond s-ar afla, accesând în orice moment contul bancar, efectuând plăți etc. Astfel, băncile se reduc la simpli furnizori de servicii și produse, în timp ce interfața Internet (web) va lua locul băncilor și toate acestea – la costuri mult mai scăzute și cu economie de timp, în comparație cu rețeaua bancară clasică. Ar fi simplu de imaginat câtă hârtie se economisește pentru poșta, dispoziții de plată, facturi doar prin automatizarea și digitalizarea proceselor. Mai nou, în Europa acest trend capătă numele de “green economy”. Atribuțiile repetitive ale proceselor manuale sunt preluate automat de calculator, fiind realizate foarte rapid, iar datele – prelucrate în cantitate mare. Erorile umane sunt aproape excluse din proces.

Prezentul și viitorul aparține tehnologiilor și se poate preziona ca, în următorii ani, piața retail din Moldova să înregistreze:

- ✓ creșterea tranzacțiilor electronice ca număr și ca volum;
- ✓ creșterea creditelor de consum;
- ✓ dezvoltarea serviciilor mobile banking și Internet banking;
- ✓ fidelizarea și personalizarea clientelei bancare prin oferirea de soluții și servicii convergente și actuale;
- ✓ creșterea exigenței clientelei față de serviciile bancare, față de calitatea serviciilor, securitatea datelor, timpul de procesare etc.;
- ✓ creșterea concurenței pe acest segment bancar;
- ✓ o tindere spre satisfacerea consumatorului prin suma beneficiilor nete, marcate de flexibilitate, rapiditate, costuri, disponibilitate, securitate și actualitate.

4. Rezultatele adopției în termenii beneficiilor nete

Pentru ca organizațiile să-și atingă obiectivele, se necesită utilizarea Sistemelor Informaționale Moderne. În anul 1992 DeLone și McLean au dezvoltat un model de succes a SI, care a inclus șase variabile interdependente (calitatea sistemului, calitatea informației, utilizarea, satisfacția utilizatorului, impactul individual și al organizației). Figura 4 ilustrează modelul.

Pe parcurs, în contextul avansului tehnologic, DeLone și McLean au actualizat modelul lor în 2003. Astfel, cele șase variabile ale modelului s-au rafinat, iar suma acestora constă în Beneficii Nete care, de facto, este și factorul critic al succesului SI din perspectiva organizației.

Organizațiile, de obicei, pentru a implementa un SI, se bazează pe un plan de afaceri care include costurile și

exceeds the number of PCs per capita, applications for mobile devices are easily integrated and adapted to the need of consumer - intuitive interface, initiation of a transaction or the balance display is easier to achieve as from a PC, including with the help of the notification technology there is possible a more rigorous control of transactions. Not finally, the users of mobile banking solutions can be business people, highly mobile, young people with new business opportunities and financial means. Information regarding the accounts or transactions using mobile phones is undoubtedly an innovation in the banking communication channels that provide a total independence for a client, anywhere in the world where he/she can be, accessing at any time the bank account, making payments, etc. In such a way, banks are just simple providers of services and products while Internet interface (web) will take the banks place and all at much lower cost and time savings compared to traditional banking network. It would be easy to imagine how much paper is saved for post, cost orders, bills only through automation and digitization of processes; more recently, in Europe this trend gets the name of "green economy". Repetitive tasks of manual processes are taken automatically by the computer, being made very quickly and processed in a large number. Human errors are almost excluded from the process.

Present and future are owned by technologies and may predict that in coming years, the retail market of Moldova to register:

- ✓ Growth of electronic transactions in number and volume;
- ✓ Growth of consumer credit;
- ✓ Development of mobile-banking and Internet-banking services;
- ✓ There will be a bank customer loyalty and personalization by offering converged and actual solutions and services;
- ✓ There will increase clients' requirements to banking services quality, data security, processing times, etc.;
- ✓ Competition in the banking segment will be increased;
- ✓ There will be a tend to satisfy the consumer by the sum of net benefits, marked by flexibility, speed, costs, availability, security, timeliness.

4. Adoption results in terms of net benefits

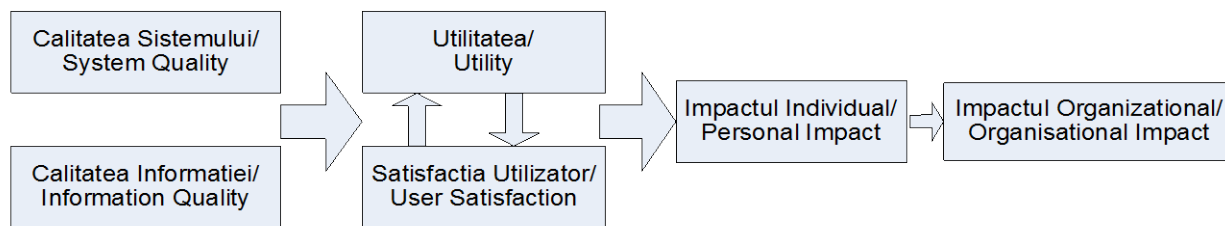
Organizations are required to use the Modern Information Systems in order to achieve the objectives. In 1992, DeLone and McLean have developed a successful model of IS that included six interrelated variables (system quality, information quality, use, user satisfaction, individual impact, the impact of the organization). Figure 4 illustrates the model.

Over time and in the context of technological advance, DeLone and McLean have updated their model in 2003, so the six variables of the model were refined and their value consists in the Net Benefits which represent the critical factor of IS success in terms of organization.

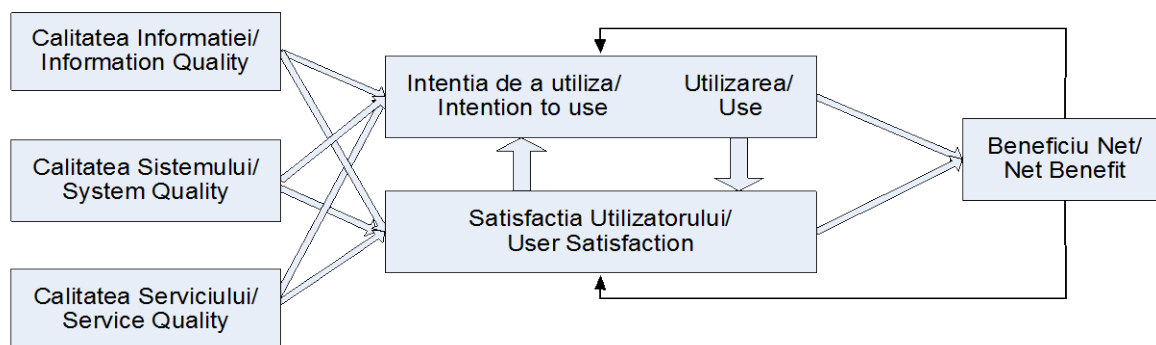
Organizations usually in order to implement one IS are basing on a business plan that includes costs and future

beneficiile viitoare. Determinantă este alegerea SI de succes, fiind totodată o provocare pentru organizație din cauza existenței mai multor combinații de măsuri economice care pot fi studiate (Mahmood & Mann, 1993) [8].

benefits. Decisive becomes the choice of the successful IS that is a challenge for the organization because of the multiple combinations of economic measures that can be studied (Mahmood & Mann, 1993) [8].

Modelul Sistemului Informational DeLone și McLean, 1992.

Modelul Sistemului Informational DeLone și McLean modificat, 2003.

Fig. 4. Modelul Sistemului Informațional DeLone și McLean din 1992, modificat în 2003/
Fig. 4. Informational System model DeLone and Mc Lean, modified, 2003

În analiza sistemelor de "e-banking" din viziunea beneficiarului, beneficiile nete pot fi măsurate prin costuri și/sau economie de timp. Din această perspectivă, există cel puțin o relație marginală între variabilele DeLone și McLean (Liao 2008) [9]. Când măsurăm beneficiile din punctul de vedere al utilizatorului, atunci calitatea sistemului și satisfacția utilizatorului sunt corelate în mod semnificativ (Masrek, 2007). Aceasta presupune, că variabila calitate va avea un impact direct asupra satisfacției utilizatorului care, în termeni economici, afectează beneficiul net.

Începând cu anul 1992, a apărut o serie de studii folosind ca bază modelul SI DeLone și McLean. S-au efectuat studii privind satisfacția utilizării calculatorului și performanța obținută. Rezultatul este că calitatea duce la satisfacție, iar satisfacția conduce la performanță. Goodhue și Thompson, în anul 1995, au studiat SI și au făcut referiri la tema performanțelor individuale. Cercetarea lor a demonstrat, că atitudinea utilizatorilor față de SI are impact asupra utilizării sale și că ambele variabile afectează performanțele individuale. Seddon și Kiew (1996) au studiat modelul DeLone și McLean și au arătat, că componentele ce au contribuit la satisfacția utilizatorului au fost informațiile de calitate, sistemul de calitate, precum și utilitatea unui SI. În 2007, Yi-Shun Wang a cercetat succesul SI în activități de comerț electronic, actualizând acest sistem la cerințele comerțului electronic, și a mai identificat o variabilă, care se axează pe intenția unui client de a reutiliza sistemul de eCommerce (Wang, 2007) [10].

In the analysis of "e-banking" systems from the point of view of the beneficiary, the net benefits can be measured by cost and/or time savings. From this perspective, there is at least a marginal relationship between variables DeLone and McLean, (Liao 2008) [9]. When we measure the benefits in terms of the user, the system quality and user satisfaction are significantly correlated (Masrek, 2007). This means that the variable quality will have a direct impact on the user satisfaction, which in economic terms affects the net benefit.

Since 1992, there were a number of studies using on their basis the IS model, DeLone and McLean. Studies were conducted on the satisfaction of computer use and obtained performance. The result is that quality leads to satisfaction and satisfaction leads to performance. Goodhue and Thompson in 1995 studied IS and made references to the theme of individual performances. Their research showed that the attitude of users towards the IS has an impact on its use and that both these variables affect individual performance. Seddon and Kiew (1996) studied DeLone and McLean's model and showed that the qualitative information, quality system and usefulness of a IS were the components that contributed to user's satisfaction. In 2007, another researcher Yi-Shun Wang, researched the success of IS in e-commerce activities by updating this system to the electronic commerce requirements and has identified one more variable that focuses on a client's intention to re-use the e-Commerce system (Wang, 2007) [10].

Benefits of the e-banking Information System

Beneficiile Sistemului Informațional de e-banking pot fi catalogate ca o consecință a mai multor factori de succes. Reieșind din materialele studiate și părerile specialiștilor din domeniu, se poate spune, că factorii care contribuie la succesul și adopția e-bankingului pot fi clasificați în: strategici, operaționali și tehnici (figura 5).

can be categorized as a consequence of several factors for success. According to the studied material and opinions of specialists in the field it can be said that factors contributing to the success and adoption of e-banking can be: strategic, operational and technical (figure 5).

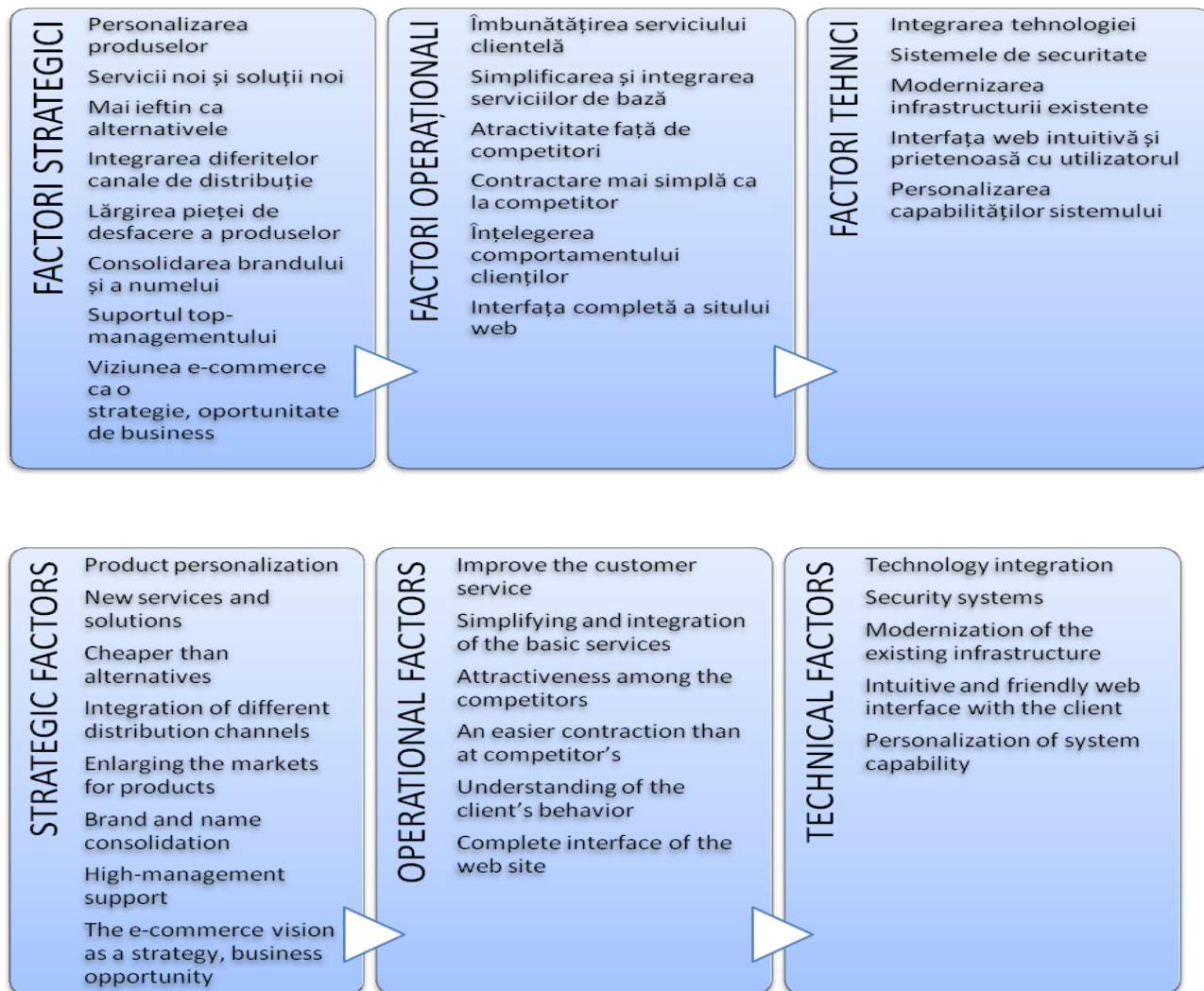

Fig. 5. Factorii ce contribuie la succesul și adopția e-bankingului/
Fig. 5. Factors that contribute to the success and adoption of the e-banking

Personalizarea produselor constituie unul din factorii de succes. Unele bănci comerciale au înregistrat performanțe prin personalizarea foarte bună a produselor oferite clienților, precum: oferirea unor produse personalizate stilului de viață al fiecărui client (ex.: pachete turistice oferite de partenerii băncilor comerciale la prețuri atractive, activități sportive, servicii poștale etc.); produse "à la carte" pentru fiecare; personalizarea cărților de credit; optimizarea numărului de clienți per funcționar de vânzări sau responsabil de relația cu clienții; scurtarea timpului de reacție în interacțiunea cu clienții etc.

Inovația, calitatea serviciilor și eficiența operațională stau la baza Diferențierii. Diferențierea produselor este considerată pe scară largă drept un factor esențial al

Customizing products is one of the factors of success. Some commercial banks have had very good performance by customizing products offered to clients such as: offering customized products to each customer's lifestyle (eg. tour packages offered by commercial banks partners at attractive prices, sports, mail, etc.); qualitative products for each client; customize credit cards; optimizing the number of clients per sales officer or in charge of customer relationships; shortening of response time interaction with customers, etc.

Innovation, service quality and operational efficiency are on the basis of Differentiation. Product differentiation is widely considered a key factor for success. But in order to really improve their offer, position and operating

succesului. Însă, pentru a îmbunătăți realmente oferta, poziția și modelul operațional, băncile trebuie să obțină un avantaj competitiv sustenabil prin inovație, calitatea serviciilor și eficiență la nivel de costuri. Serviciile bazate pe Web trebuie să fie mai convenabile, mai ușor de utilizat și mai puțin costisitoare decât alternativa, pentru a câștiga loialitatea consumatorilor.

Pentru a maximiza beneficiile unui SI, se susține, că acesta trebuie să fie integrat.

Standardele și Integrarea sunt forța motrice a interoperabilității componentelor. Sistemele informaționale moderne integrate necesită dispozitive de la diferiți producători, capabile de a efectua schimbul de informații. Interoperabilitatea presupune schimbul de date, alarmele logice, managementul evenimentelor, programări, interacțiunea în managementul de rețea. Un alt aspect al integrării este simplificarea operațiunilor și creșterea productivității. Acest tip de integrare în timp real a resurselor distribuite este una dintre cele mai importante avantaje potențiale ale e-bankingului. Internetul ar trebui să fie integrat cu alte canale, cum ar fi ATM-urile și sistemele interne, pentru a crește eficiența acestuia. Băncile ar trebui să folosească Internetul ca un canal suplimentar de distribuție și trebuie să păstreze canalele lor tradiționale, cum ar fi sucursale bancare și telefon, intacte. Aceasta oferă posibilitate băncilor să realizeze o tranziție ușoară de la o strategie de sucursală la o strategie de e-banking ce, la ora actuală, poate fi tratat ca un segment de piață încă neexploatat. Acesta pare a fi traseul deja urmat de multe dintre băncile din spațiul UE, însă dezirabil de realizat în spațiul RM.

Standardele, precum Electronic Data Interchange (EDI), se referă la transmiterea structurată de date între organizații prin mijloace electronice, adică de la un partener comercial la altul [11]. Se mai poate spune, că în EDI prelucrarea mesajelor este realizată numai prin intermediul calculatorului, omul poate interveni în prelucrarea mesajelor în cazul unei erori sau pentru a revizui un mesaj sau document, deci doar în situații speciale. Chiar și în această epocă de tehnologii, cum ar fi: XML Web Services, Internet și World Wide Web, EDI este încă în formatul de date folosit de marea majoritate pentru tranzacțiile e-commerce din lume. Organizații, cum ar fi: Institutul American Național de Standardizare (American National Standards Institute-ANSI), Comitetul European de Standardizare (CEN), precum și Organizația Internațională pentru Standardizare (ISO), sunt implicate în evaluarea protocoalelor de asemenea date de comunicare.

Un alt aspect al integrării ține de sistemul de management. Astfel de soluții, ca: XML, SOAP, Web Services, sunt considerate tehnologii noi și emergente. În plus, gateway-urile sunt utilizate pentru a integra diferite dispozitive cu protocoale, deși, de multe ori, nu sunt fezabile pentru a integra diferite protocoale. Întrucât aceste protocoale sunt proprietate privată, producătorii nu sunt dispuși să se împărtășească, deoarece sunt considerate proprietate intelectuală. În direcția de rezolvare a acestor discrepante sunt create standardele. De exemplu, în Germania, EBICS (Electronic Banking Internet Communication Standard) este un standard de comunicare, introdus în 2008, pentru plățile prin intermediul Internetului. EBICS este un standard deschis, care a fost aprobat de Credit Central Committee (ZKA) și perpetuează Internetul ca o rețea

model, banks will have to obtain a sustainable competitive advantage through innovation, service quality and efficiency at the cost level. Web-based services should be more convenient, easier to use and less expensive than the alternative, in order to win consumer's loyalty.

In order to maximize the benefits of IS it is considered that it must be integrated.

Standards and Integration are the driving force for the interoperability of components. Modern and integrated information systems need devices from different manufacturers that must be able to exchange information. Interoperability involves the exchange of data, logical alarms, event management, programming, network management interaction. Another point of view of integration is that the operations will be simplified and productivity will increase. This real-time integration of distributed resources is one of the most important potential benefits of the e-banking. The Internet should be integrated with other channels such as ATMs and internal systems to increase its efficiency. Banks should use the Internet as an additional channel of distribution and must keep their traditional channels such as banking branches and telephone intact. This enables banks to achieve a smooth transition from one branch strategy to a strategy for e-banking which currently can be treated as an untapped market segment. This seems to be the path already followed by many banks in the EU but it is wanted to be accomplished in the Moldovan area.

Standards such as Electronic Data Interchange (EDI) refers to the structured transmission of data among organizations by electronic means, ie from a trading partner to another trading partner [11]. It can be said that within EDI the message processing is done only through the computer, a person can interfere in the processing of messages in error conditions or to review a message or document in only special situations. Even in this era of technologies such as XML Web Services, Internet and World Wide Web, EDI is still in the data format used by the most in the e-commerce transactions in the world. Organizations such as American National Standards Institute - ANSI, the European Committee for Standardization (ECS) and International Standardization Organization (ISO) are involved in evaluating such protocols of these kind of communication data.

Another point of integration is made at the level of the management system. Solutions such as XML, SOAP, Web Services are considered new and emerging technologies. In addition, gateways are used to integrate different devices with protocols. However, gateways are often not feasible to integrate different protocols. Because these protocols are of private property, producers are not willing to share because they are considered to be of intellectual property. In the direction of solving these discrepancies, standards are created. For example in Germany, EBICS (Electronic Banking Internet Communication Standard) is a communication standard introduced in 2008 for payments via the Internet. EBICS is an open standard, which was approved by the Credit Central Committee

de comunicații. Standardul Online Banking folosește limbajul XML și HTTPS pentru autentificarea sigură a tranzacțiilor și criptarea transmisiilor prin Internet. În autorizația de tranzacție este necesară o semnătură criptografică, A004 – cheie. EBICS este standardul pentru transferul de date între bancă și client. Astfel, banca prin intermediul conexiunii Internet oferă conexiunea rapidă și interfață cu cel mai înalt nivel de securitate. Băncile utilizează avantajele protocolului FTAM (File Transfer Access and Management), protocol în corespundere cu standardele UE, și avantajele semnăturii digitale. Beneficiile ar consta în compatibilitatea înaltă cu standardele implementate în diferite bănci din diferite zone, ceea ce permite interoperabilitatea standardelor de criptare internațională, cum ar fi: XML, HTTPS, TLS, ZIP; algoritmul modern de criptare etc. O noutate (februarie 2011) ce poate doar să bucure utilizatorii soluțiilor bancare din Republica Moldova este faptul, că BC "Victoriabank" SA a realizat cu succes procedura de certificare privind corespunderea cerințelor de securitate în procesul de stocare, transmitere și procesare a datelor deținătorilor de card cu standardul PCI DSS versiunea 2.0. Standardul PCI DSS a fost aprobat de sistemele internaționale de plată Visa Int., MasterCard Worldwide, American Express, Diners Club și JCB ca o cerință de securitate unică față de companiile care stochează, transmit și procesează informațiile de pe card în corespundere cu ultimele regulamente și proceduri în domeniul securității informaționale.

Infrastructură, Design și Securitate. Cantitatea tot mai mare de produse și servicii, accesibilitatea acestora și schimbările în comportamentele sociale au redus considerabil factorul de loialitate. Aceste modificări duc la creșterea utilizatorilor cu nevoi sofisticate. Canalul de e-banking subliniază necesitatea de personalizare în comunicarea cu clientul. În general, consumatorul din Republica Moldova este un client pretențios și nicidecum în sensul negativ. Se poate spune, că există o nișă de piață cu pretenții foarte mari. Băncile trebuie să inventeze în continuu noi produse și servicii în lumina modificărilor aduse de Internet și, de asemenea, să facă produsele existente mai competitive și mai sigure pentru piața online. Infrastructura de proiectare și de securitate a unui SI ar putea oferi un control în timp real cu posibilități de monitorizare a dispozitivelor și echipamentelor, monitorizare a tranzacțiilor inițiate și ulterior renunțate. Cu privire la elaborarea unui SI de succes, acesta poate fi inițiat doar după ce lucrările de arhitectură a SI au fost aprobate, iar schița proiectului – finalizată (lucrări de anteproiect – concepția, propunerea business etc.). Orice lipsă de planificare poate cauza creșterea costurilor, întâzieri în implementarea practică, precum și majorarea riscului de a nu oferi o soluție calitativă. Cea mai mare amenințare la adresa securității unui SI este accesul abuziv și neautorizat al unei terțe părți sau persoane din interiorul instituțiilor bancare (sunt oferite, de ex., cheile digitale și semnăturile digitale câte 2 pe partea clientului și 2 – pe partea băncii, criptarea mesajelor etc.). Planul de gestiune a riscurilor poate cuprinde: identificarea riscurilor de compromitere a confidențialității datelor, autenticității și non-repudierii datelor aferente utilizării SDBD; adopția unor măsuri de control asupra riscurilor identificate (mijloace aplicative, tehnice, organizatorice), atât cele de prevenire, cât și cele de detectare și de restabilire;

(ZKA) and perpetuates the Internet as a communication network. Online Banking Standard uses XML and HTTPS for the secure authentication of transactions and encryption of transmissions via Internet. For the transaction authorization a cryptographic signature, key A004 is required. EBICS is the standard for data transfer between bank and customer. So, the bank offers through internet connection fast connection and interface with the highest level of security. Banks use FTAM (File Transfer Access and Management) protocol benefits, which have to be in line with the EU standards and the advantages of digital signature. The benefits would be of the high compatibility with standards enforced in different banks in different areas, which allows inter operability of the international encryption standards such as XML, HTTPS, TLS, ZIP; modern encryption algorithms, etc. A novelty (February 2011) that can please the users of the Moldovan banking solutions is that the bank CB "Victoriabank" successfully passed the certification of compliance of security requirements in the process of storage, transmission and data processing of card holders according to the standard PCI DSS version 2.0. Standard PCI DSS was approved by the international payment systems Visa Int., MasterCard Worldwide, American Express, Diners Club and JCB, as a unique security requirement to companies that store, transmit and process information on the card according to the latest regulations and information security procedures.

Infrastructure, Design and Security. The increasing amount of products and services, their availability and changes in the social behavior have reduced the loyalty factor. These changes will increase users' sophisticated needs. The e-Banking channel stresses the need to personalize the communication with the client. In general, the Moldovan consumer is a demanding client, but not in the negative aspect. One can say that there is a niche market with very high demands. Banks must continually invent new products and services in light of changes brought by the Internet and also, to make the existing products more competitive and safe for the online market. Design and security infrastructure of an IS could provide a real-time control with the possibility to monitor devices and equipments, monitoring of initiated transactions and then abandoned. Regarding the development of a successful IS, it can be initiated only after the works of IS architecture and have been approved and the project design - completed (pre-project work, design, business proposal, etc.). Any lack of planning may increase costs, creates delays in the implementation and increases the risk of not providing a qualitative solution. The biggest threat at the security of an IS is against the abusive and unauthorized access by third parties or banking insiders (eg digital keys and digital signatures are offered by 2 on the client side and two on the bank, encrypting messages, etc.). Risk management plan may include: identifying the risks of compromising the confidentiality, authenticity and non-repudiation of data for the use of SDBD, adoption of measures to control the identified risks (applicative, technical and organizational means), both those of

identificarea responsabilităților de revizuire și menținere în stare necompromisă a datelor.

În general, accesul la interfața web, bazat și construit în conformitate cu măsurile de securitate, este suficient de sigur pentru cele mai multe aplicații. Pentru serviciile electronice bancare securitatea datelor este primordială. Tehnicile moderne de criptare, utilizarea certificatelor de securitate, protocoalele SSL 3.0 (Secure Socket Layer) permit minimizarea riscurilor, iar softul, precum "Firewall", garantează tranzacțiile e-banking.

Randament și Eficiență. Tehnologia folosită în transportul de date și accesul la Internet este un indicator foarte important pentru accesarea serviciilor electronice. Accesul la Internet în bandă largă a crescut în anul 2010, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2009, cu 60,7%. De asemenea, a sporit considerabil numărul utilizatorilor Internetului mobil, oferit de operatorii de comunicații mobile de generația a treia 3G. Specialiștii din cadrul Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI) explică această situație prin creșterea gradului de disponibilitate a serviciilor în bandă largă, reducerea tarifelor, precum și prin substituția serviciilor dial-up cu serviciile de Internet în bandă largă la puncte fixe și mobile. Urmare a acestei evoluții, rata de penetrare a serviciilor de acces la Internet în bandă largă la puncte fixe a crescut, atingând nivelul de 6,1%; în ultimele nouă luni ale anului 2010, numărul abonaților la serviciile de acces la Internet în bandă largă la puncte fixe a crescut față de aceeași perioadă a anului trecut cu 47,7% și a ajuns la circa 244 de mii, iar numărul utilizatorilor de Internet mobil prin rețelele 3G a atins cifra de 105,9 mii, potrivit datelor ANRCETI [12].

Deși acest indicator a înregistrat creștere, valoarea lui este mică în comparație cu situația din țările Uniunii Europene, unde rata medie de penetrare a serviciilor de acces la Internet în bandă largă depășește 25%. Agenția explică situația dată prin existența unui decalaj mare între zonele urbane și cele rurale în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor de Internet în bandă largă. Dacă în mun. Chișinău numărul abonaților la serviciile în bandă largă, raportat la o sută, constituie 43,3%, atunci în majoritatea raioanelor acest indicator variază între 8% și 15%. O bună eficiență în funcționarea soluțiilor e-banking se poate realiza pe mai multe căi, însă cele mai importante se identifică următoarele: adaptarea web-site-urilor la necesitățile utilizatorilor; calitatea serviciilor și încrederea consumatorilor; respectarea și utilizarea normelor legale (respingerea intenției periculoase și dăunătoare ce ține soft, fraudă, virusi etc.); dezvoltarea rețelelor cu accesibilitate la Internet; dezvoltarea aplicațiilor de tranzacționare pe Internet etc.

În 2010, Organizația Națiunilor Unite a prezentat Raportul "e-Guvernare" din întreaga lume, care clasează Republica Moldova pe locul 80 din 183 de state [13]. România ocupă locul 47 și Rusia – 59 la componenta serviciilor online, a capitalului uman, telecomunicațională și infrastructura acesteia. Moldovei îi revine locul 87 în lume după numărul de utilizatori Internet estimat la 100 de locuitori (19,09), de calculatoare personale deținute de locuitori estimat la 100 de locuitori (11,43) și după numărul de abonați la telefonia mobilă, estimat la 100 de locuitori (66,60). România s-a plasat pe locul 58, Rusia – 63 și Ucraina – 73. La indicatorul

prevenirea și altele de detectare și recuperare; identificarea, revizuirea și menținerea responsabilităților de date într-un mod necompromis.

În general, accesul la interfața web bazat și construit în conformitate cu măsurile de securitate, este suficient de sigur pentru cele mai multe aplicații. Pentru serviciile electronice bancare securitatea datelor este primordială. Tehnicile moderne de criptare, utilizarea certificatelor de securitate, protocoalele SSL 3.0 (Secure Socket Layer) permit minimizarea riscurilor, iar softul, precum "Firewall", garantează tranzacțiile e-banking.

Efficiency and effectiveness. Tehnologia folosită în transportul de date și accesul la Internet este un indicator foarte important pentru accesarea serviciilor electronice. Accesul la Internet în bandă largă a crescut în anul 2010, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2009, cu 60,7%. De asemenea, a sporit considerabil numărul utilizatorilor Internetului mobil, oferit de operatorii de comunicații mobile de generația a treia 3G. Specialiștii din cadrul Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației (ANRCETI) explică această situație prin creșterea gradului de disponibilitate a serviciilor în bandă largă, reducerea tarifelor, precum și prin substituția serviciilor dial-up cu serviciile de Internet în bandă largă la puncte fixe și mobile. Urmare a acestei evoluții, rata de penetrare a serviciilor de acces la Internet în bandă largă la puncte fixe a crescut, atingând nivelul de 6,1%; în ultimele nouă luni ale anului 2010, numărul abonaților la serviciile de acces la Internet în bandă largă la puncte fixe a crescut față de aceeași perioadă a anului trecut cu 47,7% și a ajuns la circa 244 de mii, iar numărul utilizatorilor de Internet mobil prin rețelele 3G a atins cifra de 105,9 mii, potrivit datelor ANRCETI [12].

Deși acest indicator a înregistrat creștere, valoarea lui este mică în comparație cu situația din țările Uniunii Europene, unde rata medie de penetrare a serviciilor de acces la Internet în bandă largă depășește 25%. Agenția explică situația dată prin existența unui decalaj mare între zonele urbane și cele rurale în ceea ce privește dezvoltarea serviciilor de Internet în bandă largă. Dacă în mun. Chișinău numărul abonaților la serviciile în bandă largă, raportat la o sută, constituie 43,3%, atunci în majoritatea raioanelor acest indicator variază între 8% și 15%. O bună eficiență în funcționarea soluțiilor e-banking se poate realiza pe mai multe căi, însă cele mai importante se identifică următoarele: adaptarea web-site-urilor la necesitățile utilizatorilor; calitatea serviciilor și încrederea consumatorilor; respectarea și utilizarea normelor legale (respingerea intenției periculoase și dăunătoare ce ține soft, fraudă, virusi etc.); dezvoltarea rețelelor cu accesibilitate la Internet; dezvoltarea aplicațiilor de tranzacționare pe Internet etc.

În 2010, Organizația Națiunilor Unite a prezentat Raportul "e-Guvernare" în care Republica Moldova este clasată pe locul 80 din 183 de țări [13]. România ocupă locul 47 și Rusia – 59 la componenta serviciilor online, a capitalului uman, telecomunicațională și infrastructura acesteia. Moldovei îi revine locul 87 în lume după numărul de utilizatori Internet estimat la 100 de locuitori (19,09), de calculatoare personale deținute de locuitori estimat la 100 de locuitori (11,43) și după numărul de abonați la telefonia mobilă, estimat la 100 de locuitori (66,60). România s-a plasat pe locul 58, Rusia – 63, Ucraina – 73. La indicatorul

Inteligenței populației adulte, țara noastră este clasată pe locul 63.

Conform ultimului sondaj (în 2008) privind dezvoltarea serviciilor online, țara noastră cu venituri medii a marcat progres substanțial. Capabilitatea Republicii Moldova de a valorifica potențialul de acces în bandă largă, extins în baza investițiilor făcute de operatorii de telefonie mobilă, pot avansa agenda programelor de guvernare și relansare economică astfel încât populația să aibă doar de câștigat. În Republica Moldova [14] specialiștii din domeniul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor reprezintă un capital uman fără de preț. Atât sectorul public, cât și cel privat poate beneficia de acest capital pentru a realiza o competiție serioasă în plan regional și internațional. Această afirmație vine să completeze suma tuturor factorilor de adopție a serviciilor e-banking.

Concluzionând, se poate spune, că succesul sistemelor informaționale din sistemul bancar stă la convergența mai multor factori de decizie, atât interni, cât și externi, care pot acționa în unison pentru a promova aceste soluții. Sprijinul poate veni din partea autorităților de stat, care pot iniția programe de informatizare a societății pentru a mări capacitatea și calitatea oamenilor de a utiliza Internetul, pot sensibiliza introducerea de către BNM a unui set de condiții și reguli pentru a promova e-bankingul (chiar și comerțul electronic), pot invita la dialog investitorii mari în sectorul bancar pentru a promova soluțiile date, ținând cont că avem multe bănci cu capital străin, filiale. Întreprinderile de Stat, precum Centrul de Comunicații Speciale, ar putea promova soluții deja elaborate și existente pe piața locală, însă ele pot fi considerate exagerat de costisitoare, chiar dacă se susține că sunt mai ieftine ca în Europa – este vorba de semnătura digitală. Autoritățile publice ar putea intensifica și identifica prin controale: hackeri, viruși informaționali, utilizarea neautorizată a datelor fraude bancare etc. Ce ține de sectorul privat, acesta ar putea să se implice mai mult în acțiuni, precum comerțul electronic sau promovarea și comercializarea produselor online. În prezent, în R. Moldova există numeroase pagini web cu informații despre produse oferite spre comercializare, însă nu există o modalitate eficientă de tranzacționare online de achitare. Plățile cu cardul nu sunt stimulate, iar tradiționalele plăți în numerar (cash) sunt mult mai apreciate de comercianți. Uneori chiar achitarea cu cardul impune necesitatea de a achita un comision stipulat între comerciant și banca comercială care procesează tranzacția (cazul procurării unor bilete de avion prin terminalul POS). Instituirea unei Asociații a întreprinderilor care participă la comerțul online (cazul Franței și al altor țări) ar putea impulsiona acest sector și favoriza atenuarea imperfecțiunilor existente. Rolul și misiunea ar fi unificarea și reprezentarea intereselor tuturor părților interesate de e-commerce și vânzări la distanță pentru a sprijini întreprinderile și a promova dezvoltarea sectorului indiferent de mediul de comunicare utilizat. Membrii ar putea fi: profesioniști în domeniu, site-uri de e-commerce, magazine cu amănuntul etc.

De asemenea, instituirea asociației ar asigura membrilor săi consultare cu organele superioare – Guvernul, inclusiv ministerele de resort, Parlamentul și autoritățile de reglementare, cum ar fi, de ex., ANPC, autoritățile de

country is ranked 63.

According to the latest survey (in 2008) on the development of online services, our middle-income country has made serious progress. Moldova's capability to exploit the potential of expanded broadband access based on investments made by mobile operators can advance the agenda of governance and economic recovery programs so that people to have just to win. In the Republic of Moldova [14] ITC specialists represent a human capital without price. Both public and private sector can benefit from this capital, to make a serious competition regionally and internationally. This statement completes the sum of all factors of adoption of the e-banking services.

In conclusion we can say that the success of information systems in the banking system is based on the convergence of several factors both of internal and external decision that can act in unison to promote these solutions. Support may come from state authorities that may initiate programs of informatization of society (in order to increase capacity and quality of people using the Internet), may allow the NBM to introduce a set of conditions and rules to promote e-Banking (even the electronic commerce), may invite the largest investors in the banking sector to the dialogue to promote the given solutions taking into account that we have many banks with foreign branches. State enterprises and Special Communications Center could promote already developed and existing solutions on the local market but they can be considered overly expensive even if they claim to be cheaper than in Europe - it's about the digital signature. Public authorities could intensify and identify through controls the hackers, computer viruses, unauthorized use of data, bank fraud, etc. Related to the private sector this could be more involved in activities such as electronic commerce or online promotion and marketing. Currently, in Moldova there are numerous web pages of products offered for sale but there is not an effective way of online trading and payment. Card payments are not stimulated and the traditional cash payments are more popular among traders. Sometimes even a card payment imposes the necessity to pay a fee that is stipulated between the merchant and the commercial bank that is processing transaction (the case of purchasing air tickets through POS terminal). Establishing an Association of companies that take part in the online trading (the case of France and other countries) could boost this sector and could help to regulate the imperfections that exist. The role and mission would be to unite and represent all stakeholders interested in e-commerce and distance selling, in order to support business and promote the development of the sector regardless the used communication medium. Members may be professionals in the field, e-commerce sites, retail stores, etc.

Association would allow consulting regularly the government, including ministries, Parliament and regulator authorities such as NAPC and consumer protection authorities including the relationship with several organizations or associations of public

protecție a consumatorului, diverse organizații sau asociații de consultare a publicului. Crearea unei asemenea agenții ar permite reglementarea și acordarea unei importanțe mai mari promovării regulilor bazate pe valorile de transparență și respect față de consumator. Aceste norme garantează etica profesiei și contribuie la consolidarea încrederii consumatorilor de a contracta aceste soluții.

Companiile din sectorul privat ar putea să-și adapteze serviciile pentru a interacționa cu serviciile e-banking, drept exemplu fiind cazul companiilor de comunicație Orange, Moldcell și Moldtelecom. Costul abonamentelor pentru acces la soluții e-banking poate fi mai mic decât al celor tradiționale și acceptat de către mai mulți utilizatori. Aceste companii ar putea să impulsioneze crearea aplicațiilor, softurilor de navigare și tranzacționare web, având un interes propriu de a crea trafic de date, mărindu-și astfel numărul potențialilor consumatori. Servicii, precum Poșta Moldovei, ar putea asigura o livrare rapidă și sigură a produselor eventual comercializate pe Internet.

Potrivit mottoului inițiativei Comisiei Europene *i2010*, "better online than in line" [15], mai bine online decât în linie (în rând, la coadă), întrucât Sistemele Informaționale contribuie la facilitarea și eficientizarea accesului populației la diverse servicii, printre care și e-bankingul, oferit de sistemul bancar.

consultation. Creating an agency would allow the regulation and would give a greater importance to the promotion of rules based on the values of transparency and respect for the consumer. These rules guarantee the ethics of the profession and contribute to the strengthening of consumer confidence to contract these solutions.

Private sector companies could adapt their services to interact with the e-Banking services. The case of communications companies Orange, Moldcell, Moldtelecom. Subscriptions for access to e-Banking solutions are smaller than the traditional ones and their cost can be accepted by many users. These companies may favor the creation of applications, web browsers and web trading with their own interest to create data traffic, enlarging in such a way the potential customers. Services such as Posta Moldovei could contribute to a fast and reliable delivery of any products sold on the Internet.

As the motto of the European Commission's *i2010* initiative says: "better online than in line" [15] – Information Systems would easier and more efficient contribute to the public access to services, including such as e-Banking offered by the banking system.

Bibliografie/Bibliography

1. Monitorul Oficial al R. Moldova nr 1-4/7 din 6 ianuarie 2006;
2. Deeplace. <http://www.deeplace.md/rom/section/115/>;
3. Ministerul Dezvoltării Informaționale al Republicii Moldova. Direcția Generală Dezvoltarea Societății Informaționale. *Raport privind monitorizarea realizării planului de acțiuni al strategiei naționale „Moldova electronică” anul 2007*, Chișinău 2007;
4. Ramboll. *A sectoral e Business Watch. ICT and e-business in the banking industry*. Final report version 4.0, septembrie 2008, p. 115.
5. <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>. *European Internet Stats* - actualizare la data de 31 decembrie 2009;
6. http://www.mtic.gov.md/stat104_md/;
7. Thomas Mayer. Deutsche Bank Research. *Online banking and research: The state of play in 2010*. Noiembrie 2010, p. 2;
8. Mahmood, Gary J. Mann. University of Texas at El Paso. *Impact of information technology investment: An empirical assessment*. Accounting, Management and Information Technology. 1993, p. 25-30;
9. Liao Z., Cheung, M.T. *Internet-based e-banking and consumer attitudes: an empirical study*. Information and Management Journal, vol. 39, nr. 4, p. 283-295;
10. Yi-Shun Wang. Information Systems Journal. *Assessing e-commerce systems success: a respecification and validation of the DeLone and McLean model of IS success*, Blackwell Publishing Ltd, decembrie 2007, vol.18, p. 534-540;
11. <http://www.itl.nist.gov>. *Federal Information Processing Standards Publication-Announcing the standard for electronic data interchange (edi) 161-2*, aprilie 1996;
12. <http://www.anrti.md>. Serviciul de presă al ANRTI, ultima actualizare la data de 19.11. 2010;
13. United Nations. *E-Government Survey 2010, Leveraging e government at a time of financial and economic crisis st/esa/pad/ser.e/131*, New York, 2010;
14. <http://www.mtic.gov.md/news2010>. *Alexandru Oleinic, cuvânt acordat cu prilejul zilei Mondiale a Telecomunicațiilor*, la data de 17.05.2010;
15. Communication from the Commission, *i2010 eGovernment Action Plan - Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All*. COM(2006) 173 final, 25 aprilie 2006;
16. Buhl, Will. *Economic aspects of electronic commerce in financial services and advantageous steps to extended offers in Internet banking*. The 31st Hawaii International Conference, Aprilie 2006, System Sciences, p: 284-289;
17. Devlin J. *Technology and innovation in retail banking distribution*. International J. Bank Market, 1995, p. 20-25;
18. Yousafzai S., J. Pallister, G. Foxall. *A Multi-dimensional role of trust in Internet banking adoption*. The Service Industries Journal, vol. 29, nr. 5, May 2009, 591-605/2003, p. 852-860;
19. King S., J. Liou. *A framework for Internet channel evaluation*. International Journal of Information Management, vol. 24, Ediția 6, 2004, p. 475-485.

**PERFEȚIONAREA
STRUCTURILOR DE GESTIUNE
CORPORATIVĂ ÎN ÎNTEPRINDERILE
MODERNE**

**Petru Ion ROȘCA,
dr.hab., prof.univ., ULIM
Maria GÂF-DEAC,
drd., ULIM (România)**

În articol se arată că în procesul de management consiliul director al unei companii ia în considerare parametrii intrinseci ai legăturii întreprinderii cu realitatea mediului în care operează. În cazul în care accentul este pus (mai ales) pe politici și pe monitorizare/supervizare, managementul companiei este considerat activ. În cazul în care efortul și timpul sunt dedicate strategiei și responsabilității, orientarea consiliului/ bordului director este spre exterior. În mediul productiv-economic și de afaceri din România, în baza cercetarilor noastre, există încă suprapuneri conceptuale privind aspectele de mai sus și nu se identifică generalizat distincția netă, necesară între gândirea în termeni de bord conceptual și conducere executivă. Organizarea managementului corporativ, considerat convențional "bun", presupune faptul că se creează condițiile de a se acționa cu integritate, simț de responsabilitate și competență în afaceri și viața companiilor.

Cuvinte cheie: management, structura organizatorică, bord director, gestiune corporativă

Concentrarea atenției restructurative asupra bordului director pentru eficientizarea organizării gestiunii corporative

Activitatea centrală a bordului, respectiv consiliului director este reprezentată de necesitatea de a asigura entității organizaționale conducerea adecvată. Acesta trebuie să numească, să controleze și, după caz, să înlocuiască directorul general. În egală măsură, trebuie să decidă cât timp și efort se alocă în întreprindere unor activități precum: a) formularea strategiei; b) elaborarea politicilor, c) asigurarea responsabilității și c) supervizare și monitorizare [1, p.14].

Se observă că dacă se pune accent (preponderență) pe politici și monitorizare/supervizare, orientarea companiei este spre interior. Dacă ponderea efortului și timpului consumat este pe strategie și responsabilizare, orientarea este spre exterior. În esență, se instituie centrarea pe conformare (focalizarea este pe trecut și prezent) sau pe performanță (centrarea este pe viitor). Bordul director corporativ ține seama de parametrii intrinseci de conexiune cu realitățile mediului în care se regăsește și funcționează compania (fig. 1).

Bordul/consiliul director reprezintă generic instanța decizională în companiile moderne din contemporaneitate [2, p.119].

**IMPROVEMENT
OF CORPORATE MANAGEMENT
STRUCTURE IN MODERN
ENTREPRISES**

**Petru Ion ROȘCA,
PhD, Professor, ULIM
Maria GÂF-DEAC,
PhD student, ULIM (România)**

The article shows that the corporate director board takes into account the intrinsic parameters of connection with reality environment in which the company operates can be found.

If the focus is (mostly) on policies and monitoring / supervision, company direction is inward. If the share of effort and time spent is on strategy and accountability, the orientation is outward. The productive-economic environment and business in Romania, according to our research, there are still conceptual overlaps and necessary distinction between thinking in terms of board and executive management. Organization of corporate management is assumed to be conventionally "good" when creating the act with integrity to being proven sense of responsibility and competence in business and corporate life.

Key words: management, organizational structure, board directors, corporate management

Corporate management organization for restructurative focus on effective director board

Core business of the board is the need to ensure proper management of organizational entity.

It must appoint, supervise and, if necessary, replace the General Director. Equally, it must decide how time and effort is allocated in undertaking activities such as: a) strategy formulation, b) policy, c) ensuring accountability and c) supervision and monitoring [1, p.14].

It is noted that if the focus is mostly on policies and monitoring/ supervision, company direction is inward.

If the share of effort and time spent is on strategy and accountability, the orientation is outward.

In fact, it set the focus on compliance (focus is on past and present) or performance (centering it in the future).

Corporate director board takes into account the parameters of connection with intrinsic reality environment in which the company operates can be found (fig. 1).

Board of directors is the generic court decision in contemporary modern companies [2, p.119].

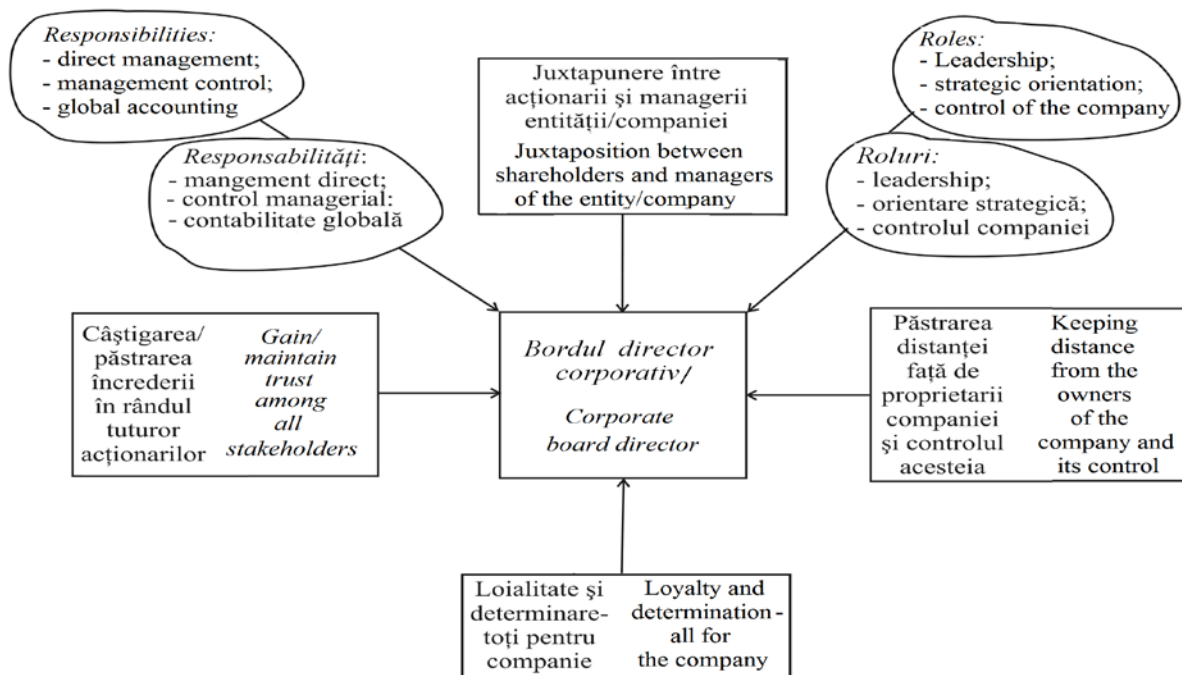

Fig. 1. Parametrii intrinseci de conexiune a bordului director corporativ central cu realitățile mediului în care există și funcționează compania/ Fig. 1. Intrinsic connection parameters of central corporate board director environmental realities that exist and operate the company
Sursa/ Source: autorii/authors

În mediul productive-economic și de afaceri din România, potrivit cercetărilor noastre, persistă încă suprapunerile conceptuale și de mentalitate în privința distincției necesare între consiliul de administrație și conducerea executivă (fig. 2).

The productive-economic and business environment in Romania, according to our research, there are still conceptual overlaps and necessary distinction between thinking in terms of board and executive management (fig. 2).

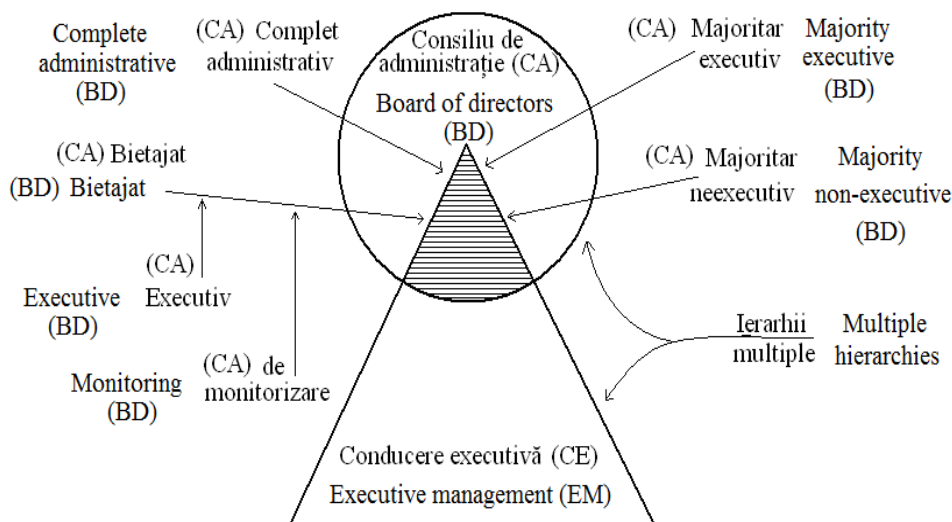

Fig. 2. Distincții și ierarhizări între Consiliul de administrație și conducerea executivă/ Fig. 2. Levels and hierarchy between the board of directors and executive management (forme/formulare în întreprinderile românești/ forms to Romanian companies)

Sursa/ Source: autorii/authors

Într-un astfel de mediu managerial este necesară optimizarea dimensiunii responsabilității integrate a bordului director corporativ central (fig. 3).

In such an environment is necessary to optimize the size of managerial responsibility of integrated central corporate director board (fig. 3).

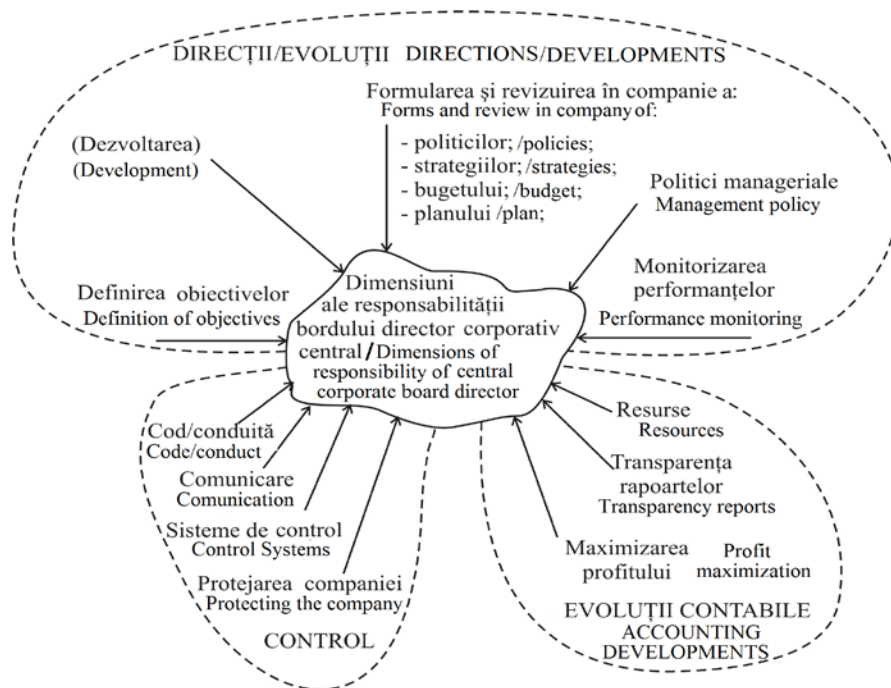

Fig.3. Gruparea elementelor de responsabilizare a gestiunii corporative/
Fig.3. Grouping elements of corporate responsibility management

Sursa/ Source: autorii/authors

Observațiile și aprecierile procesate integrative pentru implicarea bordului director/consiliului de conducere al companiei în responsabilizarea corporativă a operaționalizărilor productive-economice și în afaceri au reflexii în rezultate [3, 280 p.]. În fapt, impactul afacerilor corporative este măsurat prin efecte economice, sociale și asupra mediului (fig.4).

Observations and assessments integrative process for involving the board of directors/management board of the company's corporate responsibility and economic operational and productiveis in their reflections in the results business [3, 280 p.].

In fact, the impact of corporate affairs is measured by economic, social and environmental impacts (fig. 4).

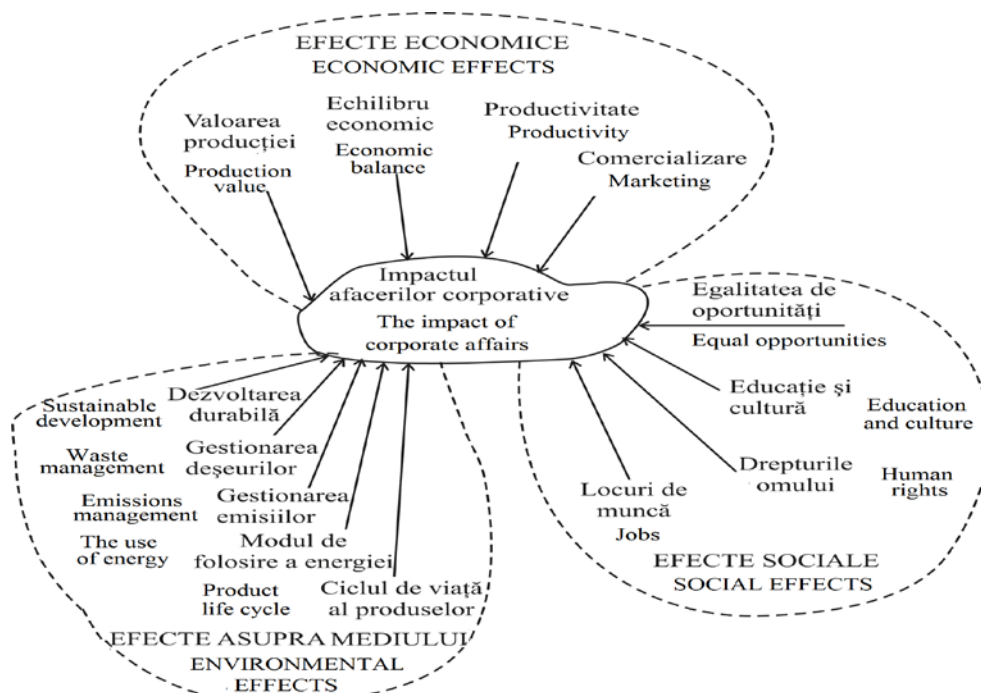

Fig. 4. Elemente de impact din partea afacerilor corporative/
Fig. 4. Grouping elements of corporate responsibility management

Sursa/ Source: autorii/authors

Principala responsabilitate a directorilor/bordului/consiliului director este față de membrii companiei, în fapt, față de acționari [4, p.148-152]. Considerăm că, atât în România, cât și în Republica Moldova, esența îmbunătățirii organizării gestiunii corporative, în context regional impune corecții conceptuale și operaționale [5, p.6-14]. Este imperios necesar un mecanism de control/autocontrol pentru prevenția conflictului de interese în rândul managerilor/argumentelor de management (organizarea și conducerea companiei) în detrimentul acționarilor (fig. 5).

The main responsibility of directors / board / board of directors is to the company's members, in fact, to the shareholders [4, p.148-152].

We believe that in Romania the essence to improve corporate management organization in the regional context requires conceptual and operational adjustment [5, p.6-14].

It is imperative a mechanism of control/self-interest for the prevention of conflict among managers/ management argument (organization and management of the company) at the expense of shareholders (fig. 5).

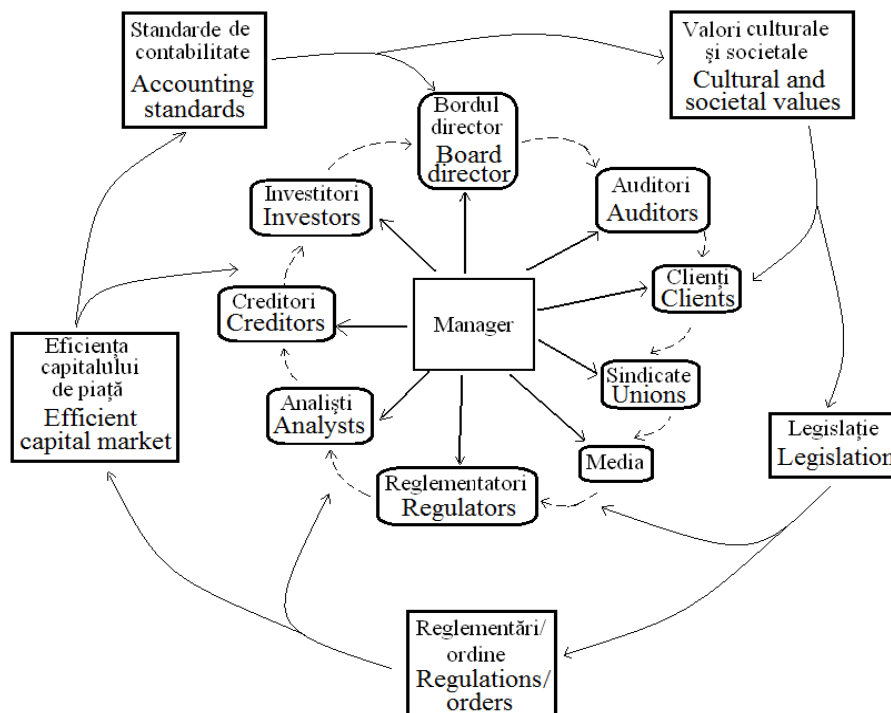

Fig. 5. Formalizarea mecanismului de control pentru prevenția conflictului de interese în rândul managerilor în detrimentul acționarilor/
Fig. 5. Formalize control mechanism for the conflict prevention of interest among managers at the expense of shareholders

Sursa/ Source: autorii/authors

Pentru identificarea particularităților gestiunii corporative în rândul întreprinderilor mari și mijlocii din România s-a alcatuit un chestionar de colectare a datelor pentru analiza și interpretări. În principal, acesta cuprinde următoarele linii de interviu:

I. Denumirea firmei/companiei/organizației/corporației (codificare) (simbol județ) (interviu cu participanții anonimi) (conversație de nedezvăluire a numelui) _____

II. Caracterizarea entității (Cu);

a) domeniu (1) productiv tradițional; (2) capital intelectual; (3) mixt _____

b) fonduri fixe (infrastructură) (ron/euro) _____

c) Total activ _____

d) Total pasiv, din care: _____

e) Profit: _____

III. Resurse umane (Ru);

a) Nr. mediu personal angajat, din care _____

b) Nr. mediu personal indirect productiv _____

To identify features of corporate management among medium and large enterprises in Romania has made a questionnaire to collect data for analysis and interpretation. Mainly, it contains the following lines of interview:

I. Name of firm / company / organization / corporation (coding) (symbol County) (interview with anonymous participants) (non-disclosure conversation name) _____

II. Characterization of the entity (Cu);

a) field (1) traditional production, (2) intellectual capital, (3) _____ mixt _____

b) fixed assets (infrastructure) (USD / Euro) _____

c) Total activ _____

d) Total liabilities, of which: _____

e) Profit: _____

III. Human Resources (Ru);

a) no. environmental staff, of which _____

b) no. personal environment indirectly productive _____

IV. Resurse manageriale (Rm):
a) Tip structură management _____
Nr. personal din structura de management _____
IV. Bune practici (Bp):
a) Metode de management _____
b) Tehnici de management _____
V. Principiile eticii (Pe):
Incidente de etică reținute din auditări (numeric): (3) fără probleme; (2) cu probleme; (1) incident grav _____
VI. Responsabilitate socială (Rs):
a) nr. locuri de muncă _____
b) protecție mediu (1÷10) (1 = min.; 10 = max.) _____
VII. Operațiuni de control (Oc):
a) Control intern ierarhic _____
b) Control intern managerial _____
c) Control extern _____
VIII. Operațiuni de audit (Oa):
a) nr. activități de auditare (pe parcursul unui an fiscal)
b) nr. deficiențe constatate _____
c) nr. măsuri stabilite _____
IX. Autoevaluarea gestiunii corporative (pe o scară de la 1 la 10) (Ags): (1) = slabă; (10) = excelentă _____
Datele pentru identificarea particularităților gestiunii corporative în rândul întreprinderilor mijlocii și mari în România evidențiază situația relativ specifică în privința comportamentului corporativ convențional favorabil (tab. 1).

IV. Resource management (Rm)
a) Type of management structure _____
b) no. personnel management structure _____
IV. Best practice (BP):
a) management methods _____
b) management techniques _____
V. Principles of Ethics (on):
a) held ethical incidents of audits (numbers): (3) without problems; (2) problem, (1) incident _____
VI. Social Responsibility (Rs):
a) No. jobs _____
b) environmental protection (1°10) (1=min.,10 =max.) _____
VII. Operation control (OC):
a) Internal control hierarchy _____
b) Internal control management _____
c) External Control _____
VIII. Audits (OA):
a) no. audit activities (during a fiscal year)
b) no. deficiencies _____
c) no. established measures _____
IX. Self corporate management (on a scale of 1 to 10) (AGS): (1) = Poor; (10) = Excellent _____
Corporate data management to identify features among medium and large enterprises in Romania reveals relatively specific situation about conventional favorable corporate behavior (table 1).

Tabelul 1/ Table 1

Date matriciale pentru identificarea particularităților gestiunii corporative în rândul întreprinderilor mijlocii și mari în România/Data matrix for identifying features of corporate management among medium and large enterprises in Romania

Nr. crt.	Simb jud.	(Cu) (10 ³)					(Ru)			(Rm)		(Bp)		(Pe)		(Rs)		(Oc)			(Oa)			(A _{gs})
		a	b	c	d	e	a	b	a	b	a	a	a	b	a	b	c	a	b	c	a	b	c	
0	I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21			
1	B	(1)	9,01	16,4	15,2	2,64	410	21	(1)	6	(3)/(3)	(3)	410	8	-	X	-	4	18	27	6			
2	AB	(1)	3,6	5,1	4,9	0,82	120	12	(1)	3	(3)/(3)	(3)	120	9	-	-	X	2	12	16	8			
3	AR	(1)	8,2	14,3	12,1	2,14	130	14	(3)	6	(3)/(3)	(3)	130	9	-	-	X	3	11	14	7			
4	AG	(3)	2,5	3,2	3,1	0,61	22	3	(2)	4	(1)/(3)	(3)	22	8	-	X	-	1	4	4	8			
5	BC	(3)	3,2	4,1	3,9	0,72	48	6	(1)	4	(3)/(3)	(3)	48	10	X	-	-	1	3	3	9			
6	BH	(3)	3,3	4,2	4,1	0,31	32	3	(3)	3	(1)/(3)	(3)	32	10	-	X	-	1	6	8	7			
7	BN	(3)	2,2	3,3	2,9	0,16	41	7	(1)	5	(3)/(1)	(1)	41	9	-	X	-	-	-	-	7			
8	BT	(2)	0,2	1,2	0,8	0,09	12	2	(1)	3	(3)/(3)	(3)	12	10	-	X	-	-	-	-	7			
9	BR	(1)	3,1	4,2	4,1	0,10	52	5	(2)	4	(3)/(3)	(3)	52	10	-	X	-	-	-	-	7			
10	BV	(3)	4,2	5,6	5,2	0,10	43	8	(2)	4	(1)/(3)	(3)	43	10	-	X	-	1	4	4	8			
11	BZ	(2)	3,6	4,9	4,3	0,09	22	3	(2)	4	(1)/(1)	(1)	22	9	-	X	-	-	-	-	7			
12	CL	(2)	3,7	4,8	4,1	0,03	38	2	(2)	3	(1)/(3)	(3)	38	10	-	-	X	-	-	-	7			
13	CS	(2)	2,2	3,6	3,1	0,06	18	-	(1)	5	(3)/(3)	(3)	18	8	-	X	-	1	3	3	8			
14	CJ	(2)	1,98	2,7	2,2	0,01	12	-	(2)	5	(1)/(3)	(3)	12	10	-	X	-	-	-	-	9			
15	CT	(3)	2,3	3,3	2,9	0,04	22	3	(3)	3	(1)/(2)	(2)	22	10	-	X	-	-	-	-	9			
16	CV	(3)	3,4	4,7	4,2	0,07	48	4	(3)	4	(3)/(1)	(1)	48	7	-	X	-	-	-	-	9			
17	DB	(3)	3,3	4,8	4,1	0,06	58	4	(1)	3	(3)/(3)	(3)	58	8	-	X	-	-	-	-	9			
18	DJ	(1)	3,0	4,3	3,8	0,12	22	-	(1)	5	(3)/(3)	(3)	22	9	-	X	-	-	-	-	7			
19	GL	(1)	4,1	5,6	4,9	0,13	37	2	(1)	4	(1)/(3)	(3)	37	10	X	-	-	1	3	4	7			
20	GR	(1)	3,2	5,3	4,6	0,09	31	-	(2)	3	(3)/(3)	(3)	31	10	-	X	-	-	-	-	6			
21	GJ	(1)	2,5	4,4	3,9	0,07	29	1	(3)	3	(2)/(3)	(3)	29	10	-	X	-	-	-	-	7			
22	HR	(3)	3,6	4,7	4,1	0,11	38	3	(2)	4	(1)/(3)	(3)	38	10	X	-	-	1	4	5	7			
23	HD	(3)	4,3	5,8	5,2	0,13	48	6	(2)	5	(2)/(2)	(2)	48	10	X	x	-	1	3	3	6			
24	IL	(3)	5,1	6,6	5,9	0,22	62	5	(2)	4	(3)/(3)	(3)	62	10	-	X	-	1	5	6	6			
25	IS	(3)	3,6	4,6	4,4	0,18	18	2	(1)	4	(1)/(1)	(3)	18	9	X	X	-	1	3	4	8			
26	IF	(1)	3,8	4,2	3,9	0,21	29	3	(1)	3	(2)/(2)	(3)	29	10	X	X	-	2	8	12	7			
27	MM	(1)	2,9	3,8	3,6	0,16	33	2	(2)	4	(2)/(3)	(3)	33	10	X	X	-	-	-	-	7			
28	MH	(2)	4,1	5,8	5,1	0,17	28	-	(2)	4	(3)/(1)	(2)	28	10	-	-	-	-	-	-	7			
29	MS	(2)	3,8	4,1	3,9	0,22	23	3	(2)	4	(3)/(3)	(1)	33	10	-	X	-	-	-	-	6			
30	NT	(1)	4,7	5,6	5,2	0,13	32	5	(3)	6	(3)/(3)	(3)	32	10	-	X	-	1	4	5	6			
31	OT	(3)	5,8	7,1	6,9	0,42	49	2	(1)	5	(3)/(3)	(3)	49	9	-	X	-	-	-	-	7			

Nr. crt.	Simb jud.	(Cu) (10 ⁵)					(Ru)		(Rm)		(Bp)	(Pe)	(Rs)		(Oc)			(Oa)			(A _{gs})
		a	b	c	d	e	a	b	a	b	a	a	b	a	b	c	a	b	c		
0	I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
32	PH	(3)	9,1	10,2	9,9	0,69	72	2	(3)	5	(3)/(2)	(1)	72	10	-	X	-	1	4	6	6
33	SJ	(3)	3,2	4,1	3,8	0,01	22	-	(3)	5	(3)/(3)	(3)	22	9	-	-	X	-	-	-	6
34	SM	(3)	2,9	3,9	3,2	0,14	39	-	(3)	3	(3)/(3)	(3)	39	10	-	-	X	1	4	4	6
35	SB	(3)	3,8	4,6	4,1	0,22	18	-	(3)	3	(1)/(3)	(3)	18	8	-	X	-	-	-	-	7
36	SV	(3)	3,6	4,9	3,9	0,16	42	3	(1)	3	(1)/(1)	(3)	42	10	-	X	-	-	-	-	8
37	TR	(1)	3,8	4,2	4,1	0,11	35	2	(1)	4	(2)/(2)	(1)	35	10	-	X	-	1	4	5	9
38	TM	(3)	3,7	4,6	4,2	0,14	36	3	(1)	4	(3)/(3)	(3)	36	10	-	X	-	-	-	-	7
39	TL	(2)	4,1	5,9	4,8	0,11	38	6	(1)	3	(2)/(3)	(3)	38	10	-	X	-	-	-	-	9
40	VL	(2)	2,0	3,1	2,8	0,31	19	1	(1)	6	(3)/(1)	(1)	19	10	-	X	-	-	-	-	8
41	VS	(3)	2,3	3,8	3,1	0,22	18	-	(1)	3	(1)/(2)	(1)	18	8	-	-	X	1	5	6	8
42	VN	(3)	2,4	3,7	3,2	0,16	19	-	(2)	4	(1)/(3)	(3)	19	10	-	X	-	1	3	4	7
43	B	(3)	5,2	7,1	6,4	0,41	42	2	(1)	3	(1)/(3)	(3)	42	9	X	-	-	1	5	6	9
44	B	(3)	4,3	5,8	5,1	0,31	32	3	(1)	4	(3)/(3)	(3)	32	10	-	x	-	1	3	5	8

Din surse/from sources: directe/directs, INS București/ INS Bucharest, Bilanțuri/ Balance sheets 2009, 2010

Semnificații: (R _m); ▪ Tip structură management:	(B _p); ▪ Metode de management:	▪ Tehnici de management:
Meanings: (R _m); ▪ Management structure type:	(B _p); ▪ Methods of control:	▪ Management techniques:
(1) Ierarhic;	(1) prin obiective;	(1) stimulare creativitate;
(1) Hierarchical;	(1) by objectives;	(1) stimulating creativity;
(2) liniară;	(2) participativ;	(2) cercetări operaționale;
(2) linear;	(2) participation;	(2) operational research;
(3) arborescentă.	(3) prin rezultate.	(3) tablou de bord.
(3) tree.	(3) by results.	(3) dashboard.

Organizarea gestiunii corporative este asumată ca fiind convențional „bună” atunci când se creează cadrul pentru a se acționa cu probitate, fiind dovedite simțul de răspundere și competență în afacerile și viața companiei.

Concluzii, recomandări și direcții de aprofundare a aliniamentului de investigare a organizării gestiunii corporative

Îmbunătățirea în plan regional și național a gestiunii corporative urmează în aprecierea noastră pașii algoritmici precum:

- evaluarea gestiunii corporative în plan regional și național;
 - obținerea de recomandări cheie pentru îmbunătățirea gestiunii corporative în țară în concordanță cu standardele internaționale și principiile OCDE în domeniu;
 - creșterea nivelului de înțelegere a practicilor actuale de gestiune corporativă.
- Sintetic, se obțin următoarele concluzii preliminare, propuneri și recomandări.
- se impun măsuri de îmbunătățire a legislației și reglementărilor care susțin gestiunea corporativă.
 - este necesară prioritate în activarea întreprinderii, a aplicării efective a legilor și reglementărilor existente în domeniul gestiunii corporative.
 - se recomandă accent puternic pe consolidarea sectorului privat cu structuri eficiente de proprietate și control.
 - trebuie elaborat și aplicat un *plan de perfecționare a gestiunii corporative* în societățile naționale.
 - odată cu accesul la cotare în Bursă, entitățile în cauză ar trebui să prezinte hotărârea/determinarea de aderare la un Cod Voluntar de Gestiune Corporativă.
 - acționarii trebuie să aibă drepturi și tratament echitabil.

Organization of corporate management is assumed to be conventionally "good" when the creating act with integrity being proven sense of responsibility and competence in business and corporate life.

Conclusions, recommendations and directions to deepen the alignment of corporate governance research organization

Improving corporate management at regional level in Romania have in our appreciation the algorithmic steps:

- assessment of corporate governance at regional level in Romania;
- get key recommendations to improve corporate governance in Romania in accordance with international standards and principles in the OECD area;
- increase understanding of current practices corporate management.

Briefly, we obtain the following preliminary conclusions, proposals and recommendations:

- the necessary measures to improve the laws and regulations supporting corporate management;
- priority should enable the firm and effective enforcement of existing laws and regulations of corporate management;
- it is recommended that strong emphasis on strengthening the private sector with effective ownership and control structures;
- it is recommended to develop and implement a Plan to improve corporate governance in national companies;
- with access to the stock market quotation, the entities concerned should submit the decision/determination to join a voluntary Code of Corporate Management.
- shareholders must have rights and fair

• tranzacțiile abuzive cu părți aflate în relații speciale trebuie controlate și monitorizate.

• investitorii instituționali și acționarii trebuie să aibă create condiții de participare la procesul de gestiune corporativă.

• este necesară transparență privind rolul diferitelor grupuri de interes în societate bazată pe gestiunea corporativă.

• este necesară formalizarea protecției salariaților care militează pentru eradicarea practicilor ilegale și abuzive ale managementului entităților.

• creditorii trebuie să aibă onorate drepturile, inclusiv să poată folosi procedura de faliment.

• consultarea și comunicarea cu salariații trebuie să se dovedească, în fapt convențional eficientă.

• difuzarea informațiilor trebuie acompaniată de transparență.

• se impune întărirea structurilor instituționale și organizaționale pentru asigurarea integrității activităților contabile și de audit.

• este imperios necesară tranziția standardelor contabile naționale către Standardele Internaționale de Raportare Financiară (IFRS).

• structurile de proprietate și control trebuie prezentate reprezentativ, deschis celor interesați.

• acționarii, instituțiile interesate și publicul larg trebuie să beneficieze de informații de natură financiară, în special în privința întreprinderilor cotate la Bursă.

• auditorii externi trebuie să aibă răspundere potențială, independență și integritate.

• consiliul de Administrație trebuie să acționeze în interesul tuturor acționarilor, iar membrii Consiliului trebuie să-și deruleze activitățile și obligațiile în formulă documentată și profesională.

• societățile trebuie să beneficieze de rolul și activitățile unui număr suficient de administratori independenți.

• comisiile de specialitate, inclusiv cea de audit și grupul cenzorilor sunt contributive la activarea eficacității Consiliului de administrație. În context, membrii Consiliului trebuie să-și deruleze activitățile în mod transparent și în baza cerințelor Adunării Generale.

treatment;

• abusive transactions with parties to the special relationship should be controlled and monitored;

• institutional investors and shareholders should have created the conditions for participation in corporate management;

• transparency is needed on the role of various interest groups in society based on corporate management;

• it is necessary to formalize the protection of employees who campaign to eradicate illegal and abusive practices of the management entities;

• creditors must be honored rights, including bankruptcy can use;

• consultation and communication with employees must prove, in fact conventional effective;

• dissemination of information must be accompanied by transparency;

• it is necessary to strengthen the institutional and organizational structures to ensure the integrity of accounting and audit activities;

• it is imperative transition Romanian accounting standards to International Financial Reporting Standards (IFRS);

• ownership and control structures must be submitted representative open to those interested;

• shareholders, stakeholders and public institutions should receive financial information, especially on publicly traded companies;

• external auditors must have liability potential, independence and integrity;

• board of Directors must act in the interests of all shareholders and the Board must conduct activities and professional obligations and documented formula;

• companies should have the role and activities of a sufficient number of independent directors;

• specialized committees, including audit and the auditors are contributory to the activating group effectiveness Board. In this context, the Board must conduct activities in a transparent and based on the requirements of the General Assembly.

Bibliografie/Bibliography

1. PÂNZARI S., SPINEI I. Administrarea corporativă – premisă a transparenței și prevenirii corupției, Transparency International – Moldova, Chișinău, 2004, p.14.
2. POST J. (col.). Redefine the Corporation: Stakeholder Management and Organizational Weneth, Standford University Press, 2002, p.119.
3. ROȘCA P. Relații economice internaționale/ International Economic Relations. Chișinău: ULIM, 2005. –280 p.
4. ROȘCA P. Politici și strategii regionale de dezvoltare socio-economice/ Regional policies and strategies of socio-economic, Universitatea Spiru Haret/Spiru Haret University, Facultatea de Management Financiar Contabil/Faculty of Financial Management Accounting, Sesiunea de comunicări științifice a cadrelor didactice/ Scientific Session, Constanța, Europolis, 2006. –376 p. (p. 148-152).
5. ROȘCA P. Globalizarea rețelilor de producție și distribuție/The globalization of production and distribution networks, Analele Universității Libere Internaționale din Moldova/ Annals of the Free International University of Moldova, Seria Economie/ Economics Series, nr. 4/ no. 4. Chișinău, 2006. –161 p. (p. 6 –14), coautori/ co-authors: CHISTRUGA B., GRIBINCEA A.

GESTIUNEA RISCULUI VALUTAR ÎN ACTIVITATEA SECTORULUI BANCAR

*Radu CUHAL, PhD, NBM
Mihai UNGUREANU, NBM
Mircea BĂDULEȚEANU, BCR*

Există o multitudine de tipuri ale activității bancare care sunt expuse la un risc valutar minimal, dar aceste activități sunt relativ puține. O bancă poate înregistra mari pierderi în cazul unor operațiuni valutare. Din acest motiv gestiunea riscului valutar prezintă o atenție majoră pentru managerii de vârf.

***Cuvinte cheie:** rata de schimb, expunere la risc valutar, risc, gestiunea riscului, procesul managementului riscului, sector bancar, tranzacții spot și forward.*

Există multe activități bancare care implică asumarea riscului, dar există puține în care o bancă poate suferi pierderi mari atât de repede ca în cazul tranzacțiilor valutare neacoperite. De aceea, gestionarea factorului riscului valutar merită o atenție deosebită din partea conducerii superioare a băncii. Acestea în mod specific trebuie să cuprindă fixarea unor limite corespunzătoare la riscurile asumate de bancă în activitatea valutară și stabilirea de măsuri care să asigure existența unor proceduri de control intern și anume a unor instrucțiuni.

Instrucțiunile trebuie să reflecte schimbarea circumstanțelor de pe piețele valutare interne și internaționale și trebuie să fie adaptate și posibilele schimbări din sistemul valutar. Totodată să prevadă frecvența reevaluării pozițiilor valutare în scopuri contabile și de gestionare a riscului.

Datorită naturii diferite a operațiunilor și a expunerilor la risc concomitente, de regulă băncile dispun și de două tipuri de procese de gestionare a riscului valutar. Gestionarea riscului valutar implicând operațiuni de dealing / tranzacționarea aceasta trebuie să fie un proces de informare intensivă zilnică. Totodată, o bancă are o poziție netă în valută și este expusă la riscul valutar atunci când activele (inclusiv contractele la vedere și la termen de vânzare) nu sunt egale într-o anumită valută. Băncile trebuie să aibă politici în scris care să guverneze activitatea lor valutară și să limiteze expunerea lor la riscul valutar și implicit la pierderi potențiale. În principiu, limitele sunt stabilite pe baza naturii riscului valutar și tipului de activitate în care este asumat riscul. Aceste limite, fie că sunt exprimate în termeni absoluți, fie că sunt exprimate relativ, trebuie corelate cu profilul de risc și structura capitalului băncii și cu istoria efectivă a comportamentului pieței pentru o anumită valută.

Limitele pot fi aplicabile pentru diverse intervale de timp, în funcție de dinamica activității respective. Limitele la dealing / tranzacționare sunt în mod tipic stabilite pentru poziții „overnight”, dar pentru anumite activități extrem de dinamice, cum ar fi tranzacționarea la vedere, pot fi necesare chiar limite zilnice. Cu cât este mai puțin lichidă o piață valutară și / sau mai volatilă valuta, cu atât mai jos trebuie stabilită limita de expunere la riscul valutar.

Limita poziției deschise nete este o limită cumulată a expunerii băncii la riscul valutar, totodată exprimată în mod

EXCHANGE RATE RISK MANAGEMENT IN THE BANKING SECTOR ACTIVITY

*Radu CUHAL, PhD, NBM
Mihai UNGUREANU, NBM
Mircea BĂDULEȚEANU, BCR*

There are many types of banking activity which takes up minimal foreign exchange risk, but they are few, but the bank may incur heavy losses in the case of certain foreign exchange transactions. Therefore, management of currency risk factor deserves special attention from senior management.

***Key words:** exchange rate, exposure to currency risk, risk, risk management, risk management processes, banking sector, spot and forward transactions.*

There are many banking activities involving risk-taking, but there are few in which a bank may suffer losses as quickly as in the case of currency transactions which are not covered. Therefore, management of currency risk factor deserves particular attention from senior management of the bank. They specifically should include setting appropriate limits to the risks assumed by the bank in exchange activity and establish measures to ensure the existence of specific internal control procedures and the instructions.

The instructions must reflect the changing circumstances on the domestic and international currency markets and must be adapted also the possible changes in the currency system. At the same time they should envisage the frequency of exchange rate accounting positions reevaluation and risk management.

Due to the different nature of operations and simultaneous exposures, usually banks also have two types of currency risk management processes. Currency risk management transactions involving dealing / trading must have an intensive process of information daily. However, a bank has a net foreign currency position and is exposed to currency risk when the assets (including spot and forward contracts to sell) are not equal in a certain currency. Banks must have written policies to govern their exchange activity and limit their exposure to currency risk and hence the potential losses. In principle, the limits are set based on the nature and type of currency risk to which is assumed that risk. These limits, whether expressed in absolute terms, whether expressed relative, should be correlated with the risk profile, capital structure and history of the banks actual market behavior for a certain currency.

The limits may be applicable for various intervals, depending on the dynamic activity. Limits in dealing / trading are typically set to position "overnight", but for some very dynamic activities such as trading in sight, even the daily limit may be necessary. As the market is less liquid and / or the currency is volatile, the following must be established to limit exposure to currency risk.

Net open position limit is a cumulative limit of the bank's exposure to currency risk, also expressed as a

normal ca procent din capitalul băncii, ea poate fi prezentată și în raport cu totalul activelor sau cu alt etalon. Logic limita poziției deschise nete reprezintă o aproximare a pierderii maxime pe care banca ar putea-o suferi din cauza riscului valutar. Dacă ratele de schimb ale valutilor în care banca are poziții deschise sunt perfect corelate, limita asupra poziției nete ar fi suficientă în scopul managementului riscului valutar. În raport cu cumularea expunerii unei bănci la riscul aferent unor valute diverse, corelația perfectă va presupune compensarea poziției lungi și scurte ale diverselor valute. Deoarece valutele nu sunt perfect corelate, modul în care o bancă alege să cumuleze pozițiile deschise netă totală (cunoscută și ca poziție agregată brută) în scopul gestionării riscului valutar și totodată indică postura în care se află banca vis-a-vis de managementul riscului. O bancă cumulează poziții prin însumarea valorilor absolute ale pozițiilor deschise la valutele specifice, indicând că ratele de schimb ale tuturor valutilor se anticipează a evolua într-o asemenea direcție încât pozițiile vor genera pierderi simultane. O bancă cu un rating mai mic adesea alege calea de mijloc, cum ar fi cumularea tuturor pozițiilor scurte și pozițiilor lungi la diverse valute, iar valoarea mai mare dintre cele două va indica poziția deschisă netă agregată total, cea din urmă metodă este cunoscută ca „metoda stenografiei” și a fost acceptată atât de Comitetul de la Basel cât și de Uniunea Europeană.

În multe țări, reglementările prudențiale limitează în mod specific poziția deschisă netă: adică expunerea totală a unei bănci la riscul valutar, însă în anumite țări, limitele există pentru toate băncile care dețin licență pentru operațiuni valutare, în timp ce în altele, limitele sunt stabilite pentru fiecare bancă în parte în funcție de evaluările de supraveghere asupra calității managementului riscului și a capacității tehnice a personalului.

Managementul prudent al riscului pentru o bancă angajată de regulă într-un număr mai mare de tranzacții la vedere și la termen în fiecare zi solicită stabilirea unei proceduri oficiale pentru calcularea profiturilor /pierderilor nerealizate cel puțin zilnic. Astfel de calcule trebuie în mod normal să includă întreg registrul valutar. Aceasta este o condiție pentru un management eficient de portofoliu și oferă conducerii băncii informații utile privind performanțelor operațiunilor valutare și riscul asociat.

percentage of normal capital; it can be presented in relation to total assets or other standard. Logic net open position limit is an approximation of the maximum loss that a bank could suffer from currency risk. If the exchange rates of currencies in which the bank has open positions are perfectly correlated, the net position limit would be sufficient to currency risk management. In relation to the aggregation of risk exposure for a bank of different currencies, perfect correlation will require compensation for long and short positions in various currencies. Because currencies are not perfectly correlated, how a bank chooses to accumulate the total net open positions (known as gross aggregate position) in order to manage currency risk also indicates the position in which the bank vis-à-vis risk management is. A bank aggregates positions by summing the absolute values of open positions in specific currencies, indicating that all the exchange rates of exchange are expected to evolve in such a way that will result in loss positions simultaneously. A bank with a less rating often chooses the middle path, such as aggregation of all short positions and long positions in various currencies, and the greater of the two will indicate the total aggregate net open position, the latter method is known as "stenography method" and was accepted by the Basel Committee and by the European Union.

In many countries, prudential regulations specifically limit the net open position: a bank's total exposure to currency risk, but in some countries, there are limits to all banks licensed for foreign operations, while in others, limits are set for each bank in part by assessments on the quality of risk management oversight and technical capacity of staff.

Prudent management of risk for a bank usually employed in a larger number of spot and forward transactions every day calls for a formal calculating profit / loss unrealized at least daily. Such calculations should normally include the entire registry office. This is a precondition for efficient portfolio management and provides the bank's management useful information on performance and risk associated with foreign operations.

Bibliografie/Bibliography

1. Allayannis, G., Ihrig, J., and Weston, J., 2001, Exchange-Rate Hedging: Financial vs. Operational Strategies. *American Economic Review Papers and Proceedings*, 91 (2), pp. 391-395.
2. Hennie van Greuning, Sonja Brajovic Bratanovic, *Analyzing and Managing banking risk*, Editura Irecson, București 2004.
3. Jorion, P., and Khoury, S.J., 1996, *Financial Risk Management: Domestic and International Dimensions*. Cambridge, Massachusetts: Blackwell Publishers.
4. Papaioannou, M., 2001, Volatility and Misalignments of EMS and Other Currencies During 1974-1998. In J. Jay Choi and Jeffrey M. Wrase (eds), *European Monetary Union and Capital Markets*, *International Finance Review*, 2, Amsterdam: Elsevier Science, pp. 51-96.
5. Van Deventer, D.R., Imai, K., and Mesler, M., 2004, *Advanced Financial Risk Management: Tools and Techniques for Integrated Credit Risk and Interest Rate Risk Management*. Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons.

ROLUL IMPOZITELOR LOCALE LA FORMAREA ȘI CREȘTEREA BAZEI FISCALE A TERITORIULUI

Lilia ROTARU, dr., cercet. șt. coord., IEFS

Recenzent: Maria COJOCĂJU, dr. conf., USM

Impozitele și taxele percepute în conformitate cu Codul Fiscal și alte acte normative adoptate în conformitate cu acesta reprezintă surse de venituri ale bugetului de stat și ale bugetelor unităților administrative-teritoriale. Impozitele și taxele generale de stat și locale se stabilesc, se modifică și se anulează exclusiv prin modificarea și completarea Codului Fiscal.

Pe parcursul anului fiscal stabilirea de noi impozite și taxe generale de stat și locale, în afară de cele prevăzute de Codul Fiscal, sau anularea ori modificarea impozitelor și taxelor în vigoare se permit numai concomitent cu modificarea corespunzătoare a bugetului de stat și a bugetelor unităților administrativ-teritoriale.

Impozitele locale, lista și plafoanele taxelor locale se aprobă de către Parlament, și sunt puse în aplicare de către autoritățile administrației publice locale, în limitele competenței lor și în conformitate cu Titlul VI și VII al Codului Fiscal al Republicii Moldova.

Impozitele și taxele locale reprezintă surse principale la formarea veniturilor proprii ale bugetelor administrativ-teritoriale. În sistemul impozitelor locale un rol important îl are **impozitul funciar**. Încasările impozitului funciar în 2005 în total pe Republica Moldova au crescut cu 2,64% față de 2004, în 2006 se micșorează cu 2,06% față de 2005, în 2007 se micșorează cu 9,23% față de 2006, în 2008 au crescut cu 13,51% față de 2007, în 2009 se micșorează cu 7,5% față de 2008. Dinamica încasărilor impozitului funciar în anii 2004-2009, pe unitățile administrativ-teritoriale este reprezentată în tabelul 1.

În perioada 2004-2008, în majoritatea unităților administrativ-teritoriale încasările impozitului funciar s-au majorat. Acest impozit are un rol important la formarea veniturilor proprii și contribuie la formarea și creșterea bazei fiscale a teritoriului. În tabelul 2 este reflectată structura impozitului funciar în funcție de suma încasată în dinamica anilor 2006-2009 pe unitățile administrativ-teritoriale.

În totalul sumei încasărilor impozitului funciar pe Republica Moldova, raionul Drochia deține o pondere de 4,1% în anul 2006, 4,4% în anul 2007, 4,3% în anul 2008, 4,5% în anul 2009 și se situează mai sus de media republicană de încasări. În anii 2006-2007 încasările impozitului funciar descresc aproape în toate unitățile administrativ-teritoriale. O explicație la cele menționate mai sus este gestionarea incorectă a fondului financiar din toate unitățile administrativ-teritoriale. Aproape toate terenurile arabile nu sunt luate la evidența primăriilor și pentru aceste terenuri nu se plătesc impozite. Impozitul funciar este un impozit local și se definește ca un instrument de influențare a modului de utilizare a fondului funciar dintr-un anumit teritoriu.

ROLE OF THE LOCAL TAXES IN FORMATION AND GROWTH OF THE TERRITORIAL TAX BASE

Lilia ROTARU, PhD, scientific coordinator, IEFS

Reviewer: Maria COJOCĂJU, PhD, conf., USM

Taxes and fees collected under the Tax Code and other regulations adopted in accordance with it, represent the revenue sources for the state budget and the budgets of the administrative-territorial units. General state and local taxes and fees are established, modified and canceled only by amending and completing the Tax Code.

During the fiscal year, establishing new general state and local taxes and fees, besides than those provided by the Tax Code, or cancellation or amendment of taxes in force are allowed only in the same time with the corresponding change of the state budget and the budgets of the administrative and territorial units.

Local taxes, list and limits of local fees are approved by the Parliament, and are implemented by the local authorities, within their competence and in accordance with Title VI and VII of the Tax Code of the Republic of Moldova.

Local taxes and fees are the main sources for the formation of the own revenues in the administrative-territorial budgets. **The land tax** plays an important role in the local tax system. Land tax revenues in the Republic of Moldova in 2005 increased with 2.64% compared to 2004, in 2006 it decreased by 2.06% compared to 2005, in 2007 it decreased by 9.23% compared to 2006, in 2008 it increased by 13.51% compared to 2007, in 2009 is reduced by 7.5% compared to 2008. The dynamics of land tax revenues in the years 2004-2009, in the administrative-territorial units is presented in Table 1.

Land tax revenues increased in the most of the administrative units in the period 2004 – 2008. This tax has an important role in the formation of the own income and contributes to the formation and increase of the territorial tax base. Table 2 reflects the structure of land tax depending on the amount collected in the period 2006 - 2009 on the administrative-territorial units.

In the total amount of land tax revenue in the Republic of Moldova, Drochia district accounts for 4.1% in 2006, 4.4% in 2007, 4.3% in 2008, 4.5% in 2009 and it is placed above the average republican income. In 2006-2007 the land tax revenue decreased in almost all the administrative-territorial units. An explanation to the situation mentioned above is the mismanagement of the financial fund in all the administrative-territorial units. Almost all arable land is not recorded by the municipalities and there are not paid any taxes for these lands. Land tax is a local tax and it is defined as an instrument to influence the way to use the land in a particular territory. Specific rates of the land tax are set annually by the representative authorities of the local public administration during the approval of these budgets. The tax rates are set depending on the location of the land, the land use category and its creditworthiness.

Tabelul 1/ Table 1

Încasările impozitului funciar, 2004-2009, mii lei/ Land tax receipts, 2004-2009, mii lei

IFPS, pe unitățile administrativ-teritoriale/MST I on TAU	Suma încasărilor/ Amount of revenue						Mărimea devierilor/ Deviation size									
	2004 (la situația din/at the situation from 01.01.05)	2005 (la situația din/at the situation from 01.01.06)	2006 (la situația din/at the situation from 01.01.07)	2007 (la situația din/at the situation from 01.01.08)	2008 (la situația din/at the situation from 01.01.09)	2009 (la situația din/at the situation from 01.01.10)	2005/2004		2006/2005		2007/2006		2008/2007		2009/2008	
							mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%
mun. Chișinău	10858,1	10525,3	10349,4	9433,3	9827,8	9156,4	-332,8	96,94	-175,9	98,33	-91,6	91,15	394,5	104,18	-671,4	93,3
mun. Bălți	2161,2	2366,2	2614,0	2039,6	2085,9	2030,2	205	109,49	247,8	110,47	-574,4	78,03	46,3	102,27	-55,7	97,3
r. Anenii Noi	4771,6	5119,6	5478,7	4902,6	5440,0	4832,8	348	107,29	359,1	107,01	-576,1	89,48	537,4	110,96	-607,2	88,8
r. Basarabesca	1506,0	1377,4	1635,3	1416,8	1794,9	1580,4	-128,6	91,46	257,9	118,72	-218,5	86,64	378,1	126,69	-214,5	88,0
r. Briceni	6220,5	5973,1	6338,1	6045,1	6066,7	6141,8	-247,4	96,02	365,0	106,11	-293,0	95,38	21,6	100,36	75,1	101,2
r. Cahul	8604,4	9085,5	8956,2	8063,9	9233,0	8994,3	481,1	105,59	-129,3	0,99	-892,3	90,04	1169,1	114,50	-238,7	97,4
r. Cantemir	4161,8	4104,0	4185,9	4502,9	4430,8	3863,7	-57,8	98,61	81,9	102,00	317,0	107,57	-72,1	98,40	-567,1	87,2
r. Călărași	3099,4	3366,7	2936,1	2905,0	3220,7	3164,0	267,3	108,62	-430,6	87,21	-31,1	98,94	315,7	110,87	-56,7	98,2
r. Căușeni	7519,9	7317,5	7098,8	6267,0	7305,8	6387,8	-202,4	97,31	-218,7	97,01	-831,8	88,28	1038,8	116,58	-918	87,4
UTA Găgăuzia	11952,3	10687,4	8966,3	8333,8	11343,7	8568,7	-1264,9	89,42	-1721,1	83,90	-632,5	92,95	8009,9	136,12	-2775	75,5
r. Cimișlia	5712,8	5657,5	5376,4	5137,2	5913,3	5313,1	-55,0	99,03	-281,1	95,03	-239,2	95,55	776,1	115,11	-600,2	89,8
r. Criuleni	5252,2	5067,5	5400,6	4684,4	4890,6	4996,9	-184,7	96,48	353,1	106,57	-71,62	86,74	206,2	104,40	106,3	102,2
r. Dondușeni	4521,0	4545,1	4726,0	4455,3	4748,3	4751,2	24,5	100,53	180,9	103,98	-270,7	94,27	293	106,58	2,9	100,1
r. Drochia	8511,7	8256,2	7961,9	7738,5	8495,6	8211,5	-255,5	97,00	-294,3	96,44	-223,4	97,14	757,1	109,78	-284,1	96,7
r. Dubăsari	1418,8	1764,0	1403,7	1254,7	1139,0	1169,2	345,2	124,33	-360,3	79,57	-149,0	89,36	-115,7	90,78	30,2	102,7
r. Edineț	6600,3	7664,2	7412,1	6900,8	7409,8	6912,1	1063,9	116,12	-252,1	96,71	-511,3	93,10	509	107,34	-497,7	93,3
r. Fălești	6319,9	6794,5	6792,0	5482,7	7483,6	6082,1	474,6	107,51	-2,5	99,96	-1309,3	80,72	2000,9	136,49	-1401,5	81,3
r. Florești	7730,6	8977,8	7906,9	6292,7	9309,3	8072,3	1247,2	116,13	-1070,9	88,07	-1614,2	79,58	8016,6	147,94	-1237	86,7
r. Glodeni	4734,3	5500,8	4903,3	5021,9	5193,6	5193,4	766,5	116,19	-597,5	89,14	118,6	102,42	171,7	103,41	-0,2	100,0
r. Hîncești	7703,4	7444,0	7095,3	6628,7	7497,6	6564,8	-259,4	96,63	-348,7	95,32	-466,6	93,42	868,9	113,10	-932,8	87,6
r. Ialoveni	4659,1	4558,0	4180,5	3715,8	4184,4	4001,4	-101,1	97,83	-377,5	91,72	-464,7	79,00	468,6	112,61	-183	95,6
r. Leova	4037,2	4136,4	4103,5	3420,1	4300,3	3937,5	99,2	102,46	-32,9	99,20	-683,4	83,35	880,2	125,74	-362,8	91,6
r. Nisporeni	2911,5	3403,2	2899,1	2509,4	2940,5	2970,9	491,7	116,89	-504,1	85,19	-389,7	89,56	431,1	117,18	30,4	101,0
r. Ocnița	3865,3	4129,0	4378,7	4085,2	4095,2	3808,6	263,7	106,82	249,7	106,05	293,5	93,30	10	100,24	-286,6	93,0
r. Orhei	6575,7	6864,8	6975,6	6602,4	7143,6	6903,7	289,1	104,40	110,8	101,61	-373,2	94,65	541,2	108,20	-239,9	96,6
r. Rezina	3307,6	3651,9	3832,8	3441,4	3509,6	3361,5	344,3	110,41	180,9	104,95	-391,4	89,79	68,2	101,99	-148,1	95,8
r. Rîșcani	5464,7	5077,1	7275,4	5989,2	6863,5	6375,8	-387,6	92,91	2198,3	143,30	-1286,2	82,32	874,3	114,60	-487,7	92,9
r. Singerei	5177,1	5666,3	5769,7	4899,0	7364,5	5392,2	489,2	109,45	103,4	101,82	-870,7	84,91	2465,5	150,32	-1972,3	73,2
r. Soroca	7139,7	7062,2	7227,5	6584,8	7173,7	7039,8	-77,5	98,91	165,3	102,34	-642,7	91,11	588,9	108,94	-133,9	98,1
r. Strășeni	2602,2	3340,6	2716,1	2755,8	2669,9	2636,2	738,4	128,38	-624,5	81,31	39,7	101,46	-85,9	96,88	-33,7	98,7
r. Șoldănești	3256,8	3471,6	3585,2	3638,5	3290,9	3535,3	214,8	106,60	113,6	105,27	53,3	101,49	-347,6	90,44	244,4	107,4
r. Ștefan-Vodă	5978,0	6825,2	6538,8	6308,4	6565,4	6750,4	847,2	114,17	-286,4	95,80	-230,4	96,48	257	104,07	185	102,8
r. Taraclia	5978,0	5779,7	3981,3	3772,0	4345,6	4299,6	-198,3	96,68	-1798,4	68,88	-209,3	94,74	573,6	115,21	-46	98,9
r. Telenești	4318,8	4629,0	4736,4	4107,1	5019,6	4587,4	310,2	107,18	107,4	102,32	-629,3	86,71	912,5	122,22	-432,2	91,4
r. Ungheni	5511,7	5787,0	6195,5	4888,7	5471,2	5370,2	275,3	104,99	408,5	107,06	-1306,8	78,91	582,5	111,92	-101	98,2
Total	190934,1	195976,3	191932,4	174224,7	197767,7	182957,2	5042,2	102,64	-4043,9	97,94	-17707,7	90,77	23543	113,51	-14810,5	92,5

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat/Based on the MSTI data

Cotele concrete ale impozitului funciar se stabilesc anual de către autoritățile reprezentative ale administrației publice locale la aprobarea bugetelor respective. Cotele de impunere se stabilesc în funcție de amplasarea terenului, de categoria de folosiță a terenului și de bonitatea lui.

Autoritățile deliberative și reprezentative ale administrației publice locale de nivelul întâi și al doilea sunt în drept să acorde persoanelor fizice și juridice scutiri sau amânări la plata impozitului pe bunurile imobiliare (funciar) pe anul fiscal respectiv, în caz de:

a) calamitate naturală sau incendiu în urma cărora bunurile imobiliare, semănăturile și plantațiile multianuale au fost distruse sau au fost deteriorate considerabil;

b) atribuire a terenurilor pentru efectuarea întreprinderilor cu impact negativ asupra mediului înconjurător; în acest caz pot fi acordate scutiri de impozit de durată normativă a lucrărilor de construcție;

c) boală îndelungată sau deces al proprietarului bunurilor imobiliare confirmate prin certificat medical sau, respectiv, prin certificat de deces.

Impozitul funciar este o sursă importantă în formarea veniturilor proprii ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale. În structura veniturilor proprii ale raionului Drochia în anul 2007 impozitul funciar deține ponderea de 29%, 29% în anul 2008 și 28% în anul 2009.

Un alt impozit local este *impozitul pe bunurile imobiliare*.

Deliberative and representative authorities of local public administration of the first and second level are entitled to give individuals and legal entities tax exemptions or postponements in real estate (land) in the specified fiscal year, if:

a) natural disaster or fire, after which real estate, crops and multiannual plantations were destroyed or were considerably damaged;

b) allocation of land for conducting business with a negative impact on the environment, in this case there may be granted tax exemptions of the normative time for the construction period;

c) prolonged illness or death of the owner of the property confirmed by a medical certificate or, respectively, the death certificate.

Land tax is an important source for the own revenues formation of the budgets of administrative-territorial units. In the structure of own revenues of Drochia district in 2007, land tax had a share of 29%, 29% in 2008 and 28% in 2009.

Another local tax is the *tax on real estate*. The subjects of taxation are represented by the property rights holders over the goods from the Republic of Moldova territory that are owned by state or by administrative-territorial units or private, including

Subiecții impunerii sunt deținătorii drepturilor patrimoniale asupra bunurilor de pe teritoriul RM ce se află în proprietatea publică a statului sau în proprietatea unităților administrativ-teritoriale ori privată, inclusiv arendașii, în cazul când obiectul impunerii e arendat pe un termen mai mare de 3 ani și contractul de arendă nu prevede altfel, proprietarii bunurilor imobiliare de pe teritoriul Republicii Moldova. Dacă bunurile imobiliare se află în proprietate comună a mai multor persoane, subiect al impunerii este considerat fiecare din aceste persoane, în cota parte care îi revine.

Suma impozitului pe bunurile imobiliare se calculează anual pentru fiecare obiect al impunerii, pornindu-se de la baza impozabila a bunurilor imobiliare ale persoanelor fizice care nu desfășoară activitate de întreprinzător, precum și ale gospodăriilor țărănești (de fermier), calculată conform situației de la 1 ianuarie a anului fiscal respectiv, de către serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale ale primăriilor cu participarea inspectoratelor fiscale de stat teritoriale.

Pentru aceste categorii de contribuabili, în municipiile Chișinău și Bălți, cu excepția orașelor și satelor (comunelor) din componența acestora, suma anuală a impozitului pe bunurile imobiliare se calculează de către inspectoratele fiscale de stat teritoriale.

Persoanele fizice achită impozitul în bugetul unității administrativ-teritoriale respective în părți egale cel târziu 15 august și 15 octombrie ale anului fiscal în curs. În cazul achitării sumei integrale a impozitului pînă la data de 30 iunie a anului respectiv, subiecții impunerii beneficiază de dreptul la o reducere cu 15% a sumei impozitului ce urmează a fi achitat.

tenants, if the subject of taxation is leased for a term that exceeds three years and the lease contract does not provide otherwise, real estate owners from the territory of Moldova. If the real estate is in a joint ownership of several persons, subject of taxation is considered each of these persons, in the share that he/she has.

The real estate tax amount is calculated annually for each object of taxation, starting from the real estate tax base of the individuals that are not engaged in business activities, as well as farms, calculated at January 1 of the respective fiscal year, by the collection services of local taxes of the municipalities with the participation of the territorial state tax inspectorates.

For these categories of taxpayers, in Chisinau and Balti, except cities and villages in their composition, the amount of annual real estate tax is calculated by the territorial state tax inspectorates.

Individuals pay the tax in the budget of the administrative-territorial units in equal parts at the later August 15 and October 15 of the current fiscal year. If full payment of tax is made until June 30 of that year, the taxation subjects have the right to benefit a 15% reduction in the amount of the tax to be paid.

Tabelul 2/Table 2

**Structura încasărilor impozitului funciar în unitățile administrativ-teritoriale, în 2006-2009, % /
Structure of the land tax revenues in TAU, in 2006-2009, %**

IFPS, pe unitățile administrativ-teritoriale/ MSTI on TAU	Structura încasărilor impozitului funciar total în:/ Total land tax revenue structure in:			
	2006, %	2007, %	2008, %	2009, %
mun. Chișinău	5,4	5,4	5,0	5,0
mun. Bălți	1,4	1,2	1,1	1,2
raionul Anenii Noi	2,9	2,8	2,8	2,7
raionul Basarabasca	0,8	0,8	0,9	0,9
raionul Briceni	3,3	3,5	3,1	3,4
raionul Cahul	4,7	4,6	4,7	3,4
raionul Cantemir	2,2	2,6	2,2	2,1
raionul Călărași	1,5	1,7	1,6	1,7
raionul Căușeni	3,7	3,6	3,7	3,6
UTA Găgăuzia	4,7	4,8	5,7	4,8
raionul Cimișlia	2,8	2,9	3,0	2,9
raionul Criuleni	2,8	2,7	2,5	2,7
raionul Dondușeni	2,5	2,6	2,4	2,6
raionul Drochia	4,1	4,4	4,3	4,5
raionul Dubăsari	0,7	0,7	0,6	0,6
raionul Edineț	3,9	4,0	3,7	3,8
raionul Fălești	3,5	3,1	3,8	3,4
raionul Florești	4,1	3,6	4,7	4,4
raionul Glodeni	2,6	2,9	2,6	2,8
raionul Hîncești	3,7	3,8	3,8	3,6
raionul Ialoveni	2,2	2,1	2,1	2,2
raionul Leova	2,1	2,0	2,2	2,3
raionul Nisporeni	1,5	1,4	1,5	1,6
raionul Ocnîța	2,3	2,3	2,1	2,2
raionul Orhei	3,6	3,8	3,6	3,8
raionul Rezina	2,0	2,0	1,8	1,8
raionul Rîșcani	3,8	3,4	3,5	3,5
raionul Sîngerei	3,0	2,8	3,7	2,9
raionul Soroca	3,8	3,8	3,6	3,8
raionul Strășeni	1,4	1,6	1,4	1,5
raionul Șoldănești	1,9	2,1	1,7	1,9
raionul Ștefan-Vodă	3,4	3,6	3,3	3,7
raionul Taraclia	2,0	2,2	2,2	2,4
raionul Telenești	2,5	2,4	2,5	2,6
raionul Ungheni	3,2	2,8	2,8	2,9
Total	100	100	100	100

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat/ Based on the MSTI data

În sistemul impozitelor locale un rol important îl are impozitul pe bunurile imobiliare impozabile. Încasările impozitului pe bunurile imobiliare în 2005 în total pe Republica Moldova au crescut cu 6,27% față de 2004, în 2006 cu 11,64% față de 2005, în 2007 se micșorează cu 26,14% față de 2006, în 2008 au crescut cu 7,03% față de 2007, în 2009 au crescut cu 15,6% față de 2008. Dinamica încasărilor impozitului pe bunurile imobiliare în anii 2004-2009, pe unitățile administrativ-teritoriale este reflectată în tabelul 3.

In the local tax system an important role is played by the taxable real estate tax. Real estate tax receipts in 2005 in the Republic of Moldova increased by 6.27% compared to 2004, by 11.64% in 2006 compared to 2005, it decreased by 26.14% in 2007 compared to 2006, in 2008 it increased by 7.03% compared to 2007, in 2009 it increased by 15.6% compared to 2008. The dynamics of the real estate tax revenue in the years 2004-2009 in the administrative-territorial units is shown in Table 3.

Tabelul 3/Table 3

Încasările impozitului pe imobil, 2004-2009, mii lei/Real estate tax receipts, 2004-2009, thousand lei

IFPS, pe unitățile administrativ-teritoriale/ MSTI on TAU	Suma încasărilor/ Amount of revenue						Mărimea devierilor/Deviation size									
	2004 (la situația din/ at the situation from 01.01.05)	2005 (la situația din/ at the situation from 01.01.06)	2006 (la situația din/ at the situation from 01.01.07)	2007 (la situația din/ at the situation from 01.01.08)	2008 (la situația din/ at the situation from 01.01.09)	2009 (la situația din/ at the situation from 01.01.10)	2005/2004		2006/2005		2007/2006		2008/2007		2009/2008	
							mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%	mii lei/ thousand lei	%
mun. Chișinău	15038,6	16977,9	19224,5	13001,7	14528,2	18677,6	1939,3	112,90	2246,6	113,23	-6222,8	67,63	1526,5	111,74	4149,4	128,6
mun. Bălți	2162,8	2189,1	2783,3	1704,2	1848,8	2031,4	26,3	101,22	594,2	127,14	-1079,1	61,23	144,6	108,48	182,6	109,9
r. Anenii Noi	576,1	621,4	699,8	673,8	706,8	719,1	45,3	107,86	78,4	112,62	-26,0	96,28	33	104,90	12,3	101,7
r. Basarabasca	385,9	338,8	517,1	200,4	216,2	195,2	-47,1	87,79	178,3	152,63	-316,7	38,75	15,8	107,88	-21	90,3
r. Briceni	728,7	613,5	692,7	604,0	643,4	796,3	-113,2	84,19	79,2	112,91	-88,7	87,20	39,4	106,52	152,9	123,8
r. Cahul	902,5	1046,3	1039,2	849,0	1071,0	1070,6	143,8	115,93	-7,1	99,32	-190,2	81,70	222	126,15	-0,4	100,0
r. Cantemir	294,9	300,8	323,8	296,8	350,9	331,3	5,9	102,00	23,0	107,65	-27,0	91,66	54,1	118,23	-19,6	94,4
r. Călărași	496,6	557,8	544,8	486,2	451,1	428,1	61,2	112,32	-13,0	97,67	-58,6	89,24	-35,1	92,78	-23	94,9
r. Căușeni	615,2	641,6	827,2	468,0	602,1	570,8	26,4	104,29	185,6	128,93	-359,2	56,58	134,1	128,65	-31,3	94,8
UTA Găgăuzia	1368,1	1472,6	1425,9	1204,6	994,0	1003,1	104,5	107,64	-46,7	96,83	-221,3	84,50	-210,6	82,52	9,1	100,9
r. Cimișlia	383,9	384,9	403,6	365,3	307,2	301,8	1,00	100,26	18,7	104,86	-38,3	90,51	-58,1	84,10	-5,4	98,2
r. Criuleni	474,5	463,1	569,2	436,6	482,7	685,1	-11,4	97,60	106,1	122,91	-132,6	76,70	46,1	110,56	202,4	141,9
r. Dondușeni	232,4	219,1	285,8	164,4	180,4	209,3	-13,3	94,28	66,7	130,44	-121,4	57,52	16	109,73	28,9	116,0
r. Drochia	471,5	531,0	545,8	472,2	446,2	524,6	59,5	112,62	14,8	102,79	-73,6	86,52	-26	94,49	78,4	117,6
r. Dubăsari	171,9	172,6	187,7	187,9	201,3	232,7	0,7	100,41	15,1	108,75	0,2	100,11	13,4	107,13	31,4	115,6
r. Edineț	539,5	562,9	644,4	499,4	566,5	530,8	23,4	104,34	81,5	114,48	-145	77,50	67,1	113,43	-35,7	93,7
r. Fălești	541,6	456,8	501,7	438,3	402,0	402,4	-84,8	84,34	44,9	109,83	-63,4	87,36	-36,3	91,72	0,4	100,1
r. Florești	582,7	551,8	634,8	480,2	493,1	503,0	-30,9	94,70	83,0	115,04	-154,6	75,65	12,9	102,69	9,9	102,0
r. Glodeni	267,9	273,6	341,1	283,8	249,6	281,7	5,7	102,13	67,5	124,67	-57,3	83,20	-34,2	87,95	32,1	112,9
r. Hîncești	858,0	872,5	810,9	802,5	800,4	810,4	14,5	101,69	-61,6	92,94	-8,4	98,96	-2,1	99,74	10	101,2
r. Ialoveni	483,2	450,3	523,6	573,2	593,9	629,4	-32,9	93,19	73,3	116,28	49,6	109,50	20,7	103,61	35,5	106,0
r. Leova	262,3	249,8	287,2	189,7	190,5	191,9	-12,5	95,23	37,4	114,97	-97,5	66,05	0,8	100,42	1,4	100,7
r. Nisporeni	372,6	367,2	406,5	310,1	271,9	300,0	-5,4	98,55	39,3	110,70	-96,4	76,29	-38,2	87,68	28,1	110,3
r. Ocnița	402,3	461,9	455,4	343,8	391,3	411,0	59,6	114,81	-6,5	98,59	-111,6	75,49	47,5	113,81	19,7	105,0
r. Orhei	786,3	742,8	920,3	798,9	816,4	958,1	-43,5	94,47	177,5	123,90	-121,4	86,81	17,5	102,19	141,7	117,4
r. Rezina	515,0	550,6	537,3	438,8	489,1	535,9	35,6	106,91	-13,3	97,58	-98,5	81,67	50,3	111,46	46,8	109,6
r. Rîșcani	447,1	392,7	411,8	298,9	330,4	337,6	-54,4	87,83	19,1	104,86	-112,9	72,58	31,5	110,54	7,2	102,2
r. Sîngerei	474,0	489,2	517,3	385,4	338,0	362,5	15,2	103,21	28,1	105,74	-131,9	74,50	-47,4	87,70	24,5	107,2
r. Soroca	642,8	677,3	711,9	786,3	764,7	631,0	34,5	105,37	34,6	105,11	74,4	110,45	-21,6	97,25	-133,7	82,5
r. Strășeni	577,8	639,0	602,4	588,7	573,3	577,7	61,2	110,59	-36,6	94,27	-13,7	97,73	-15,4	97,38	4,4	100,8
r. Șoldănești	239,0	293,6	285,0	213,5	218,6	190,3	54,6	122,85	-8,6	97,07	-71,5	74,91	5,1	102,39	-28,3	87,1
r. Ștefan-Vodă	424,0	465,4	504,6	387,8	433,5	463,8	41,4	109,76	39,2	108,42	-116,8	76,85	45,7	111,78	30,3	107,0
r. Taraclia	376,3	333,4	401,1	219,0	267,0	344,7	-42,9	88,60	67,7	120,31	-182,1	54,60	48	121,92	77,7	129,1
r. Telenești	259,8	219,4	355,7	206,1	228,4	218,0	-40,4	84,45	136,3	162,12	-149,6	57,94	22,3	110,81	-10,4	95,4
r. Ungheni	984,1	911,1	1017,4	729,9	755,0	773,0	-73,0	92,58	106,3	111,67	-287,5	71,74	25,1	103,44	18	102,4
Total	34339,9	36491,7	40741,0	30089,3	32203,7	37229,9	2151,8	106,27	4249,3	111,64	-10651,7	73,86	2114,4	107,03	5026,2	115,6

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat/ Based on the MSTI data

În majoritatea unităților-administrativ teritoriale există o creștere a încasărilor impozitului pe bunurile imobiliare. În funcție de suma încasată în dinamica anilor 2006-2009 pe unitățile administrativ-teritoriale, structura impozitului pe bunurile imobiliare impozabile este prezentată în tab. 4.

In the most of the territorial-administrative units there is an increase of the real estate tax revenue. Depending on the amount received in the period 2006-2009 on the territorial-administrative units, the structure of the taxable real estate tax is presented in Table 4.

Tabelul 4/Tabel 4

**Structura încasărilor impozitului pe imobil
în unitățile administrativ-teritoriale, în 2006-2009, %/
Structure of the real estate tax revenues in TAU**

IFPS, pe unitățile administrativ-teritoriale/ MSTI on TAU	Structura încasărilor impozitului pe imobil total în/ Structure of the real estate tax receipts in:			
	2006, %	2007, %	2008, %	2009, %
mun. Chișinău	47,1	43,2	45,1	50,2
mun. Bălți	6,8	5,7	5,7	5,5
raionul Anenii Noi	1,7	2,2	2,2	1,9
raionul Basarabeasca	1,3	0,7	0,7	0,5
raionul Briceni	1,7	2,0	2,0	2,1
raionul Cahul	2,5	2,8	3,3	2,1
raionul Cantemir	0,8	0,9	1,1	0,9
raionul Călărași	1,3	1,6	1,4	1,1
raionul Căușeni	2,0	1,6	1,9	1,5
UTA Găgăuzia	3,5	4,0	3,1	2,7
raionul Cimișlia	1,0	1,2	1,0	0,8
raionul Criuleni	1,4	1,5	1,5	1,8
raionul Dondușeni	0,7	0,5	0,6	0,6
raionul Drochia	1,3	1,6	1,4	1,4
raionul Dubăsari	0,4	0,6	0,6	0,6
raionul Edineț	1,6	1,7	1,8	1,4
raionul Fălești	1,2	1,5	1,2	1,1
raionul Florești	1,5	1,6	1,5	1,4
raionul Glodeni	0,8	0,9	0,8	0,8
raionul Hîncești	2,0	2,7	2,5	2,2
raionul Ialoveni	1,3	1,9	1,8	1,7
raionul Leova	0,7	0,6	0,6	0,5
raionul Nisporeni	1,0	1,0	0,8	0,8
raionul Ocnița	1,1	1,1	1,2	1,1
raionul Orhei	2,2	2,7	2,5	2,6
raionul Rezina	1,3	1,5	1,5	1,4
raionul Rîșcani	1,0	1,0	1,0	0,9
raionul Sîngerei	1,3	1,3	1,0	1,0
raionul Soroca	1,7	2,6	2,4	1,7
raionul Strășeni	1,5	2,0	1,8	1,6
raionul Șoldănești	0,7	0,7	0,7	0,5
raionul Ștefan-Vodă	1,2	1,3	1,3	1,2
raionul Taraclia	1,0	0,7	0,8	0,9
raionul Telenești	0,9	0,7	0,7	0,6
raionul Ungheni	2,5	2,4	2,3	2,2
Total	100	100	100	100

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor Inspectoratului Fiscal Principal de Stat/Based on the MSTI data

Începînd cu anul 2007 s-a implementat un nou sistem de impozitare în funcție de evaluarea bunurilor imobiliare impozabile la valoarea de piață. La prima etapă a acestui sistem s-a aplicat impozitul pe bunurile imobiliare, cu destinație locativă din municipii și orașe, achitate de către persoanele fizice. În anul 2009 în bugetul raionului Drochia de ambele niveluri acest impozit a constituit 334,9 mii lei (vezi tabelul 5).

Starting with 2007 a new system of taxation was implemented based on the assessment of the taxable real estate at the market value. At the first stage of this system the real estate tax was applied, intended for housing from municipalities and cities, paid by the individuals. In 2009 in the both levels of the budget of Drochia district this tax amounted to 334,900 lei (see Table 5).

Tabelul 5/Tabel 5

Evoluția veniturilor din impozitul pe bunurile imobiliare ale bugetului raionului Drochia de ambele nivele în perioada 2004-2009, executat/

Evolution of the real estate tax revenues of the Drochia district budget of both levels in 2004-2009, executed

Tipuri de venituri/ Types of revenues	UM/UM	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Impozitul funciar pe terenurile cu destinație agricolă/ Land tax on agricultural land	mii lei, thousand lei	7324,4	5293,7	4973,7	4912,1	5775,9	5638,5
Impozitul funciar pe terenurile cu altă destinație decît cea agricolă/ Land tax on other destination than agricultural lands	mii lei/ thousand lei	512,4	367,7	570,3	493,6	504,9	519,3
Impozitul funciar încasat de la persoanele fizice/ Land tax collected from individuals	mii lei/ thousand lei	674,9	667,7	598,9	587,0	560,1	555,3
Impozitul funciar pe pășuni și fînețe/Pasture and hay land tax	mii lei/ thousand lei	-	290,0	302,9	308,5	304,0	306,0
Impozitul funciar pe terenurile cu destinație agricolă de la gospodăriile țărănești/Land tax on farm agricultural land	mii lei/ thousand lei	-	1637,0	1516,3	1437,3	1350,7	1192,4
Total impozit funciar/Total land tax	mii lei/ thousand lei	8511,7	8256,2	7961,9	7738,5	8495,6	8 211,5
<i>Pondere impozitului funciar în veniturile de bază/Share of the land tax in the basic income</i>	%	<i>31,70</i>	<i>25,78</i>	<i>21,89</i>	<i>21,86</i>	<i>22,36</i>	<i>22,28</i>
Impozitul pe bunurile imobiliare ale persoanele juridice/ Real estate tax of the legal entities	mii lei/ thousand lei	189,3	245,2	259,7	258,6	263,6	325,0
Impozitul pe bunurile imobiliare ale persoanele fizice/Real estate tax of the individuals	mii lei/ thousand lei	282,2	285,8	286,1	213,5	182,5	199,6
Total impozit pe bunurile imobiliare/Total tax on the real estate	mii lei/ thousand lei	471,5	531,0	545,8	472,2	446,2	524,6
<i>Pondere impozitului pe bunurile imobiliare în veniturile de bază/Share of the real estate tax in the basic income</i>	%	<i>1,76</i>	<i>1,66</i>	<i>1,50</i>	<i>1,33</i>	<i>1,17</i>	<i>1,42</i>
Impozitul pe bunurile imobiliare, cu destinație locativă din municipii și orașe, achitate de către persoanele fizice/ Tax on real estate for housing from municipalities and cities payed by individuals	mii lei/ thousand lei	-	-	-	240,8	396,2	334,9
Total impozit pe proprietate/Total property tax	mii lei/ thousand lei	8983,2	8787,2	8507,8	8415,4	9337,9	8736,1
<i>Pondere impozitului pe proprietate în veniturile de bază/ The share of property tax in the basic income</i>	%	<i>33,46</i>	<i>27,44</i>	<i>23,39</i>	<i>23,77</i>	<i>24,58</i>	<i>23,70</i>

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor Direcției Generale Finanțe, Drochia/Based on the Financial General Direction data, Drochia

În tabelul 5 este prezentată evoluția veniturilor din impozitul pe bunurile imobiliare ale bugetului raionului Drochia de ambele nivele în perioada 2004-2009.

Ponderea impozitului funciar în veniturile de bază ale bugetului raionului Drochia reprezintă 22,28% în anul 2009, înregistrându-se o descreștere cu 9,42% față de anul 2004, iar impozitul pe bunurile imobiliare în perioada 2004-2009 se menține la același nivel.

Impozitul pe bunurile imobiliare este o sursă importantă de venit pentru bugetele UAT. Unicul impozit ce poate asigura bugetului local cu surse rezonabile este impozitul pe bunurile imobiliare, care este un impozit local și reprezintă o plată obligatorie la buget de la valoarea bunurilor imobiliare. Totuși, acesta va putea fi eficient aplicat odată cu evaluarea cadastrală a bunurilor imobiliare, în care se va impozita valoarea imobilelor după prețul pieței, ceea ce va majora substanțial veniturile locale.

Table 5 presents the evolution of the real estate tax revenue in the both levels of the budget of Drochia district in 2004-2009.

The share of the land tax in the base revenue of the Drochia district is 22.28% in 2009, registering a decrease of 9.42% compared to 2004, and the real estate tax in 2004-2009 is maintained at the same level.

The real estate tax represents an important source of income for the TAU budgets. The only tax that can provide the local budget with reasonable sources is the real estate tax, which is a local tax and represents a mandatory payment in the budget from the value of the real estate. However, it will be effectively applied together with the real estate cadastral evaluation, in which there will be taxable the real estate value according to the market price, which will substantially increase the local revenues.

ÎMPRUMUTUL ȘI CREDITUL BANCAR ÎN CIRCUITUL FINANCIAR DIN ECONOMIA NAȚIONALĂ

*Ion CERTAN, lector-magistru,
Universitatea de Stat din Moldova*

Recenzent: Galina ULIAN, dr. hab., prof. univ., USM

În prezent, Republica Moldova face eforturile de a reforma economia sa. Punctul de plecare pentru reconstrucția economiei naționale este crearea și dezvoltarea unui sistem de finanțare bazat pe principii moderne și eficiente și mecanisme.

Articolul consideră că una dintre principalele direcții de dezvoltare la situația actuală în sursele de finanțare ca credit ca sistemul lor de microfinanțare prezente și viitoare. Acest articol consideră căile de formare și distribuire - surselor financiare.

***Cuvinte cheie:** Finante, activități, credite, investiții, banca comercială, salvarea și Asociația de credit.*

1. Introducere. Adaptarea permanentă a economiei naționale la schimbările, generate de un număr impunător de factori interni și externi, se realizează cu contribuția resurselor financiare. Fluxurile financiare sunt orientate prioritar spre asigurarea echilibrului repartizarea profitului; și investițiilor financiare. Preactic, nici un agent economic nu dispune de resurse suficiente pentru inițierea și dezvoltarea afacerilor. Ei sunt obligați de situație să apeleze la împrumuturi și credite bancare. Este important de a studia împrumuturile și creditele bancare în circuitul financiar din economia națională.

2. Stadiul cunoașterii problemei. Studiul cu privire la echilibrarea fluxurilor financiare în economia națională se regăsește în cercetările naționale și internaționale. Însă, chiar dacă această problemă a fost abordată la sesiuni științifice, expusă în diverse publicații naționale și internaționale, schimbările generate de trecerea de la sistemul economic centralizat la cel orientat spre relațiile de piață, proces care este dureros și se dezvoltă anevoios și controversat, se impun cercetări cu privire la eficientizarea împrumuturilor și creditelor în economia națională.

Situația respectivă ne-a îndemnat să estimăm efectele și eficiența împrumuturilor și creditelor în activitatea instituțiilor economiei naționale, Studiul respectiv ne-a oferit posibilitatea să venim cu unele recomandări modeste privind dezvoltarea sistemului de împrumuturi și credite pentru economia națională.

3. Material și metoda. Din materialele utilizate în cercetare fac parte actele normative ale Republicii Moldova, manuale, monografiile și alte publicații specifice temei, materialele conferințelor naționale și internaționale care ne-au ajutat să înțelegem și să explicăm atât evoluția împrumuturilor și crediturilor cât și să identificăm factorii ce le influențează.

Analiza cantitativă se realizează pe datele selectate și prelucrate de autor în baza anuarelor statistice și altor

BORROWING AND BANKS' LOAN IN THE NATIONAL ECONOMY FINANCIAL TURNOVER

*Ion CERTAN, lector-magistru,
Universitatea de Stat din Moldova*

Reviewer: Galina ULIAN, PhD, prof. univ., USM

Nowadays Republic of Moldova makes efforts to reform its economy. The starting point for the reconstruction of national economy is foundation and development of a finance system based on modern and efficient principles and mechanisms.

The article considers one of the main directions in development from the current situation within the sources of financing like as credit as their present and future microfinance system. This article considers the ways of formation and distribution of financial sources.

***Key words:** finance, activities, loans, investment, commercial bank, saving and credit association.*

1. Introduction. The permanent adaptation of the national economy to the changes generated by a large number of internal and external factors is realized with the contribution of financial resources. Financial flows are directed mainly towards balancing profit sharing and financial investment.

Practically, any economical agent hasn't sufficient resources to initiate and develop business. They are forced by circumstances to resort to bank loans and credits. It's very important to study loans and bank loans in the financial circuit of the national economy.

2. Level of knowledge of the problem. Study on the balance of financial flows in the national economy is reflected in national and international researches. But, even if this issue has been addressed in scientific sessions, exposed in various national and international publications, changes caused by the transition from centralized economic system to the market-oriented, a painful process that develops difficultly and controversially, are required researches on the improvement of loans and bank loans in the national economy.

This situation prompted us to estimate the effects and efficiency of loans and credits in the activity of the national economy institutions. This study gave us the opportunity to come with modest recommendations on development of the loans and credit system for the national economy.

3. Material and method. Materials used in research are regulations of the Republic of Moldova, books, monographs and other publications on the specific topic, national and international conference materials, which helped us to understand and explain the evolution of loans and credits and to identify factors that influence them.

The quantitative analysis is performed on data selected and processed by the author, based on statistical Yearbooks and other publications of the National Bureau of Statistics.

publicații ale Biroului Național de Statistică, Studiul informației empirice, analiza legăturilor ne-a furnizat semnificații și explicații pertinente în raport împrumuturile și creditarea în economia națională.

4. Rezultate și meditații

4.1 *Împrumuturi.* Dezvoltarea activității antreprenoriale sau realizarea unor proiecte noi, care urmăresc creșterea economică și multiplicarea rentabilității fie la nivelul național, fie la nivelul firmei sau afacerii necesită creștere de capital.

De regulă, capitalul propriu nu-i satisfăcător pentru asigurarea circuitului eficient al resurselor financiare. Evident, pentru a reduce din dificultăți și a dezvolta ritmic economia se cere să se realizeze creșterea de capital prin aducerea resurselor financiare din afara sistemului. Principalele modalități de atragere a resurselor sunt împrumuturile, creditele comerciale, leasing-ul și altele.

Împrumuturile au caracter rambursabil și pot avea origine externă sau internă. Totalul împrumuturilor externe (tabelul 1) variază de la 393 în 2009 la 841 mil \$ în anul 2008 formând un decalaj 841 mil \$ în anul 2008 formând un decalaj de 2.14 ori între acestea. Instituțiile financiare specializate au rolul de intermediar între piața financiară și beneficiarii finali și misiunea de a asigura echilibrul dintre cererea solicitanților și oferta deținătorilor de resurse financiare.

The study of the empirical information, analysis of the links provided us relevant meanings and explanations about loans and credits in the national economy.

4. Results and meditation

4.1. *Loans.* The entrepreneurship development or the implementation of the new projects, pursuing economic growth and multiplication of profitability, either at the national or at the company/business level, requires capital increase. Of course, it always was preferable, and it still is, that the economy, the company and / or the business to ensure by themselves their development, in other words, the self-financing. The self-financing is, practically, an internal financing, realized through capitalizing a part of the profit (benefit), through the depreciation fund etc., covering needs replacement and / or increase in both fixed assets and current assets, or a part of them. Typically, equity is not sufficient to ensure an efficient flow of financial resources, but its increase generates difficulties. Obviously, to reduce the difficulties and to develop rhythmically the economy, is required to achieve capital growth also by bringing outside financial resources. The main ways of attracting resources are loans, commercial loans, leasing and others.

The loans are refundable nature and may have external or internal origin. Total external loans (table 1) vary from 393 in 2009 to 841 million. \$ in 2008 forming a gap of 2.14 times between these.

Tabelul 1/ Table 1

External Borrowings / Împrumuturi externe, mil. USD

	2007		2008		2009	
	Borrowed/ împrumutat	Repaid/ achitat	Borrowed/ împrumutat	Repaid/ achitat	Borrowed/ împrumutat	Repaid/ achitat
Borrowings from monetary authorities (NBM from IMF)/ Împrumuturi de la autoritati monetare (BNM de la FMI)	33.27	22.05	37.56	25.43		14.86
Governmental borrowings/ Împrumuturi guvernamentale	79.28	51.68	74.82	54.73	41.19	44.60
Including/inclusiv: rescheduled/restructurate	31.94	21.18	31.52	21.74		
Banking loans/ credite bancare	161.43	39.23	235.75	52.98	100.13	147.86
Long-term/ termen lung	150.98	39.23	202.99	48.47	98.13	127.47
Short-term/ termen scurt	10.45		32.76	4.51	2.00	20.39
Loans to other sectors/alte credite	309.16	144.53	492.81	297.87	189.04	185.34
Long-term/ termen lung	302.38	140.14	446.00	272.25	180.61	174.35
Short-term/ termen scurt	6.78	4.39	46.81	25.62	8.43	10.99
TOTAL	583.14	257.49	840.94	431.01	330.36	392.66

Sursa /Source: elaborat de autor în baza rapoartelor BNM /created by author based on NBM Reports

Banca Mondială până în prezent a finanțat în Moldova 53 de proiecte finalizate (tabelul 2) care au însumat 592 milioane dolari SUA.

În prezent, 29 de proiecte în sumă de 258 milioane

The total reimbursement is less than the capitalization, except year 2009. And their gap is less – from 259.47 in 2007 to 431.01 mln \$. The National Bank, the Government, commercial banks and other national or branch institutions

dolari SUA sunt în curs de implementare. Un loc aparte îi revine proiectului reformării sectorului financiar inițiat în anul 2008 costul căruia se cifra la 5.27 mln. \$ din care 3.27 mln. \$ urmau a fi finanțate din partea fondului fiduciar.

use foreign loans. Specialized financial institutions work as an intermediary between financial markets and the final beneficiaries and have the task of ensuring balance between supply and demand of financial resources.

Tabelul /Table 2

Proiecte finantate de Banca Mondiala/ Projects financed by World Bank

Denumirea proiectului	Project cost, mln. \$	WB money, mln. \$	Source of finance	Date/ data	
				Aproval/ aprobare	Closing/ inchiderte
Finalised projects/ proiecte finalizate, total	592.08	506.33		11.03.1993	31.10.2007
Out of which/ dintre care:					
Structural adjustment loans/ credite ajustari structurale	125	120	BIRD	21.10.1993	30.06.1996
Structural adjustment loans/ credite ajustari structurale	145	145	BIRD/AID	09.09.1997	31.12.2001
Structural adjustment loans/ credite ajustari structurale	40	40	AID	20.06.2002	31.10.2007
Investment loans/ credite investitionale	105.4	81.0	BIRD	11.03.1993	30.06.2002
Investment loans/ credite investitionale	25.0	21.8	BIRD/AID	22.04.1997	31.08.2004
Investment loans/ credite investitionale	141.56	91.71	AID	13.01.1998	30.09.2007
Fiduciary Funds and grants/Fondri fiduciare si granturi	7.22	4.61	FDI	31.03.1995	31.12.2005
Fiduciary Funds and grants/Fondri fiduciare si granturi	2.1	1.41	GEF	28.03.2002	03.04.2005
Fiduciary Funds and grants/Fondri fiduciare si granturi	0.8	0.8	JSDF	27.09.2001	
Ongoing Projects/ Proiecte in derulare, total	258.39	156.85	AID	08.09.2003	31.08.2011
Including/inclusiv: loans and grants/credite si granturi	258.39	156.85	AID	08.09.2003	31.08.2011

Sursa/ Source: elaborat de autor in baza /created by author based on / "World Bank in Moldova", 2008

Banca Națională a Moldovei (BNM) anual rambursează mult mai puțin decât valorifică împrumuturi de la FMI. În anul 2009 (BNM) a rambursat Fondului Monetar Internațional 14.86 mil. USD din împrumuturile primite anterior.

Guvernul Republicii Moldova a valorificat noi împrumuturi din exterior în valoare de 41.19 mil. USD și a rambursat 44.60 mil. USD. Băncile licențiate au atras din străinătate 100.13 mil. USD, rambursând 147.86 mil. USD din împrumuturile contractate anterior.

Agenții economici au împrumutat din exterior 189.04 mil. USD. Spre rambursare conform orarului au fost preconizate 185.34 mil. USD, realmente s-au achitat 153.87 mil. USD, sumele neachitate (arieratele) fiind înregistrate la alte pasive.

Împrumuturile interne, în funcție de proveniență, pot fi titlurile de stat, împrumuturile obligatate, împrumuturile de la băncile comerciale, împrumuturile de la instituții specializate etc.

Titlurile de stat sunt împrumuturi acordate de autoritățile publice centrale. Când statul este interesat să intervină direct în orientarea investițiilor diverselor entități, facilitează accesul acestora la sursele de capital, împrumutând din fondurile sale proprii resurse financiare necesare pentru creșterea economică la nivel național sau

World Bank has so far funded 53 completed projects in Moldova (table 2), which totaled 592 million U.S. \$. Currently, 29 projects worth 258 million U.S. \$ are under implementation. A special place has the financial sector reform project initiated in 2008 which cost stood at 5.27 million \$, of which 3.27 million \$ should have been financed from the Trust Fund.

National Bank of Moldova (NBM) annually reimburses much less than it capitalizes loans from the IMF. In 2009 the NBM repaid the International Monetary Fund 14.86 million in loans previously received.

The Government used the new loans from abroad worth 41.19 million USD and reimbursed 44.60 million dollars. Licensed banks attracted 100.13 million USD from abroad, redeeming 147.86 million from the previous loans. Economical agents have outside borrowed 189.04 U.S. \$. For reimbursement, according to the schedule, were expected 185.34 USD, were actually paid 153.87 million, unpaid amounts (arrears) being recorded in other liabilities.

Internal loans, depending on the origin, may be government bonds, debentures, loans from commercial banks, loans from specialized institutions etc.

The government securities are loans granted by the central public authorities. When the state is interested to

pentru realizarea unor obiective în zone izolate, mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic. Dacă împrumuturile sunt realizate din fonduri publice, statul creează facilități pentru împrumutați sub forma unor subvenții pentru echipamente speciale, facilități fiscale, indemnizații de izolare. Dacă împrumutul se realizează de la organisme financiare specializate (societăți de asigurare, fonduri mutuale etc), facilitățile acordate de stat se pot materializa în compensarea parțială a costului împrumutului, garantarea împrumuturilor realizate de întreprinzători. În țara noastră, titlurile de stat sunt emise de Ministerul Finanțelor și plasate prin intermediul Băncii Naționale, băncile comerciale, bursa de valori.

Împrumuturile obligatari constituie forma principală de împrumut prin apel direct la economii, rezervele autorităților publice și organismelor internaționale care îndeplinesc anumite condiții prevăzute de lege. Particularitatea acestei forme de împrumut constă în fracționarea sa într-un număr mare de părți (*obligațiuni*) cu valoare nominală egală, ceea ce face ca emitentul să primească finanțare de la un ansamblu de persoane fizice și juridice, nu de la o instituție financiară anume.

Emisiunea de obligațiuni permite cumularea fondurilor externe, dar generează și cheltuieli pentru plata dobânzilor, comisioanelor de corespondență legate de rambursarea împrumuturilor. Cheltuielile se acoperă din profitul obținut, ca urmare a utilizării eficiente a sumelor provenite din vânzarea obligațiunilor. Valoarea fiecărei obligațiuni reprezintă o parte din datoria contractată de întreprindere. Se consideră că această formă de procurare a resurselor financiare pe termen lung este mai *avantajoasă* decât emisiunea de acțiuni, deoarece:

1. deținătorii de obligațiuni nu posedă decât un drept de creanță asupra întreprinderii, spre deosebire de acționari care sunt coproprietari;
2. nu modifică raportul de forțe în adunarea generală a acționarilor deoarece creditorii obligatari nu dețin dreptul de vot și nu pot influența direct procesul managerial al întreprinderii împrumutate;
3. nu determină diluarea bogăției și nu pot beneficia de creșterea valorii întreprinderii.

4.2 Creditul bancar

Creditul bancar, care reprezintă orice angajament a băncilor de a acorda bani ca împrumut cu condiția rambursării atât acestora cât a plății dobânzii și altor plăți aferente, este un instrument important în asigurarea dezvoltării eficiente fie a economiei naționale, fie a firmei și/sau afacerii.

Creditele sunt acordate de bancile comerciale. La 31 decembrie 2009 în Republica Moldova funcționau 15 bănci, inclusiv 4 sucursale ale băncilor și grupurilor financiare străine din care 6 bănci mari, 4 bănci medii și 5 bănci mici. Totalul activelor sectorului bancar a constituit 39915.0 mil.lei, majorându-se cu 848.0 mil.lei sau 2.2 la sută față de 31 decembrie 2008. Creșterea activelor a fost determinată de sporirea obligațiunilor băncilor cu 922.3 mil.lei sau cu 2.9% și micșorarea capitalului acționar cu 74.3 mil.lei sau cu 1.1 la sută.

Creditele în valută străină acordate persoanelor juridice pe termene mai lungi (de peste 12 luni), s-au micșorat în

direct intervenite targeting investments in various entities, facilitate their access to capital sources, borrowing from its own financial resources needed for national economic growth or for achieving targets in remote areas, less developed economically.

If loans are made by public funds, the state creates incentives for borrowers in the form of grants for special equipment, tax incentives, and allowances for insulation. If the loan is made by specialized financial institutions (insurance companies, mutual funds etc.), facilities granted by the state can materialize in partial compensation for the cost of the loan, loan guarantee made by entrepreneurs. In our country, government securities are issued by the Ministry of Finance and placed through the National Bank, commercial banks, the stock market.

Debenture loan is the main form by calling directly to savings, stocks of public authorities and international bodies, that meet certain conditions prescribed by law. The particularity of this type of loan consist in splitting to a large number of parts (bonds) equal nominal value, which makes the issuer to receive funding from a group of individuals and legal entities, not from a certain financial institution.

The bond issue allows accumulation of external funds, but also generates interest payment expenses, mailing fees related borrowings. Expenses are covered from profit made as a result of efficient use of proceeds from the sale of bonds.

The value of each bond is part of the debt contracted by the company. It is considered that this form of purchasing long-term financial resources is more advantageous than the issue of shares, because:

- Bondholders have only a right of claim against the company, unlike shareholders who are owners;
- Does not change the balance of power in general meeting of shareholders as bond creditors have no right to vote and cannot directly influence the management of the company borrowed;
- Does not result in dilution of wealth and cannot benefit from increased enterprise value.

4.2 Bank credit

Bank credit, which means any commitment of banks to grant loan money provided as reimbursement of their payment as interest and other payments related, is an important tool in ensuring the effective development of the national economy, company and / or business.

Loans are granted by commercial banks. At December 31, 2009 15 banks were operating in Moldova, including 4 branches of foreign banks and financial groups that includes 6 large banks, 4 medium banks and 5 small banks. Total banking sector assets amounted to 39915.0 million lei, increasing by 848.0 million lei or 2.2 percent from December 31, 2008.

The assets increase was due to increased Banks bonds by 922.3 million lei or by 2.9% and decrease share capital by 74.3 million lei or by 1.1 percent.

Loans in foreign currency extended to legal persons for longer periods (over 12 months), decreased in 2009 by 39.9 percent from the previous year, amounting

2009 cu 39.9 la sută față de anul precedent, cifrându-se la 6418.5 mil. lei (echivalentul a 577.5 mil. USD). 13.7 la sută, alte active nete - de 10.0 la sută, mijloacele bănești în numerar - de 5.4 la sută și mijloacele datorate de BNM - de 4.9 la sută

Ponderea activelor nete în valută străină în totalul activelor a reprezentat 43.6 la sută, ponderea obligațiunilor nete în valută străină în totalul activelor - 44.5 la sută. Diferența nesemnificativă (0.9 puncte procentuale) dintre ponderile menționate denotă că riscul cursului valutar este minim și nu a influențat semnificativ stabilitatea financiară a sistemului bancar. Comparativ cu 31 decembrie 2008 ponderea activelor și a obligațiunilor în valută străină au crescut cu 1.5 și 2.7 pp, respectiv. În structura activelor nete în valută străină ponderea cea mai mare a revenit creditelor în valută străină - 59.6 la sută.

to 6418.5 million lei (equivalent to 577.5 millions USD) 13.7 percent, other net assets - 10.0 percent, cash funds - 5.4 percent and resources owed by NBM - 4.9 percent.

Share of net assets in foreign currency in total assets was 43.6 percent, the share of net foreign liabilities in total assets - 44.5 percent. Insignificant difference (0.9 percentage points) between the weights mentioned indicate that exchange rate risk is minimal and did not significantly affect the financial stability of the banking system. Compared to December 31, 2008 the share of assets and liabilities in foreign currency increased by 1.5 and 2.7 percentage points, respectively. In the structure of net assets in foreign currency the largest share has come to loans in foreign currency - 59.6 percent.

Tabelul /Table 3

**Activitatea Bancilor Comerciale, sfarsit de an /
Commercial banks activity, end of year, mln.MDL**

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Total income/venituri	1063.7	1243.9	1575.2	1942.0	2340.5	3099.7	4586.6	6222.5	7581.7
Total costs/cheltueli	771.1	844.8	1004.4	1324.6	1693.7	2091.3	3138.1	4571.2	7607.2
Net profit/profitul net	250.5	301.4	410.2	430.1	480.1	687.7	1093.5	1219.6	-25.5

Sursa/Source: elaborat de autor in baza rapoartelor BNM/created by author based on NBM Reports

Venitul total al băncilor comerciale (tabelul 3) este în creștere continuă, majorându-se în anul 2009 de 7.13 ori în raport cu anul 2001. Au sporit respectiv și cheltuielile băncilor comerciale de 9.86 ori. Dacă în anii 2001-2008 venitul net a sporit de 4.8 ori apoi în anul 2009 s-a micșorat până la -25.5 milioane lei.

Ponderea activelor totale, portofoliului de credite și a depozitelor în PIB pe parcursul anilor (diagrama 2) este în creștere, deși tempurile diferă.

The total income of commercial banks (Table 3) is growing, increasing in 2009 by 7.13 times compared with 2001. Respectively, commercial banks expenses increased by 9.86 times. If in 2001-2008 the net income increased by 4.8 times then in 2009 it decreased to -25.5 million lei.

Share of total assets, loan portfolio and deposits in GDP over the years (Figure 2) is increasing, although different tempura.

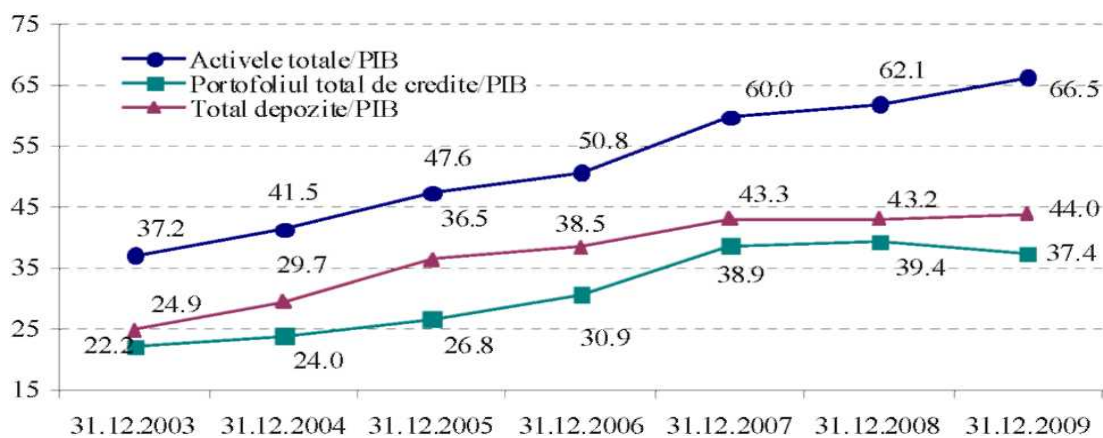

Fig. 2. Dinamica activelor, creditelor și depozitelor (%) /

Fig. 2. Dynamic of assets, loans and deposits to GDP

Sursa /Source: Raportul BNM/ Report NBM

Ponderea activelor totale a sporit de la 37.2 la sută în 2003 la 66.5 % în anul 2009 sau de 1.79 ori.

Creditele acordate s-au micșorat de la 39.4 % în 2008 până la 37.4 la sută în anul 2009. Ponderea creditelor raportate la PIB în aceeași perioadă a sporit de la 22.2% la 37.4% sau de 1.68 ori.

Cel mai important creditor intern este Banca Națională a Moldovei care pe parcursul anului 2009 a împrumutat 2209.9 mil. lei. Banca Națională acordă credite preponderent pentru menținerea lichidității sistemului bancar. În acest scop Banca Națională a Moldovei a acordat credite băncilor comerciale licențiate în sumă de 660.0 mil. lei, soldul acestor credite cifrându-se la 450.0 mil. lei. în anul 2009. Pentru susținerea cu lichidități și menținerea acestora la un nivel rezonabil în băncile comerciale, Banca Națională întreprinde astfel de măsuri ca reducerea ratelor dobânzilor și a normei rezervelor obligatorii. Pe parcursul anului 2009 Banca Națională a micșorat rata dobânzii de la 11.00 la 5.00 la sută anual. Măsurile respective mai au drept scop și favorizarea pieții financiare și extinderea de mai departe a posibilităților de creditare a sectorului real al economiei naționale. La finele anului 2009 soldul creditelor acordate pentru creditarea sectorului real al economiei a constituit 798.0 mil. lei.

Agenților economici atât din sectorul public cât și din cel privat le acordă împrumuturi băncile comerciale. Soldul creditelor în economie (tabelul 4) în 2008 a sporit de 2.51 ori față de anul 2005, constituind 25122.6 mln lei.

Share of total assets increased from 37.2 percent in 2003 to 66.5% in 2009 or by 1.79 times. Loans decreased from 39.4% in 2008 to 37.4 percent in 2009. The share of loans to GDP over the same period increased from 22.2% to 37.4% or by 1.68 times. Note that, in 2009 the banking system in Moldova trends, conditioned largely by the global financial crisis and by the uncertainty of economic agents forecasting for their long and medium term activity.

The most important domestic creditor is the National Bank of Moldova, which have borrowed 2209.9 million lei during 2009. National Bank grants loans mainly to keep the banking system liquidity. Therefore, the National Bank granted licensed commercial banks loans amounting to 660.0 million, the balance of these loans amounting to 450.0 million lei in 2009. To support liquidity and maintaining it at a reasonable level in commercial banks, the National Bank takes such measures as reducing interest rates and required reserves. In 2009 the National Bank reduced the interest rate from 11.00 to 5.00 percent annually. Those measures have aimed and encouraging financial market and further expanding the possibilities for crediting the real sector of economy. At the end of 2009 the balance of loans granted to credit the real sector was 798.0 million.

Commercial banks lend to both public and private sector businesses. The balance of credits to economy (Table 4) in 2008 increased by 2.51 times compared to 2005, representing 251226 million lei.

Tabelul/Table 4

Credite in economie si depozitele populatiei /Loans in economy and population deposits, mln. MDL

	2005	2006	2007	2008	2009
Loans in economy/ credite in economie , total	9990.5	13767.8	20883.8	25122.6	23884.1
Out of which/inclusiv: short-term/termen scurt	2442.3	2599.6	4905.6	6375.9	5364.6
Long-term/termen lung	7548.2	11168.2	15978.2	18746.7	18519.5
population deposits/depozitele populatiei, total	6999.9	9363.8	14214.0	17242.1	16609.9
Including/ inclusiv: in MDL	3595.2	4206.6	7258.7	9397.5	7719.6
In foreign countries/in valuta straina	3404.7	5157.2	6955.3	7844.6	8890.3

Sursa/ Source: elaborat de autor in baza rapoartelor BNM /created by author based on NBM Reports

La creșterea volumului de credite în economie a contribuit optimizarea condițiilor de creditare oferite de băncile comerciale, diversificarea tipurilor de credite, necesitatea crescândă în investiții. În anul 2009 soldul total al creditelor acordate în economie s-a micșorat cu 4.9 la sută față de anul 2008 ce se explică prin creșterea costurilor creditelor noi atât pentru sectorul privat, cât și pentru populație și prin așteptările pesimiste privind veniturile viitoare. Domină creditele pe termen mediu și lung care în anii de referință formau circa trei pătrimi din totalul creditelor în economie.

Structural ponderea majoră revine creditelor în lei – 61,8% (față de 62,6% la sfârșitul anului 2005). Menționăm că condițiile nefavorabile ale creditării au afectat mai puternic creditele acordate în moneda națională decât pe cele în valută străină.

În ultimii doi ani s-au menținut preponderente creditele atribuite industriei și comerțului, urmate de cele acordate agriculturii și industriei alimentare (fig. 3), consemnând

To the growth of credit in the economy have contributed optimization of credit offered by commercial banks, credit diversifying, the need for increasing investment. In 2009 the total balance of credits in the economy declined by 4.9 percent compared to 2008 which is explained by increasing the cost of new loans for both private sector and the population and pessimistic expectations regarding future revenues. The medium and long term loans dominate, in the reference years they formed about three-quarters of the total credits to economy.

Structurally, the major share goes to domestic loans - 61.8% (against 62.6% at the end of 2005). Mention that adverse credit conditions have affected more credits in national currency than those in foreign currency.

In the last two years have remained dominant credits awarded for industry and trade, followed by those to agriculture and food industry (Fig. 3), noting increases in

creșteri ale ponderii, respectiv, de la 48.9 până la 50.8 la sută și de la 13.3 până la 15.9 la sută la finele anului 2009. weight, respectively, from 48.9 to 50.8 percent and from 13.3 to 15.9 percent at the end of 2009.

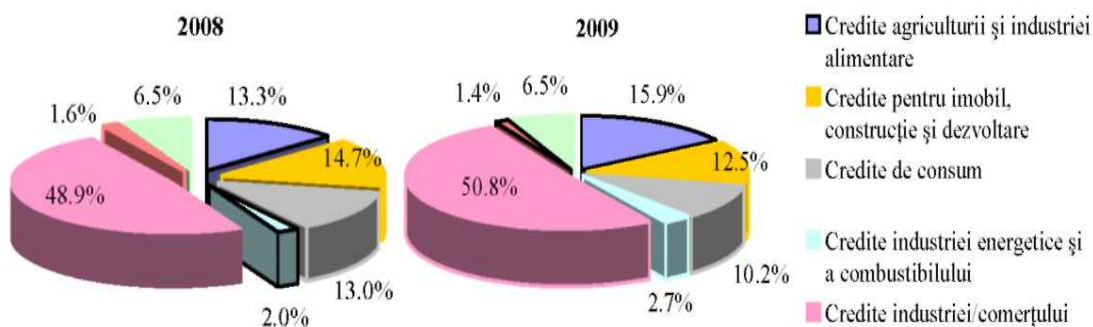

Fig. 3. Structura creditelor pe ramuri / Fig. 3. Loan structure by industries

Sursa /Source: Raportul BNM/ Report NBM

Creditele acordate industriei energetice și a combustibilului au sporit cu 248.4 mil. lei (50.6 la sută) iar cele acordate agriculturii și industriei alimentare - cu 271.8 mil. lei (8.3 la sută). În aceeași perioadă s-a redus cererea pentru creditele de consum, a căror pondere s-a micșorat de la 13.0 până la 10.2 la sută și, de asemenea, pentru creditele pentru imobil, construcție și dezvoltare - de la 14.7 până la 12.5 la sută. Creditele de consum au înregistrat cea mai mare scădere - cu 1242.0 mil. lei (38.8 la sută), fiind urmate de creditele acordate pentru imobil, construcție și dezvoltare - cu 812.6 mil. lei (22.4 la sută).

Creditele acordate funcționarilor băncilor au constituit 99.7 mil. lei, sau 0.4 la sută din totalul portofoliului de credite și 1.5 la sută din capitalul normativ total al băncilor. Limita maximă ale acestora nu trebuie să depășească 10.0 la sută din capitalul normativ total.

Loans to energy and fuel industry increased by 248.4 million lei (50.6 percent) and those to agriculture and food industry - by 271.8 million lei (8.3 percent). In the same period has reduced the demand for consumer loans, whose share fell from 13.0 to 10.2 percent and also for loans for construction and development - from 14.7 to 12.5 percent.

Consumer loans registered the largest decline - by 1242.0 million lei (38.8 percent), followed by loans for construction and development - by 812.6 million lei (22.4 percent). Loans to bank officers were 99.7 million, or 0.4 percent of total loan portfolio and 1.5 percent of total regulatory capital of banks.

Their maximum should not exceed 10.0 percent of total regulatory capital. In the term structure of new loans in the economy (Figure 4) dominates the term agreement for over a year.

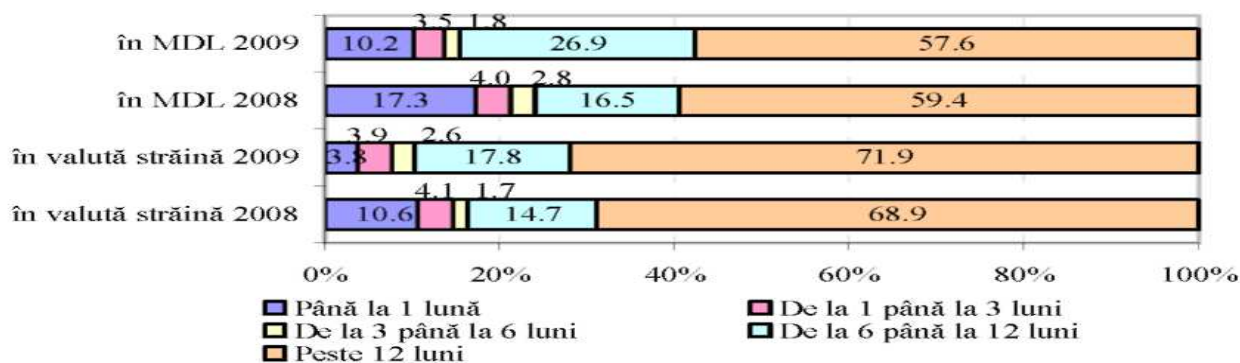

Fig. 4. Structura creditelor pe termene / Fig. 4. Loan structure by terms

În structura pe termene a creditelor noi acordate în economie (diagrama 4) dominată cele acordate pe termene de peste un an. Așa, creditele în moneda națională acordate în 2009 pe termen de peste 12 luni au format 57.6 la sută din total. Creditele în valută străină au avut o pondere și mai mare de 71.9 la sută din totalul acestora, confirmând prin aceasta preferința agenților economici de a contracta împrumuturi

Thus, the national currency credits granted in 2009 for a period of 12 months were 57.6 percent of the total. Foreign currency loans accounted for 71.9 and higher percent of the total, thereby confirming the preference of economic agents to borrow for investment objectives and for acquisition of durables. The lowest share of the credit both in national and foreign

pentru realizarea obiectivelor de investiții și achiziționarea de bunuri de folosință îndelungată. Ponderea cea mai redusă atât a creditelor în monedă națională cât și în valută străină le revine celor acordate pe termen de la 3 până la 6 luni.

În structura portofoliului de credite și a leasingului financiar al sectorului bancar din țara (diagrama 5) domină creditele „standard” și „supravegiate” ponderea cărora

currency it is for those provided on the term of 3 to 6 months.

In the portfolio of loans and financial leasing of the banking sector in our country (Figure 5) dominates "standard" and "supervised" credits which weight is reduced from 93.6% in 2003 to 83.7 percent in the total (diagrama 5).

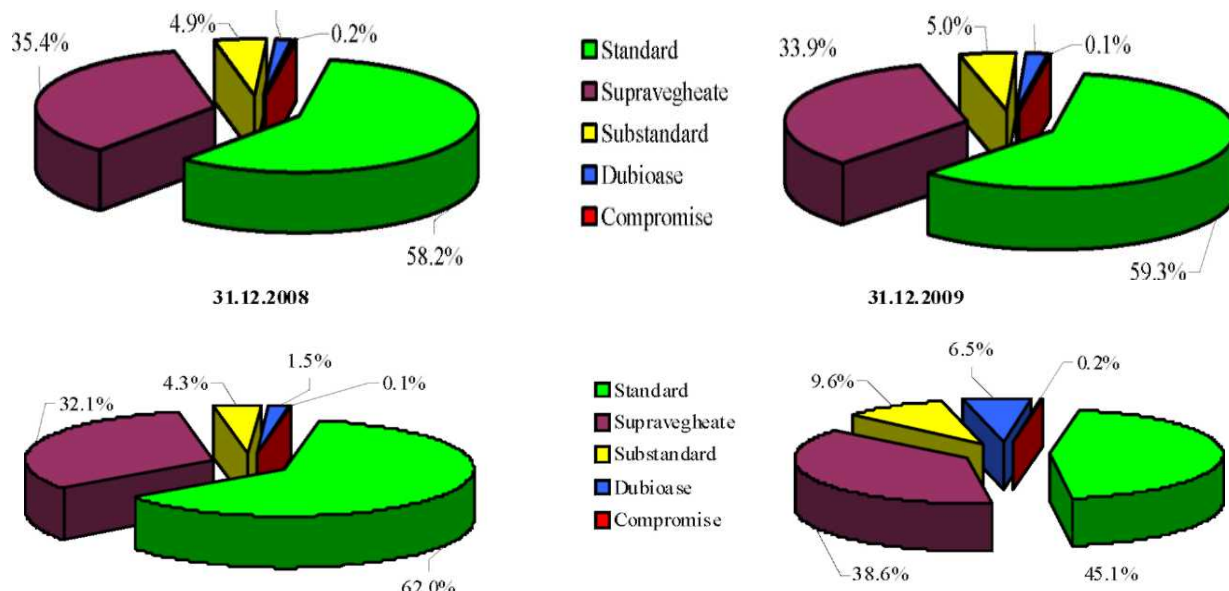

Diagrama 5. Calitatea portofoliului de credite /
Diagrama 5. Loan portfolio quality

Sursa/Source: Raportul BNM/Report NBM

se reduce de la 93.6 % în 2003 la 83.7 la sută în totalul portofoliului din anul 2009, respectiv a sporit ponderea creditelor nefavorabile (substandard, dubioase și compromise) în totalul creditelor de la 6.4 la sută 31 decembrie 2003 la 16.3% la sfârșitul anului 2009 sau cu 9.9 puncte procentuale. Ponderea reducerilor pentru pierderi la credite în totalul creditelor s-a majorat cu 4.7 puncte procentuale și la 31 decembrie 2009 a alcătuit 9.7 la sută.

Rolul decisiv în creditarea economiei naționale, agenților economici din sectorul real al economiei și menținerea lichidității în sistemul bancar îi revine mediei anuale ponderate a dobânzii la creditele noi acordate. Pe parcursul anilor 2002-2009 rata medie a dobânzii la creditele acordate în moneda națională a variat de la maximum de 23.14 la sută în anul 2002 la minimum de 18.18 la sută în anul 2006 (tabelul 5).

portfolio in 2009, respectively, the weight of bad loans (under standard, doubtful and compromised) in total loans went from 6.4 percent December 31, 2003 to 16.3% at the end of 2009 or by 9.9 percentage points. The reduction weight of losses on loans in total loans increased by 4.7 percentage points and 31 December, 2009 made up 9.7 percent.

Decisive role in lending to the national economy, to the economical agents from the real sector of the economy and maintaining liquidity in the banking system has the annual average weighted interest rate on new loans.

During the years 2002 -2009 the average interest rate on credits in national currency varied from 23.14 percent maximum in 2002 to 18.18 percent minimum in 2006 (Table 5). Even if it isn't perfect, there is a correlation between the average interest rate and the loans value in national currency.

Tabelul 5/Table 5

Credite acordate si rata medie a dobanzii in RM/ Disburced loans
and average loans interest rate in Republic of Moldova, mldr.MDL

Indicator	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Disburced loans/credite acordate in MDL	3.42	4.82	5.72	9.03	10.24	14.52	17.13	7.83
average interest rate/rata medie a dobanzii, %	23.14	19.10	20.96	18.93	18.18	18.85	20.96	20.31
Disburced loans in foreign currency/credite acordate in valuta	2.05	3.33	3.48	4.42	6.35	11.97	10.68	6.42
average interest rate/rata medie a dobanzii, %	12.19	10.85	11.39	11.07	11.06	10.88	12.02	12.51

Sursa/Source: Elaborat de autor in baza rapoartelor BNM/ Created by author based on NBM Reports

Chiar dacă nu-i perfectă există o corelație între rata medie a dobânzii și valoarea creditelor acordate în moneda națională. Așa, valoarea creditelor acordate în moneda națională s-a cifrat la 3.42 în 2002 și 17.13 miliarde lei în anul 2008, iar rata medie a dobânzii a fost respectiv de 23.14 % și 20.96 la sută. Rata medie a dobânzii la creditele acordate în moneda națională s-a redus în anul 2009 cu 0.65 puncte procentuale față de anul 2008 iar valoarea creditelor acordate s-a micșorat de 2.19 ori. Practic, situația se repetă și în cazul creditelor acordate în valută străină.

4.3 Depozitele bancare. Băncile comerciale depun eforturi considerabile pentru acordarea creditelor din propriile resurse financiare la formarea cărora cel mai mult contribuie depozitele. La 31 decembrie 2009 ponderea depozitelor în obligațiunile băncilor a format 80.1% fiind în descreștere cu 4.7 puncte procentuale în raport cu sfârșitul anului 2008. Ponderea depozitelor raportate la PIB a sporit de la 24.9% în 31.12.2003 la 44.0% la 31.12 2009 sau de 1.77 ori. Majorarea volumului total al depozitelor atrase de bănci a fost determinată de ritmul de creștere al depozitelor atrase în valută străină (25.9 la sută) depășindu-l pe cel al depozitelor atrase în moneda națională (1.3 la sută). În anul 2009 depozitelor persoanelor fizice le-au revenit 49.9 la sută, depozitelor persoanelor juridice - 24.3 la sută, depozitelor băncilor - 5.9 la sută, altor împrumuturi și altor obligațiuni respectiv - 17.9 și 2.0 la sută din total. Creșterea modestă a depozitelor atrase în moneda națională (cu 1.3 la sută, sau cu 227.6 mil. lei) a fost determinată de dinamica depozitelor persoanelor fizice, care s-a situat la minus 8.7% (1218.6 mil.lei), în timp ce depozitele persoanelor juridice a sporit cu 34.3 la sută (1446.2 mil. lei).

Conform raportului Băncii Naționale a Republicii Moldova segmentul de bază (39.8%) în structura depozitelor

So, national currency loans amounted from 3.42 in 2002 to 17.13 billion lei in 2008 and the average interest rate was 23.14% and 20.96 respectively per cent. Average interest rate on credits in national currency decreased in 2009 with 0.65 percentage points compared to 2008 and the value of loans decreased by 2.19 times. Basically, the situation is the same in the case of foreign currency loans.

4.3 Bank Deposits. Commercial banks are making significant efforts to provide credits from their own financial resources to the formation of which most contribute deposits. At 31 December 2009 the share of bank deposits in the bonds formed 80.1% decreasing by 4.7 percentage points compared with the end of 2008.

The share of deposits related to the GDP increased from 24.9% at December 31, 2003 to 44.0% at December 31, 2009 or by 1.77 times.

The increase of the total volume of bank deposits attracted was caused by the growth rate of deposits in foreign currency (25.9 percent) exceed the one of deposits in national currency (1.3 percent). In 2009 the individuals deposits have recovered 49.9 percent, deposits of legal entities -24.3 per cent, bank deposits - 5.9 percent, other loans and other bonds respectively - 17.9 and 2.0 percent of the total.

The modest increase of deposits in national currency (by 1.3 percent, or 227.6 million lei) was determined by the dynamics of individual deposits, which stood at minus 8.7% (1218.6 million lei), while deposits of legal entities increased by 34.3 percent (1446.2 million lei).

According to the National Bank of Moldova, the basic segment (39.8%) in the structure of new deposits (Figure 6) was represented by the term deposits

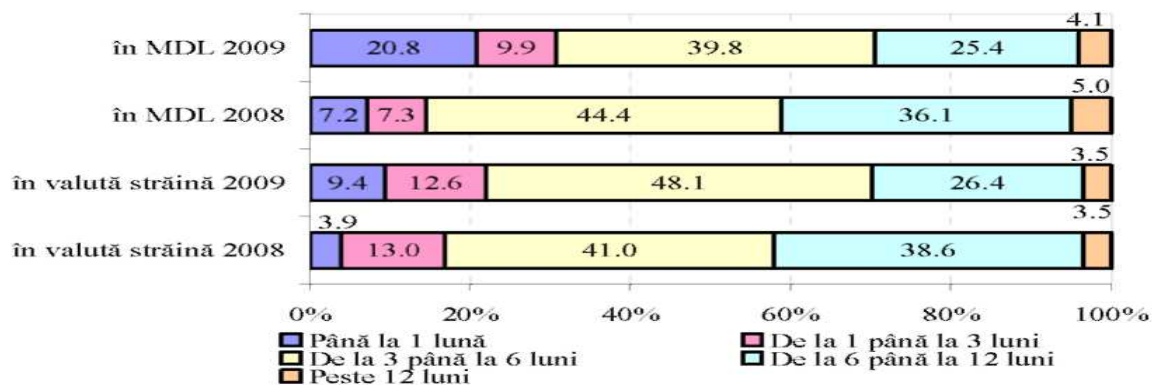

Fig. 6. Structura depozitelor pe termene/ Fig. 6. Structure of term deposits

Sursa/Source: Raportul BNM/ Report NBM

noi (diagrama 6) a fost reprezentat de depunerile pe termene de la 3 până la 6 luni, deși cu o reducere a ponderii cu 4.6 puncte procentuale față de anul precedent. S-a diminuat considerabil și cota depozitelor cu termene de la 6 până la 12 luni (cu 10.7 puncte procentuale) în favoarea depozitelor cu termene de până la 1 lună, care au înregistrat o pondere de 20.8 la sută din total în anul 2009 (în majorare cu 13.6 puncte procentuale). Depozitele noi la

from 3 to 6 months, although with a reduced weight by 4.6 percentage points from the previous year. Has also decreased considerably the share of deposits with terms of 6 to 12 months (by 10.7 percentage points), for deposits with terms of up to one month, which registered a 20.8 percent share of total in 2009 (increasing by 13.6 percentage points). New term deposits attracted in foreign currency had a higher dynamic than deposits in national

termen atrase în valută străină au avut o dinamică superioară depozitelor în moneda națională. Pe parcursul anului 2009 volumul depozitelor în valută străină a crescut cu 4032.5 mil. lei (25.9 la sută) în raport cu anul precedent. Ponderea depozitelor în valută străină cu termenul de la trei la șase luni s-a majorat de la 41% în 2008 la 48.1% în 2009. Extrem de joasă este ponderea depozitelor cu termenul de peste un an.

De menționat că în anii 2002-2009 valoarea depozitelor în moneda națională s-a majorat de 10.7 ori. Valoarea depozitelor în valută străină în anii de referință a crescut mai modest (de 9.46 ori) depășind-o în 2009 pe cea în valută națională cu 1.13 miliarde lei sau cu 6.12 la sută. Comparând volumul creditelor noi acordate (tabelul 5) și volumul depozitelor atrase constatăm că băncile comerciale dețin mai multe depozite decât au acordate credite atât în monedă națională cât și în valută străină. Astfel, se formează exces de lichiditate. Se cere ca băncile comerciale să aplice astfel de instrumente (în fond economice) prin care ar asigura echilibru între valoarea depozitelor și a creditelor pentru a le organiza într-un mod cât mai eficient și profitabil.

Rata medie a dobânzii la depozitele în monedă națională oscilează de la 11.93 în 2006 la 15.16% în 2004, iar rata medie a dobânzii la depozitele în valută străină este în creștere continuă de la 3.19 în 2002 la 9.64% în 2008, micșorându-se cu circa 2 puncte procentuale în 2009. Micșorarea ratei medii a dobânzii atât la depozitele în monedă națională cât și la cele în valută străină a generat descreșterea veniturilor aferente dobânzilor cu 505.9 mil. lei, sau 11.4 la sută chiar dacă cheltuielile aferente dobânzilor s-au micșorat cu 67.8 mil. lei. Pierderile sistemului bancar în 2009 au constituit 145.5 mil. lei.

Pe parcursul anului 2009 *marja bancară* (diferența dintre rata medie la credite și depozite) și-a inversat trendul descendent înregistrat în perioada 2003-2008.

currency. During 2009, the volume of deposits in foreign currency increased by 4032.5 million lei (25.9 percent) compared to the previous year. The share of deposits in foreign currency with term from three to six months has increased from 41% in 2008 to 48.1% in 2009. Is extremely low the share of deposits with maturity over one year.

Note that in the years 2002 - 2009 the value of deposits in national currency increased by 10.7 times. The value of foreign currency deposits in the reference years increased more modestly (by 9.46 times) exceeding in 2009 the deposits of national currency by 1.13 billion lei or by 6.12 percent. Comparing the volume of new loans (Table 5) and the volume of deposits, we find that commercial banks have more deposits than loans granted both in national currency and foreign currency. Thus, excess liquidity is formed. It requires banks to apply such instruments (essentially economic) that would ensure balance between the amount of deposits and credits to organize them in a more efficient and profitable.

The average interest rate on deposits in national currency varies from 11.93 in 2006 to 15.16% in 2004, and the average interest rate on deposits in foreign currency is steadily increasing from 3.19 in 2002 to 9.64% in 2008, decreasing by about 2 percentage points in 2009. Reducing the average interest rate on deposits in both national and foreign currency generated a decrease of interest income by 505.9 million lei or 11.4 percent, even if interest expenses have decreased by 67.8 million lei. Banking losses in 2009 were 145.5 million. During 2009 the bank margin (difference between the average rate on loans and deposits) has reversed the downward trend recorded during the years 2003-2008.

Thus, the margin associated with banking operations in national currency (Fig. 7) has increased from 2.87 in 2008 to the level of 5.65 percentage points in 2009 and the margin associated with transactions in foreign currency - from 2.38 in 2008 to 4.90 percentage points 2009.

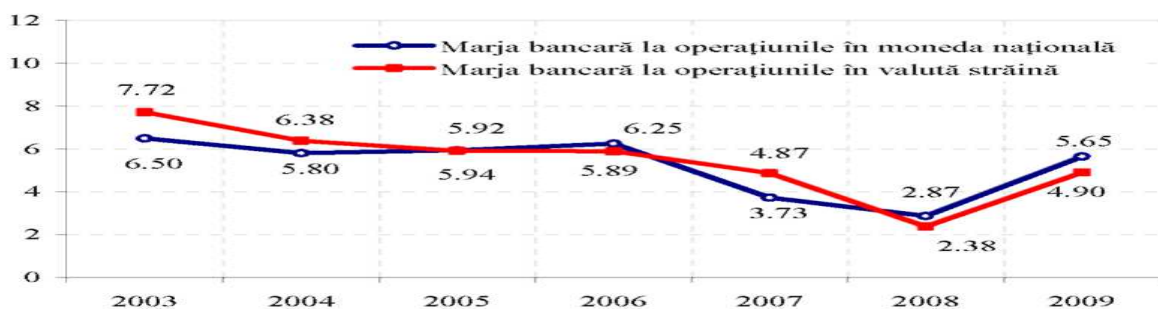

Fig. 7. Evoluția margei aplicate de bănci în moneda națională și în valută străină, puncte procentuale/
Fig. 7. Evolution of banks applied margin

Sursa/Source: Raportul BNM/ Report NBM

Astfel, marja bancară asociată cu operațiunile în moneda națională (fig. 7) a crescut de la 2.87 în 2008 până la nivelul de 5.65 puncte procentuale în anul 2009, iar cea atașată tranzacțiilor în valută străină - de la 2.38 în 2008 la 4.90 puncte procentuale în anul 2009. Pe ansamblul anului s-a diminuat de la 11 până la 5 la sută anual.

Un aspect deosebit de important, dar care în practică este

Throughout the year it decreased from 11 to 5 percent annually.

A very important aspect, but which in practice is considered very rare (perhaps because of difficulty of its quantification) is the time of contracting and granting credit.

National commercial banks usually require a

luat în considerare foarte rar (poate din cauza greutății cuantificării lui) este cel al timpului de contractare și acordare a creditului. Băncile comerciale naționale pentru acordarea împrumutului, de obicei, solicită o garanție, oformarea căreia, de regulă, necesită în medie 1-2 săptămâni. Dacă mai adăugăm și timpul necesar băncii pentru analiza dosarului de credit, obținem un timp total mediu de 2-3 săptămâni. În plus, creditul în evidența contabilă, va apărea ca o datorie, ceea ce duce la modificarea structurii bilanței și indicatorii performanței agentului economic vor avea un nivel mai redus, ceea ce va influența negativ obținerea viitoarelor credite. De asemenea, băncile, pe lângă garantarea materială colaterală, solicită agentului economic și o participare cu fonduri proprii la realizarea proiectului de investiții, care, uneori trebuie să constituie 20-30 % din valoarea totală a investiției. Evident, acestea considerabil limitează accesul la împrumuturi atât al întreprinderilor micro, mici, mijlocii cât și al gospodăriilor țărănești.

Chiar dacă la sfârșitul anului 2009 numărul total de instituții ale băncilor a constituit 1146, dintre care 288 filiale și 858 reprezentanțe, ele, în special teritorial, nu satisfac accesul populației la resursele financiare, ceea ce a cauzat dezvoltarea organizațiilor de microfinanțare.

4.4 Împrumuturi și credite acordate de instituții nebancare

Împrumuturile de la instituțiile specializate au menirea să asigure accesul antreprenorilor mici și mijlocii la resursele financiare credite. Statut de instituție specializată în Republica Moldova le revine asociațiilor de economii și împrumut care acordă împrumuturi direct sau credite mobilizabile pe termen scurt sau mijlociu.

La finele anului 2008 în țara noastră au prezentat rapoarte financiare anuale 422 asociații, din care 398 au acordat împrumuturi membrilor săi. Conform rezultatelor înregistrate în anul 2008, din 84 asociații care n-au contractat credite bancare și împrumuturi externe, 20 au atras depuneri de economii de la membrii săi, iar 43 asociații au activat din surse proprii de finanțare ce au constituit 718,3 mii lei.

Valoarea medie a împrumutului ce revine unui membru se caracterizează prin creștere continuă (diagrama 8) și în anul

garanție when granting a loan, registration of which usually requires an average of 1-2 weeks. If we also add the time needed for analysis of bank credit file, we obtain a total average time of 2-3 weeks.

Moreover, the credit in the accounts will appear as a liability, leading to changes in balance sheet structure and the performance indicators of the entity will have a lower level, which will negatively affect future obtaining credit. Also, banks, besides collateral material guaranteeing, require participation of the entity with its own funds in the investment project, which sometimes must be 20-30% of the total investment.

Obviously, this considerably limits the access to loans of micro, small, medium and peasant households. Even if at the end of 2009 the total number of banking institutions was 1146, of which 288 subsidiaries and 858 agencies, they, especially territorial, do not meet the population's access to financial resources, which caused the development of microfinance organizations.

4.4 Loans and credits granted by non-banking institutions

Loans from specialized institutions are designed to provide small and medium entrepreneurs access to financial resources. Status of a specialized institution in Moldova lies to savings and loan associations that provide direct loans or loans mobilized on short or medium term.

At the end of 2008, in our country 422 associations have presented annual financial reports, of which 398 have granted loans to its members. According to the results recorded in 2008, of 84 associates who have not contracted bank loans and foreign loans, 20 have attracted savings deposits from its members and 43 associates have worked from their funding sources that were 718.3 thousand lei.

The average value of the loan that belongs to a member is characterized by continuous growth (Figure 8), in 2008 the average value that belongs to a

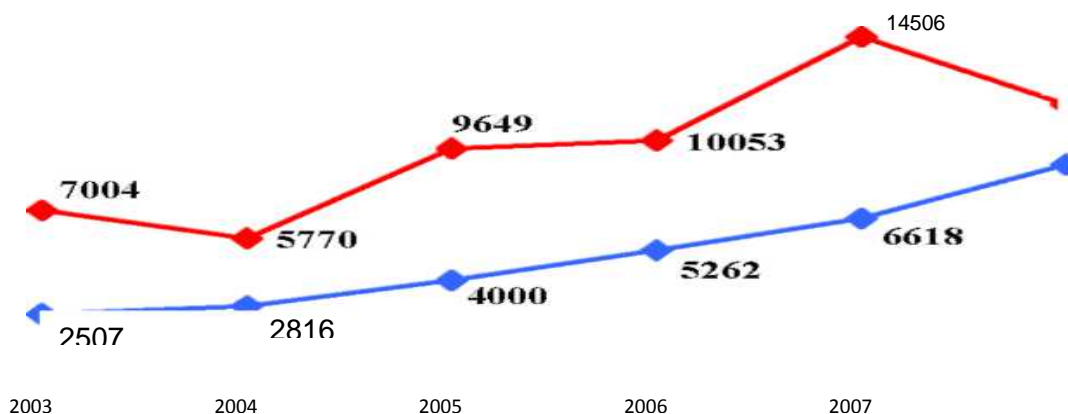

Fig. 8. Evoluția marimeii medii a împrumuturilor și depunerilor de economii/

Fig. 8. Evolution of average loan and deposits sizes, lei

Sursa/Source: Raportul Asociațiilor de economii și împrumut/ Report of average loan and deposits sizes

2008 valoarea medie ce revine unui membru beneficiar de împrumut fiind 8956 lei, a înregistrat o creștere de 3.56 ori față de anul 2003. Medie a economiilor atrase sub formă de depuneri, ce revine unui membru depunător, în anul 2008 a constituit 11619 lei majorându-se de 1.66 ori în raport cu anul 2003 și înregistrând o diminuare în mărime de 2887 lei sau 19,9 la sută față de anul 2007. Această diminuare a valorii depunerilor atrase de la un singur depunător, în raport cu micșorarea cu 6,0 la sută față de anul precedent a valorii totale a depunerilor de economii acceptate de întregul sistem al asociațiilor de economii și împrumut, este cauzată de aplicarea prevederilor Legii nr.139-XVI din 21.06.2007, conform căreia doar asociațiile ce dețin licența de categoria B li se permite acceptarea depunerilor de economii.

Valoarea depunerilor de economii rambursate pe parcursul anului 2008 depășește cu 42,7 mil. lei valoarea totală a depunerilor de economii rambursate pe parcursul anului 2007. În structura depunerilor de economii ponderea maximă de 87,3 la sută revine depunerilor de economii cu termenul de scadență cuprins între 3 luni și 1 an, iar ponderea minimă o au contractele cu scadența de peste 5 ani, acest indicator înregistrând o valoare de 809 lei.

Conform situației de la finele anului 2008, în structura portofoliului de împrumuturi consolidate al asociațiilor, împrumuturilor pentru care se respectă condițiile contractuale (standarde) le revin 94,6 la sută, iar împrumuturilor supravegheate (expirate până la 30 de zile inclusiv) - 3,9 la sută. Structura financiară a activelor, clasificată conform recomandărilor WOCCU, la 31.12.2008 se prezintă după cum urmează:

A. Active eficiente - 97,0%. Nivelul recomandat de WOCCU pentru activele eficiente este de 95 la sută din valoarea totală a activelor. Activele eficiente sânt reprezentate de împrumuturile acordate (diminuate cu valoarea provizioanelor pentru pierderi din împrumuturi), ce reprezintă 83,9 la sută din valoarea totală a activelor (intervalul recomandat de WOCCU este 70-80 la sută) și de activele lichide, ce reprezintă 13,1 la sută din valoarea totală a activelor (nivelul maxim recomandat de WOCCU este de 16 la sută). Astfel, se constată prioritatea acordată de asociații activelor generatoare de profit în defavoarea mijloacelor fixe și nerentabile.

B. Active ineficiente - 3,0%. Nivelul recomandat de WOCCU este de maxim 5 la sută din valoarea totală a activelor. Activele ineficiente sânt reprezentate de activele materiale și nemateriale pe termen lung, de creanțele aferente dobânzilor (diminuate cu valoarea provizioanelor pentru dobânzi) și de activele specificate în bilanțul contabil ca „Alte active”.

Potrivit recomandărilor WOCCU, asociațiile înregistrează o structură financiară a activelor adecvată obținerii volumului suficient de venituri. Rata de solvabilitate sau capacitatea asociațiilor de a face față obligațiilor scadente la finele anului 2008 a alcătuit 111,9 la sută, depășind nivelul minim recomandat de WOCCU cu 11 la sută. În același timp, acest indicator s-a majorat la data de 31.12.2008 comparativ cu anul 2007 cu 33,8 puncte procentuale.

Ponderea rezervei instituționale în valoarea totală a activelor la data de 31.12.2008 este de 16,2 la sută, nivelul minim recomandat de WOCCU fiind de 10 la sută. Totodată,

loan beneficiary member constituted 8956 lei, it registered an increase of 3.56 times compared to 2003. Average of savings attracted as deposits, in 2008 was 11,619 lei, increasing by 1.66 times compared with 2003 and recorded a decrease in the amount of 2887 lei or 19.9 percent compared with 2007.

This decrease in the value of deposits attracted from a single depositor, compared with 6.0 percent decrease from the previous year of the total amount of savings deposits accepted by the whole system of savings and loan associations, is caused by the application of Law No. 139-XVI of 21.06.2007, according to which only associations that hold Class B licenses are allowed to accept savings deposits.

The value of savings deposits repaid during 2008 exceeds by 42.7 million the total value of savings deposits repaid during 2007. In the structure of savings deposits up to 87.3 percent share belongs to savings deposits on the term of maturity of between 3 months and 1 year and the minimum share have contracts with maturity over 5 years, this indicator recording a value of 809 lei.

As of the end of 2008, in consolidated loan portfolio of associations, loans that meet contractual requirements (standards) account for 94.6 percent and for supervised loans (overdue by 30 days inclusive) - 3.9 percent. Financial structure of assets, classified according to the recommendations WOCCU, on 31.12.2008 is as follows:

A. Efficient assets - 97.0%. WOCCU recommended level for efficient assets is 95 percent of the total value of assets. Effective assets are the granted loans (decreased by the amount of provisions for loan losses), which represents 83.9 percent of the total value of assets (WOCCU recommends a range of 70-80 percent) and liquid assets, which represent 13.1 percent of the total value of assets (WOCCU recommended maximum is 16 percent). Thus, there is the priority given by associations against profit generating assets and unprofitable fixed assets.

B. Inefficient assets - 3.0%. WOCCU recommended level shall not exceed 5 percent of the total value of assets. Inefficient assets are the tangible and intangible assets in the long run, the claims for interest (decreased by the amount of provisions for interest) and specified assets in the balance sheet as "Other assets".

According to WOCCU recommendations associations shows an appropriate financial structure of assets to obtain sufficient income. Solvency ratio or the ability of associations to meet its obligations due at the end of 2008 made 111.9 percent, exceeding the WOCCU recommended minimum of 111 percent. At the same time, this indicator went up at 31.12.2008 compared to 2007 by 33.8 percentage points.

The share of the total value of institutional reserve assets at 31.12.2008 is 16.2 percent, the minimum level recommended by WOCCU is 10 percent. At the same time, the share quotas of members in the total asset value in the same period is 2.1 percent, the maximum level recommended by WOCCU is 20 percent.

ponderea cotelor membrilor în valoarea totală a activelor, la aceeași dată gestionară, este de 2,1 la sută, nivelul maxim recomandat de WOCCU fiind de 20 la sută.

Analiza structurii depunerilor de economii după termenul de scadență denotă că asociațiile tind să accepte depuneri de economii pe termen scurt - de până la 1 an. Rata de finanțare a împrumuturilor acordate din depunerile de economii atrase este de 15,4 la sută, cu 10 puncte procentuale mai jos în raport cu anul 2007 ceea ce se datorează diminuării valorii depunerilor de economii. Ponderea depunerilor de economii în valoarea totală a activelor înregistrată la finele anului 2008 este de 13,2 la sută, diminuându-se cu 6,8 puncte procentuale față de anul 2007. Acest indicator, înregistrând o valoare inferioară intervalului recomandat de WOCCU (70-80 la sută), indică că asociațiile nu pot atinge un nivel suficient de independență financiară, fapt cauzat de istoricul instituționalizării și inițierii activității asociațiilor în baza creditelor externe primite și de încrederea redusă a populației în depunerea mijloacelor bănești.

În structura portofoliului împrumuturilor domină categoric cele pentru care se respectă condițiile contractuale (standarde). În anul 2008 împrumuturilor „Standard” le reveneau 94,6 la sută (tabelul 7) iar celor supravegheate (expirate până la 30 de zile inclusiv) - 3,9 la sută. Împrumuturile dubioase și compromise atât în 2007 cât și în anul 2008 constituiau mai puțin de unu la sută din total.

Împrumuturile cu scadență de până la un an, la finele anului 2008, au constituit 71,7 la sută din volumul total al împrumuturilor acordate. Cea mai mare parte a împrumuturilor (circa 69,1%) în anul 2008 au fost utilizate în agricultură și industria alimentară (diagrama 9). Sigur, împrumuturile trebuie să fie rambursate. Nivelul maximal al restanților stabilit de WOCCU este 5 la sută din totalul împrumuturilor. Indicatorul ratei împrumuturilor restante înregistrat la data de 31.12.2007 a alcătuit 2,3 la sută, iar la finele anului

Analysis of the savings deposits structure by maturity term shows that associations tend to accept short-term savings deposits - up to 1 year. Financing rate of granted loans from attracted savings deposits is 15.4 percent, down with 10 percentage points compared with 2007 which is due to reduction in the value of savings deposits.

The share of savings deposits in the total value of assets recorded at the end of 2008 is 13.2 percent, decreasing by 6.8 percentage points from 2007.

This indicator, recording a value below the range recommended by WOCCU (70-80 percent), indicates that associations cannot reach a sufficient level of financial independence, due to history of institutionalization and the initiation of associations activities based on received foreign loans and the low population confidence in the deposit money.

In the loan portfolio definitely dominates the one for which is respected contractual requirements (standards). In 2008, "Standard" loans accounted for 94.6 percent (Table 7) and those supervised (expired up to 30 days inclusive) - 3.9 percent. Doubtful and bad loans in both 2007 and in 2008 represented less than one percent of the total.

Loans with maturity up to one year at the end of 2008, constituted 71.7 percent of total of granted loans. Most of the loans (about 69.1%) in 2008 were used in agriculture and food industry (Figure 9). Of course, loans must be repaid.

The maximum level of debts set by WOCCU is 5 percent of total loans. Outstanding loans rate registered at 31.12.2007 constituted 2.3 percent, and at the end of 2008 increased to 5.4 percent of the total value of granted loans, exceeding by 0.4 percentage points the normative. This trend of outstanding loans increase is due to the fact that 90.6 percent of the profits the loan

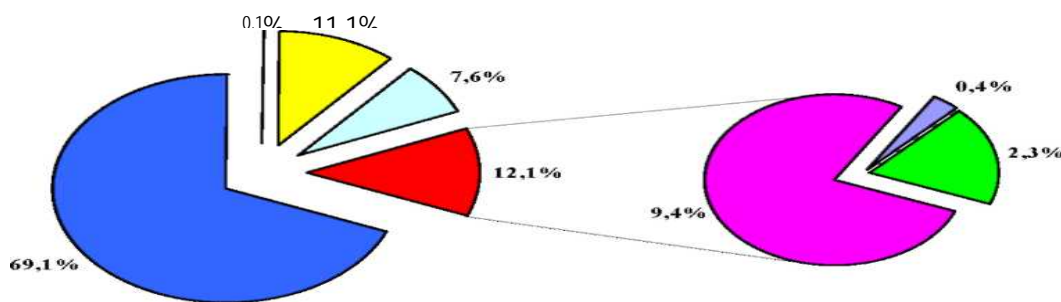

Diagrama 9. Structura creditelor dupa destinație/ Fig. 9. Loans Structure by purpose

Sursa/ Source: Raportul BNM /Report NBM

2008 s-a majorat până la 5,4 la sută din valoarea totală a împrumuturilor acordate, depășind normativul cu 0,4 puncte procentuale. Această tendință de majorare a împrumuturilor restante este cauzată de faptul că 90,6 la sută din profitul de împrumut nu-s asigurate.

have not been insured. For granting loans, savings and loan associations use firstly resources submitted by its members which in 2008 constituted 78.1 million lei, with 6 percent fewer than in 2007. In 2008 the average value of attracted savings in the

Pentru acordarea împrumuturilor Asociațiile de economii și împrumut folosesc, în primul rând, resursele depuse de membrii săi, care în anul 2008 au constituit 78.1 mil. lei, fiind mai puține cu 6 la sută față de 2007. În anul 2008 valoarea medie a economiilor atrase sub formă de depuneri, ce revine unui membru depunător, a constituit 11619 lei, majorându-se de 1.66 ori în raport cu 2003 și înregistrând o diminuare în mărime de 2887 lei sau 19,9 la sută față de 2007. Diminuarea valorii depunerilor atrase este cauzată de aplicarea prevederilor Legii nr.139-XVI din 21.06.2007, care permite depunerile de economii doar asociațiilor ce dețin licența de categoria B.

În structura depunerilor de economii ponderea maximă de 87,3 % revine depunerilor de economii cu termenul de scadență cuprins între 3 luni și 1 an, Situația respectivă denotă tendința de a asigura echilibrul scadențelor și împrumuturilor, care preponderent au fost acordate pentru același termen scurt. Ponderea depunerilor de economii în valoarea totală a activelor la finele anului 2008 a fost de 13,2 la sută, diminuându-se cu 6,8 puncte procentuale față de anul 2007 și este inferior intervalului recomandat de WOCCU (70-80 la sută). Chiar dacă valoarea depunerilor de economii rambursate pe parcursul anului 2008 depășește cu 42,7 mil. lei valoarea totală a depunerilor de economii rambursate pe parcursul anului 2007 ea rămâne joasă ceea ce generează scăderea încrederii populației în depunerea mijloacelor bănești la Asociațiile de economii și împrumut.

Asociațiile acordă împrumuturi din capitalul propriu consolidat și veniturile din dobânzile aferente împrumuturilor acordate care s-au majorat în ultimii doi ani cu 40,6 mil. lei sau cu 38,8 la sută. Rata de solvabilitate (raportul dintre valoarea capitalului propriu și suma cotelor de membru și a depunerilor de economii) sau capacitatea sistemului de asociații de a face față obligațiilor scadente majorându-se cu 33,8 puncte procentuale față de 2007 la finele anului 2008 a alcătuit 111,9 la sută, depășind nivelul minim recomandat de WOCCU cu 11 la sută.

Rentabilitatea împrumuturilor acordate la situația din 31.12.2008 este de 32,0 la sută, diminuându-se cu 3,1 puncte procentuale comparativ cu rezultatele înregistrate la data de 31.12.2007. Diminuarea rentabilității împrumuturilor acordate se datorează majorării valorii veniturilor din dobânzile aferente împrumuturilor și a altor venituri operaționale, ce includ comisioanele, spezele și penalitățile încasate de asociații de la beneficiarii de împrumut (s-au majorat la data de 31.12.2008 cu 41,3 la sută comparativ cu valoarea înregistrată la 31.12.2007), într-un ritm inferior majorării înregistrate de împrumuturile acordate (s-au majorat la data de 31.12.2008 cu 55 la sută comparativ cu valoarea înregistrată la 31.12.2007).

În concluzie constatăm că sistemul de împrumuturi și creditare trebuie să fie eficientizat prin asigurarea unui circuit financiar intern atât în băncile comerciale cât și în instituțiile financiare nebancale.

form of deposits, which belongs to a depositor member, was 11,619 lei, increasing by 1.66 times compared with 2003, recording a decrease in the amount of 2887 lei or 19.9 percent compared with 2007.

Reducing the value of attracted deposits is caused by the application of Law No. 139-XVI of 21.06.2007, which allows savings deposits only to associations that have class B license. In the structure of savings deposits 87.3% belongs to savings deposits with the maturity period between 3 months and 1 year. This situation shows a tendency to provide balance of loans and maturities, which were mainly granted for the same short term.

The share of savings deposits in the total value of assets at the end of 2008 was 13.2 percent, decreasing by 6.8 percentage points from 2007, which is below the recommended range by WOCCU (70-80 percent). Even if the value of savings deposits repaid during 2008 exceeds by 42.7 million the total value of savings deposits repaid during 2007, it remains low, resulting in lower population confidence in money deposit to the savings and loan associations. Associations provide loans from its own consolidated capital and from interest income on granted loans, which increased in the last two years by 40.6 million lei or by 38.8 percent.

The solvency ratio (ratio of equity value and the amount of the membership fees and savings deposits) or ability of associations to meet maturing obligations, increasing by 33.8 percentage points from 2007 at the end of 2008 it made up 111.9 percent, exceeding the recommended minimum of 111 percent WOCCU.

Return on granted loans at the situation of 31.12.2008 is 32.0 percent, decreasing by 3.1 percentage points compared with the results recorded at 31.12.2007. The decrease of return on granted loans is due to the increase in value of interest income on loans and other operating income, including commissions, fees and penalties collected from recipients of loan associations (increased at 31.12.2008 by 41.3 percent compared with the value recorded on 31.12.2007), in a lower rhythm than the recorded increase of granted loans (increased at 31.12.2008 to 55 percent compared with the value recorded on 31.12.2007).

In conclusion, we find that loans and credit system should be streamlined by providing an internal cash flow in both commercial banks and non-bank financial institutions.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarele statistice ale Republicii Moldova, Ed. Statistica, 2006-2010
2. Migrant Worker and Remittances, Micro-finance and the Informal Economy: Prospects and Issues, Shivani Puri, Tineke Ritzema, International Monetary Found, februarie 2005
3. Onofrei Mihaela, Management financiar, Ediția a II, Ed. C. H. Beck, București, 2007.
4. Raporturile asociațiilor de economii și împrumut din Moldova, 2008-2010
5. Raportul Băncii Naționale, 2009

VALORIFICAREA POTENȚIALULUI CREATIV AL ÎNȚEPRINDERII ÎN FORMAREA UNEI ORGANIZAȚII INOVAȚIONALE

*Cristina ȚURCANU, drd.,
Academia de Studii Economice a Moldovei*

Recenzent: Ion SÂRBU, dr. hab., prof. univ., ASEM

O întreprindere nu poate avea performanțe mari, dacă nu-și instituie o organizare care ar permite interacțiunii potențialului creativ cu cel inovațional. Astfel, organizația se transformă dintr-o întreprindere orientată spre piață la una inovațională. Organizația inovațională reprezintă un sistem complex, care implică pe fiecare în organizarea, dezvoltarea și implementarea noilor idei pentru atingerea scopurilor. Această implicare include toți angajații, de la directori executivi la simpli muncitori. Organizația care tinde spre a deveni inovatoare, trebuie să-și exploreze la maxim potențialul creativ existent.

Cuvinte cheie: *Creativitate, inovare, potențial creativ, organizație inovațională, climat inovațional, climat creative, management.*

Introducere. Condițiile economice actuale, schimbările sociale și globalizarea determină o nouă abordare a organizației, prin prisma „noutăților” aplicate în cadrul managementului acesteia. În prezent este destul de dificil pentru o companie de a se diferenția de alte companii concurente prin anumite lucruri standard, ca tipul produsului sau serviciului furnizat, politica de prețuri, cifra de afaceri etc. Când este nevoie de a elabora noi strategii într-un termen restrâns de timp sau de a lua decizii corecte și rapide, creativitatea personalului și potențialul inovator al întreprinderii vor constitui criteriile de bază pentru a menține întreprinderea la nivelul cuvenit și de a-i permite să se dezvolte pe mai departe.

Conținutul de bază. La începutul anilor '80 savantul francez A. Delbek constata că întreprinderile trebuie să inoveze pentru a supraviețui. Creșterea concurenței, instabilitatea și incertitudinea pieței, solicită elaborarea unor strategii pentru promovarea constantă a inovației. Modernizarea produselor și a tehnologiilor, schimbarea atitudinilor manageriale și înnoirea valorilor organizaționale ajută la menținerea nivelului ridicat al performanțelor întreprinderii, al poziției concurențiale și al competitivității.

De aici reiese că o întreprindere nu poate avea performanțe mari, dacă nu încearcă să-și instituie o organizare aparte, care ar permite interacțiunea potențialului creativ cu cel inovațional. Odată ce este intuit acest moment, organizația tinde de a se transforma dintr-o organizație orientată spre piață într-o organizație inovațională într-o economie informațională.

O organizație inovațională implică pe fiecare în organizarea, dezvoltarea și implementarea noilor idei creative pentru atingerea scopurilor ei. Această implicare include toți angajații, de la directori executivi la simpli muncitori. Organizația inovațională reprezintă un sistem complex, în care sunt stimulate apariția noilor idei și sunt analizate șansele transformării acestora în produse finale.

THE VALORIZATION OF COMPANY'S CREATIVE POTENTIAL IN THE FORMATION OF AN INNOVATIONAL ORGANIZATION

*Cristina ȚURCANU, PhD student,
Academy of Economic Studies of Moldova*

Reviewer: Ion SÂRBU, PhD, prof. univ., ASEM

A company can't have great performance, if it does not establish an organization that would allow the interaction between the creative potential and innovation potential. Thus, the organization is transformed from a market-oriented company in an innovative one. The innovative organization is a complex system that involves everyone in the organization, development and implementation of new ideas to achieve goals. This involvement includes all employees, from executives to the ordinary workers. The organization who wants to become innovative, should explore the existing creative potential.

Key words: *Creativity, innovation, creative potential, innovative organisation, innovative climate, creative climate, management.*

Introduction. The current economic conditions, the social changes and the globalization, lead to a new approach of the organization in the lights of "the news" applied in the management. Now is very difficult for a company to distinguish from other competing companies by the standard things as type of product or provided service, the pricing, the turnover, etc.

When is necessary to develop the new strategies in a limited time or to make good and rapid decisions, the creative and the innovative potential of the company's staff will provide the basic criteria to maintain the organization to a proper level and to allow to develop further.

The basic content. In the early '80s the French scientist A. Delbek notes that enterprises must innovate in order to survive. The growth of competition, market volatility and uncertainty, calls for strategies that will promote a constant innovation. The modernization of products and technologies, the changing management attitudes and the renewal of organizational values helps to maintain the high level of enterprise performance, the competitive position and competitiveness.

From here comes the fact that a company can have great performance, if not trying to establish a separate organization that would allow interaction with the creative and innovation potential. Once this moment come, the organization tends to become from a market-oriented organization into an innovative organization.

An innovative organization, involves everyone from the company, in the development and the implementation of new ideas for achieving its goals. This involvement includes all employees, from executives to the ordinary workers. The innovative organization is a complex system, which stimulates the emergence of new ideas and are analyzed the opportunities of transforming them into final products.

Organizația care tinde spre a deveni inovatoare, trebuie să-și exploreze la maxim potențialul creativ existent. Pentru aceasta este nevoie de a parcurge anumite etape, care ar ajuta la organizarea acestui proces:

1. Să se identifice sursele potențiale de creativitate;
2. Managerii de top să se implice la maxim în procesul dat;
3. Să se dezvolte un climat pentru creativitate;
4. Aplicarea tehnicilor pentru creativitate (brainstorming-ul, focus-grupuri, gândirea laterală etc.);
5. Organizarea spațiilor adecvate pentru lucru;
6. Promovarea unui sistem prin care s-ar putea controla și măsura performanțele creativității;
7. Analiza feedback-urilor provenite din diferite direcții.

Explorând potențialul creativ, care se găsește în orice, sub forma creativității angajaților și a managerilor, se poate atinge anumite țeluri ale companiei. Ideile lansate de angajați reprezintă surse nelimitate și avantajoase care pot fi folosite ca instrumente de către companii, pentru a îmbunătăți lucrul inovațional. Fiecare angajat poate fi în poziția unui expert și de a da propuneri referitor la domeniul său.

În același timp, companiile pot stimula același potențial creativ ca să caute soluții inovaționale pentru scopurile strategice. Ideile lor extind domeniul soluțiilor pentru cele mai critice provocări și în multe cazuri devin miezul noilor idei implementate la nivel executiv, și dau naștere la strategii și produse noi.

Factorii care inhibă companiile să extragă valorile din cadrul potențialul său colectiv țin și de abilitățile angajaților de a fi creativi, dar sunt concentrate mai mult în sisteme. Majoritatea angajaților ar contribui cu ideile lor dacă ar exista metode și sisteme corespunzătoare să faciliteze sugestiile.

Procesul generării ideilor nu trebuie să existe doar atunci când compania are nevoie de anumite idei sau soluții, acest proces trebuie să fie continuu. Pentru aceasta e nevoie de a crea un mediu propice pentru toți angajații, care le-ar permite să interacționeze liber, să exploreze gândurile noi apărute prin discuții și întâlniri.

Pentru ca acest proces să fie unul lucrativ, este nevoie ca managerii să se conducă după următoarele:

- Să susțină ideile noi continuu, nu doar când ei au timp sau un interes;
- De a discuta ideile cu toată lumea, nu doar cu cei pe care îi consideră buni;
- Susținerea ideilor radicale sau cele care necesită noi direcții de aplicare;
- Căutarea noilor modalități de lucru, nu doar cele clasice;
- Crearea un climat creativ dinamic;
- Indiferent de poziția ierarhică trebuie să existe respect reciproc din partea ambelor părți implicate în discuție;
- Utilizarea unei aprecieri de 360 grade – care ar reprezenta feedback-urile de la clienți, subordonați și manageri,
- Să existe un anumite control, dar cu proceduri flexibile.

Atmosfera în care au loc discuțiile trebuie să fie plină de entuziasm, receptivă și de încredere, în care ideile ce

The organization who tends to become innovative should explore the existing creative potential. For this we need to go through certain stages, which would help organize this process:

1. To identify the potential sources of creativity;
2. Top managers should be fully involved in this process;
3. To develop a creative climate;
4. To apply creative techniques (brainstorming, focus groups, lateral thinking etc.);
5. To organize appropriate work spaces;
6. To organize a system that would monitor and measure the performance of creativity;
7. To analyze the feedback from different directions.

Exploring the creative potential that lies in anything as a form of employees's and managers creativity, can achieve certain goals of the company.

The emerging ideas work is unlimited and convenient sources that can be used as tools by companies to improve the innovation work. Each employee can be in a position of an expert and to give proposals in his domain.

At the same time, the companies can stimulate the same creative potential to find the innovative solutions for strategic purposes. Their ideas extend the solutions field for the most critical challenges and in many cases they become the core of the new implemented ideas at the executive level, and give rise to the new strategies and products.

The factors that inhibit the companies to extract the values from their collective potential, depend of the employees skills to be creative, but the are concentrated more in the systems. Most of the employees would contribute with their ideas if there were methods and appropriate systems to facilitate the suggestions.

The ideas generation process should not exists only when the company needs some ideas or solutions, this process must be continuous. For this it's necessary to create an enabling environment for all employees, which would allow them to interact freely, to explore new appeared thoughts through discussions and meetings.

To make this process to be profitable, it's necessary that managers to be guided by the following:

- To support the new ideas continuously, not just when they have time or interest;
- To discuss the ideas with everyone, not just those we consider good;
- Supporting the radical ideas or those who require new directions for the application;
- Looking for the new ways of working, not just the classics;
- Creating a dynamic creative environment;
- Regardless of the hierarchical position must be a mutual respect from both concerned parties;
- Using a 360-degree appreciation - which would be the feedbacks from customers, subordinates and managers,
- To have some control, but with flexible processes.

The atmosphere in which the discussions will take place should be full of enthusiasm, responsive and reliable, in which the ideas that came in conflict are viewed positively. For them it is necessary to create a

intră în conflict sunt privite pozitiv. Pentru acestea este nevoie de a crea un sistem de colectare a ideilor creative, care ar trebui să conțină următoarele aspecte: Formarea unor mici grupuri de oameni care s-ar organiza singuri și lucrul său. Aceștia li se va da o oarecare flexibilitate și în același timp susținere din partea organizației. Top-managerii vor urmări autodisciplina grupurilor. Grupurile vor putea avea o organizare flexibilă a lucrului, unii angajați pot efectua anumite sarcini în modul pe care îl doresc ei și de a se schimba cu sarcinile între ei.

Climatul creativ joacă un rol esențial în etapa de devenire a unei organizații inovative, deoarece el reprezintă ansamblul factorilor psiho-socioculturali care influențează apariția, dezvoltarea și valorificarea creativității individuale și de grup. Unii autori numesc ansamblul condițiilor sociale „situația creativă”, referindu-se la acele caracteristici ale împrejurărilor de viață și ale mediului social, de muncă și cultural, care facilitează sau inhibă apariția gândirii și acțiunii creative (D. Mac Kinnon, 1976). În acest caz, analiza situației creative ar presupune cunoașterea și identificarea factorilor de ambianță care pot stimula sau, dimpotrivă, inhiba dezvoltarea însușirilor creative ale persoanei.

Prin studiul climatului creativ se înțelege analiza mediilor organizaționale care influențează performanța creativă. În acest caz, se pornește de la investigarea mediilor psiho-sociale, caracteristică unității economice, urmărindu-se determinarea influenței pe care o au asupra creativității o serie de factori care țin de structurile, mecanismele și funcțiile organizațiilor respective.

J. Ekvall (1983) caracterizează climatul creativ prin patru variabile: a. încredere mutuală; b. motivație; c. libertate; d. pluralism.

De asemenea, el a identificat șapte factori de climat care influențează creativitatea într-o organizație:

1. stimularea provocată de sarcini creative;
2. suport pentru idei noi;
3. încredere;
4. libertate în organizare;
5. libertate în muncă;
6. dinamism;
7. tensiune.

De asemenea, Siegel și Kaemerer (1978) au identificat cinci dimensiuni caracteristice organizațiilor inovative:

- a) anumite tipuri de conducere;
- b) forma de proprietate;
- c) normele cu privire la diversitate;
- d) dezvoltarea continuă;
- e) consistența obiectivelor.

Tereza Amabile a alcătuit două liste de factori, cu influență pozitivă și negativă asupra factorilor de mediu stimulativi pentru creativitate:

- libertate și autocontrol - libertatea de a decide ce să faci sau cum să faci; sentimentul de control asupra propriei munci sau idei;
- o bună apreciere a conducerii: managerul comunică efectiv, precizează clar direcțiile, susține grupul;
- provocarea muncii: activitatea este stimulantă în sine, provocând nevoia, interesul și chiar plăcerea căutării de soluții;

collection of creative ideas, which should contain the following: formation of small groups of people who would organize themselves and their work. They will give some flexibility while supporting the organization. The top-managers will seek the self-discipline of the groups. The groups could have a flexible organization of work, some employees may perform certain tasks in the way they want them and to change the tasks between them.

The creative climate plays a key role in the stage of becoming an innovative organization.

The creative climate is all psychological and socio-cultural factors that influence the emergence, development and enhancement of individual and group creativity. Some authors call all social conditions "creative situation", referring to those features of life circumstances and social environment, work culture, which facilitate or inhibit the emergence of creative thought and action (D. Mac Kinnon, 1976). In this case, the analysis would require knowledge of the situation and identify the factors that can stimulate the environment or, conversely, inhibit the development of creative traits of the person.

The study of creative climate means analyzing organizational environments that influence the creative performance. In this case, it starts from the investigation of psycho-social environments, characteristic of the economic entity, aiming at determining the influence of creativity that has a number of factors related to the structures, mechanisms and functions of those organizations.

J. Ekvall (1983) characterized the creative climate by four variables: a. mutual; b.confidence; c.motivation, d. freedom; e. pluralism.

He also identified seven factors that influence creative climate in the organization:

1. stimulation caused by creative tasks;
2. support for new ideas;
3. trust;
4. freedom of organization;
5. freedom at work;
6. dynamism;
7. voltage.

Likewise, Siegel and Kaemerer (1978) identified five dimensions specific for innovative organizations:

- a) certain types of management;
- b) ownership;
- c) rules on diversity;
- d) continued development;
- e) consistency of objectives.

Teresa Amabile has put together two lists of factors, the positive and the negative influence on the environment stimulating for creativity:

- freedom and the self-control- the freedom to decide what to do or how to do, the feeling of control over their work or ideas;
- a better appreciation of leadership: the manager who communicate effectively, provides clear direction and support the group;
- labor challenge: the work is stimulating itself, causing the need, interest and even pleasure seeking solutions;

- resurse suficiente: acces la resurse adecvate, cuprinzând oameni, fonduri, facilități, informații;
- încurajare - entuziasmul managementului pentru idei noi, atmosferă non-evaluativă, orientare spre risc;
- recunoaștere; un sentiment general că activitatea creativă va primi feed-back adecvat, recunoaștere și recompensă;
- presiune: efecte pozitive ale presiunii unor așteptări înalte cu privire la reușită și succes;
- timp suficient: destul timp pentru a dezvolta soluțiile creative la probleme;
- varietatea caracteristicilor organizaționale: atmosferă cooperativă și de colaborare; bună comunicare; valorizarea creativității; atmosferă deschisă etc.

Climatul unei organizații reprezintă o percepția globală pe care o au membrii săi asupra unor caracteristici generale și relativ stabile. Conform unei alte definiții, climatul unei organizații ar reprezenta „atitudinile angajaților față de condițiile existente în unitate, rezultatul concordanței între ceea ce așteaptă indivizii și condițiile de muncă existente obiectiv în instituție”. [2, pag.119]

Climatul creativ este un climat generator de creativitate și reprezintă ansamblul factorilor psiho-socio-culturali și organizaționali care influențează apariția, dezvoltarea și valorificarea creativității individuale și de grup. În primul rând, un climat creativ presupune sisteme de norme, valori și practici favorabile promovării creativității; studiul organizațiilor creative evidențiază elementele caracteristice culturii organizaționale care stimulează comportamentul creativ.

Modalitățile de percepere, reprezentare și interpretare a climatului, se bazează pe cultivarea atitudinilor creative; aceste atitudini sunt structurate prin cadre culturale, sociale și personale care favorizează manifestările creativității.

În cadrul unui climat creativ, percepția situațiilor problematice este determinată de o orientare specifică, datorită cultivării unei atitudini active, de căutare și provocare a problemelor, situațiile problematice nu sunt percepute doar ca perturbări de echilibru ci, mai ales, ca sarcini creative.

Performanța influențează suportul motivațional al comportamentului creativ. Efectele comportamentului creativ nu se relevă doar în realizarea de idei, produse sau tehnici inovative, ci și în modificarea climatului, în sensul auto-reproducerii climatului creativ.

Dezavantajele exploatării potențialului creativ al angajaților întreprinderii sunt:

- Rezistență la schimbare din partea angajaților;
- Constrângerea din partea managerilor sau colegilor;
- Coordonare slabă a managementului;
- Neîncadrarea obligațiilor în fișa de post;
- Lipsa ideilor va fi privită ca un motiv pentru penalizări;
- Existența stereotipului că cele mai bune idei vin de sus;
- Metode de stimulare inadecvate;
- Indiferența organizațională;
- Proceduri organizaționale formale;
- Procesul luării deciziilor finale este lent.

În urma acestor aplicări este nevoie ca angajaților să li se aducă la cunoștință cum sugestiile lor vor fi aplicate pe

- sufficient resources: access to adequate resources, including people, funds, facilities, information;
- encouragement - enthusiasm of management for new ideas, non-evaluative atmosphere, risk orientation;
- recognition, a general feeling that the creative work will receive appropriate feedback, recognition and reward;
- pressure: the positive effects of pressure of high expectations with regard to the win and success;
- enough time: enough time to develop creative solutions to problems;
- variety of organizational characteristics: cooperative and collaborative atmosphere, good communication, valuing creativity, open atmosphere, etc.

The climate of an organization is a global perception that its members have on some general characteristics and relatively stable. According to another definition, an organization's climate would be "a staff attitude.

The creative climate is a climate who generate the creativity and represent all the psycho-socio-cultural and organizational factors who influence the appearance, the development and the enhancement of individual and group creativity. First, a creative environment requires system norms, favorable values and practices for promoting creativity; the creative organizations study highlights the characteristic elements of organizational culture that stimulates creative behavior.

The arrangements for the levy, representation and interpretation of climate, based on the cultivation of creative attitudes and these attitudes are structured by cultural frames, social and personal events that promote creativity.

In a creative environment, the perception of problematic situations is determined by a specific direction, due to cultivation of an attitude of active search and challenging problems, problematic situations are not only perceived as disturbance of balance but rather as a creative task.

The motivational influence of performance support creative behavior. The effects of creative behavior reveals not only the development of ideas, innovative products or techniques, but also the climate change, within the meaning of self-reproduction of creative climate.

The disadvantages of the creative potential of company's are:

- The resistance to change from employees;
- The constraints from managers and colleagues;
- The poor coordination of management;
- The inconsistency in the job description requirements;
- The lack of ideas will be seen as a reason for penalties;
- The existence of the stereotype that the best ideas come from the top;
- Inadequate methods of stimulation;
- The organizational indifference;
- Formal organizational procedures;
- The final decision-making process is slow.

Behind these applications requires that employees should know how their suggestions will be applied

mai departe. Aceasta ar trebui să oglindeze toate ideile expuse de către angajați. Pe lângă aceasta, trebuie de conștientizat că pentru apariția ideilor noi nu este suficient ca să se utilizeze tehnici stimulative ale creativității, ci trebuie ca ideile inovative să fie acceptate și managementul întreprinderii să încurajeze activitatea inovatoare și cea creativă a întreprinderii, căpătând în așa fel, o reputație de organizație inovativă.

Concluzii. Pentru ca o întreprindere să devină cu adevărat inovatoare, trebuie să acorde atenție la o serie de lucruri, printre care domeniu foarte important ar fi potențialul creativ și inovativ al întreprinderii. În acest context, organizația trebuie să parcurgă anumite etape, prin care ar identifica sursele potențiale de creativitate și inovare, să dezvolte un climat creativ în cadrul organizației, să caute noi modalități de lucru, la rândul lor inovative.

Climatul creativ joacă un rol esențial în etapa de devenire a unei organizații inovative. Prin existența lui se ajunge la apariția ideilor noi și la percepția unei ambianțe creative. Modalitățile de percepere, reprezentare și interpretare a climatului, se bazează pe cultivarea atitudinilor creative; aceste atitudini sunt structurate prin cadre culturale, sociale și personale care favorizează manifestările creativității.

Potențialul creativ al întreprinderii se ascunde în multe activități ale acesteia și pot fi explorate corect doar prin aplicarea unor politici și strategii adecvate.

further. This should mirror all the ideas presented by employees. In addition, it should be realized that for the appearance of new ideas is not enough to use techniques that stimulate the creativity, but must be accepted as innovative ideas and the company's management should encourage the innovative and creative activity of the company, gaining so, a reputation of innovative organization.

Conclusions. For a company to become truly innovative, it must pay attention to several things, among which a very important area would be the creative and the innovative potential of the company. In this context, the organization must go through certain stages, which would identify the potential sources of the creativity and innovation, to develop a creative climate in the organization, to seek new ways of working, at their turn innovative.

The creative climate plays a big role in the stage of becoming an innovative organization. Through its existence, it reached to the the appearance of the new ideas and to the perception of the creative ambience. The modalities of perception, the representation and the interpretation of the climate is based on cultivating the creative attitudes, these attitudes are structured by the cultural, social and the personal frames, which promotes the cultural events.

The creative potential of the company lies in many activities and can be properly explored only through the application of the appropriate policies and strategies.

Bibliografie/Bibliography

1. BECKER S.G. (1994) "Comportamentul uman o abordare economică", Editura ALL
2. ȘCHIOPOIU BURLEA A. (2003) "Impactul capitalului intelectual asupra performanței organizației", Informatica Economică nr. 1 (25), pag. 119-122
3. DRAZIN R., GLYNN M., KAZANJIAN R. (1999) "Multilevel theorizing about creativity in organizations: a sensemaking perspective", Academy of Management Review, Vol. 24, No. 2
4. HRISCEV E. (2001) "Managementul inovativ", ASEM, pag. 468- 472
5. POPESCU R. (2003) "Studiu privind corelația între strategia calității, cultura de întreprindere și excelența firmei industriale", Economia, nr.2
6. SÂRBU I. (2007) "Tendențele formării gândirii manageriale în sistemul inovativ" Revista "Intelectus", AGEPI, Nr. 3, pag.36-38.

INEVITABILITATEA CRIZELOR ECONOMICE MONDIALE

Viorica SPEIANU, drd., lect.superior, ULIM

Recenzent: Silvestru MAXIMILIAN, dr.hab.,
prof. univ., ULIM

Sistemul financiar mondial în diferite perioade, se găsește la diferite nivele de echilibru. Altfel spus, sistemul financiar mondial mai mult se găsește în dezechilibru decât în echilibru. Unele din cauzele, generatoare de crize financiare contemporane pot fi explicate, evitate. În baza unei politici sociale în ultimii ani în SUA au profitat de acces la credite bancare o mare parte de populație lipsită de venituri constante și de locuri de muncă. Creditele favorabile pentru păturile sărace de populație au contribuit la creșterea cererii, în consecință la creșterea prețurilor. Actualmente, teoria economică dispune de un arsenal puternic de metode pentru asigurarea soluționării celor mai diverse probleme la nivelul micro- și macro-economic însă lipsesc principiile, conceptele, metodele, metodologia de funcționare a sistemului financiar-mondial în sistemul interbancar, bancă-investitor, bancă-debitor, investitor-debitor. În perioadele post-criză rata creșterii prețurilor este net superioară ratei creșterii prețurilor în perioada pre-criză financiară.

Cuvinte cheie: echilibru economic, credite bancare, capitalului productiv, productivității muncii.

Introducere. În bibliografia economică pot fi întâlnite două concepte despre finanțarea economiei de piață: însoțită de crize economice cu o anumită periodicitate; crizele economice, în principiu, pot fi prognozate și deci evitate. Criza economică mondială din anii 2008-2010 ne impune să studiem crizele economice, mecanismele generatoare de oscilații în procesele economice.

Conținutul de bază. Se conoaște că raportul „profitul corporativ realizat către capitalul productiv”, în dependență de etapele de funcționare a fondurilor productive – variază. Investițiile brute în anul t , I_t sunt efectuate: în scopul realizării unui anumit profit corporativ P_t , la o unitate de capital productiv nu mai mic de \bar{p} ; în scopul creșterii volumului capitalului productiv K_t , ținând cont de cuantumul capitalului productiv depreciat fizic sau moral \bar{K}_t . Cantitatea și calitatea capitalului productiv K_t determină volumul produsului intern brut Y_t ; necesarul de muncă L_t . Capitalul K_t și necesarul de muncă L_t determină profitul brut P_t , profitul specific (la o unitate de capital productiv) care poate fi mai mare sau mai mic decât profitul \bar{p} . Profitul realizat servește bază pentru inițierea (sau nu) a unui nou ciclu de investiții.

INEVITABILITY OF ECONOMIC CRISIS

Viorica SPEIANU, PhD student, senior lecturer, ULIM

Reviewer: Sylvester MAXIMILIAN, PhD,
prof. univ., ULIM

Global financial system at different times, is found at different levels of balance. In other words, more global financial system is in disequilibrium than equilibrium. Some of the causes that generate the contemporary financial crisis can be explained, avoided.

Based on social policy in recent years in the U.S. took advantage of accesses to bank loans for people without much income and steady jobs. Loans favorable for the poor population have contributed to increased demand, therefore higher prices.

Currently, economic theory has a powerful arsenal of methods to ensure the settlement of various problems in the micro- and macro-economic but lacks principles, concepts, methods, method of operation of the global financial interbank system, bank-investor bank-borrower, the investor-borrower. In post-crisis periods price growth rate is much higher growth rate of prices in the pre-financial crisis.

Key words: economic equilibrium, bank loans, capital productivity, productivity.

Introduction. In economic literature two concepts can be found on the financing market economy: economic crisis accompanied by a certain periodicity, economic crises, in principle, can be predicted and therefore avoided. World economic crisis in 2008-2010 economic crisis requires us to studying the mechanisms that generate oscillations in economic processes.

The basic content. It know that the report "Corporate profits realized by the productive capital", depending on the stages of operation of productive funds - varies. Gross investment in t , I_t are made: in order to achieve a specific corporate profit P_t , capital per unit of production is less than \bar{p} ; in order to increase the volume of productive capital K_t , considering the productive capital impaired physical or moral \bar{K}_t . Quantity and quality of K_t determine the volume of gross domestic product Y_t ; needs work L_t . Capital K_t and employment needs L_t determine the gross profit P_t , specific profit (per unit of productive capital) that can be higher or lower than the profit \bar{p} . Basic profits serves to initiate (or not) of a new investment cycle.

Equation $K_t = K_{t-1} - I_{t-\theta} + I_t$ (1) is to increase

Ecuția $K_t = K_{t-1} - I_{t-\theta} + I_t$ (1) reprezintă creșterea costului capitalului fix ($K_t - K_{t-1}$) în anul t comparativ cu anul $(t-1)$ egală cu investițiile I_t minus costul capitalului investit acum θ ani, iar în anul t - depreciat fizic sau moral. Afirmatia este construită pornind din ipoteza că toate elementele capitalului fix funcționează θ ani. Într-un an capitalul fix K_t își depreciază a $\frac{1}{\theta}$ parte, adică costul depreciierilor anuale constituie $D_t = \frac{K_t}{\theta}$ (2). Produsul intern brut în anul t este $Y_t = P_t + W_t \times L_t$ (3), unde P_t - profitul capitaliștilor; $W_t \times L_t$ - salariul angajaților; L_t - numărul angajaților. Progresul tehnologic este $\frac{Y_t}{L_t} = \frac{Y_{t-1}}{L_{t-1}} \times y$ (4); $\frac{K_t}{L_t} = \frac{K_{t-1}}{L_{t-1}} \times k$ (5), unde y - tempoul creșterii productivității muncii; k - tempoul creșterii înzestrării tehnice a muncii.

Interpretarea relațiilor (4) și (5) rezultă din $y = \frac{Y_t}{L_t} : \frac{Y_{t-1}}{L_{t-1}}$ și $k = \frac{K_t}{L_t} : \frac{K_{t-1}}{L_{t-1}}$. Cererea de muncă anuală

se modifică de $\frac{L_t}{L_{t-1}}$ ori, iar oferta - de $\frac{L_t^{(s)}}{L_{t-1}^{(s)}} = l$ ori. Anual salariile angajaților cresc de $\frac{W_t}{W_{t-1}} : \frac{L_t}{L_{t-1} \times l} = n$ ori sau

$\frac{W_t}{W_{t-1}} = n \frac{L_t}{lL_{t-1}}$ (6). Volumul investițiilor este

$$I_t = D_t + P_t \times \frac{\frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} - \bar{P}}{\frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} - \bar{P} + \bar{P}} \quad (7) \quad \text{pentru} \quad \frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} \geq \bar{P},$$

unde \bar{P} - parametrul de predisponere către investiții.

Modelul (1) - (7) este constituit din 7 ecuații cu 7 necunoscute ($K_t, I_t, D_t, Y_t, P_t, W_t, L_t$); 6 indicatori macroeconomici pentru anul precedent ($K_{t-1}, I_{t-\theta}, Y_{t-1}, L_{t-1}, W_{t-1}, P_{t-1}$); 6 parametri

($\theta, y, k, n, l, \bar{P}$). Din sistemul (1) - (7), după transformările respective, obținem ecuația (8):

$$Y_t^3 + \frac{Y_{t-1} \times y l (K_{t-1} \times k L_{t-1} \times A_4 - Y_{t-1} \times y)}{n W_{t-1} \times L_{t-1}} \times Y_t^2 + \frac{Y_{t-1}^2 \times y^2 l (K_{t-1} - I_{t-\theta}) A_4}{(\theta - 1) n W_{t-1} \times L_{t-1}} \times Y_t + \frac{(I_{t-\theta} - K_{t-1}) Y_{t-1}^2 \times y^2 \times l \times A_4}{n W_{t-1} \times L_{t-1}} = 0$$

the fixed capital cost ($K_t - K_{t-1}$) in year t compared to year $(t-1)$ equal to investment I_t minus the cost of capital now θ year, and in year t - impaired physical or moral. The statement is built from the assumption that all the fixed capital works θ year. In a year of fixed capital K_t depreciates it's a $\frac{1}{\theta}$ part, that the cost of annual depreciation is $D_t = \frac{K_t}{\theta}$ (2). Gross domestic product in t is $Y_t = P_t + W_t \times L_t$ (3), where P_t - capitalist profit; $W_t \times L_t$ - salaries; L_t - number of employees. Technological progress is $\frac{Y_t}{L_t} = \frac{Y_{t-1}}{L_{t-1}} \times y$

(4); $\frac{K_t}{L_t} = \frac{K_{t-1}}{L_{t-1}} \times k$ (5), where y - labor productivity growth tempo; k - technical endowment increased tempo of work.

Interpretation of relations (4) and (5) resulting from $y = \frac{Y_t}{L_t} : \frac{Y_{t-1}}{L_{t-1}}$ and $k = \frac{K_t}{L_t} : \frac{K_{t-1}}{L_{t-1}}$. Labor demand in

each year is changed $\frac{L_t}{L_{t-1}}$ part, and supply - the

$\frac{L_t^{(s)}}{L_{t-1}^{(s)}} = l$ part. Annual salaries are rising

$\frac{W_t}{W_{t-1}} : \frac{L_t}{L_{t-1} \times l} = n$ part or $\frac{W_t}{W_{t-1}} = n \frac{L_t}{lL_{t-1}}$ (6). The

volume of investments is $I_t = D_t + P_t \times \frac{\frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} - \bar{P}}{\frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} - \bar{P} + \bar{P}}$

(7) for $\frac{P_{t-1}}{K_{t-1}} \geq \bar{P}$, where \bar{P} - predisposition to the investment parameter.

Model (1) - (7) consists of 7 equations with 7 unknown ($K_t, I_t, D_t, Y_t, P_t, W_t, L_t$); 6 macroeconomic indicators for the previous year ($K_{t-1}, I_{t-\theta}, Y_{t-1}, L_{t-1}, W_{t-1}, P_{t-1}$); 6 parameters

($\theta, y, k, n, l, \bar{P}$). From system (1) - (7), after transformations that we get the equation (8):

$$Y_t^3 + \frac{Y_{t-1} \times y l (K_{t-1} \times k L_{t-1} \times A_4 - Y_{t-1} \times y)}{n W_{t-1} \times L_{t-1}} \times Y_t^2 + \frac{Y_{t-1}^2 \times y^2 l (K_{t-1} - I_{t-\theta}) A_4}{(\theta - 1) n W_{t-1} \times L_{t-1}} \times Y_t + \frac{(I_{t-\theta} - K_{t-1}) Y_{t-1}^2 \times y^2 \times l \times A_4}{n W_{t-1} \times L_{t-1}} = 0$$

Unde:
$$A_4 = \frac{\frac{P_{t-1} - \bar{P} + P}{K_{t-1}} \times \frac{\theta - 1}{\theta}}{\frac{P_{t-1} - \bar{P}}{K_{t-1}}}$$
 sau

$$Y_t^3 + A_1 Y_t^2 + A_2 Y_t + A_3 = 0$$

$$\text{și } A_1 = \frac{Y_{t-1} y l \times (K_{t-1} \times k L_{t-1} \times A_4 - Y_{t-1} y)}{n W_{t-1} \times L_{t-1}};$$

$$A_2 = \frac{Y_{t-1}^2 \times y^2 l \times (K_{t-1} - I_{t-\theta}) A_4}{(\theta - 1) n W_{t-1} \times L_{t-1}};$$

$$A_2 = \frac{(I_{t-\theta} - K_{t-1}) Y_{t-1}^2 \times y^2 l \times A^4}{n W_{t-1} \times L_{t-1}}.$$

Notând $Y_t = Z - \frac{A_1}{3}$, ecuația cubică va fi:

$$Z^3 + B_1 Z + B_2 = 0 \quad (9), \quad \text{unde: } B_1 = -\frac{A_1^2}{3} + A_2;$$

$$B_2 = 2\left(\frac{A_1}{3}\right)^3 - \frac{A_1 A_2}{3} + A_3 \quad (10).$$

Soluțiile ecuației vor avea forma: $Z_1 = \alpha + \beta$;

$$Z_{2,3} = -\frac{\alpha + \beta}{2} \pm i \frac{\alpha - \beta}{2} \sqrt{3} \quad (11), \text{ unde:}$$

$$\alpha = \left(-\frac{B_2}{2} + \sqrt{\left(\frac{B_1}{3}\right)^3 + \left(\frac{B_2}{2}\right)^2} \right)^{\frac{1}{3}};$$

$$\beta = \left(-\frac{B_2}{2} - \sqrt{\left(\frac{B_1}{3}\right)^3 + \left(\frac{B_2}{2}\right)^2} \right)^{\frac{1}{3}}; \quad \alpha \times \beta = -\frac{B_1}{3} \quad (12)$$

Crizele economice mondiale vor fi evitate în cazul când PNB va fi $Y_{t-1} \leq Y_t \leq Y_{t+1} \leq Y_{t+2} \leq \dots$. Valorile variabilelor Y_t ar putea asigura o astfel de „monotonie” crescătoare numai pentru anumite valori ale indicatorilor, parametrilor exogeni. Însă nu există un sistem de motivație economică la nivelul regional, global care ar coordona valorile variabilelor exogene. Deci, creșterile, regresile economice (crizele) sunt aleatoare, alternează (în dependență de valorile variabililor exogene) fără a fi și periodice, nu pot fi excluse, pot fi doar prognozate. Fiecare criză economică este „originală” după factorul generator de crize. Crizele economice pot apărea: dacă acumulările productive de capital, generatoare de cerere de muncă, depășesc oferta de muncă; dacă nivelul de salarizare este în continuă creștere, iar profitul corporativ se reduce; dacă sunt lipse motivațiile economice pentru extinderea investițiilor. Reducerea investițiilor reduce profitul corporativ R_t , p , cererea L_t .

Unul din simptomele unei eventuale crize economice regionale, globale este creșterea procentuală a salariilor în PNB. Afirmările despre existența unor perioade de repetare

Where
$$A_4 = \frac{\frac{P_{t-1} - \bar{P} + P}{K_{t-1}} \times \frac{\theta - 1}{\theta}}{\frac{P_{t-1} - \bar{P}}{K_{t-1}}}$$
 or

$$Y_t^3 + A_1 Y_t^2 + A_2 Y_t + A_3 = 0 \text{ and}$$

$$A_1 = \frac{Y_{t-1} y l \times (K_{t-1} \times k L_{t-1} \times A_4 - Y_{t-1} y)}{n W_{t-1} \times L_{t-1}};$$

$$A_2 = \frac{Y_{t-1}^2 \times y^2 l \times (K_{t-1} - I_{t-\theta}) A_4}{(\theta - 1) n W_{t-1} \times L_{t-1}};$$

$$A_2 = \frac{(I_{t-\theta} - K_{t-1}) Y_{t-1}^2 \times y^2 l \times A^4}{n W_{t-1} \times L_{t-1}}.$$

Noting $Y_t = Z - \frac{A_1}{3}$, cubic equation is:

$$Z^3 + B_1 Z + B_2 = 0 \quad (9)$$

Where: $B_1 = -\frac{A_1^2}{3} + A_2$,

$$B_2 = 2\left(\frac{A_1}{3}\right)^3 - \frac{A_1 A_2}{3} + A_3 \quad (10)$$

Equation solutions will take the form: $Z_1 = \alpha + \beta$;

$$Z_{2,3} = -\frac{\alpha + \beta}{2} \pm i \frac{\alpha - \beta}{2} \sqrt{3} \quad (11), \text{ where:}$$

$$\alpha = \left(-\frac{B_2}{2} + \sqrt{\left(\frac{B_1}{3}\right)^3 + \left(\frac{B_2}{2}\right)^2} \right)^{\frac{1}{3}};$$

$$\beta = \left(-\frac{B_2}{2} - \sqrt{\left(\frac{B_1}{3}\right)^3 + \left(\frac{B_2}{2}\right)^2} \right)^{\frac{1}{3}}; \quad \alpha \times \beta = -\frac{B_1}{3} \quad (12)$$

Global economic crisis will be avoided if the GNP will be $Y_{t-1} \leq Y_t \leq Y_{t+1} \leq Y_{t+2} \leq \dots$. The values of variables Y_t could provide such a "monotony" increasing only for certain values of parameters, exogenous parameters. But there is no economic incentive system at regional level to coordinate global exogenous variables values. So, increases economic setbacks (crises) are random, alternate (depending on the exogenous variable values) without regular and can not be excluded, can only be expected. Every economic crisis is "original" as the factor of the crisis. Economic crises may occur: if the accumulation of productive capital, generating employment demand, excess labor supply, if the pay is growing and corporate profits is reduced, if they lack economic incentives to expand investments. Reduced profits reduce corporate investment R_t , p , request L_t .

One of the symptoms of a possible regional

a crizelor economice este mult disponibilă. Eficiența capitalului fix este determinată pentru diferite tehnologii diferite, însă după aceleași reguli – de funcția logistică de

$$\text{tipul } E_t = \frac{M_t}{1 + m_t \times e^{-at}} \quad (13).$$

În perioadele în care E_t este minimă pentru majoritatea tehnologiilor productive, sunt create premisele pentru apariția crizelor economice regionale, globale. Perioadele de funcționare a capitalului productiv, sub impactul progresului tehnico-științific, se reduc. Crizele economice pot deveni mai frecvente. Numărul crizelor economice și tempoul creșterii numărului angajaților în sfera productivă sunt în dependență inversă. Creșterea șomajului, creșterea salariilor angajaților facilitează procesul de desfășurare a crizelor economice. Menținerea sau chiar creșterea salariilor angajaților, în condițiile reducerii lente a eficienței fondurilor productive, contribuie la reducerea profitului corporativ.

Creșterea acumulărilor productive necorelată cu capacitățile de cumpărare a populației creează premise pentru desfășurarea crizelor economice. Dacă, de exemplu, capitalul productiv anual se depreciază cu cca 12%, atunci creșterea economică va constitui cca 4%. Creșterea numărului populației antrenate în procesele productive poate fi sub 4%. Dacă normativul de funcționare a capitalului productiv este de cca 4-5 ani (de exemplu în SUA) investițiile, de regulă, completează penuriile de capital productiv, procesele productive nu contribuie la supra-producere, la inițierea crizelor economice. Deprecierile neomogene a capitalului productiv, creșterea acumulărilor productive, reducerea profitului corporativ – consecință a reducerii eficienței tehnologiilor, a creșterii „monotone” a salariilor, contribuie la apariția crizelor economice. În perioadele de post-criză economică profitul corporativ este în creștere.

Fondurile productive oricât de diferite nu ar fi după nivelul de proveniență, utilizare – nivelul de eficiență a acestora se desfășoară (evoluează) după funcția logistică de tipul E_t . În situațiile, când eficiențele capitalului productiv nu au un pas „cadențat”, deficiențele unora sunt atenuate de eficiențele altora; șomerii de la întreprinderile cu profit sub nivelul admisibilului au posibilitate să se reprofileze, să se angajeze în întreprinderile unde eficiența este mult sporită. Ansamblu de „executanți” asigură dezvoltarea cu succes a economiei numai în cazul când aceștia nu sunt „cadențați”. Însă sub impactul progresului tehnico-științific, a cererii, a ofertei intervalele de funcționare eficiente a capitalului productiv sunt schimbătoare, intervalele „eficiente” devin mărimi aleatoare, nu pot fi prognozate. Crizele economice apar în situațiile, când eficiențele unui număr suficient de mare de producători, devin „cadențate”.

Concluzii. Deci, unele crize economice ar putea fi evitate, dacă structurile financiare mondiale și-ar direcționa suportul financiar nu pentru instituțiile prospere ci pentru o parte din cele falimentare. În acest context apare o nouă problemă: care din instituțiile falimentare pot fi și trebuie salvate (poate provizoriu)? Suportul financiar, în viziunea noastră, trebuie să

economic crisis, global is the percentage increase in wages in GDP. Statements about the existence of periods of repeated economic crises is much available. Efficiency of fixed capital is determined differently for different technologies, but by the same rules - such as

$$\text{logistics function } E_t = \frac{M_t}{1 + m_t \times e^{-at}} \quad (13).$$

In periods when E_t is minimal for most productive technologies are created prerequisites for the emergence of regional economic crisis, global. Periods of operation of productive capital, under the impact of scientific and technical progress is reduced. Consequently, economic crises may become more frequent. The number of economic crises and tempo increase productive employees in the area are depending reverse. Rising unemployment, increased salaries for ease of ongoing economic crisis. Maintaining or increasing salaries, while reducing the efficiency of funds slow production, help reduce corporate profits.

Increasing productive accumulation correlated with the population's purchasing capacity creates premises for conducting economic crisis. If, for example, annual productive capital depreciates by about 12%, then growth will be about 4%. Population growth may be involved in productive processes under 4%. If the normative functioning of productive capital is about 4-5 years (for example U.S.) investment, usually filled productive capital shortages, production processes do not contribute to over-production, the initiation of economic crisis.

Homogeneous productive capital depreciation, increase productive reservoirs, reducing corporate profits - a result of lower efficiency technologies, increasing "dull" wages, contribute to economic crises. In periods of post-economic crisis is increasing corporate profits.

Productive funds would not be as different by level, explaining origins, usage - the efficiency of their place (moving) after logistic type function. In situations when productive capital efficiencies not a step "cadențat" deficiencies efficiencies are mitigated by some others, unemployed with income below the enterprises have the possibility to admissibility changed the profile, to engage in businesses where efficiency is much greater. Set of "performers" ensure the successful development of the economy only if they are not "cadence". But under the impact of scientific and technical progress, demand, supply operating ranges are changing effective productive capital, ranges "effective" sizes are random, can not be predicted. Economic crises arise in situations when the efficiencies of a sufficient number of producers, become "cadence".

Conclusions. So, some economic crisis could be avoided if global financial structures and would direct financial support for institutions not prosper but some of the bankrupt. In this context there is a new problem: that of failing institutions can and should be stored (perhaps temporarily)? Financial support, in our view, should be

fie destinat doar pentru a „scoate” capitalul productiv de sub „cadență” deeficiențelor. Inevitabilitatea crizelor economice poate fi explicată și prin lipsa unui sistem motivațional „anti-cadență”. Dacă la nivelul național un astfel de sistem ar putea fi inițiat, apoi la nivelul global existența structurii „anti-cadență” este imposibilă. Deci, crizele economice generate de suprapunerile insucceselor economice în timp sunt inevitabile.

intended only to "out" productive capital in the "cadence" deficiencies. Inevitability of economic crises can be explained by the lack of motivation “anti-cadence”. Whether at national level such a system could be initiated, then the existence of global structure “anti-cadence” is impossible. So, the economic crisis generated by economic failures while overlaps are inevitable.

Bibliografie/Bibliography

1. **Mankiw N. G.** Macroeconomics. Harvard University: Worth Publishers, 2007. p.251
2. **Maximilian S.** Modelarea proceselor economice. Chisinau: ULIM, 2007. 112 p.
3. **Speianu V.** Problema stabilitatii financiare. Chișinău: IEFS, nr.3, 2011. p. 156-161.

SEMNIFICAȚIA, STAREA ACTUALĂ ȘI METODELE DE STIMULARE ALE EXPORTULUI PRODUCȚIEI VITI-VINICOLE

Maria FIȘTIC, lect. sup. univ., UASM

Recenzent: Olga SÂRBU, dr., conf. univ., UASM

În prezentul articol s-a evidențiat semnificația și importanța economică a ramurii viti-vinicole pentru Republica Moldova, precum și a exportului producției finite a ramurii analizate. De asemenea s-a făcut o analiză amplă a indicatorilor principali de dezvoltare a sectorului viti-vinicol a exportului produselor alcoolice și s-au evidențiat factorii creșterii potențialului de export.

Cuvinte cheie: *impact economic, potențialul de export, exportul producției alcoolice, piețe de desfacere, volume de producție, indicatori principali.*

Viticultura și vinificația sunt considerate ramuri prioritare ale economiei R. Moldova, cu tradiții vechi, impact economic și social extrem de important. Importanța economică a acestei ramuri constă în faptul că ei îi revine 2/5 din valoarea creată în agricultură, 1/3 din volumul total de export și a zecea parte din produsul intern brut.

Aportul social al acesteia este exprimat prin încadrarea în câmpul muncii a peste 250 mii de persoane din republică. Fiecare a patra persoană din populația activă are tangențe, directe sau indirecte cu viticultura și vinificația.

Pe parcursul mai multor ani potențialul viti-vinicol autohton s-a dezvoltat și s-a modernizat actualmente. În ramură activează 173 de întreprinderi vinicole. [1]

Promovarea exportului produselor autohtone pe piața externă devine o condiție pentru R. Moldova în condițiile extinderii relațiilor comerciale internaționale.

Industria vinicolă este în mod tradițional cel mai puternic sector al economiei naționale, precum și sectorul în care Moldova se bucură de renume internațional. În R. Moldova, vinul se produce din cele mai străvechi timpuri. R. Moldova devenea cel mai mare exportator de vinuri pe piața externă a URSS, fiecare a doua sticlă de vin și fiecare a treia sticlă de șampanie era produsă de noi sau din materialele primare de proveniență moldovenească, suprafața totală a viilor constituia 220000 ha care dădeau cca 1140000 tone de struguri, din care se produceau 42 mln. dca. de vin, astăzi fiind deja o sintagmă. [2]

Potențialul de export al produselor vinicole moldovenești era cel mai competitiv în raport calitate/preț, avantaj ce pare a se pierde în timp.

Începând cu 1985, suprafețele de viță-de-vie din toată lumea se reduc cu 1-2% în an. În Moldova, acest proces începuse deja în anul 1975. Reducerea suprafețelor de viță-de-vie a provocat și micșorarea cantității de produse alcoolice produse.

În scopul redresării acestei situații a fost elaborat și implementat „Programul prezidențial de restabilire și dezvoltare a viticulturii și vinificației în anii 2002-2020”, ce are drept scop dezvoltarea ramurii vinicole inclusiv prin extinderea plantațiilor de viță-de-vie. În conformitate

SIGNIFICANTLY, THE CURRENT STATUS AND STIMULATION METHODS OF EXPORT PRODUCTION OF WINE

Maria FIȘTIC, university lecturer, UASM

Recenzent: Olga SÂRBU, PhD, conf. univ., UASM

In this article has highlighted the significance and economic importance of vine and wine sector in Moldova, as well as export of finished products of industry analysis. Also made a comprehensive analysis of key indicators of development of the wine sector and the export of alcoholic products have export potential growth factors evidence.

Key words: *economic impact, the potential for export, export of alcoholic products, markets, production volumes, main indicators.*

Viticulture and winemaking are considered priority sectors of the economy R. Moldova, with old traditions, economic and social impact extremely important. The economic importance of this branch is that it has the two fifths of the value created in agriculture, one third of total exports and a tenth of gross domestic product.

Office of its social contribution is expressed through compliance with the employment of over 250 thousand people in the country. Every fourth person in the population is tangent, direct or indirect viticulture and winemaking.

Over several years the wine local potential has developed and modernized now. In line 173 wineries operating. [1] To promote export of domestic products on foreign markets is a condition for R. Moldova under international trade expansion.

The wine industry is traditionally the strongest sector of national economy and industry which enjoys international renown Moldova. In R. Moldova, the wine is produced from ancient times. R. Moldova became the largest exporter of wines on foreign markets of the USSR, the second bottle of wine each and every third bottle of champagne was produced by us or primary materials Moldovan origin, the total area was 220 000 ha of vineyards which gave about 1.14 million tons of grapes used to produce 42 million. DCA. Wine today is already a phrase. [2]

Export potential of Moldovan wine products was the most competitive quality/price advantage seems to be lost in time. Since 1985, the area of grape-vine around the world are reduced by 1-2% in year. In Moldova, this process had already begun in 1975.

Reduction of surface-vine vine caused decrease the amount of alcoholic beverages and products. In order to improve this situation was developed and implemented “The restoration and development presidential viticulture and winemaking in the years 2002-2020” which aims to develop the wine industry including expanding plantations of grape-vine. Under this program, for the years 2002-2020, average

cu acest program, pentru anii 2002-2020, roada medie de struguri, luându-se în calcul și plantațiile noi, va constitui 8 tone la hectar, productivitatea masivelor existente urmînd să nu coboare sub 4-5 tone la hectar.

Se prevede ca spre anul 2015 media să urce la 6,95 tone la hectar. Pe parcursul aceleiași perioade de timp vor fi defrișate 65 mii hectare de vii bătrîne și plantate 60 mii hectare de vii tinere. Corespunzător, va crește volumul total al roadei de soiuri tehnice, atingînd cifra de 460 mii tone în anul 2020, va spori calitatea strugurilor recoltați, deci și a vinurilor produse.

Inclusiv în acest scop la finele anului 2006 s-a aprobat și lansat „Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015” care constă în crearea mediului de afaceri favorabile pentru activitatea investițională ce stimulează fluxul de investiții în țară și contribuie la creșterea potențialului de export.

Exportul producției alcoolice în anul 2010 a constituit 179,6 mln. dolari SUA, sau cu 11,3 la sută mai mult față de anul 2009. O creștere mai semnificativă s-a înregistrat la exportul divinului, distilatelor de vin, divinului în vrac (165%) și vinurilor în vrac (135%).

Sub aspectul piețelor de desfacere, cea 84,6 la sută din valoarea exportului a revenit țărilor CSI (cea 152,0 mln. dolari SUA) și cea 11,7 la sută statelor din UE (21,1 mln. dolari SUA). Pe primele cinci poziții s-au plasat Federația Rusă - 64,1 mln. dolari SUA (35,7%), Republica Belarus-cca 41,9 mln. dolari SUA (23,3%), Ucraina - 25,0 mln. dolari SUA (13,9%), Kazahstan - 13,5 mln. dolari SUA (7,5%) și Polonia - 8,0 mln. dolari SUA (4,4%). S-a extins aria exporturilor în UE cu 3 țări și în alte părți ale lumii cu 7 țări, numărul total de țări fiind de 56, față de 49 în anul 2009.

Situația dificilă din ramură a condiționat diminuarea în continuare a ritmurilor de plantare a viilor și respectiv reducerea volumelor de producere a materialului săditor.

În primăvara și vara anului 2010 au fost înființate doar cca 1 500 ha de plantații viticole (obiectul Programului de stat căile de depășire a acesteia, producerea vinurilor cu indicație fiind de 7,0 mii ha), inclusiv peste 1 200 ha cu soiuri de masă și cca 300 ha cu soiuri pentru vin. Pepinierele viticole au produs cca 8,0 mln. de butași altoiți (de 2 ori mai puțin față de anul 2009), fiind obținute cea 250 mii de vițe vegetante și cca 3,5 mln. de vițe altoite maturate. Creșterea prețurilor la struguri în anul 2010, lansarea proiectului de creditare a sectorului vitivinicol și revenirea la subvenționarea plantării viilor și cu soiuri pentru vin constituie premise reale pentru sporirea suprafețelor de plantare a viței-de-vie în anul 2011 pînă la 2,0 mii ha.

Din cauza afectării plantațiilor viticole de geruri și imposibilității protecției calitative a acestora de boli în perioada de vegetație, producția globală de struguri în anul 2010, conform datelor înregistrate, în gospodăriile producție-marfă a constituit cea 300,0 mii tone, sau cu 30 la sută mai puțin ca în anul 2009. Volumul de producere a strugurilor de masă a fost de cca 50 mii tone. Exportul strugurilor de masă în anul 2010 a înregistrat o descreștere față de anul 2009 cu cca 18 %, constituind 25,2 mii tone (cu valoare de 13,0 mln. dolari SUA), inclusiv 20,4 mii tone din recolta 2010. Din volumul total de struguri pentru masă peste 70% au fost exportati în Rusia, 20% în Belarus și 7% în Ucraina.

grape harvest, taking into account new plantations will be 8 tons per hectare, the productivity of existing massive and they shall not fall below 4-5 tons per hectare. It is expected that for 2015 the average to rise to 6.95 tons per hectare.

During the same period of time will be cleared 65,000 hectares of old vineyards and planted 60,000 hectares of young vines. Accordingly, the total harvest will increase technical varieties, reaching the figure of 460 000 tones in 2020, will enhance the quality of grapes harvested, and therefore the wines produced.

Including for this purpose in late 2006 was approved and launched " The strategy for attracting investment and promoting exports for the years 2006 to 2015" which is to create favorable business environment for investment activity that stimulates the flow of investment into the country and contribute to the export potential.

Export of alcohol production in 2010 was 179.6 million. U.S. dollars, or 11.3 percent more than in 2009. A significant growth in exports has been divine, distilled wine, brandy in bulk (165%) and bulk wines (135%). In terms of markets, the 84.6 percent of export value returned to the CIS (the 152.0 million. dollars) and 11.7 percent of EU (21.1 million. dollars). The first five positions were placed Russian Federation - 64.1 million. USD (35.7%), Belarus, about 41.9 million. USD (23.3%), Ukraine - 25.0 million. USD (13.9%), Kazakhstan - 13.5 million. USD (7.5%) and Poland - 8.0 million. USD (4.4%). Expanded its exports to the EU 3 countries and other parts of the world in 7 countries, the total number of 56 countries, compared to 49 in 2009.

Plight of the branch of conditioning further reduce rates of planting vineyards and that reducing production volumes seedlings. In spring and summer of 2010 were established only about 1500 hectares of vineyards (State Program objective ways to overcome it, producing wines with the 7.0 hectares), including over 1200 ha of table varieties and about 300 ha wine varieties. Vine nurseries produced about 8.0 million.

The grafted cuttings (2 times less than in 2009), was obtained 250,000 vines the plant and about 3.5 million. of grafted mature. Rising prices for grapes in 2010, launching the wine sector project lending and a return to subsidies for planting vineyards and wine varieties are real prerequisites for increasing planting surface-vine to vine in 2011 up to 2.0 hectares. Because of frost damage to vineyards and their inability to protect the quality of disease during the growing season, global production of grapes in 2010, according to data recorded in household commodity production was the 300.0 thousand tons, or 30 percent less that in 2009. Volume production of table grapes was about 50 thousand tons. Export of table grapes in 2010 recorded a decrease compared to 2009 by about 18%, representing 25 200 tones (13.0 million value. dollars), including 20 400 tonnes of harvest 2010. Of total table grape than 70% were exported to Russia, Belarus 20% and 7% in Ukraine.

Totodată, exportul în Ucraina a strugurilor proaspeți pentru industrializare, în comparație cu anul 2009, a fost în creștere cu 33%, constituind un volum de 1,6 mii tone.

Volumul de prelucrare a strugurilor, conform informațiilor prezentate de 100 de întreprinderi vinicole din 147 deținătoare de licență în domeniul respectiv, constituie cea 117,0 mii tone, volum ce a permis obținerea a peste 14,0 mln. dal de vin-materie primă.

However, exports to Ukraine for the industrialization of fresh grapes, compared with 2009, has been growing by 33%, representing a volume of 1600 tons. Volume processing of grapes, according to information provided by 100 of 147 wineries in this area license holder, is the 117.0 thousand tons, a volume that allowed production of over 14.0 million. dal of wine, raw material.

Tabelul 1/Table 1

**Indicatorii principali de dezvoltare a sectorului vitivinicol în anul 2010 /
The main indicators of development of the wine sector in 2010**

Nr. d/o	Indicatorii / Indicators	2009 de facto / 2009 in fact	2010		De facto 2010 față de preconizat, % / In fact 2010 compared to the expected, %	De facto 2010 față de facto 2009, % / de facto in 2010 to 2009, %
			Preconizat / actual	de facto / expected		
A	1	2	3	4	5	6
1.	Producerea materialului săditor, viticol, mln. vițe / Production of planting stock, wine, million. vines	8,2	17,5	3,8	22	46
2.	Importul materialului săditor viticol, min. vițe / Import planting material, min. vines	0,6	0,5	0,4	80	67
3.	Plantarea viilor, mii ha / Planting vineyards, ha	2,3	7,0	1,5	21	65
4.	Casarea viilor, mii ha / Disposal of vineyards, ha	1,62	6,0	1,4	23	86
5.	Suprafața viilor în gospodăriile producție-marfă, mii ha / Area vineyards in commodity production households, ha	107,8	92,2	107,5	116	100
6.	Suprafața viilor pe rod în gospodăriile producție-marfă, mii ha / Surface bearing vineyards in commodity production households, ha	96,9	72,7	96,6	133	100
7.	Producția globală de struguri în gospodăriile de producție – marfă, mii tone / Global production of grapes in production households - freight tons	450,0	374,4	246,0	66	55
8.	Recolta medie, q/ha / Average yield, q / ha	46,4	51,4	25,4	49	55
9.	Prelucrarea strugurilor, mii tone / Grapes, thousand tons	231,0	200,0	120,0	60	52
10.	Fabricarea producției alcoolice, mln. dal: / Manufacture of alcoholic beverages, million. dal:					
	Vin de struguri / Including wine grapes and sparkling bottled	9,4	11,9	8,0	67	85
	Inclusiv îmbuteliat / bottled	5,1	5,3	5,3	100	104
	Vin spumant și spumos / sparkling wine	0,5	0,48	0,4	83,3	80
	Divin / divine	0,36	0,4	0,25	62	69
11.	Exportul strugurilor proaspeți pentru industrializare, mii tone / Exports of fresh grapes for industrialization, thousand tons	1,2	2,0	1,6	80	133
12.	Exportul strugurilor pentru masă, mii tone / Export of table grapes, thousand tons	32,4	25,0	25,2	101	78
13.	Exportul total al producției vitivinicole, mln. dolari SUA, inclusiv: / Total exports of wine production, mln. U.S. dollars, including:	178,8	213	193,0	90	100
	Producției alcoolice, mln. dolari SUA / Alcohol production, mln. USD	163,9	200,0	180,0	90	110
	Strugurilor pentru masă, mln. dolari SUA / Table grapes, million. USD	14,7	12,5	12,6	101	86
	Strugurilor proaspeți pentru industrializare, mln. dolari SUA / Fresh grapes for industrialization million. USD	0,24	0,5	0,4	80	167

Tabelul 2 / Table 2

Exportul produselor alcoolice în 2010 sub aspectul piețelor de desfacere în comparație cu anul precedent / Export of alcoholic products in 2010 in terms of markets in the previous year

Țara importatoare / Importing country	2009		2010	
	Cantitatea I-XII, litri / The quantity I-XII, liters	Valoarea, mii USD / Value, thousand USD	Cantitatea I-XII, litri / The quantity I-XII, liters	Valoarea, mii USD / Value, thousand USD
A	1	2	3	4
Total pe unitate de măsură / Total unit	102255428,6	133502,7	132278441,3	142494,4
Australia / Australia	5883	21,59		
Belgia / Belgium	54190,5	175,21	39226,2	127,13
Bosnia și Herțegovina / Bosnia and Herzegovina	22302	38,14	33534	63,52
Bulgaria / Bulgaria	68270	41,15	46235	25,26
Canada / Canada	35148	77,56	15474	37,84
Cehia / Czech	1984205,54	3419,62	2701248,75	4055,38
China / China	165180,35	387,39	970529,69	2084,61
Cipru / Cyprus	57321,6	151,56	47905	86,16
Coreea de sud / South Korea	9240	14,72	3150	27,87
Croația / Croatia	10017	16,86	11340	15,62
Danemarca / Republic Denmark	53739,3	125,8	51453	108,22
Egipt / Egypt	24	0,05	54	0,02
Elveția / Switzerland	45	0,21		
Emiratele Arabe Unite / United Arab Emirates			40800	11,77
Estonia / Estonia	38304	59,46	230291,5	221,26
Finlanda / Finland			1953	5,83
Franța / France	18	0,21	16029	53,36
Germania / Germany	1654637	2277,66	755859,375	1380,03
Ghana / Ghana	44255,31	94,52	25786	55,83
Grecia / Greece	126828	243,47	89226	151,47
Hong-Kong / Hong-Kong	195,75	2,16	5422	29,46
Iordania / Jordan	2250	0,67	300	0,22
Irak / Iraq	23040	13,59	59509,5	44,1
Irlanda / Ireland	8640	21,3	20928	35,03
Israel / Israel	145926	288,5	290084,6	534,48
Italia / Italy	6840	14,61	14310	28,47
Iugoslavia / Yugoslavia			2160	3,89
Japonia / Japan	12220,45	52,99	11744,4	55,73
Letonia / Latvia	244166	417,76	283208	437,38
Libia / Libya			15360	8,57
Lituania / Lithuania	739741,5	901,95	1016401	1195,05
Malaiezia / Malaysia	29,4	0,91	294	7,06
Marea Britanie / Great Britain	221998,5	508,76	186822	421,99
Mongolia / Mongolia			83875,6	48,63
Nigeria / Nigeria	8955	19,38	90090	271,83
Olanda / Netherlands	2886	8,61	10641,6	27,2
Panama / Panama	7,73	0,01		
Papua-Noua Guinee / Papua New Guinea			11160	19,92
Polonia / Poland	5217338,25	9190,15	4866103,41	7864,48
Portorico / Portorico	429509,5	664,06	524047	918,57
România / Romania	2485226,97	3088,67	2467618,25	2556,42
Singapore / Singapore			88,75	0,08
Slovacia / Slovakia	127126,75	230,59	332620,5	481,37
Suedia / Sweden	44041,5	113,5	52326	123,8
Taiwan / Taiwan	7,5	0,06	6972,9	28,34
Thailanda / Thailand			3600	6,94
Turcia / Turkey	716,9	0,69		
Vietnam / Vietnam			10779	20,82
Armenia / Armenia			18000	37,84
Azerbaidjan / Azerbaidjan	276828	161,24	1608213	896,2
Belarus / Belarus	36563504,74	40294,42	37896944,1	34968,62
Georgia / Georgia	4588399	3673,34	5829668,5	4926,56
Kazahstan / Kazahstan	7620674,2	13068,94	7443407,6	12043,87
Kirgîzstan / Kirgizstan	1071779	1850,47	738244	1164,02
Rusia / Russia	29462289,56	41668,63	42626728,35	48284,03
Tadjikistan / Tajikistan	46854	97,52	91116 0	144,91
Turkmenistan / Turkmenistan	60492	77,64	12120	171,82
Ucraina / Ukraine	8509770,75	9914,78	20458358,75	16175,48

Tabelul 3/Table 3

**Exportul produselor alcoolice în 2010 comparativ cu anul precedent /
Export of alcoholic products in 2010 compared with previous year**

Denumirea mărfii / Name of goods	2009		2010	
	Cantitatea I-XII, litri / The quantity I-XII, liters	Valoarea, mii USD / Value, thousand USD	Cantitatea I-XII, litri / The quantity I-XII, liters	Valoarea, mii USD / Value, thousand USD
A	1	2	3	4
Vin (total) / Wine (total)	96331356,94	128695	126117062,2	137909
Vin spumos / Sparkling Wines	2864007,65	6882,87	3185508,7	6999,63
Vinuri spumante clasice / classic sparkling wine	2852748,65	6862,91	3166506,7	6970,88
Vinuri spumoase / Sparkling wines	11259	19,96	18900	28,4
Alte vinuri / Other wines	48515847,95	82839,77	49921720,17	80507,98
Băuturi alcoolice tari / Alcoholic spirits	3668256,25	29485,68	5397331,971	39624,76
Băuturi alcoolice (inclusiv coniac) / Alcoholic spirits (including brandy)	3102139,16	26099,88	4403796,304	36093,92
Distilate primare / primary Distillates	562036,00	526,3	97348,9	239,11
Lichioruri / Liqueur	311,06	6,96	870,861	12,44
Alte băuturi / Other drinks	276601,51	1374,42	627669,196	1251,94

Creșterea potențialului de export pe piețele existente va depinde, în mare măsură, de următorii factori:

- armonizarea legislației, dezvoltarea cadrului juridic preferențial cu UE;
- conformarea la sistemele internaționale de standardizare și control al calității;
- asigurarea dezvoltării stabile și eficiente a sectorului în funcție de conjunctură, posibilitățile, pieței interne și accesul la piețele externe;
- sporirea productivității, a calității și competitivității produselor viti-vinicole;
- crearea unui regim stimulator pentru dezvoltarea sferei de cercetare-dezvoltare; pătrunderea masivă în țară a capitalului străin și explorarea la maximum a oportunităților existente, dar nerealizate;
- modernizarea tehnologiilor și introducerea unor tehnologii performante noi;
- reacția adecvată la schimbările preferințelor consumatorilor și a cerințelor piețelor tradiționale;
- diversificarea sortimentelor de produse vinicole;
- oferirea de noi oportunități și avantaje de ordin fiscal, comercial atât investitorilor existenți și potențiali, cât și exportatorilor;
- controlul calității produselor exportate și combaterea contrafacerii acestora;
- promovarea politicii statului în domeniul viticulturii, fabricării și circulației producției alcoolice;
- studierea și monitorizarea pieței interne și externe

Increasing the export potential of existing markets will depend in large measure, the following factors:

- harmonization of legislation with the EU preferential legal framework development;
- compliance with international standards and systems of quality control;
- ensure stable and efficient development of the sector depending on the circumstances, opportunities, internal market and access to foreign markets;
- increase productivity, wine quality and competitiveness;
- creating a regime conducive to developing the research and development massive entry of foreign capital in the country and exploring the most of existing opportunities, but not implemented;
- modernization of technologies and introduction of advanced technologies in November;
- appropriate response to changing consumer preferences and requirements of traditional markets;
- diversify the range of wines;
- providing new opportunities and benefits of tax, trade both existing and potential investors, as well exporters,
- quality control of exported products and combating counterfeiting;
- state policy promoting viticulture, production and circulation of alcohol products;
- studying and monitoring internal and external

de produse alcoolice;

- promovarea cooperării, participarea activă la expozițiile și concursurile internaționale și naționale de vinuri;
- promovarea intereselor producătorilor autohtoni pe aceste piețe;
- oferirea unui suport juridic eficient și real din partea statului agenților economici.

market alcoholic products;

- promote cooperation, active participation in international exhibitions and competitions and national wines;
- promoting the interests of domestic producers in these markets;
- providing a real and effective legal support from the state economic.

Bibliografie/Bibliography

1. Pomicultura, viticultura și vinificația, Nr. 3/332011, p.15
2. Academos, Nr. 3(10), 2008, p. 79
3. Economica, Nr. 2 (58), 2007, p.89
4. Viticultura și vinificația în Moldova, Nr. 1 (31). 2011, p.4
5. Ekonomiceskoe obozrenie, 4 februarie 2011, Nr. 4, p.23

INTENSIFICAREA CREȘTERII PORCINELOR ÎN BAZA INOVAȚIILOR ȘI INVESTIȚIILOR

*L.A. BAHCIVANJI, dr. conf. univ.,
Universitatea Agrară de Stat din Odesa
V.S. LESOGOROVA, competitor,
Universitatea Agrară de Stat din Odesa*

Recenzent: Valeriu DOGA, dr. hab., IEFS

Creșterea porcinelor a avut întotdeauna o prioritate în domeniul creșterii animalelor și dezvoltarea agriculturii în cadrul unui stat, în general. Renașterea industriei porcinelor nu reprezintă doar o necesitate alimentară în scopul asigurării nevoilor populației în produse de carne, dar, de asemenea, și o industrie viabilă și eficientă din punct de vedere economic care, în termeni moderni, este văzută ca o sursă stabilă de capital circulant al întreprinderilor în scopul asigurării securității alimentare a țării și extinderea potențialului de export al Ucrainei.

Cuvinte cheie: creșterea porcinelor, investiții, inovatii.

Dezvoltarea ulterioară a industriei porcinelor în lipsa inovațiilor și a siguranței investiționale este imposibilă, ceea ce și cauzează caracterul de actualitate al subiectului.

Capacitatea slabă de adaptare și activitatea inovațională scăzută a întreprinderilor agroindustriale, lipsa aplicațiilor complexe a inovațiilor și caracterul nesistematic al acestora, precum și lipsa de atractivitate a veniturilor din investiții împiedică dezvoltarea eficientă a ramurei. Problema creșterii porcinelor este pe larg investigată în lucrările oamenilor de știință de renume, inclusiv V.G. Andreychuk, O.A. Bogutskij, O.P. Drigo, P.K. Kaninsky, S.Y. Kutikov, O.V. Mazurenko, V.I. Matsybora, V.P. Rybalko, I.S. Tronchuk, P.T. Sabluk, V.G. Chaban și alții. Rezultatele cercetărilor lor sunt esențiale pentru inovare și dezvoltarea investițiilor în industria porcinelor. Dar, multe probleme rămân nesoluționate, iar soluțiile pentru creșterea porcinelor în condiții moderne încă nu au fost găsite; baza inovațională încă nu este bine-definită, iar securitatea investițiilor lipsește.

Scopul cercetării îl reprezintă soluția complexă a problemelor metodologice și metodice, precum și elaborarea recomandărilor practice privind inovarea și dezvoltarea investițiilor în scopul creșterii porcinelor.

Potrivit Comitetului Statistic de Stat al Ucrainei, industria porcinelor se dezvoltă dinamic. La 1 ianuarie 2011, numărul porcinelor în Ucraina se ridică la 7960,4 mii capete, ceea ce este cu 105,0% mai mult în comparație cu datele înregistrate la 1 ianuarie 2010. În regiunea de Sud a Ucrainei, la 1 ianuarie 2011 numărul porcinelor era de 749,7 mii capete, ceea ce este cu 112,5% mai mult în comparație cu datele din 1 ianuarie 2010.

În comparație cu anul precedent, numărul total de porci din regiunea Odesa a crescut cu 54 mii de unități. Baza creșterii porcinelor din regiune este reprezentată de 18 întreprinderi mari de creștere a porcilor, inclusiv 7 ferme de creștere a porcilor și 11 ferme de reproducere care au mai mult de 20 mii de porci pentru reproducere. Fermele de creștere a porcilor

INTENSIFICATION OF PIG-BREEDING ON THE INNOVATION AND INVESTMENT BASIS

*L.A. BAHCIVANJI, PhD, Associate Professor,
Odessa State Agrarian University
V.S. LESOGOROVA, competitor,
Odessa State Agrarian University*

Reviewer: Valeriu DOGA, PhD, IEFS

Pig-breeding always took priority in the field of animal husbandry and agriculture development in the state in general. Renaissance of pig industry is not only food necessity to ensure people's needs in meat products, but also economically viable and efficient industry which in modern terms is seen as a stable source of working capital of enterprises ensuring of state food security and extension of the export potential of Ukraine.

Key words: pig-breeding, investment, innovations.

Further development of the pig industry without innovation and investment security is impossible, and that caused the topical character of the subject.

The weak adaptation and low innovation activity of agroindustrial enterprises, the lack of complex application of innovation and unsystematic character and unattractiveness of investment income prevent the effective development of the branch. The problem of pig-breeding is thoroughly investigated in the works of famous scientists, including V.G. Andreychuk, O.A. Bogutskij, O.P. Drigo, P.K. Kaninsky, S.Y. Kutikov, O.V. Mazurenko, V.I. Matsybora, V.P. Rybalko, I.S. Tronchuk, P.T. Sabluk, V.G. Chaban and others. The results of their research are essential for innovation and investment development of the pig industry. But many issues remain unsettled and drifts of pig-breeding in modern conditions are not found; the innovation base is not defined, and investment security is absent.

The aim of research is the complex solution of methodological and methodical problems and the working out of practical recommendations on innovation and investment development of pig-breeding.

According to State Statistics Committee of Ukraine pig industry is developing dynamically. On January 1, 2011 pigs in Ukraine amounted to 7960.4 thousand heads, which is 105.0% more compared to the livestock on January 1, 2010. In the southern region of Ukraine on January 1, 2011 pigs amounted to 749.7 thousand heads that at 112.5% more compared to the livestock on January 1, 2010.

In comparison with the previous year the total number of pigs in Odessa region increased by 54 thousands units. Pig breeding base in the region is represented by 18 large breeding enterprises, including 7 pig-breeding farms and 11 breeding reproductions which have more than 20,0 thousand heads of breeding

reproduc 6 tipuri de porci, printre care: Marele alb, carnea ucraineană, carnea Poltava, Landrace, Regiunea albă și roșie și P'yetren.

La momentul de față, fermele din regiunea Odesa sunt pe deplin capabile să asigure reproducerea porcilor proprii și să vândă producția tînără. La 1 septembrie anul current, fermele au vîndut 1974 capete de producție a porcinelor tinere.

În Ucraina există o tendință pozitivă a numărului porcilor în cadrul fermelor. Cauzele sunt următoarele:

1. Creșterea prețului de achiziții pentru porcii de carne;
2. Prezența stocurilor furajere de cereale – sursa principală de alimentație și prețul redus la aceasta;
3. Creșterea atractivității investiționale în domeniul creșterii porcilor în întreprinderile agricole [1].

Asemenea factori ca o serie de acte normativ-juridice și sprijinul statului pentru activitatea respectivă, implementarea proiectelor investiționale în activitatea de creștere a porcilor atît din contul bugetului de stat cît și cel regional certifică realizarea de urgență și importantă a obiectului cercetat.

În baza exemplului din regiunea Odesa, putem nota o serie de întreprinderi care au fost ajutate de către stat. Bugetul regional a alocat 9,2 mln grivne pentru revigorarea sectorului zootehnic și astfel, au fost achiziționați 3380 porci.

Proiectele investiționale în domeniul dezvoltării industriei porcinelor, reconstrucția și construirea fermelor de porci sunt implementate cu succes în regiunea Odesa. Proiectele respective sunt:

- 11 august 2011, complexul de porci pentru 24,0 mii capete a fost dat în exploatare de către SRL-ul "Agroprime Holding" județul Bolgrad. Costul proiectului este de 142,0 mln. grivne. Acest lucru va îmbunătăți semnificativ situația dezvoltării creșterii porcilor în regiune;

- Reconstrucția complexului de porcine pentru 18,0 mii capete de porci este purtată de SRL-ul "Artsyz Meat processing Company" în județul Artsyz. Costul proiectului este de 22,8 mln. grivne. Acesta va fi finalizat în 2015, iar la momentul de față, în data de 1 august comparativ cu 1 ianuarie 2011, numărul porcilor a crescut cu 691 capete;

- Reconstrucția complexului de porcine cu o capacitate de 27,0 mii porci este realizată de către SRL-ul "Tarutino agricultural company" din județul Tarutino. Costul proiectului este de 47,0 mln. grivne. Este planificat de a fi dat în exploatare definitiv în 2014. Însă merită de menționat un șir de tendințe pozitive: pentru perioada de 7 luni din anul curent, numărul porcinelor a crescut cu 979 capete;

- SRL-ul agrar "Vladivske podvir'ya" din județul Ivanivka construiește un complex de porcine pentru 12,0 mii capete. Costul proiectului este de 40 mln grivne. Este planificat ca complexul să fie deschis în 2015. Creșterea numărului de porcine în decurs de 7 luni a fost de 369 capete.

În scopul creșterii producției animaliere și creșterea competitivității industriei porcinelor, sunt implementate o serie de măsuri administrative, printre care sunt:

- aprobarea programului regional "Sectorul animalier în regiunea Odesa 2011-2015";

- o expoziție-licitație regională a animalelor de rasă pură și păsări;

pigs. Pig-breeding farms breed six pig breeds, among them: the Great white, the Ukrainian meat, Poltava meat, Landrace, Red with White Belt and P'yetren.

Today the farms of Odesa region are fully able to ensure their own reproduction of number of heads and sale the breeding young stock. On September 1 of this year farms sold 1974 heads of breeding young pigs.

In Ukraine, there is a positive trend in the number of pigs in farms. The reasons are:

1. Increase in purchase prices for meat pigs;
2. The presence of grain forage stocks - the main food and low prices for it;
3. The growth of investment attractiveness of pig breeding on the farm enterprises [1].

Such factors as a number of normative-legal acts and support of pig breeding by the state, the implementing of investment projects in the pig breeding both by the state budget and regional one testify about the realization of urgency and importance of the research object.

On the example of Odesa region one can note a number of enterprises that were supported by the state. The regional budget allocated 9.2 mln. grn. at the revival of livestock and 3380 pigs were purchased.

The investment projects on development of pig industry, reconstruction and building of pig farms are successfully implemented in Odesa region. The projects are:

- August 11, 2011 the pig complex for 24.0 thousand pig heads was put into commission in LLC "Agroprime Holding" Bolgrad district. The project cost is 142.0 mln. grn. This will significantly improve the state of development of pig breeding in region;

- The reconstruction of pig complex for 18.0 thousand heads of pigs is being carried out by LLC "Artsyz Meat processing Company" in Artsyz district. The cost of the project is 22.8 mln. grn. It will be completed in 2015 but now the increase of the pigs number on August 1, compared to January 1, 2011 is 691 heads;

- The reconstruction of pig complex for 27.0 thousand of pigs is being done by LLC "Tarutino agricultural company" in Tarutino district. The cost of the project is 47.0 mln. grn. It is planned to put into commission in 2014. But positive trends should be noted: for 7 months of this year the pig stock has increased by 979 heads;

- The LLC agrofirma "Vladivske podvir'ya" of Ivanivka district is building the pig complex for 12.0 thousands heads. The cost of the project is 40.0 mln. grn. It is scheduled for completion in 2015. The increase of stock for 7 months is 369 heads.

In order to increase livestock production and increase the competitiveness of pig industry the series of administrative measures are implemented, among them are:

- approval of the regional program "Livestock in Odesa region 2011-2015";

- a regional exhibition-auction of purebred animals and birds;

- reuniuni regionale și seminare de dezvoltare a sectorului zootehnic. Reprezentanții autorităților publice, directorii întreprinderilor mari, precum și cercetători participă la aceste întruniri, dat fiind faptul că rezultatele cele mai bune pot fi realizate doar în baza unei colaborări reciproce.

Cu toate acestea, printre multele aspecte pozitive din sectorul producției de porcine, mai sunt și unele negative: costuri ridicate care afectează profitabilitatea produselor, prelucrarea neorganizată a materiei prime, insuficiența investigării pieței de desfacere; astfel, în scopul intensificării creșterii porcinelor, pentru a spori producția cărnii calitative de porc, pentru a dezvolta potențialul de export al statului este necesar de a rezolva următoarele probleme conceptuale:

1. Asigurarea măsurilor guvernamentale în scopul reglării unei politici de prețuri clare;

2. Asigurarea cu alocații de fonduri din bugetul regional și de stat în scopul susținerii industriei porcinelor;

3. Fermele trebuie să utilizeze eficient capacitățile disponibile, și anume să realizeze un studiu cuprinzător al pieței, să extindă sectorul potențialilor cumpărători și să intre pe piața mondială;

4. Creșterea eficienței economice a fermelor prin reducerea costurilor de producție prin utilizarea noilor tehnologii;

5. Realizarea procesării materiei prime în baza inovațiilor;

6. Elaborarea unei strategii clare de dezvoltare economică, luând în considerare factorii interni și externi și găsirea investitorilor;

7. Necesitatea exploatarei mai eficiente a potențialului de selecție și creștere și introducerea rezultatelor în practica fermelor;

8. Necesitatea unei abordări comprehensive a studiului funcționării eficiente a industriei porcinelor, deoarece acest fapt reprezintă singura cale posibilă pentru a obține cele mai bune rezultate.

Implementarea propunerilor menționate va asigura nivelul necesar al veniturilor gospodăriilor casnice și va avea un impact pozitiv asupra dezvoltării agriculturii la nivel regional și național.

- regional meetings and seminars on the development of livestock. The representatives of public authorities, directors of large enterprises and researchers attend these meetings, as the best results can be achieved only in mutual cooperation.

However, among many positive aspects of pig production sector, there are negative ones: high costs, which affect the profitability of products, unorganized processing of raw materials, badly investigated sales market; so in order to intensify the pig breeding, to increase the production of high quality pork, to develop state export potential it is necessary to solve the following conceptual issues:

1. Provide government measures to regulate a clear pricing policy;

2. Ensure the allocation of funds from state and regional budgets to support the pig industry;

3. Farms must make rational use of available capacity, ie, to conduct a comprehensive study of market and expand the sector of potential buyers and enter the global market;

4. To increase the economic efficiency of the operation of farms by reducing production costs by using new technologies;

5. To carry out the processing of raw materials on the basis of innovation;

6. Develop a clear strategy for economic development, taking into account external and internal factors and finding investors;

7. It is necessary to exploit more effectively the potential of selection and breeding work and introduce its achievements in farms practice;

8. A comprehensive approach to the study of effective functioning of the pig industry is needed, because it is the only way possible to achieve the best results.

Implementation of the proposed measures will ensure the necessary level of income of households and will have a positive impact on the development of agriculture in the region and state.

Bibliografie/Bibliography

1. Kulayets M.M., Kutsekon L.A. The strategy of innovative development of agricultural enterprises / M.M. Kulayets, L.A. Kutsekon // Economy APC. - 2009. - № 7. - S. 75 - 80.
2. Shust O.A. The economic principles of production and sales in pig farms / O.A. Shust // Sustainable economic development: Ukrainian research and production magazine. - 2011. - № 1. - S. 276-280.

CLUSTERUL ȘI ROLUL LUI ÎN DEZVOLTAREA ECONOMIEI EUROPENE

Natalia MOCANU, dr.,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova

Recenzent: Petru TOMIȚĂ, dr. prof.univ. interimar, UASM

Lipsa producției autohtone în prezent este pe larg compensată prin furnizările de import, despre care fapt s-a vorbit în partea analitică a lucrării. Formarea sectorului clusterial de producere constituie o soluție, practic, lipsită de alternativă a problemelor sus-menționate. Prin integrarea pe verticală (sub formă de cluster) se asigură menținerea proporțiilor optime dintre diferite trepte (de fapt – diferite ramuri) ale lanțurilor valorice. Fiind materializate la nivel de cluster procesele de integrare pe verticală în mod automat contribuie la respectarea corelației optime dintre ramuri la nivel național

Cuvinte cheie: cluster, sector economic, întreprinderi, locuri de muncă, finanțare.

Introducere. Experiența statelor dezvoltate, a demonstrat ca procesele de clustering servesc drept fundament pentru creșterea capacității economice, creșterea competitivității unei anumite ramuri economice și a economiei în ansamblu, crearea noilor întreprinderi și locurilor de muncă, elaborarea programelor de dezvoltare regională, colaborare mai amplă și productivă dintre reprezentanții sectorului antreprenorial și de stat, medii educaționale, de informare.

Conținutul de bază. Politică de sprijinire a clusterelor este diferită de la țară la țară în funcție de condițiile politice, socio-economice și istorice specifice.

În scopul monitorizării fenomenului de clusterizare, Comisia Europeană a înființat în anul 2006 „The European Cluster Observatory - Observatorul European al Clusterelor” care furnizează date statistice cantitative și calitative (cluster mapping), studii de caz, politici și analize comparative privind situația clusterelor în Europa.

Astfel, la nivelul anului 2008, the European Cluster Observatory a identificat circa 2000 de cluster semnificative definite ca aglomerări regionale industriale și de servicii, care implică aproximativ 38% din forța de muncă a Uniunii Europene. Aceste cluster s-au format fie de jos în sus, fie de sus în jos și sunt susținute de politici, proiecte concrete și finanțări naționale și comunitare.

În acest sens, măsurile propuse sunt următoarele:

- Înființarea unui «High Level Group» pentru cluster, care are ca obiectiv principal identificarea instrumentelor la nivel european și național pentru îmbunătățirea cooperării între cluster. Acest grup va include 20 de experți independenți din diferite domenii ale inovării, competitivității etc. și vor înainta Comisiei Europene și Statelor Membre rapoarte ale situației existente în domeniul clusterelor (European cluster mapping) și asupra modalităților de susținere a clusterelor prin programe, strategii, politici etc.;

- Sprijin din partea Comisiei Europene la nivel național și regional în eforturile de a îmbunătăți politicile proprii în

CLUSTER AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE EUROPEAN ECONOMY

Natalia MOCANU, PhD,
Agrarian State University of Moldova

Reviewer: Petru TOMIȚĂ, PhD, prof.univ. interimar, UASM

The lack of domestic production is now largely compensated by the import supplies, which actually was spoken in the analytical part of the work. Formation of production cluster sector represents a solution, practically with no alternative to the above problems. Through vertical integration (as clusters) there is ensured the maintenance of optimal proportions of the different steps (actually – different branches) of the value chain. Being materialized at the cluster level, processes of vertical integration automatically contribute to the optimal correlation between branches at the national level.

Key words: cluster, economic sector, enterprises, jobs, funding

Introduction. The experience of developed countries has shown that clustering processes serve as the foundation for the increase of the economic capacity, growth of competitiveness of a certain sector of economy and economy as a whole, creating new companies and jobs, development of regional development programs, extensive and productive collaboration between entrepreneurial sector and state representatives, educational environment, information.

Basic content. The supporting clusters policy is different from country to country depending on political, socio-economic and historical specific conditions.

In order to monitor the phenomenon of clustering, the European Commission established in 2006 "The European Cluster Observatory" that provides quantitative and qualitative statistical data (cluster mapping), case studies, comparative analysis and policies on the clusters situation in Europe.

Thus, in 2008, the European Cluster Observatory has identified about 2000 significant clusters defined as regional industrial and services agglomerations, which involve about 38% of the workforce from the European Union. These clusters were formed from the bottom up or up to down and are supported by policies, specific projects and national and community funding.

In this concern, the proposed measures are:

-To establish a "High Level Group" for clusters, which mainly aims to identify tools at the European and national level for improving cooperation between clusters. This group will include 20 independent experts from different fields of innovation, competitiveness, etc. and will submit reports to the European Commission and the Member States on the existing situation in the clusters area (European cluster mapping) and on ways to support clusters through programs, strategies, policies etc.;

- Support from the European Commission at national and regional level for the efforts aimed to

ceea ce privește clusterelor, prin oferirea de informații asupra clusterelor și politicilor în domeniu. La nivel comunitar aceasta se va realiza prin „The European Clusters' Observatory” ce va deveni un instrument de informare pentru companii;

- Continuarea sprijinului pentru „European Clusters Alliance”, organizație care are ca scop promovarea clusterelor la nivel național și regional;

- Facilitarea cooperării între organizațiile din cadrul unui cluster;

- Lansarea inițiativei „Excellence of Cluster Organization”, care va oferi sprijin pentru introducerea de standarde de calitate în activitatea clusterelor și pentru accesarea fondurilor comunitare pentru finanțarea activităților proprii.

Principalele forme de susținere sugerate sunt: crearea cadrului optim pentru desfășurarea activității în cadrul clusterelor, îmbunătățirea accesului la finanțare, mai buna utilizare a fondurilor structurale pentru a finanța clusterelor, finanțarea publică a clusterelor care în anumite cazuri ar putea depăși limita de 5 ani, criteriile specifice care să favorizeze accesul la finanțare a clusterelor care au proiecte inovative.

În domeniul serviciilor inovările sunt foarte importante, dar că foarte puține state membre iau în calcul inovarea în domeniul serviciilor.

Uniunea Europeană are nevoie de campioni de inovare care să internaționalizeze rapid, clusterul fiind un mediu prielnic pentru inovare. UE nu duce lipsă de inițiative de cluster.

În prezent, The European Cluster Observatory - Observatorul European al Clusterelor dezvoltă o platformă de colaborare online între cluster și membrii din cluster, care să le permită acestora să relaționeze și să aibă acces la o gamă largă de informații. În acest context va fi creat The Club of Cluster Managers - Clubul Managerilor de Cluster, sub forma unei asociații profesionale care va furniza servicii bazate pe necesitățile și interesele reale ale managerilor de cluster. Europa InterCluster oferă acces gratuit la baza sa de date de peste 900 de inițiative de cluster și organizații de cluster europene, acesta fiind un instrument foarte util și eficient pentru a găsi un partener.

Franța. Politică franceză de sprijinire a clusterelor a fost stabilită în 2005. Cu toate acestea, în 1987, cu mult înaintea apariției termenului de "pol de competitivitate", a fost lansată o inițiativă în acest sens.

Franța și-a reorientat politica în domeniul sistemelor de producție locale, elaborând prima versiune a politicii franceze în domeniul poliilor de competitivitate, ale cărei obiective sunt următoarele: creșterea competitivității economiei franceze prin inovare; dezvoltarea în regiuni de activități, în principal industriale, pe baza tehnologiilor inovative; creșterea atractivității produselor franceze, ca urmare a îmbunătățirii vizibilității internaționale; crearea condițiilor pentru perfecționarea resurselor umane.

Corespunzător acestei politici, a fost lansat programul pentru poliile de competitivitate, care a reprezentat o schimbare destul de importantă de orientare dinspre abordarea tradițională, „curativă”, către o abordare orientată spre creștere economică. Obiectivul acestui program este de

improve their own policies in terms of clusters, by providing information on clusters and public policies. At Community level this will be done by "The European Clusters' Observatory" that will become an information tool for the companies;

- Continuing support for the "European Clusters Alliance", an organization that aims to promote clusters at the regional and national levels;

- Facilitating cooperation between organizations within a cluster;

- Launching the initiative "Excellence of Cluster Organization", which will provide support for the introduction of quality standards in the clusters activity and for accessing the EU funds to finance their own activities.

The main suggested forms of support are: creating the best framework for conducting business within the clusters, improving access to finance, a better use of structural funds for clusters financing, public funding for clusters that in some cases could exceed the 5 years limit, specific criteria to promote access to clusters financing that have innovative projects.

Innovations are very important in the services sector, but very few member states take into account innovation in services.

EU needs innovation champions in order to internationalize quickly, cluster being a favorable environment for innovation. EU does not lack in cluster initiatives.

Nowadays, the European Cluster Observatory develops a platform for online collaboration between clusters and cluster members, enabling them to relate and have access to a wide range of information. In this context, The Club of Cluster Managers will be created as a professional association that will provide services based on real needs and interests of cluster managers.

Europe InterCluster offers free access to its database of over 900 cluster initiatives and organizations of European clusters, which is a very useful and efficient tool in order to find a partner.

France. French policy in support of clusters was established in 2005. However, in 1987, long before the emergence of the term "pole of competitiveness", an initiative in this regard has been launched.

France has redirected its policy in the area of the local production systems, developing the first version of French policy in the field of competitiveness poles, whose objectives are: increasing the competitiveness of the French economy through innovation; development in regions of activities, mainly industrial, based on innovative technologies; increasing the attractiveness of French products because of improving the international visibility; creating conditions for improvement of human resources.

Accordingly to this policy the program for the poles of competitiveness was launched, which was a pretty significant change in orientation from the traditional approach, "clean", to a economic growth oriented approach. The objective of this program is to improve the innovation potential of France by focusing all public

a îmbunătăți potențialul de inovare al Franței prin concentrarea tuturor eforturilor publice cu privire la polii de competitivitate, pentru a crea bunăstare și noi locuri de muncă. Polii de competitivitate, în definiția acestui program francez, sunt concentrări geografice de companii publice sau private, centre de cercetare și instituții de învățământ, care lucrează în parteneriat, sub o strategie comună de dezvoltare, în scopul generării de sinergii și colaborării în cadrul unor proiecte inovative, în interesul uneia sau mai multor piețe.

Principiul de funcționare a polului de competitivitate constă în colaborarea actorilor principali și concentrarea geografică în serviciul unei inovări mai eficiente, prin încurajarea și susținerea de proiecte în scopul de a accede la o poziție de lider în domeniul respectiv, la nivelul Franței și la nivel internațional.

În prezent în Franța există 71 poli de competitivitate (17 sunt internaționali și 54 naționali), în care sunt implicate 5.000 de întreprinderi. Acești poli de competitivitate activează în 16 sectoare economice inclusiv și în agricultură.

Danemarca constituie una dintre cele 10 țări incluse în celebrul studiu al lui Michael Porter „The Competitive Advantage of Nations”, deoarece a fost una dintre primele țări care au implementat conceptul de „cluster” la începutul anilor '90, dar la o scară atât de mare (*12 mega cluster care acopereau 90% din companiile daneze și toate sectoarele de activitate*), încât efectul de „levier” al acestui proces a fost limitat. Introducerea unui *program de susținere a clusterelor inovative, denumite Centre Regionale de Tehnologii - CRT*, a revenit Consiliului pentru Tehnologie și Inovare, în cadrul politicii Centrelor Regionale de Tehnologie. Obiectivul acestui program îl reprezintă legătura între mediul universitar și de cercetare, business și autorități. Fondurile alocate sunt de 10 milioane euro pentru o durată de 2 până la 4 ani, în condițiile asigurării unei cofinanțări de minim 40% din partea companiilor și a autorităților locale. În Danemarca s-au creat cluster în domeniile: industria alimentară, bioenergie, industria lemnului și a mobilei. Cel mai important cluster danez este Medicon Valley Alliance, creat în 1997 în regiunea daneză în care se afla Copenhaga și în regiunea Skane din Suedia, regiuni despărțite de un simplu pod. Acest cluster implică 40.000 locuri de muncă în sectorul privat biofarmaceutic și mai mult de 200 companii din domeniul medical.

Finlanda. Principala politică de sprijinire a clusterelor în Finlanda este politica „centrelor de expertiză” (OSKE), inițiată de Ministerul Afacerilor Interne și axată apoi pe dezvoltarea regională. Această politică este implementată de Ministerul Economiei și Ministerul Muncii, se afla la intersecția dintre politicile acestor ministere, vizează concentrarea resurselor și a activităților de dezvoltare regională pe arii de importanță națională, semnificative pentru Finlanda și se bazează pe următoarele principii: un program specific de creare a centrelor de expertiză de înalt nivel a resurselor locale, regionale și naționale; susținerea resurselor regionale prin cooperare între centrele de expertiză; concentrarea asupra dezvoltării afacerilor în domeniile în care Finlanda este competitivă pe plan internațional. Rezultatele identificate de cele 2 ministere responsabile, pentru perioada 1999-2006, sunt următoarele: crearea a 1.300 de întreprinderi de înaltă tehnologie,

efforts on the poles of competitiveness, in order to create wealth and new jobs. Poles of competitiveness, through the French definition of this program, represent geographical concentrations of public and private companies, research centers and educational institutions, that are working in partnership under a common development strategy in order to generate synergies and collaboration on innovative projects in the interest of one or more markets.

Principle of operation of the pole of competitiveness consists in the key actors cooperation and geographical concentration in the service of a more effective innovation, by encouraging and supporting projects in order to get access to a leading position in this field, in the France and at the international level.

Nowadays there are 71 poles of competitiveness in France (17 international and 54 national), involving 5,000 enterprises. These poles of competitiveness operate in 16 sectors of economy including agriculture.

Denmark is one of the 10 countries included in the famous study of Michael Porter "The Competitive Advantage of Nations", because it was one of the first countries that have implemented the concept of "cluster" in the early '90s, but on a scale so large (12 mega clusters covering 90% of Danish companies and all sectors of activity) so that the effect of "leverage" of this process was limited. Introducing a program to support innovative clusters, called Regional Technology Centres - RTC, was in the hands of Technology and Innovation Council, within the Regional Technology Centres policy. The objective of this program is the connection between academia and research, business and authorities. Allocated funds are 10 million EUR for a period of 2 to 4 years in terms of ensuring a minimum co-financing of 40% from companies and local authorities. In Denmark there have been created clusters in the fields of: food, bioenergy, wood and furniture industry. The most important Danish cluster is Medicon Valley Alliance, created in 1997 in the Danish region where Copenhagen is located and in the Skane region of Sweden, regions separated by a simple bridge. This cluster involves 40,000 jobs in the biopharmaceutical private sector and more than 200 healthcare companies.

Finland. The main policy that supports clusters in Finland is the policy of "centers of expertise" (OSKE), initiated by the Ministry of Internal Affairs and then focused on the regional development. This policy is implemented by the Ministry of Economy and Ministry of Labour, it is at the intersection of these ministries policies, it aims to focus resources and regional development activities in areas of national importance, significant for Finland and it is based on the following principles: a specific program to create centers of high-level expertise of local, regional and national resources; support the regional resources through cooperation between centers of expertise; focusing on business development in areas where Finland is internationally competitive. The results identified by the two responsible ministries for the period 1999-2006, are the following: the creation of 1,300 high-tech enterprises,

realizarea a 3.700 produse și procese inovative în domeniile în care Finlanda este competitivă pe plan internațional, servicii de formare profesională pentru 90.000 persoane, înființarea a 12.800 locuri de muncă și menținerea a 29.300 locuri de muncă.

Marea Britanie. Promovarea conceptului de „cluster” pe teritoriul britanic a fost inițiată de Departamentul de Comerț și Industrie (DTI) în anii '90 prin intermediul unei politici definite în 1998 de «Clusters Policy Steering Group», coordonat de Lordul Sainsbury. Rezultatele lucrărilor «Clusters Policy Steering Group» sunt prezente în raportul DTI «Our Competitive Future - Building the Knowledgeable Driven Economy» din decembrie 1998. Implementarea acestei politici, în cadrul unui program specific, a fost încredințată celor 10 agenții regionale de dezvoltare, create în același an.

Unul dintre cele mai importante clusteruri din Marea Britanie este Silicon Fen, Cambridge, organizat în jurul celei mai performante universități europene (clasificarea Shanghai). Acesta constituie unul dintre primele locuri de stabilire în Europa companiilor multinaționale, ce se caracterizează printr-o puternică dinamică antreprenorială și concentrează un sfert din investițiile britanice în capitalul de risc al întreprinderilor inovatoare. Organizarea clusterului este asigurată de rețeaua Cambridge Network și se distinge printr-un mare profesionalism în acțiunile întreprinse, prin cooperări intense cu universitatea, precum și printr-o implicare puternică a antreprenorilor locali și a fondurilor de investiții.

Marea Britanie a pornit de la universități în crearea de clusteruri și a gândit pe „orizontală” nu numai pe „verticală”. Modelul francez a reprezentat o sursă de inspirație pentru Belgia și Portugalia.

Germania. În Germania nu există un cadru legislativ care să reglementeze clusterurile, dar există programe de finanțare atât la nivel național (programe ale Ministerului Federal al Educației și Cercetării și ale Ministerului Federal al Economiei, Tehnologiei, Agriculturii), cât și la nivelul fiecărui land, care sunt diferite de la land la land, în funcție de caracteristicile regionale, precum și fondurile structurale ale Uniunii Europene, cu cofinanțarea națională.

Politica germană în domeniul clusterurilor își are originile în sprijinirea rețelelor în domeniul tehnologiei și al dezvoltării regionale, domenii pe care se pune și în prezent accent prin programul de sprijinire a „rețelelor de excelență”, care reunesc inițiativele de tip cluster din Germania.

Sunt vizate 9 domenii: biotehnologii, transport și mobilitate, sănătate și medicină, materiale noi, producție și inginerie, aviație și spațiu, energie și mediu, agricultură.

La nivelul celor șaisprezece landuri cât și la nivel federal, este implementată politica de susținere a clusterurilor în Germania, într-o constelație destul de complexă. În prezent există în Germania 107 clusteruri, care beneficiază de surse de finanțare.

Suedia. Un program important pus în aplicare de guvernul suedez în domeniul clusterurilor este programul Vinnväxt al Ministerului Întreprinderilor, Energiei și Comunicațiilor. Obiectivul acestui program este stimularea inovării și a creșterii economice în regiunile suedeze. O

implementation of 3700 products and innovative processes in areas where Finland is internationally competitive, professional training services for 90,000 people, creation of 12,800 job places and maintaining 29,300 jobs.

The United Kingdom. Promoting the concept of "cluster" on the British territory was initiated by the Department of Trade and Industry (DTI) in the '90s through a policy defined in 1998 by "Clusters Policy Steering Group", chaired by Lord Sainsbury. The results of the works of the "Clusters Policy Steering Group" are present in the DTI report "Our Competitive Future - Building the Knowledgeable Driven Economy" in December 1998. Implementation of this policy in a specific program was entrusted to the 10 regional development agencies, created in the same year.

One of the most important cluster from the United Kingdom is the Silicon Fen, Cambridge, organized around the most efficient European university (Shanghai classification). This is one of the first places of the top multinational companies establishment in Europe, which is characterized by a strong entrepreneurial dynamic and involves a quarter of British venture capital investments of innovative firms. Cluster organization is provided by the Cambridge Network and is distinguished by a great professionalism in the made actions, by intense cooperations with the university and a strong involvement of the local entrepreneurs and investment funds.

United Kingdom started with universities in order to create clusters and to think "horizontal" not only "vertical". The French model was a source of inspiration for Belgium and Portugal.

Germany. In Germany there is no legislative framework to govern the clusters, but there are funding programs at national (programs of the Federal Ministry of Education and Research and the Federal Ministry of Economy, Technology, Agriculture) and at the level of every land, which vary from land to land, depending on regional characteristics, as well as EU structural funds with national co-financing.

German policy in the cluster area has its origins in supporting technology and regional development networks, areas that are currently emphasized by the support program "Networks of Excellence" comprising cluster initiatives in Germany.

There are covered nine areas: biotechnology, transport and mobility, health and medicine, new materials, manufacturing and engineering, aviation and space, energy and environment, agriculture.

At the level of the sixteen Lands and also at the federal level, there is implemented the policy of clusters support in Germany, in a rather complex constellation. Currently there are 107 clusters in Germany that are receiving funding.

Sweden. An important program implemented by the Swedish government in the area of clusters is Vinnväxt program of the Ministry of Enterprise, Energy and Communications. The objective of this program is to stimulate innovation and economic growth in the

caracteristică importantă a programului îl reprezintă dezvoltarea unor sisteme de inovare în regiuni „funcționale”, indiferent de apartenența administrativă. Programul finanțează cooperarea între întreprinderi, instituții și autorități publice.

Agenția Suedeză a identificat regiunile care pot acționa drept „locomotive” pentru economia suedeză. Regiunile elaborează propria strategie a clusterului și măsurile corespunzătoare. Exemplul suedez demonstrează o combinație între cele două abordări. Schema de finanțare are o durată foarte mare. Clusterelor pre-selectate primesc finanțare de până la 1 milion EURO anual pe o durată de 10 ani, cu o cofinanțare de 50%.

Principalul cadru de selecție îl reprezintă apelurile de proiecte, precum și apelurile continue, cererile de finanțare fiind scrise de către instituții care reprezintă autorități regionale.

În general, programele finanțează costurile de management al proceselor de clusterizare, de implementare a unor proiecte regionale precum și costurile de instruire și calificare.

România. La baza formării clusterelor în agricultura românească au fost puse condițiile de activitate cu succes și anume: încrederea între membri; participarea voluntară; activități și întreprinderi complementare; competențe existente; strategii de dezvoltare comună; asigurarea independenței pentru fiecare membru; cooperarea dinamică și deschisă; managementul este asigurat de structuri clar definite; profituri clare pentru toți membrii; participanții rămân concurenți din toate punctele de vedere.

Problemele cu care se confruntă România: există relații de colaborare slabe și foarte puține între membrii principali specifici unui cluster; există aglomerări industriale importante, dar acestea nu pot fi considerate cluster datorită lipsei relațiilor de colaborare pe orizontală sau verticală; există concentrații semnificative de activități în domeniile: agricultură, silvicultură și piscicultură; nivelul de dezvoltare economică nu este încă adecvat cerințelor specific conceptului de cluster; economia românească are o situație foarte dinamică, dar nu se poate vorbi de cluster decât, probabil, în viitorul apropiat, cu ajutorul fondurilor structurale; ar putea exista în România două tipuri de cluster: "cluster naturale", în curs de creare, pe baza dezvoltării locale și regionale, dar care nu sunt în mod explicit susținute prin politici specifice; "cluster publice", create ca urmare a suportului public, în conformitate cu legislația UE.

La nivelul Uniunii Europene, clusterelor sunt considerate motorul dezvoltării economice și inovării, acestea reprezentând un cadru de dezvoltare a afacerilor, de colaborare între întreprinderi, instituții de cercetări, clienți în aceeași arie geografică, contribuind, totodată, la dezvoltarea spațiului rural.

Swedish regions. An important feature of the program is the development of innovation systems in the “functional” regions, regardless of their administration. The program supports cooperation between enterprises, institutions and public authorities.

The Swedish Agency has identified areas that can act as "locomotives" for the Swedish economy. Regions develop their own cluster strategy and the appropriate actions. The Swedish example shows a combination of the both approaches. The financing scheme is very long. The pre-selected clusters receive funding of up to 1 million EUR annually for a period of 10 years, with a 50% co-financing.

The main framework of selection is the projects calls and continuous appeals, applications being written by institutions representing regional authorities. In general, programs finance management cost of the clustering processes, the implementation of regional projects and the costs of training and qualification.

Romania. The formation of clusters in Romanian agriculture have been influenced by the successful business conditions, namely: trust between the members; voluntary participation; complementary activities and businesses; existing competencies; joint development strategies; ensuring the independence of each member; dynamic and open cooperation; management is provided by clearly defined structures; clear profit for all members; participants remain competitors in all respects.

The problems that Romania has to face with are: there are weak and very few collaborative relations between the specific key members of a cluster; there are important industrial agglomerations, but these can not be considered clusters due to the lack of collaboration on the horizontal or vertical level; there are significant concentrations of activities in the areas of: agriculture, forestry and fisheries; the level of economic development is not yet appropriate to the specific requirements of the cluster concept; the Romanian economy has a very dynamic situation, but we can not talk about clusters than probably in the near future with the help of structural funds; in Romania may exist two types of clusters: "natural clusters" that are in course of creation, based on local and regional development, but not explicitly supported by specific policies; "public clusters", created as a result of public support in accordance with the EU legislation.

At the European Union level, clusters are considered the engine of economic development and innovation; they represent a business development framework, collaboration between enterprises, research institutions, customers from the same geographic area, contributing, also, to the rural development.

Bibliografie/Bibliography

1. **Mocanu, N., Spivacenco, A.,** Este necesar de creat un sistem clasterial de gospodărire, În: Agricultura Moldovei, Chișinău, 2008, Nr. 12/2008, p. 12
2. **Zahiu L.** și al. Structuri agrare și viitorul politicilor agricole, Editura „Economică”, București, 2003.
3. **Porter M.** Clusters and Competitiveness: Findings from the Cluster Mapping Project, 1999, p. 183
4. www.yur.ru/laws/amortization/poyasnenie.htm

PARTICULARITĂȚILE UTILIZĂRII EFICIENTE A RESURSELOR FUNCiare ÎN LEGUMICULTURA REPUBLICII MOLDOVA

*Ion BARBAROȘ,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova*

Recenzent: Tatiana TOFAN, dr., IEFS

Se expune rezultatele în baza experienței referitor la eficiența utilizării fondului funciar în legumicultură. Se propun câteva direcții de îmbunătățire a fondului funciar prin înființarea plantațiilor legumicole productive în Republica Moldova.

Cuvinte cheie: eficiența utilizării fondului funciar, productivitatea, profitul, înființarea plantațiilor legumicole.

Introducere. Sectorul agroalimentar din Republica Moldova constituie o componentă majoră a economiei moldovenești. În acest domeniu, este implicată circa jumătate din populația activă a republicii și constituie aproximativ 60% din exportul Republicii Moldova. Prin urmare, promovarea de produse agricole în piețe noi, dezvoltarea potențialului de export al întreprinderilor agricole și identificarea barierelor la această etapă de dezvoltare constituie una din condițiile pentru dezvoltarea economică durabilă a republicii.

Avantajul comparativ al produselor agricole moldovenești, inclusiv și cele horticole îl constituie puritatea ecologică, un bun gust, o gamă destul de diversificată de produse: alcool, ulei și nuci, legume proaspete și fructe, conserve și suc, porumb zaharat și multe altele.

Printre principalii consumatori de produse agricole moldovenești, inclusiv și legume, sunt nu numai țările CSI, dar și România, Germania, Statele Unite ale Americii, Austria, Franța, Grecia și alte țări. Acest lucru indică posibilitatea de furnizare de produse agricole, inclusiv și legume, pe piețele din țările dezvoltate, unde există cerințe foarte stricte de calitate.

Fondul funciar este principalul instrument indispensabil și pentru producerea de produse agricole. În plus, fondul funciar constituie izvorul de resurse naturale utilizate de către populație.

Valoarea pământului ca un mijloc de producție urmează să fie cuantificat, de exemplu, sau de evaluat. Criteriul pentru evaluarea economică a terenurilor agricole, valoarea sa ca un mijloc de producție constituie profitul net.

Analiza practicilor agricole mondiale ne permite să formulăm anumite tendințe sau perspective de dezvoltare, caracteristice pentru dezvoltarea sa. Ele sunt asociate cu procesul de adaptare a industriei alimentare din Republica Moldova la condițiile de piață în permanentă schimbare și a noilor tehnologii pentru a concura pe piața produselor alimentare, reglementarea de către guvern a producției și distribuției de produse agricole, și de alți factori.

Material și metode de cercetare. În investigațiile efectuate au fost folosite metode științifice de cercetare: grupări de analiză și sinteză, economice și metode statistice de cercetare.

Ca material pentru cercetare au fost utilizate datele oferite

PARTICULARITIES FOR EFFICIENT USE OF LAND RESOURCES IN VEGETABLE GROWING IN REPUBLIC OF MOLDOVA

*Ion BARBAROȘ,
Universitatea Agrară de Stat din Moldova*

Reviewer: Tatiana TOFAN, PhD, IEFS

Based on the previous experience a locative efficiency of land in the business activity. This article proposes some directions of improvement the user for development in planting of living many years in Moldova.

Key words: a locative efficiency of land, productivity, profit, planting of vegetables.

Introduction. The agricultural and food sector in Moldova is a major component of Moldovan economy. There are concerned about half the population of the republic and is about 60% of Moldovan exports in this field.

Therefore, promotion of agricultural products in new markets, developing export potential of agricultural enterprises and identifying barriers to the development stage is one of the conditions for sustainable economic development of the country.

The comparative advantage of Moldovan agricultural products, including horticultural and green is the ecological purity, good taste, a wide range of products: alcohol, oil and nuts, fresh vegetables and fruits, and canned juice, sweet corn and more.

Among the major consumers of Moldovan agricultural products, including vegetables, are CIS countries, Romania, Germany, USA, Austria, France, Greece and other countries. This indicates the possibility of supply for agricultural products including vegetables, on the markets of developed countries, where there are very strict quality requirements.

The land is the main and indispensable tool for the production of agricultural products. In addition, the land is the source of natural resources used by the population.

The value of land as a means of production is to be quantified, for example, or to assess. Criteria for economic assessment of agricultural land, its value as a means of production is the net profit.

Analysis of world agricultural practices allows us to formulate certain trends and perspectives of development, characteristic of development. They are associated with the adaptation of the Moldovan food industry to changing market conditions and new technologies to compete in the food market, government regulation of production and distribution of agricultural products, and other factors.

Material and methods. In performed investigations were used scientific methods of research: analysis and synthesis groups, economic and statistical research methods.

As research material was used data provided by the

de către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova și FAO MOLDOVA STAT.

Rezultate și discuții. Pentru a evalua eficiența economică de utilizare a terenurilor în agricultură este folosit un sistem de indicatori metrici, cum ar fi: productivitatea culturilor majore; producția agricolă pe unitate de suprafață de teren; valoarea producției brute; venitul brut pe unitate de teren arabil etc.

Pentru a examina eficiența folosirii fondului funciar, vom reda suprafețele ocupate de culturile legumicole pe republică. Aceasta ne va permite de a cunoaște situația la momentul examinării problemelor legate de utilizarea fondului funciar sub diferite culturi agricole, ponderea fiecărei în suprafața totală. Folosirea în cultură a unei specii, sau altelea are o importanță semnificativă, deoarece potențialul de adaptivitate și productivitate este diferit de la o specie la alta, iar în rezultat și veniturile de la realizarea producției va fi în funcție de acești indici.

Ministry of Agriculture and Food Industry of Moldova and FAO STAT MOLDOVA.

Results and discussion. To assess the economic efficiency of land use in agriculture is used a system of metric indicators such as productivity of major crops, agricultural production per unit land area, gross production value, gross income per unit of arable land, etc.

To examine the efficiency of land use, we will show areas occupied by vegetable crops in the country. This will allow us to know the situation when examining issues related to land use under different crops, each share of the total area.

Using the culture of a species or the other has a significant importance, because adaptivity and productivity potential is different from one species to another, and as a result of the completion of production and income will be based on these indices.

Tabelul 1/Table 1

Dinamica recoltei obținute în plantațiile de leguminoase amplasate în Zona de Centru a Republicii Moldova în anii 2009-2010/ Dynamics of yield obtained in bean and melons plantations located in the center of the Republic of Moldova in 2009-2010

Specia/Species	Soiul/Variety	Recolta, t/ha/Yield, t/ha		
		2009	2010	Media pe 2 ani/ Average for 2 years
Tomate, teren deschis/ Tomatoes outdoors	Sunrise F1	52,8	36,8	44,8
	Milenium	63,4	46,7	55,0
Tomate, teren protejat/ Tomatoes, hothouse	Lilas F1	170,0	130,0	150,0
	Atos F1	165,0	156,0	160,0
Ardei, teren deschis/ Peppers, outdoors	Albatros F1	46,8	42,0	44,4
	Whitney F1	44,5	41,8	43,2
Varză, teren deschis/ Cabbage, outdoors	Kevin F1	60,7	83,3	72,0
	Bourbon F1	65,2	75,3	70,2
Cartof/Potatoes	Arosa	25,9	36,2	31,1
	Miranda	29,3	32,8	31,1
Morcov/Carrots	Elegance F1	36,4	52,5	44,4
	Santa Cruz F1	52,2	39,7	46,0
Ceapă/Onion	Manas F1	31,8	42,1	37,0
	Pondero F1	25,6	54,9	40,2
Media pe toate culturile/ Average for all crops in the republic		8,9	11,3	10,5

Sursa/Source: Elaborată de către autor în baza datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova și FAO STAT MOLDOVA./Developed by the author according to the data from Ministry of Agriculture and Food Industry of the Republic of Moldova and FAO STAT MOLDOVA.

În conformitate cu planul de însămânțare a terenurilor agricole cu culturi legumicole și bostănoase, elaborat de către Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova în 2011, s-a observat următoarea situație. Analiza datelor ne demonstrează, că din suprafața totală cca. 50% o ocupă culturile legumicole, pe locul doi se situează cartoful, iar restul de suprafață este ocupată de bostănoase.

Pentru a evalua eficiența economică de utilizare a terenurilor în agricultură este folosit un sistem de indicatori metrici cum ar fi: productivitatea culturilor majore; producția agricolă pe unitate de suprafață de teren;

In accordance with the sowing plan of land with vegetable crops and melons, developed by the Ministry of Agriculture of the Republic of Moldova in 2011, was observed the following situation. The data analysis demonstrates that from total area a part of approximately 50% is occupied by of vegetable crops, potato stands second, and the remaining area is occupied by melons.

To assess the economic efficiency of land use in agriculture is used a system of metric indicators such as productivity of major crops, agricultural production per unit land area, gross production value, gross income per

valoarea producției brute; venitul brut pe unitate de teren arabil etc.

Analiza datelor expuse în tabelul 1 a demonstrat următoarele. Cel mai mare randament în anii 2009-2010, în zona centrală a Republicii Moldova a fost observată în tomate cultivate pe teren protejat și a constituit 150-160 tone/ha, iar cel mai mic randament a constituit la cartof și a constituit numai 31,1 / ha. Randamentul mediu pe toate culturile în republică în anii studiați a constituit 10,5 t/ha.

Analiza datelor expuse din tabelul 2 ne demonstrează următoarele. Cea mai mare profitabilitate în anii investigați 2009-2010 au fost depistate la tomate cultivate pe teren protejat și a constituit 450-480 mii lei pe hectar, iar cel mai mic la varză, cultivată pe teren deschis și a constituit numai 70,2 mii lei/ha. În același timp, randamentul mediu al profitului net pe țară a constituit numai 31,2 mii lei pe hectar, care este mult mai mic față de culturile menționate.

unit of arable land, etc.

The data analysis presented in Table 1 has shown the following. The highest yield in the years 2009-2010 in the central area of the Republic of Moldova was observed in tomatoes grown on protected land and constituted 150-160 tons / ha, and the lowest yield was potato and constituted only 31.1 / ha. The average yield on all crops in the country in the studied years was 10.5 t / ha.

The data analysis presented in Table 2 demonstrates the following. The highest profitability in the investigated years 2009-2010 was revealed at tomatoes grown on the protected ground and constituted from 450 to 480 thousand lei per hectare, and lowest in cabbage, grown in open ground and constituted only 70.2 thousand lei / ha. At the same time, the average net profit for the country was only 31,200 lei per hectare which is much lower than mentioned cultures.

Tabelul 2/Table 2

Dinamica profitului obținut în plantațiile de leguminoase amplasate în Zona de Centru a Republicii Moldova în anii 2009-2010/Profits dynamics obtained on bean and melons plantations located in the center of the Republic of Moldova in 2009-2010

Specia/Species	Soiul/Variety	Profit net, mii lei/ha/ Net profit, thousand lei/ha		
		2009	2010	Media pe 2 ani/ Average for 2 years
Tomate, teren deschis/ Tomatoes outdoors	Sunrise F1	105,6	73,6	89,6
	Milenium	126,8	93,4	110,0
Tomate, teren protejat/ Tomatoes, hothouse	Lilas F1	510,0	390,0	450,0
	Atos F1	495,0	468,0	480,0
Ardei, teren deschis/ Peppers, outdoors	Albatros F1	140,4	126,0	133,2
	Whitney F1	133,5	125,4	129,6
Varză, teren deschis/ Cabbage, outdoors	Kevin F1	60,7	83,3	72,0
	Bourbon F1	65,2	75,3	70,2
Cartof/Potatoes	Arosa	51,8	72,4	62,2
	Miranda	58,6	65,6	62,2
Morcov/Carrots	Elegance F1	72,8	105,0	88,8
	Santa Cruz F1	104,4	79,4	88,8
Ceapă/Onion	Manas F1	95,4	126,3	111,0
	Pondero F1	76,8	164,7	120,6
Media pe toate culturile pe republică/ Average for all crops in the republic		25,7	32,7	31,2

Sursa/Source: Elaborată de către autor în baza datelor Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova și FAO STAT MOLDOVA./Developed by the author according to the data from Ministry of Agriculture and Food Industry of the Republic of Moldova and FAO STAT MOLDOVA.

Din cele examinate a mai sus putem concluziona despre fezabilitatea de a extinde suprafața cultivată cu tomate, cultură mai profitabilă, în deosebi pe teren protejat.

Pentru dezvoltarea eficientă pe termen lung a pieței legumicole în Republica Moldova este necesar de a stimula producția și vânzarea de legume, atât în stare proaspătă, cât și industrializate, în conformitate cu cerințele unei economii moderne de piață, utilizarea deplină a experienței țărilor dezvoltate.

Reglementarea de stat a pieței produselor legumicole

From the above examination we may conclude about the feasibility of expanding the area planted with tomatoes, more profitable crops, especially on protected land.

For the development of effective long term vegetable market in Moldova is necessary to stimulate the production and sale of vegetables, both fresh as well as industrialized in accordance with the requirements of a modern market economy, making full use of the experience of developed countries.

The state regulation of local vegetable products

la nivel local nu este atât de mult un instrument de întreținere și dezvoltarea unor avantaje competitive locale, crearea unei infrastructuri de piață, dar forma în care autoritatea regională investește percepția sa de piață și a metodelor sale de reglementare.

Concluzii. Cercetările efectuate au demonstrat necesitatea majorării suprafețelor ocupate de cultura tomatelor, în deosebi în terenul protejat, ca cea mai profitabilă specie legumicolă.

Pentru dezvoltarea eficientă a pieței agroalimentare de legume și bostănoase din Republica Moldova în perspectivă este necesar de a stimula producerea, valorificarea și realizarea acelor produse, care corespund cerințelor economiei contemporane de piață, folosind la maximum experiența țărilor dezvoltate economic.

market is not so much a tool for maintenance and development of local competitive advantages, creating a market infrastructure, but as the regional authority invests his perception of the market and its regulatory methods.

Conclusions. Research has shown the need to increase the area occupied by tomatoes culture, especially in protected land, as most profitable vegetable species.

In order to develop effective agricultural market of vegetables and melons from Moldova in the future it is necessary to stimulate production, recovery and achievement of those products that meet modern market economy, to the maximum experience of economically developed countries.

Bibliografie/Bibliography

1. FAO, *Buletin of statistics* (2006-2009). <http://faostat.fao.org/faostat>.
2. Водяников, В.Т., Лысюк, А.И., Геворков, Р.Л., Худякова, Е.И. Практикум по экономике сельского хозяйства. М.: Колос, 2008, 232 с.

STRATEGIA ADOPTĂRII DECIZIEI MANAGERIALE: LANSAREA UNUI NOU PRODUS PE PIAȚĂ

Natalia SUDITU, drd.

Recenzent: Rodica PERCIUN, dr., IEFS

În prezent, atunci când se petrec procese ample și profunde de depășire a crizelor economice și manageriale, problema deciziilor calificate capătă o valoare substanțială. Într-un mediu de piață competitiv, soluțiile adecvate și metodele de realizare a acestora reprezintă niște factori de supraviețuire a organizației. [1] Se extinde domeniul de aplicare și diversitatea de construcție economică și socio-culturală, relațiile financiare, economice și sociale devin mult mai complexe și ramificate.

Cuvinte cheie: *inovatii, produs nou, sector agrar, decizia manageriala.*

Sub influența progresului tehnico-științific se dezvoltă intensiv un complex de procese civico-politice, sporește cantitatea de informație parvenită ce necesită a fi prelucrată. În conformitate cu noile condiții de gestionare a gospodăriilor, baza normativ-legală capătă o semnificație mai mare. De asemenea, este necesar să se țină cont de resursele naturale și umane limitate, complexitatea obiectelor manageriale, creșterea complexității sarcinilor. Toate acestea conduc la necesitatea adoptării deciziilor manageriale optime și maximal operative, în special în sectorul agricol din Moldova, care a suferit schimbări dramatice în cursul desfășurării reformelor. Trebuie remarcat faptul că dezvoltarea eficientă a agriculturii durabile necesită, printre altele, instituirea unui sistem de piață adecvat pentru conducerea strategică a întreprinderii, care ar asigura o viabilitate pe termen lung, luând în considerație schimbarea condițiilor economice. Acest lucru este posibil în cazul adoptării unor decizii eficiente de management, bazate pe o abordare sistemică și analiza sistemului de factori interni și externi [2].

Baza pentru definirea și optimizarea deciziilor de management o reprezintă suportul analitico-informațional de adoptare a deciziilor la toate nivelele structurii ierarhice a sectorului agro-industrial din Republica Moldova. Activitățile economice ale unităților agricole este însoțită de schimbul permanent de informații dintre întreprinderi și mediul extern. Cu toate acestea, managementul va fi eficient doar dacă decizia administrativă se va baza pe informații prompte, adecvate și fiabile. Eficiența analizei activității economice este în mare măsură determinată de existența informației și de activitatea analitică bine-gândită a organizației. Un pas progresiv în rezolvarea problemelor de management cu privire la analiza și prognoza pieței agricole, este utilizarea unor metode și abordări moderne pentru modelarea proceselor economice. Cel mai mare efect, în conformitate cu aspectul analitic, va fi obținut prin implementarea tehnologiilor adaptate și

STRATEGY OF MANAGEMENT DECISIONS MAKING: BRINGING A NEW PRODUCT ON THE MARKET

Natalia SUDITU, PhD student

Reviewer: Rodica PERCIUN, PhD, IEFS

Currently, when there are happening extensive and deep processes of overcoming the economic and managerial crisis, the problem of truly qualified solutions becomes very valuable. In a market competitive environment, adequate solutions and methods to implement them, are factors of survival of the organization. [1] There are expanded the scope and diversity of economic and socio-cultural constructions; financial, economic and social ties become more complex.

Key words: *innovation, new product, sector of agriculture, managerial decision.*

Under the influence of STP the complex of social and political processes is intensively developing, the number of incoming information in order to be processed is increasing. Under the new conditions of economic activity, the legal and regulatory framework acquires a greater significance. It is also necessary to take into account the limited natural and human resources, complexity of the managed objects, the increased complexity of tasks. All of this leads to the need for optimal and maximum operational management decisions, particularly in the agricultural sector of Moldova, which has been through dramatic changes in the course of the reforms. It should be noted that the effective development of sustainable agriculture requires, among other things, to establish an adequate market system for the strategic enterprise management, which would provide a long-term viability in the economic conditions that are constantly changing. This becomes possible, in conditions of effective management decisions realization, which are based on the systemic approach and system analysis of internal and external factors [2].

The basis for optimization of the management decisions making process is the information and analytical support for management decision-making at all levels of the structural hierarchy of the AIC from Republic of Moldova. Economic activities of the agricultural units are accompanied by continuous exchange of information between enterprises and the environment. However, management will be effective only if the administrative decision will be based on timely, adequate and reliable information. Effectiveness of analysis of economic activity is largely determined by the information accessibility thought the organization's analytical work. A progressive step in solving management problems on the analysis and forecast of the agricultural market is the use of modern methods and approaches for modeling economic processes. The greatest effect, according to an analytical review will be obtained from the introduction of adaptive

informaționale de analiză și de prognoză. Particularitatea lor constă în faptul că, la etapa proiectării inițiale aceste conțin soluții tehnice și protocoale de informații care sunt universale în raport cu mediul de utilizare. [3] Suportului informațional-analitic acordat deciziilor de management în agricultură i se cere îndeplinirea următoarelor cerințe:

- Asigurarea completă și funcțională a informației și analizei. Aceasta este determinată, în primul rând, de tehnologia de colectare, acumulare, transformare și prelucrare a datelor informaționale;
- Acces rapid la informații. Eficiența este realizat prin implementarea unui software specializat și sisteme hardware cu caracteristici specificate;
- Comparabilitatea de analiză a datelor. Acest lucru este realizat prin dezvoltarea de algoritmi și software pentru mărfuri, perioada de furnizare a datelor etc.

Stabilizarea și dezvoltarea ordonată a piețelor agricole, este necesară pentru restructurarea sectorului agro-industrial, iar un aport deosebit în acest sens îl au procesele inovaționale. Procesul de inovare este legat de crearea, dezvoltarea și diseminarea inovațiilor. Acesta este un proces în care producătorii de inovații în scopul obținerii unui profit, creează și promovează inovații pentru clienții lor. Acesta începe cu apariția ideii și se încheie cu vânzarea comercială a acestora. Procesul inovațional atribuit SAI este un flux continuu și neîntrerupt de transformare a ideilor specifice, tehnice sau tehnologice. Pe baza evoluțiilor științifice, se fac investiții în tehnologiile noi sau în unele dintre părțile componente ale acestora pentru a se obține un produs calitativ nou. În procesul de inovare sunt implicate organizațiile de cercetare și didactice în domeniul agrar, organele de gestionare a producției, organizațiile ce prestează servicii, precum și înșiși producătorii agricoli. Inovațiile ar trebui să fie prezente în toate domeniile de activitate a organizațiilor agricole, inclusiv în sfera deciziilor eficiente de management. Vorbind despre entitatea organizațională și economică, despre abordările teoretice și sistemul de principii a proceselor inovaționale în agricultură, ar trebui să fie remarcată lipsa cercetării acestora și este deosebit de important să se studieze modalitățile de reformare a sectorului agricol prin utilizarea procesului de inovare. Activitatea inovatoare trebuie să fie organizată și reglementată la nivel de stat. Politicile de inovare ale statului ar trebui să includă crearea proiectelor științifico-practice, de design experimental, care au o legătură anumită inclusiv cu sectorul agricol. De o importanță deosebită este crearea fondului de investiții în inovații, al cărui scop este de a sprijini cercetarea științifică și implementarea acesteia în sectorul agricol. Rezultatele cercetărilor în această direcție nu au atins apogeul lor în aplicarea acestora în cadrul întreprinderilor autohtone. Anume prin utilizarea tehnologiilor inovatoare este probabil de a obține rezultate semnificative în rezolvarea problemelor de gestionare a sectorului agrar, fapt confirmat de practica internațională.

O importanță crescândă în întreprinderile agricole o dețin deciziile de lansare a unui nou produs pe piața de consum. Astfel de decizii necesită un produs de înaltă calitate și o abordare multiplă a producătorilor în scopul

information technology analysis and forecasting. Their peculiarity lies in the fact that during the initial design they include technical solutions and information protocols that are universal within the environmental applications. [3] The following requirements need to be met by the information-analytical support of management decisions in AIS:

- Assurance of the functional completeness of the information and analysis. Define it, first of all, the technology of collection, accumulation, transformation and processing of information data;
- Quick access to information. Efficiency is achieved through the implementation of specialized software and hardware systems with specified characteristics;
- Comparability of data analysis. This is achieved by developing algorithms and software for the normalization of commodities, the period of the data, etc.

Stabilization and the orderly development of agricultural markets are a need for restructuring AIS and innovation bring the significant contribution in this. The innovation process is related to the creation, development and dissemination of innovations. It is a process in which producers of innovation create and promote in order to obtain a certain profit, innovations to their customers. It begins with the emergence of the idea and ends with its commercial sale. Applied to AIS, the innovation process is a continuous and uninterrupted flow of the transformation of specific technical or technological ideas. On the basis of scientific developments, there are made some investments in the new technology or some of its constituent parts in order to obtain a qualitatively new product. In the process of innovation there are involved agricultural research and educational organizations, institutions of production management, servicing and promotional formation of various types, as well as the agricultural producers themselves. Innovation should be present in all areas of agricultural organizations, including the sphere of effective management decisions. Speaking about the organizational and economic entity, the theoretical approaches and principles of the system of innovation processes in agriculture, it should be noted their lack of research, and particularly important is to study the ways of reforming the agricultural sector through the use of the innovation process. The innovative activity must be organized and regulated at the state level. Innovation policies should include the establishment of research, experimental design and technical projects related to innovation in agriculture as well. Of particular importance is the creation of innovative investment fund whose purpose is to support scientific research and their implementation in the agricultural sector. Developments in this direction have not reached their peak in the application in the domestic enterprises. It is through the use of innovative technologies is likely to achieve significant results in solving management problems of AIC, thing that is confirmed by the international practice.

Decisions regarding the bringing of a new product on the market get more and more importance in the AIC enterprises. Such decisions require a high quality new product and a comprehensive approach by the

introducerii acestuia pe piață. Cu toate acestea, decizia managerială trebuie să fie optimă, corespunzătoare atât capacităților interne ale companiilor pentru a produce un nou produs, astfel fiind adaptate la cererea pieței. Prin lansarea unor produse noi pe piață, compania are potențialul de a ocupa o nișă în piață, să fie competitivă și să crească vânzările. Pentru a evita orice risc în care compania intră pe piață cu un produs nou, este necesar să se analizeze cu atenție modalitățile de realizare cu succes a obiectivelor întreprinderii prin anumite strategii de dezvoltare și tactici de lansare în scopul promovării produsului pe piață.

Fiecare ramură, inclusiv cea agrară, are un număr de caracteristici specifice ce influențează semnificativ procesul de management. În prezentarea detaliată acestea sunt:

- natura specifică a produsului finit, care este definită prin:
 - Individualizare;
 - Lipsă de interschimb;
 - Grad înalt de diversitate;
 - Parametri stabiliți;
- natura specifică a tehnologiei și a organizării producției care stabilește:
 - Durata ciclului de producție;
 - Varietatea multiplă și individualitatea tehnologiei;
 - Dispersia și schimbarea locației a companiilor de producție;
 - Posibilitatea de a influența asupra tehnologiei de către factorii climaterici naturali și anotimpurile anului;
 - Aliniere teritorială și temporală a participanților la procesul de producție;
 - Proces de producție discret;
 - Mobilitatea (sau imobilitatea) forței de muncă și a mijloacelor de muncă;
 - Diviziunea teritorială a muncii;
- natura specifică a relațiilor economice, este asociată cu:
 - Realizarea producției în baza comenzii individuale;
 - Formarea individuală a prețurilor;
 - Sistem complex de relații de contractare și subcontractare;
 - Realizarea specifică a producției;
- natura specifică a condițiilor existente de management este asociată cu:
 - Variante multiple de gestionare a structurilor de producție;
 - Complexitatea relațiilor economice și administrative;
 - Problematika resurselor;
 - Fragmentarea teritorială și descentralizarea managementului;
 - Incertitudinea reglementării pieței;
 - Lipsa unei metodologii unificate pentru formarea sistemelor de management a producției științifice.

În scopul de a se orienta în mod corespunzător într-un mediu pe piața organizațiilor este necesar, în primul rând, de a decide corect cu privire la următoarele aspecte: (fig.1)

manufacturers with regard to its promotion on the market. In this, the administrative decision must be an optimal one, corresponding to both: the internal capabilities to produce a new product by the company, and the correspondence to the market demand. Through the withdrawal of new products on the market the company has the potential to find its niche in the market, be competitive and increase the sales. In order to avoid any risk in entering the market with a new product, there is a need to consider carefully the ways for a successful achievement of the objectives of the enterprise by developing strategies and tactics of bringing and promotion the product on the market.

Every industry, including agriculture, has a number of specific features that significantly affect the management process. In a detailed presentation they are:

- The specific nature of the finished product is associated with:
 - Individualization;
 - Lack of interchangeability;
 - High degree of diversity;
 - Tolerant parameters;
- The specific nature of technology and production organization that is associated with:
 - Duration of the production cycle;
 - Many versions and self-identity of a technology;
 - Dispersion and the change of location of production company;
 - The possibility to influence on the technology of the natural climatic factors and the time of the year;
 - Spatial and temporal alignment of the labor members involved in the production process;
 - A discrete manufacturing process;
 - Mobility (or immobility) of labor and performers;
 - Spatial division of work;
- The specific nature of the economic relations, is associated with:
 - Production performance on the individual demand;
 - Individual price-formation;
 - A complex system of contracting and subcontracting relationships;
 - Particularity in the product sales;
- The specific nature of the existing management conditions is associated with:
 - Many variants of production management structures;
 - Complexity and multi-variant of economic and administrative relations;
 - Resource intensity;
 - Territorial fragmentation and decentralization of management;
 - The uncertainty of the market regulators;
 - Lack of a unified methodology for the formation of scientific production management systems.

In order to properly exist in an environment of market organization is necessary, first of all, to decide in the right direction on the following issues: (fig.1)

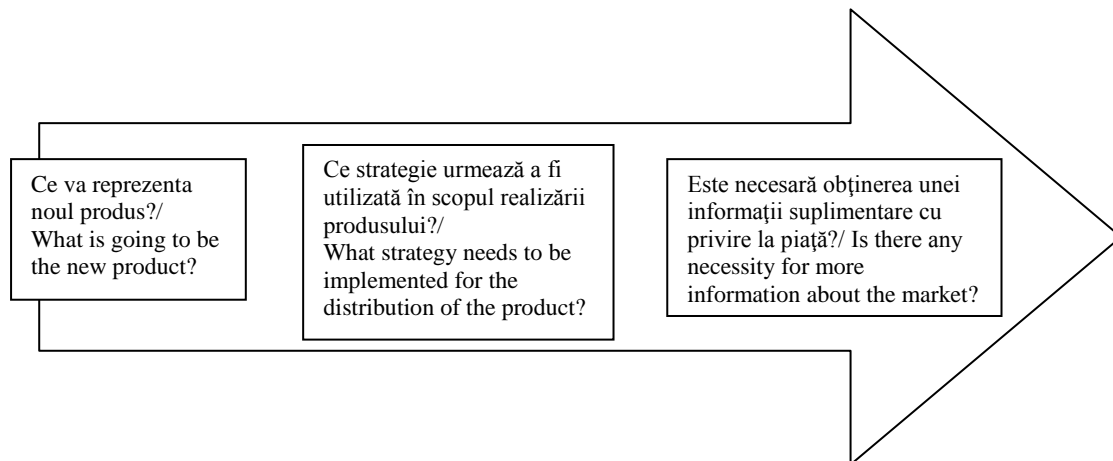

Fig.1. Etapizarea procesului alegerii strategiei de piata a intreprinderii

Sursa/Source: elaborată de autor/ Developed by the author.

O întreprindere din SAI trebuie să stabilească un obiectiv principal, pe care dorește să-l realizeze prin emiterea de noi produse (Fig. 2).

AIC an enterprise from AIC initially needs to determine the main objective, which the company wants to achieve through the issuance of the new production (Fig. 2).

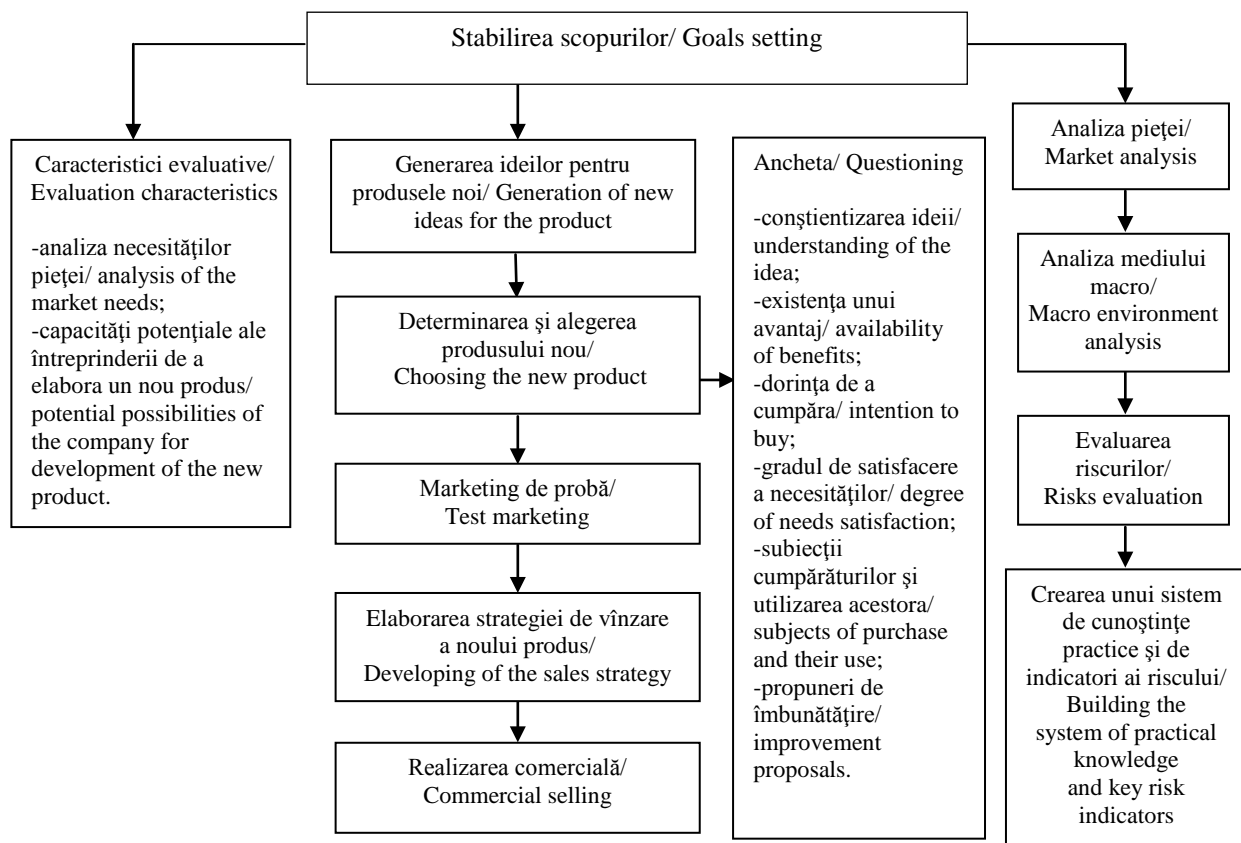

Fig. 2. Stabilirea scopurilor/

Fig. 2. Goals setting

Sursa/Source: elaborată de autor/ Developed by the author.

Drept bază pentru deciziile manageriale servesc informațiile colectate. În procesul colectării și sistematizării informațiilor ar trebui să fie luate în considerare: potențialul întreprinderilor în proiectarea și dezvoltarea de produse, stabilirea dimensiunilor riscului, dezvoltarea pe termen lungă a piețelor țintă.

The basis for management decisions is the collected information. In the process of collection and systematization of information should be considered: the potential of enterprises in the design and development of products, determining the extent and dimensions of risk, long-term development target markets.

Sistemul multi-factorial recomandat spre utilizare constă într-o serie de decizii de management. Aceasta include o selecție din cele mai bune opțiuni pentru un produs nou, ținând cont de oportunitățile de afaceri interne și externe în proiectarea și dezvoltarea de produse, stabilirea dimensiunilor de risc, piețele pe termen lung, obiectivul de dezvoltare. Criteriul pentru alegerea a celei mai bune opțiuni este profitul așteptat. În primul rând, se elaborează o strategie acceptabilă pentru vânzarea de produse agricole. Pe baza informațiilor cu privire la probabilitatea întâmplării unei situații sau a altei pe piață, sunt precăutate modalități de corectare a strategiilor în cazul schimbărilor mediului extern, se verifică fiabilitatea de a decide dacă de adus pe piață noi produse agricole, probabilitățile a priori de apariție a condițiilor de piață, și se calculează utilitatea așteptată în baza acestor probabilități. Pentru acesta se elaborează "arborele deciziilor", pentru că orice decizie cu diverse probabilități ale rezultatelor solicită apariția următoarelor decizii, care la rândul lor, au implicații diferite. În general, acest fapt se prezintă ca un "arbore al deciziilor" și a rezultatelor obținute, care constau din "ramuri", "noduri" - deciziile și "noduri" - rezultatele corespunzătoare. Evaluarea cantitativă se calculează de la sfârșitul de "ramuri" a problemei originale și identifică oportunitatea succesiunii deciziilor.

Activitatea inovatoare este o pârgie importantă prin care urmează a fi depășit declinul producției în agricultură, pentru a asigura ajustarea structurală, pentru a satura piața cu o varietate de produse competitive. Trecerea la un model de inovare nu semnifică doar stabilitate, dar și îmbunătățire constantă a nivelului tehnic și tehnologic a producției autohtone.

Rezultatul activității de inovare a ramurilor sectorului agrar îl reprezintă creșterea randamentului culturilor și a productivității animalelor, productivitate, reducerea sine-costurilor și a materialelor pe unitate de producție, creșterea profitului, și reducerea pierderilor economice din poluarea mediului.

The use of the multi-factor system recommended by us consists of a series of milestones of management decisions. It includes a selection of the best options for a new product, taking into account internal and external business opportunities in the design and development of products, determining the extent and dimensions of risk, long-term development target markets. The criterion for choosing the best option is the expected profit. First of all, it is developed an acceptable strategy for the sale of agricultural products. Based on the information about probability of appearance of a particular state of the market, there are considered the possibility of adjusting the strategy when the external environment is changing, to verify the reliability of choice in bringing to market new agricultural products, a priori probabilities of market conditions, and calculate the expected utility of the specification of these probabilities. For this, we build the "decision tree", because every decision take to the creation of new decisions, the following ones, which in turn have different implications. In general, it appears as a "decision tree" and outcomes, which consists of the "branches", "nodes" - the decisions and "nodes" - the corresponding outcomes. Quantifying is calculated from the end of "branches" to the origin of the problem and is identified by the sequence of expedient decisions.

Innovative activity represents an important lever by which it is necessary to overcome the decline in production in agriculture, to ensure its structural adjustment, to saturate the market with a variety of competitive products.

The transition to an innovation model means not only stabilization, but also the constant improvement of technical and technological levels of domestic production.

The result of innovation in AIS is to increase the crop yields and livestock productivity, cost reduction and material use per unit of output, profit growth, and reducing economic losses from environmental pollution.

Bibliografie/Bibliography

- 1 Кембелл Р. Макконнел, Стенли Л.Брю Экономика в 2-х т. –М.;Республика 1990.
- 2 Гуляева Т., Ипшина И. Оценка взаимосвязи экономических показателей с эффективностью производства// АПК: экономика, управление. - 2002.
- 3 Денин Н. Эффективность агропромышленной интеграции на микроэкономическом уровне//АГЖ: экономика, управление. -2003. -№ 10.

ACTIVITATEA DE CERCETARE-DEZVOLTARE: EVALUĂRI ȘI ANALIZE

Aurelia ȘUȘU-ȚURCAN, dr., conf.univ., AȘM

Recenzent: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

Evaluarea cercetării-dezvoltării și comparabilitatea indicatorilor statistici pe plan internațional reflectă competitivitatea țării și poziția ei în domeniul științei, inovării și difuzării noilor tehnologii. Mai buna înțelegere a factorilor care contribuie la succes în acest domeniu este ajutată de folosirea indicatorilor de referință, ca instrument de identificare a celor mai bune practici.

Cuvinte cheie: Evaluarea statistică, cercetare-dezvoltare, Indicatorii de intrare, indicatori de ieșire, baza tehnico-materială a organizațiilor științifice, cheltuielile activității de cercetare-dezvoltare.

Introducere. Evaluarea statistică a activității de cercetare-dezvoltare se axează pe două grupe de indicatori: de intrare și de ieșire. Indicatorii de intrare (input) caracterizează resursele activității de cercetare-dezvoltare, iar indicatorii de ieșire (output) caracterizează rezultatele activității de cercetare-dezvoltare. În acest studiu ne vom referi la caracterizarea primei grupe de indicatori și anume indicatorilor ce caracterizează resursele activității de cercetare-dezvoltare.

Iată de ce analiza noastră se va baza pe trei compartimente principale ce caracterizează domeniul „Știința”: organizațiile științifice, cadrele științifice și cheltuielile pentru acest domeniu.

RESEARCH AND DEVELOPMENT: ASSESSMENTS AND ANALYSIS

Aurelia ȘUȘU-ȚURCAN, PhD, prof.associate, ASM

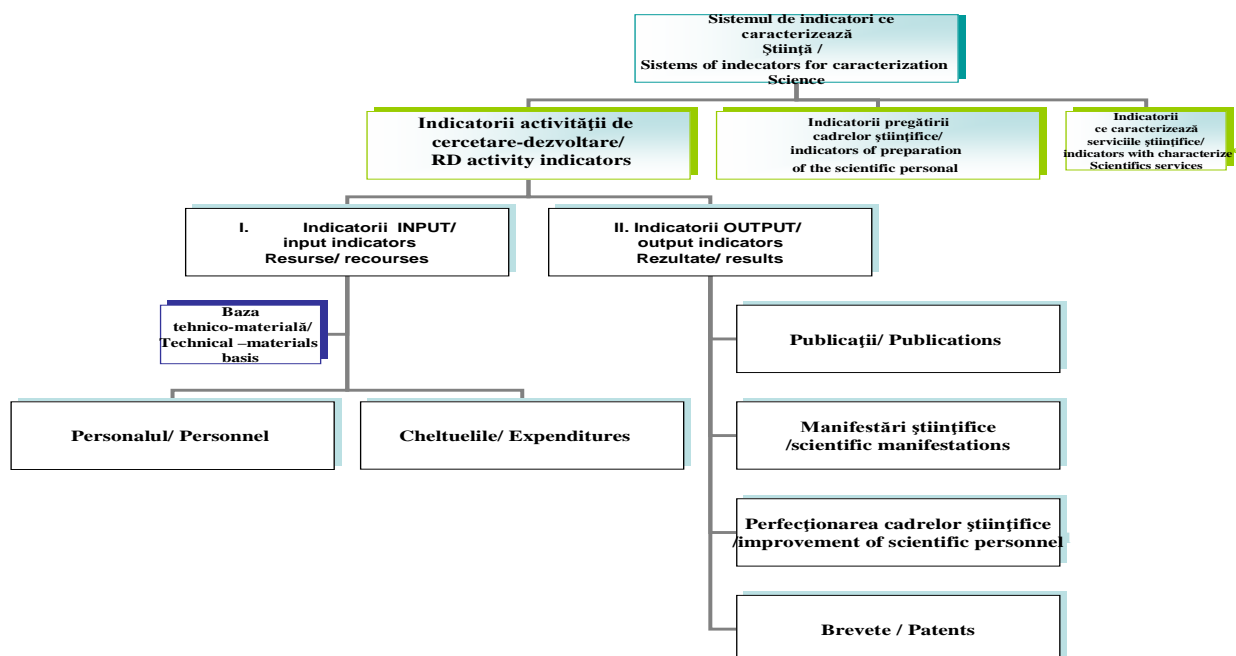
Reviewer: Alexandru STRATAN, dr. hab., IEFS

The evaluation of the research and development and comparability of statistics indicators on international background reflect country competitiveness and its position regarding field of science, innovation and distribution of new technologies. Better comprehensions of the factors that contribute at the success in these fields are helped by using proper indicators like instruments of identification of the best practice.

Key words: Statistical evaluation, research and development, indicators input, indicators output, technical-materials basis of scientific organizations, expenditure frameworks of research and development.

Introduction. Statistical evaluation of research and development focuses on two groups of indicators: input and output. Input indicators (input) characterizes research and development resources, and output indicators (output) characterizes the results of research and development. In this study we refer to the characterization of the first group of indicators and specific indicators that characterize the research and development resources.

That is why our analysis will be based on three main parts that characterize the "science": scientific organizations, scientific and expenditure frameworks for this domain.

Schema 1/Sistemul de indicatori pentru caracterizarea domeniului „Știința”/
Schema 1. The system of indicators to characterize the area of "Science"

Sursa/Source: Elaborată de autor în conformitate cu Manualul Frascati. / Elaborated by the author in accordance with the Frascati Manual.

Ca prim pas în evaluarea activității de cercetare-dezvoltare vom analiza indicatorii de intrare (Resurse).

I. Baza tehnico-materială a sectorului cercetare-dezvoltare

Pentru caracterizarea bazei tehnico-materială a sectorului cercetare-dezvoltare este necesar în primul rând de analizat structura instituțională a acestui sector: organizațiile și instituțiile din domeniul de cercetare-dezvoltare.

Dinamica instituțiilor (organizații) ce activează în domeniul de cercetare-dezvoltare în Republica Moldova ne demonstrează o tendință clară spre micșorare a acestora. Dacă în anul 1999 în acest domeniu activau 85 organizații, în anul 2005 - 88 organizații, atunci în 2009 numai 68 de organizații. Această micșorare s-a produs în special pe contul reducerii numărului unităților specializate în cercetare-dezvoltare, celelalte, inclusiv și instituțiile de învățământ superior, menținându-se la același nivel

As a first step in evaluating research and development we will look at indicators of input (Resources).

I. The technical and material base of research and development (r&d) sector

To characterize the material and technical base of research and development sector primarily need institutional structural analysis of this sector: organizations and institutions in the research and development.

Dynamics of institutions (organizations) working in research and development in Moldova demonstrates a clear tendency to decrease them. If in 1999 85 organizations working in this field, in the year from 2005 to 88 organizations in 2009 when only 68 organizations. This decrease is mainly on account of reduction in the number of specialized research and development, others, including higher education institutions, maintaining the same level.

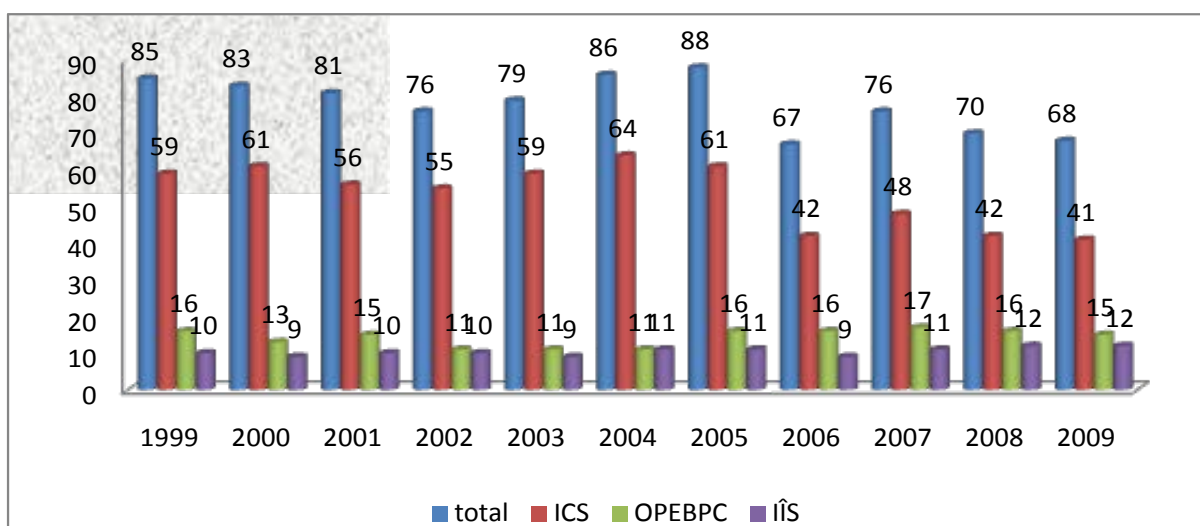

Diagrama 1. Dinamica instituțiilor (organizațiilor) ce activează în domeniul de cercetare dezvoltare în RM/

Fig. 1. Dynamics of institutions (organizations) working in research and development in Moldova

Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor/Elaborated by the author based on information www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3374

unde/where: ICS- instituții de cercetări științifice/RI- research institutes; ÎS- instituții de învățământ superior/HEIs- higher education institutions; OPEBPC- Organizații de proiectare-explorare și birouri de proiectare și construcții/IEDODC - International exploration and design, office design and construction.

Activitatea de cercetare-dezvoltare în anul 2009, conform datelor BNS, s-a desfășurat în 68 organizații din sfera de cercetare-dezvoltare, inclusiv 41 de unități specializate în cercetare-dezvoltare, 10 birouri de proiectare și construcții, 3 organizații de proiectare și de proiectare-explorare în construcții, 12 instituții de învățământ superior, o unitate cu statut de bază experimentală și o întreprindere industrială. Din numărul total de instituții 81% (55 instituții) au fost unități publice, 12% (8 organizații) unități private.

Research and development in 2009, according to NBS data, was conducted in 68 organizations in the sphere of research and development, including 41 research units specialized in development, design and construction of 10 offices, three organizations design and design-Exploration in construction, 12 higher education institutions, an experimental unit status and an industrial base. The total number of institutions 81% (55 institutions) were public establishments, 12% (8 organizations) private enterprise.

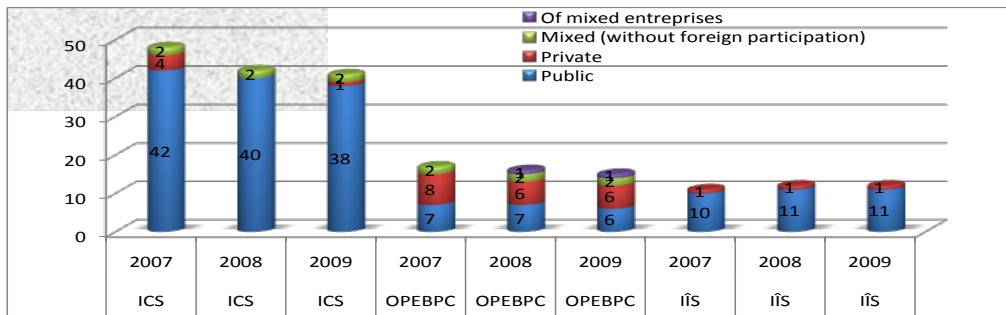

Diagrama 2. Dinamica instituțiilor (organizațiilor) ce activează în domeniul de cercetare dezvoltare în Republica Moldova pe forme de proprietate. /

Fig. 2. Dynamics of institutions (organizations) working in research and development in Moldova by ownership.

Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor/Elaborated by the author based on information www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3374

unde /where:/ICS- instituții de cercetări științifice /RI- research institutes,; ÎIS- instituții de învățământ superior/ HEE- higher educational establishments/HEIs, higher education institutions OPEBPC- Organizații de proiectare-explorare și birouri de proiectare și construcții /IEDODC - International exploration and design, office design and construction.

Organizațiile cu capital privat au înregistrat o descreștere de 25% în a. 2009 în comparație cu anul 2007 (de la 12 unități la 8 unități). Sectorul antreprenorial care este format din organizații de ramură independente și este orientat la satisfacerea necesităților economiei trebuie să ocupe un loc important în sectorul de cercetare-dezvoltare, însă în RM situația în acest sector este nefavorabilă. Indiferent de faptul că creșterea numărului total de întreprinderi în RM numărul agenților economici al căror genul de activitate conform CAEM se referă la codul 73 „Cercetare și dezvoltare” este în descreștere continuă.

Private organizations have decreased by 25% in 2009 compared with 2007 (from 12 units to 8 units). Entrepreneurial sector is composed of independent industry organizations and is aimed at meeting the needs of the economy should occupy an important place in research and development sector, but RM is unfavorable situation in this sector. Regardless of the fact that the increase in RM Total number of business enterprises whose activity such as CEAM code 73 refers to “Research and development” is continuously decreasing.

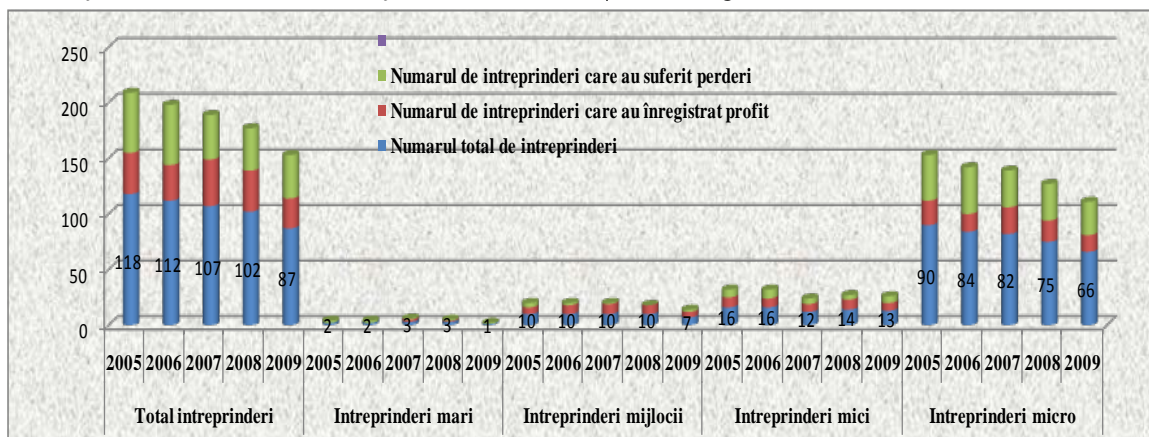

Diagrama 3 / Fig. 3. Numărul agenților economici al căror genul de activitate conform CAEM se referă la codul 73 „Cercetare și dezvoltare”

Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor/Elaborated by the author based on information <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/24%20ANT/24%20ANT.asp>

Conform clasificatorului proprietății întreprinderile din sectorul antreprenorial au următoarea structură: 11 întreprinderi sunt întreprinderi de stat, 63 întreprinderi au proprietate privată (inclusiv 62 – având proprietate colectivă și o organizație (mișcare) obștească), 5 întreprinderi cu proprietatea mixtă (publică și privată) fără participare străină, 6 întreprinderi cu proprietate străină, 5 întreprinderi cu proprietate a întreprinderilor mixte.

As entrepreneurial businesses Branch property has the following structure: 11 companies are state enterprises, 63 private enterprises (including 62 - with collective ownership and organization (move) Public), 5 enterprises with mixed ownership (public and private) without foreign participation, foreign owned enterprises June, five companies with mixed ownership enterprises.

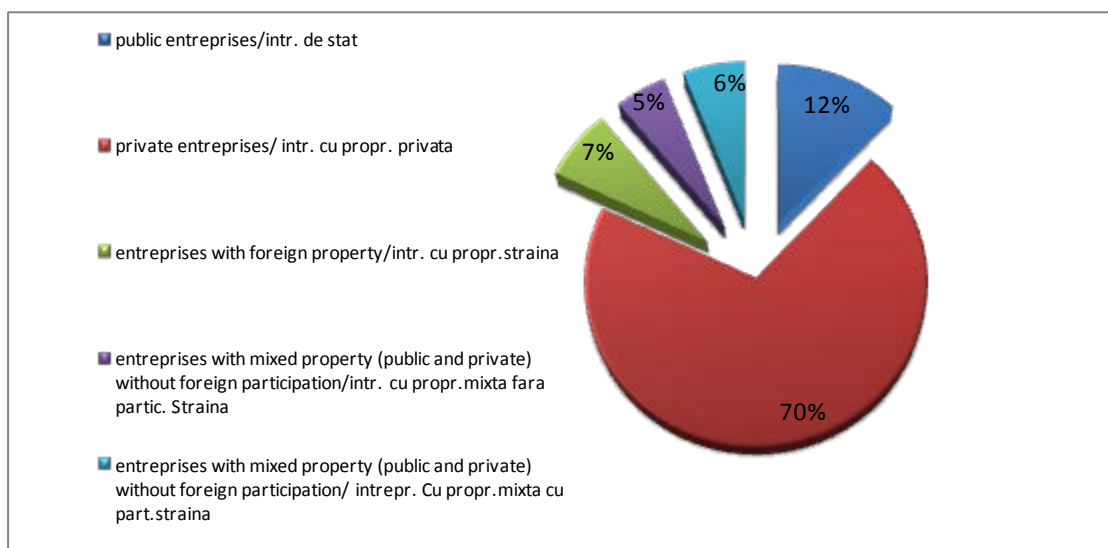

Diagrama 4. Structura agenților economici al căror genul de activitate conform CAEM se referă la codul 73 „Cercetare și dezvoltare” /Fig. 4. The structure of economic activity such as CEAM which refers to code 73 "Research and development"

Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor/Elaborated by the author based on information www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3374

Dacă analizăm mai detaliat indicatorii ce caracterizează întreprinderile al căror gen de activitate conform CAEM se referă la codul 73 „Cercetare și dezvoltare” menționăm că 79 întreprinderi (81%) sunt întreprinderi mici și micro, în care au fost ocupați 374 de lucrători (30% din totalul lucrătorilor ocupați în acest domeniu) și care au înregistrat în 2009 un venit de 32 mil. lei. Din numărul total 45% sunt întreprinderi care au suferit pierderi și numai 30% întreprinderi au înregistrat profit.

În 2009 numărul întreprinderilor mari ce au activat în domeniul cercetare-dezvoltare s-a micșorat de la trei la doar o singură întreprindere mare, care lucrează în pierderi. Veniturile întreprinderilor mari în 2009 față de 2007 au scăzut de peste 20 ori (de la 87,52 la 3,77 mil. lei). Numărul lucrătorilor s-a redus de peste 10 ori (de la 907 la 80), pe fundalul micșorării totale a angajaților în sfera cercetare-dezvoltare doar de 2 ori.

Cea mai bună situație este la întreprinderile mijlocii din care doar 28% au lucrat în pierderi, pe când întreprinderile mai mici (care dețin cea mai mare cotă – circa 80%) această cifră ajunge la 45%. Veniturile înregistrate de micro-întreprinderi au fost mai mici decât la o singură întreprindere mare, în ciuda raportului acestora de 66:1.

Această situație demonstrează imperfecțiunea pieții antreprenorialului în RM, deoarece nu toate întreprinderile care se ocupă cu cercetarea-dezvoltarea au drept scop dezvoltarea acestui sector important pentru economia țării. Întreprinderile acestea care anunțat drept scopul activității sale domeniul de cercetare-dezvoltare de multe ori nici nu cunosc necesitățile acestui domeniu nici nu conlucrează cu întreg sectorul de cercetare-dezvoltare care în principiu este guvernat de AȘM. Problema ce există constă în aceea, că pentru multe întreprinderi, ce activează în acest domeniu, cuvintele cercetare, dezvoltare, inovare etc. sunt doar înscrise în statutul acestora. Multe dintre aceste companii, în cel mai bun caz, efectuează

If we consider more detailed indicators that characterize the kind of companies whose activities in accordance RDCD code 73 refers to "research and development" can be mentioned that 79 companies (81%) are small and micro enterprises, which employed 374 workers were (30% of all workers employed in the field) and in 2009 registered an income of 32 million. Of the total 45% are businesses that have suffered losses and only 30% of businesses have a profit.

In 2009 the number of large companies that have worked in research and development dropped from three to only one large company, working in losses. Large business revenues in 2009 compared to 2007 fell more than 20 times (from 87.52 to 3.77 mln.). The number of workers fell more than 10 times (907 to 80), the total reduction of background research and development employees within only 2 times.

The best situation is a medium sized company with only 28% worked in losses, while smaller companies (which hold the largest share - about 80%) this figure reaches 45%.

Revenues recorded by micro-businesses have been less than a single large enterprise, despite their ratio of 66:1.

This market imperfection demonstrates entrepreneurship in Moldova, because not all companies dealing with research and development aimed at developing this important sector for the economy. Companies that announced it to his activity as the research and development often do not even know this area needs no working with the entire research and development which in principle is governed by the Academy of Sciences. The problem there lies in the fact that for many businesses operating in this field, the words research and development, innovation etc. are only included in their status. Many of these companies, at best, performs some

unele servicii de deservire a tehnicii de birou de marcă străină.

Cazul ideal ar fi conlucrarea dintre sectorul antreprenorial și organizațiile științifice care se ocupă cu lucrări de cercetare și dezvoltare. Inițiativa demarării unor proiecte inovatoare trebuie să vină din partea întreprinderilor, care ulterior le vor implementa în practică. Întreprinderile au un rol primordial în dezvoltarea aspectului economico-comercial al inovațiilor.

Din aceste considerente este necesar de a ajusta infrastructura din domeniul de cercetare-inovare nu numai pentru o coordonare mai eficientă ci și pentru stabilirea priorităților și crearea unor condiții favorabile (inclusiv fiscalitatea) pentru dezvoltarea mai eficientă a acestora.

Din punct de vedere a metodologiei statistice pentru analiza bazei tehnico-materiale a științei este necesar de a utiliza următorii indicatori:

- Mijloacele fixe antrenate în activitatea de cercetare-dezvoltare,
- cota mașinilor și echipamentelor în valoarea totală a mijloacelor fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare,
- dinamica mijloacelor fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare,
- mijloacele fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare după sectoare de activitate,
- structura mijloacelor fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare după sectoare de activitate,
- mijloacele fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare după formă de proprietate,
- structura mijloacelor fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare după formă de proprietate,
- mijloacele fixe din activitatea de cercetare-dezvoltare a instituțiilor academice,
- înzestrarea personalului din cercetare-dezvoltare cu mijloace fixe,
- înzestrarea personalului din cercetare-dezvoltare cu mașini și echipamente.

Însă din cauza imperfecțiunii statisticii științei în Republica Moldova analiza bazei tehnico-materiale ale științei prin utilizarea tuturor acestor indicatori rămâne foarte dificilă. Actualmente această analiză este împiedicată de lipsa metodologiei de recalcul în prețuri unice (uniforme) a mijloacelor fixe din toate domeniile.

Să analizăm baza tehnico-materială utilizând informația disponibilă de la Biroul Național de Statistică din RM.

services for office equipment servicing foreign trade.

Ideally it would be cooperation between the business sector and scientific organizations dealing with research and development work. Start innovative projects initiative must come from businesses, which then will put it into practice. Businesses have a key role in developing economic and commercial aspect of innovation.

For these reasons it is necessary to adjust the research infrastructure and innovation not only for more effective coordination but also for setting priorities and creating favorable conditions (including taxation) to develop more effectively.

In terms of statistical methodology for analyzing the technical and material science is necessary to use the following indicators:

- Fixed assets involved in research and development,
- share of machinery and equipment in total assets from research and development,
- assets dynamics of research and development,
- fixed assets from research and development by sector of activity,
- fixed structure of the research and development by sector of activity,
- fixed assets from research and development by form of ownership,
- fixed structure of the research and development activity by form of ownership,
- fixed assets from research and development of academic institutions,
- equip staff with research and development assets,
- equip staff with research and development machinery and equipment.

However, because of statistical imperfections of science in the Republic of the technical analysis of materials science by using all of these indicators are very difficult. Currently, this analysis is hampered by the lack of methodology recalculate single price (uniforms) of fixed assets in all areas.

Analyze of the material and technical basis using the available information from the National Bureau of Statistics of Moldova.

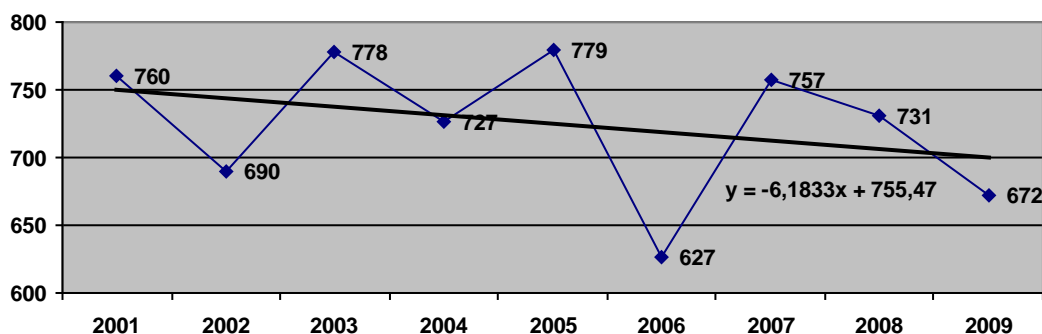

Diagrama 5. Dinamica mijloacelor fixe din organizațiile din sectorul cercetare-dezvoltare, mil. lei /

Fig. 5. Dynamics of fixed assets in the research and development organizations, million.

Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor BNS /Elaborated by the author based on information NBS

Evoluția mijloacelor fixe din acest sector ne demonstrează o variație a valorii acesteia de la 6 la 8 mil. lei. Cea mai înaltă valoare a mijloacelor fixe a atins în 2003 și 2005, atingând nivelul de 7,8 mil. lei

Variația acestui indicator este esențială pe segmentul anumit de timp. Este necesar de remarcat tendința negativă în modificările valorii mijloacelor fixe în instituțiile de cercetare. Folosind metoda analitică de ajustare liniară, se poate concluziona că costul activelor fixe în instituțiile de cercetare din republică au o tendință de reducere medie anuală de mai mult de 6 mil. lei. Având în vedere nivelul ridicat al creșterii prețurilor, se va observa o reducere semnificativă a mijloacelor fixe.

Situația repartizării mijloacelor fixe conform formelor de proprietate ne confirmă cota majoritară a cercetărilor efectuate de instituții și organizații publice, cota cercetărilor private fiind foarte scăzută, iar de aici și cota mijloacelor fixe al unităților private având doar o pondere de 6,5%. Ponderea aceasta este foarte mică, dar are o tendință stabilă de creștere pe parcursul anilor 2003-2008 de la 28 la 44 mil. lei. Prognozarea efectuată în baza ajustării analitice ne confirmă că în unitățile cu proprietate privată creșterea anuală a mijloacelor fixe va fi de 2,4 mil. lei, pe când în unitățile cu capital public acestea mijloace se vor micșora anual cu 14 mil. lei. Aceasta indică la apariția unor probleme în managementul acestor instituții. Luând în considerație că pentru o cercetare performantă este necesar și echipament performant se pune întrebarea dacă această va fi posibil?

Evolution of fixed assets in the sector demonstrates a variation of its value from 6-8 million. The highest value of fixed assets reached in 2003 and 2005, reaching 7.8 mil.

Changes in this indicator are essential given time segment. It is necessary to note the negative trend in the changes in value of fixed assets in research institutions. Using the analytical method for linear adjustment, it can be concluded that the cost of fixed assets in research institutions in the country show an average annual reduction of more than 3 million. Given the high level of price increases will see a significant reduction of fixed assets.

Statement of assets distribution according to property forms the major share of research confirms the institutions and agencies; private research share is very low and hence the share of assets of private establishments with only a 6.5% share. The share is very small but has a steady growth during the years 2003-2008 from 28 to 44 mil. lei. Predicting adjustment made based on our analytical units confirmed that the annual increase in private fixed assets will be 2.4 mil. lei, while the public equity units means they will shrink by 14 mil. lei annually. This indicates the emergence of problems in the management of these institutions. Taking into account that for a better research is necessary and modern equipment question is whether this will be possible?

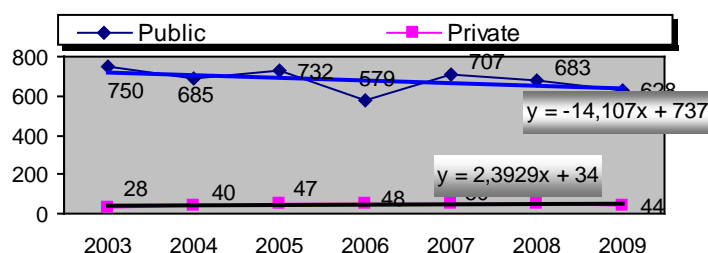

Diagrama 6./ Dinamica mijloacelor fixe a organizațiilor sferei cercetare-dezvoltare conform formei de proprietate, mil. lei. / Fig. 6. Assets dynamics research and development organizations under the scope of ownership, million lei. Sursa/Source: Elaborată de autor în baza datelor BNS /Elaborated by the author based on information NBS

Sursă de reînnoire a activelor fixe în sectorul de cercetare-dezvoltare sunt investițiile de capital în acest sector (tabelul 1).

Mains renewal of fixed assets in the research and development are capital investments in this sector (Table 1).

Tabelul 1/Table 1

Investiții în capital fix / Investment in fixed capital [3, p. 10]

Million lei	2005	2006	2007	2008
Investiții în capital fix (art.241) /Investment in fixed capital (art.241)	7,5	12,6	38,3 (24,6)	53,2 (41,6)
fără liceu și universitate academică / without high school and university academic	-	-	13,7	11,6
în % față de anul precedent /in% face previous year	-	168	109	85
Achiziția (procurarea) de echipamente (art.242)/Acquisition (purchase) of equipment (art.242)	8,9	9,4	24,8	32,1
Reparații capitale (art.243)/ Repairs (Article 243)	6,1	10,3	16,3	17,3

În ultimii ani aceste investiții au crescut vertiginos. Însă să analizăm această creștere mai detaliat. În primul rând această creștere se datorează construcției liceului academic și universității, pentru care în perioada 2007-2008 au fost cheltuit 66,2 mil. lei (24,6 și 41,6 mil. lei).

Dacă excludem aceste cheltuieli din totalul investițiilor pentru cercetare-dezvoltare indicele de creștere în % față de anul precedent va constitui în 2006-168%, 2007 - 109%, iar în 2008 doar 85%. Aceasta nu este deloc suficient: la această rată de creștere, punerea în funcțiune a obiectelor construcția cărora a demarat se va extinde pe o perioadă de 20 de ani.

Ponderea mijloacelor fixe a sectorului de cercetare-dezvoltare în economia națională în 2008 a constituit doar 4,7% contra 8,3% în 2001.

Din cauza cererii insuficiente pentru activitățile tehnico-științifice și în anii următori poate continua procesul de îmbătrânire și eroziune necontrolate a bazei tehnico-materiale.

Luând în considerație că în anii 1993-2002 în Moldova practic nu se procura pentru cercetările științifice tehnică și echipamente noi, gradul de amortizare a acestora constituie 50-100%.

Conform unor specialiști în domeniu gradul de uzură a mijloacelor fixe a depășit 50%, aproximativ 1/4 din numărul acestora este exploatată în afara termenilor de exploatare, depășindu-le cu o medie de aproape două ori.

O creștere semnificativă în achiziționarea de echipamente este un factor pozitiv, deoarece mai mult de 52% revin echipamentelor de peste 10 ani, 17% - cu vârste cuprinse între 6-10 ani și doar 31% - mai puțin de 5 ani [3, p.141].

Cu toate acestea, excluzând impactul creșterii prețurilor, aceste achiziții devin mai puțin semnificative. În același timp, coeficientul înnoirii mijloacelor fixe nu depășește 2%. Aceasta a condus la faptul că după structura sa tehnologică Republica Moldova rămâne în urma țărilor dezvoltate cu 20-30 de ani.

În ultimii ani în toate organizațiile științifice AȘM (ca urmare a alocării de cel puțin 20% din buget pentru achiziționarea de echipamente științifice noi), au fost organizate cel puțin câte un laborator de excelență.

Acesta este un pas înainte, dar într-o mare măsură organizarea laboratorului de excelență se baza pe reanimarea echipamentului vechi, dar nu pe o înlocuire completă a acestuia prin echipamente științifice noi și mai productive. Aceste modificări sunt dificil de explicat, dar o influență semnificativă a avut scăderea vertiginoasă a prețurilor pentru tehnica de calcul, în special pentru computere personale.

În linii generale, calitatea echipamentului și tehnicii pentru cercetare-dezvoltare în laboratoarele instituțiilor de cercetare și celor din învățământul superior rămâne foarte scăzut, în ciuda eforturilor depuse de Academia de Științe a Moldovei cu privire la achiziția de echipamente.

Dacă ne referim la eficiența utilizării mijloacelor fixe în sectorul de cercetare-dezvoltare este benefic să analizăm indicatorul ce relevă asigurarea personalului cu echipament științific.

In recent years, these investments have increased dramatically. However, more detailed look at this increase. This increase is primarily due to academic high school and university construction, which in 2007-2008 was spent 66.2 million lei (24.6 and 41.6 mil).

Excluding these expenses in total R & D investment growth index in% over the previous year will be in 2006-168%, 2007 - 109% and 85% in 2008. It is not enough: at this rate of growth, commissioning articles which started construction will extend over a period of 20 years.

Share of fixed assets of R & D in the national economy in 2008 constituted only 4.7% versus 8.3% in 2001.

Due to insufficient demand for scientific and technical activities in the next years the aging process and the unchecked free erosion of material and technical base may continue.

Analyzing the period between 1993-2002 in Moldova are practically not get to scientific research teachers and new equipment, their degree of damping is 50-100%.

According to specialists in the degree of wear of fixed assets has exceeded 50%, about one fourth of their number is operated outside the terms of service, exceeding them by an average of almost two times.

A significant increase in the purchase of equipment is a positive factor, since more than 52% are equipment for over 10 years, 17% - aged between 6-10 years and only 31% - more than five years [3, p.141].

However, excluding the impact of rising prices, these contracts are becoming less significant. At the same time, the renewal rate of fixed assets does not exceed 2%. This led to the fact that after the technological structure Moldova lags behind developed countries with around 20-30 years.

In recent years all scientific organizations ASM (following the allocation of at least 20% of the budget for the purchase of new scientific equipment), have been held at least one laboratory of excellence.

This is a step forward, but in a largely laboratory organization of excellence based on reviving old equipment, but not its complete replacement by new scientific equipment and more productive. These changes are difficult to explain, but a significant influence was the rapid price decline for computers, especially personal computers.

In general, the quality of the equipment and technology in R & D laboratories and research institutions of higher education remains very low, despite efforts by the Academy of Sciences on the purchase of equipment.

When referring to the efficient use of assets by the research and development is good to analyze the indicator that reveals the staff providing with scientific equipment.

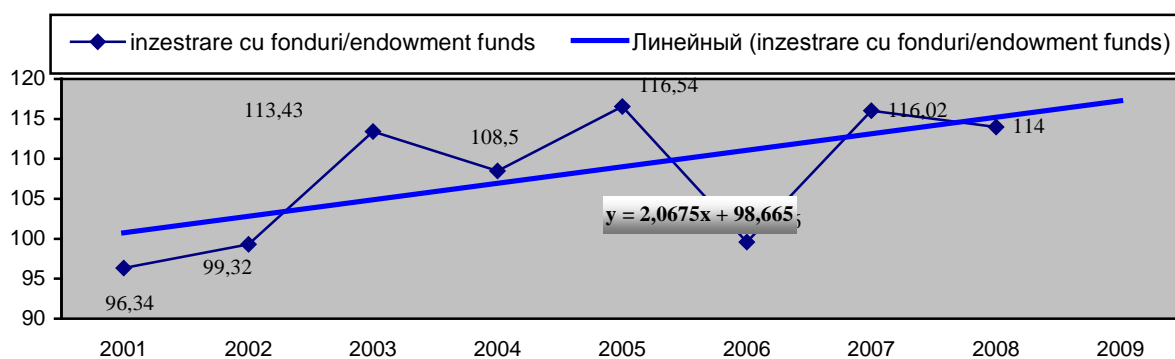

Diagrama 7. Dinamica înzestrării personalului din cercetare-dezvoltare cu mijloace fixe (anii 2001-2008)/

Fig. 7. Dynamics of R & D personnel endowment with assets (2001-2008)

Sursa/Source: Calculat de autor în baza datelor oferite de BNS. /Calculated by author based on data provided by NBS.

Analiza asigurării personalului angajat în sectorul de cercetare-dezvoltare în Moldova în perioada 2001-2008 relevă o tendință pozitivă, în ciuda situației în 2006.

În general, tendința de dezvoltare a acestui indicator pentru 2001-2008 demonstrează o oportunitate de creștere anuală în mediu cu 2,1 lei per lucrător angajat în cercetare și dezvoltare (fără eliminarea inflației).

II. Cheltuielile pentru cercetare-dezvoltare

În 2009 SUA pentru cercetările științifice a cheltuit 382 miliarde dolari. Aceasta este o sumă colosală. Pentru comparații China a cheltuit 142 miliarde de dolari (aproximativ 13% din cheltuielile mondiale pentru cercetare-dezvoltare), Japonia - 144 miliarde dolari. Putem observa că China după nivelul de investiții în hi-tech, aproape a ajuns Japonia. Luând în considerație că economia acestei țări are caracter imitativ, adică repeta realizările altor țări, eforturile Chinei în domeniul științei sunt impresionante. Putem presupune că la un moment dat cantitatea se va transforma în calitate [7].

Dacă să ne referim la țările fost socialiste putem menționa, că Rusia pentru sectorul de cercetare-dezvoltare cheltuie 20 miliarde dolari ce constituie 1% din PIB, iar Moldova - 24 milioane de dolari sau 0,55% din PIB.

The ensure analysis of staff working in research-development sector in Moldova during 2001-2008 shows a positive trend, despite the situation in 2006.

In general, the development trend of this indicator for 2001-2008 shows an opportunity average annual growth by 2.1 lei per worker engaged in research and development (without removing inflation).

II. Research and development expenditures

In 2009 the U.S.A had spent for scientific research 382 billion dollars. This is a tremendous amount. For comparison China spent 142 billion dollars (about 13% of global expenditure on research and development), Japan - 144 billion dollars..We can see that China in field of the investment in hi-tech, almost reached Japan. Taking into account that country's economy has a imitative character, in other word she repeat the achievements of other countries, China's efforts in science are impressive. We can predict that at time the big quality will become a high quantity [7].

If we refer to the countries that was socialist we can mention that Russia is spending for the research and development \$ 20 billion which constitutes 1% of GDP, and Moldova - \$ 24 million or 0.55% of GDP.

Tabelul 2/Table 2

**Cheltuieli pentru cercetare-dezvoltare în unele țări ale lumii /
Expences for research and development in some countries**

Țările / Countries	Cheltuieli pentru C-D, mil.USD/ Expenses for R & D, milion.USD	Pondere în PIB, %/ Share from GDP, %
1. Polonia/ Poland	2424,3	0,57
2. Ucraina/ Ukraine	1241,65	0,87
3. România / Romania	914,2	0,54
4. Belarus/ Belarus	439,17	0,97
5. Republica Slovenia/Republic of Slovenia	387,5	0,46
6. Kazahstan/ Kazakhstan	220,19	0,21
7. Bulgaria /Bulgaria	202,1	0,48
8. Azerbaidjan/ Azerbaidjan	59,488	0,18
9. Republica Moldova/ Republic of Moldova	24,2	0,55
10. Armenia/ Armenia	19,33	0,21
11. Kîrgîstan/ Kyrgystan	9,5	0,25

Sursa/Source: calculat în baza informației publicate/ calculatet using the information published on <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>, <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD>.

În acest caz (vezi tabelul 2) clar se vede că ponderea cheltuielilor în PIB nu este un indicator comparabil în caz când valoarea PIB-ului diferă foarte mult.

Așa, de exemplu, Belarus având o pondere a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare aproape de 1%, după valoare absolută a acestor cheltuieli sunt la nivelul Republicii Slovenia cu 0,46% ponderea CD în PIB, iar în comparație cu România (unde ponderea CD din PIB este doar de 0,54%) cheltuie de două ori mai puțini bani. Analogic și Republica Moldova, care având ponderea în PIB de 0,55% pentru cercetare-dezvoltare, cheltuie pentru acest sector important doar **24,2 mil. USD - ce este de 2,5 ori mai puțin** decât cheltuielile Azerbaidjanului (0,18% pentru CD din PIB) și de **100 de ori mai puțin** decât cheltuielile Poloniei.

Poziționarea țărilor lumii în funcție de nivelul lor de finanțare a sectorului cercetare-dezvoltare arată că pentru asigurarea unei creșteri economice punctul minim este considerat la nivelul de 1% din PIB.

In this case (Table 2) clearly shows that the share of expenditure from GDP is not a comparable indicator because the value of GDP is very varied.

So, for example, Belarus has a share of R & D spending close to 1% after the absolute value of these expenses they are close to the Republic of Slovenia level with 0.46% of the share from the GDP for R&D and if we compare with Romania (where the share for R&D from the GDP is only 0.54%) spend to time less money.

The same thing and Moldova, which has the share from GDP 0.55% for research and development and she spends for this important sector only **\$ 24.2 million - which is 2.5 times less** than the costs of Azerbaijan (0.18% R&D from GDP) **and 100 times less** than the costs of Poland.

The positioning of the world's countries according to their research sector funding - to ensure the development shows that economic growth is considered the minimum point at 1% from GDP.

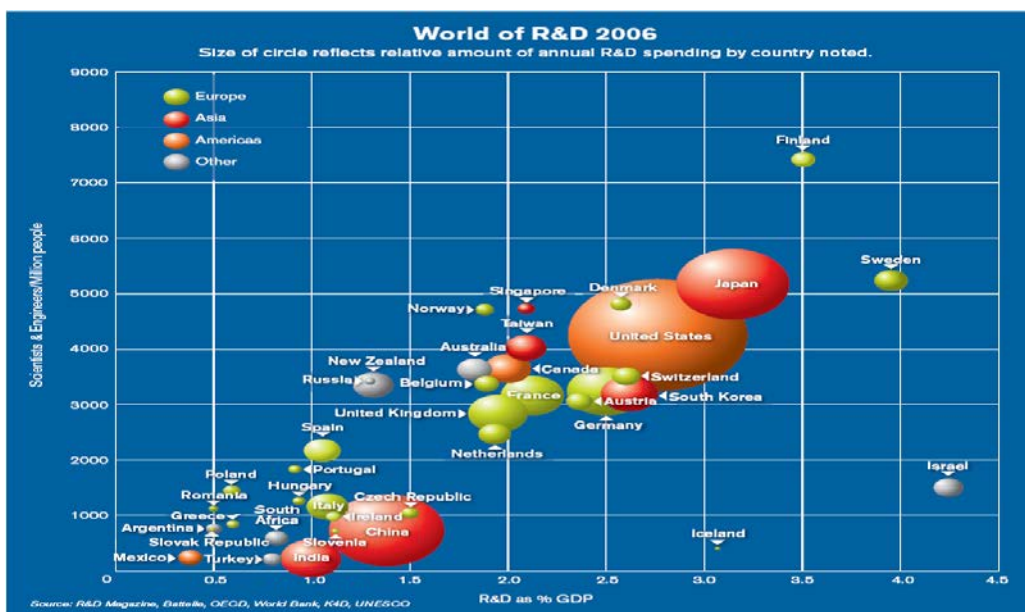

Diagrama 8. Poziționarea țărilor conform nivelului de finanțare a sectorului de cercetare-dezvoltare/
Fig. 8. Positioning of countries by the level of funding of R&D

Sursa/Source: Booz Allen Hamilton, www.rdmag.com.

Clasamentul țărilor după nivelul de finanțare (ca % din PIB) alocat pentru cercetare și dezvoltare în anul 2006 (Diagrama 2.11), este următorul: primul loc ocupă Israelul (4,2%), locul doi - Suedia (3,8%), trei - Finlanda (3,5%), patru - Japonia (3,4%), cinci - Islanda (3,1%), șase - Statele Unite ale Americii (2,8%), șapte - Germania (2,6%), zece - Franța (2,1%), optsprezece - Anglia (1,9%), douăzeci și unu - China (1,5%), douăzeci și cinci - Rusia (1,3%), India (1,0%).

Aceste țări se găsesc și în topul celor mai bogate țări din lume. Deci se vede legătura directă dintre acești indicatori: cu cât mai mult o țară cheltuie pentru cercetare-dezvoltare, cu atât mai mare este nivelul de dezvoltare economică și nivelul de trai al populației. Sectorul de cercetare-dezvoltare slab dezvoltat, care absoarbe mai puțin de 2% din PIB, este

Ranking of countries by level of funding (like the share % from GDP) spent for R & D in 2006 (Figure 16), is as follows: first place does Israel (4.2%), second - Sweden (3.8%) three - Finland (3.5%), four - Japan (3.4%), five - Iceland (3.1%), six - the United States of America (2.8%), seven - Germany (2.6 %), ten - France (2.1%), eighteen - England (1.9%), twenty-one - China (1.5%), twenty-five - Russia (1.3%), India (1.0%).

These countries are in the richest countries in the world. So you can see the direct link between these indicators: the more a country spends on research - development, the higher is the level of economic development and living standards. A weak development of R & D sector, which absorbs less than 2% of GDP, is characteristic for the countries exporting raw materials.

caracteristic țărilor exportatoare de materii prime. Reieșind din acest fapt, Uniunea Europeană a recomandat țărilor-membre ca nivelul investițiilor în cercetare-dezvoltare să nu fie mai mic de 2,5% din PIB.

Indicatorul dat reflectă obiectiv echilibrul emergent ale economiei naționale. Acest indicator preponderent se schimbă încet, numai în cazul apariției unor situații de forță majoră. Fiecare zecime sau sutime de procent este foarte importantă din cauza valorii PIB-ului.

Situația Republicii Moldova după anul 90 este caracterizată prin diferite perioade.

➤ Începutul anului 1990 - reducerea drastică (de la 1,57 la 0,58%) a finanțării cercetărilor științifice, ca rezultat al influenței celei mai acute crize și celor mai radicale schimbări în sistemul economic și fiscal ale țării.

➤ După anul 2000 o altă reducere radicală a cheltuielilor pentru cercetare-dezvoltare până în 2001 (de la 0,58 la 0,18%).

➤ 2002-2004 ponderea finanțării cercetărilor științifice înregistrează o creștere foarte lentă (de la 0,18-0,22%).

➤ 2005-2008 creșterea finanțării sferei știința și inovarea, însă doar la nivelul anilor 2000. Acest fenomen poate caracteriza nivelul de adaptare a sectorului la noile condiții economice.

➤ După anul 2008 o altă reducere a finanțării sectorului de cercetare-dezvoltare influențat de criza economică și politică din țară.

Proceeding from this fact, UE member's countries recommended that the level of investment in research and development should not be less 2.5% from GDP.

This indicator reflects the correct emerging balance of national economy. This indicator mainly changes slowly, only in case of force majeure. Every tenth or hundredth of a percent is very important because of the value of GDP.

Situation of the Republic of Moldova after year 90 is characterized by different periods.

➤ Early 1990 - a drastic reduction (from 1.57% to 0.58%) to finance scientific research as a result of the influence of the deepest crises and the most radical changes in economic and fiscal system of the country.

➤ After 2000 another reduction in spending on research and development up to 2001 (from 0.58% to 0.18%)

➤ 2002 -2004 share for scientific research funding is growing very slowly (from 0.18% - 0.22%).

➤ 2005-2008 increased funding for science and innovation, but only on the level of 2000s. This can characterize the level of adaptation to the new economic sector.

➤ After the year 2008 another reduction of R&D funding influenced by economic and political crisis in the country.

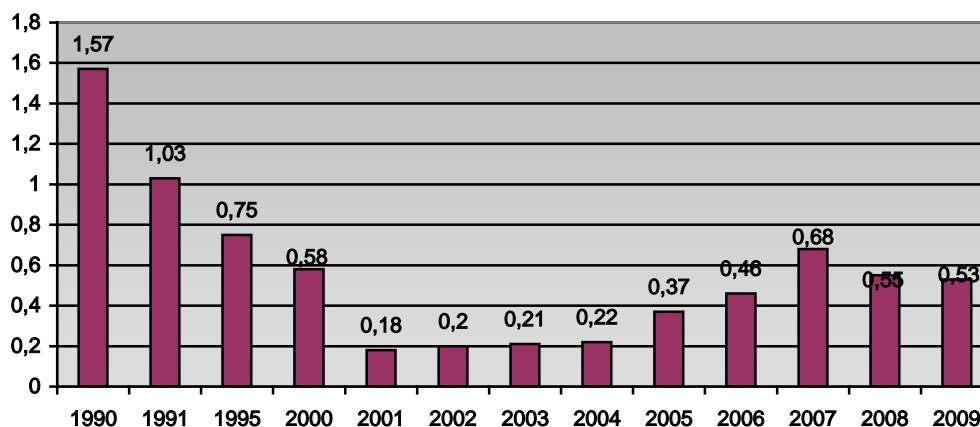

Diagrama 9. Cheltuieli pentru cercetare-dezvoltare în anii 1990-2009 /

Fig. 9. Research and development expenses in the years 1990-2009

Sursa/Source: Calculat de autor în baza datelor AȘM și BNS./ Calculated by author based on data from the ASM and NBS.

Deci, dacă cheltuim foarte puțin pentru cercetare științifică, nu putem să ne așteptăm în acest caz la creșterea performanței și completivității naționale. Prin politica creșterii importurilor nu vom atinge scopurile preconizate. Iar în situația când nici investițiile nu se grăbesc să curgă în țară care-i cale spre prosperare? Miracolul economiei Chinei ne copleșește. Dar astăzi China atrage 60 miliarde dolari investiții străine directe, iar Republica Moldova la acest capitol nu este printre lideri. Luând în considerație faptul că investițiile străine pe cap de locuitor în Republica Moldova nu sunt suficiente pentru o creștere calitativă se pune întrebarea unde o să ajungem și care va fi viitorul țării?

So if we spend very little scientific research, we cannot expect in this case improving the performance and national completeness. Through increased imports policy, we will not achieve the expected goals. And in the situation when either investment is not rushing to run in country what's the path to prosperity? China's miracle economy overwhelms us. But today China attracting 60 billion dollars FDI, anew Republic of Moldova, at this chapter is not among the leaders. Taking into account that foreign investment per capita in Republic of Moldova are not sufficient for a qualitative improvement the question is where will we get and which will be the future of our country?

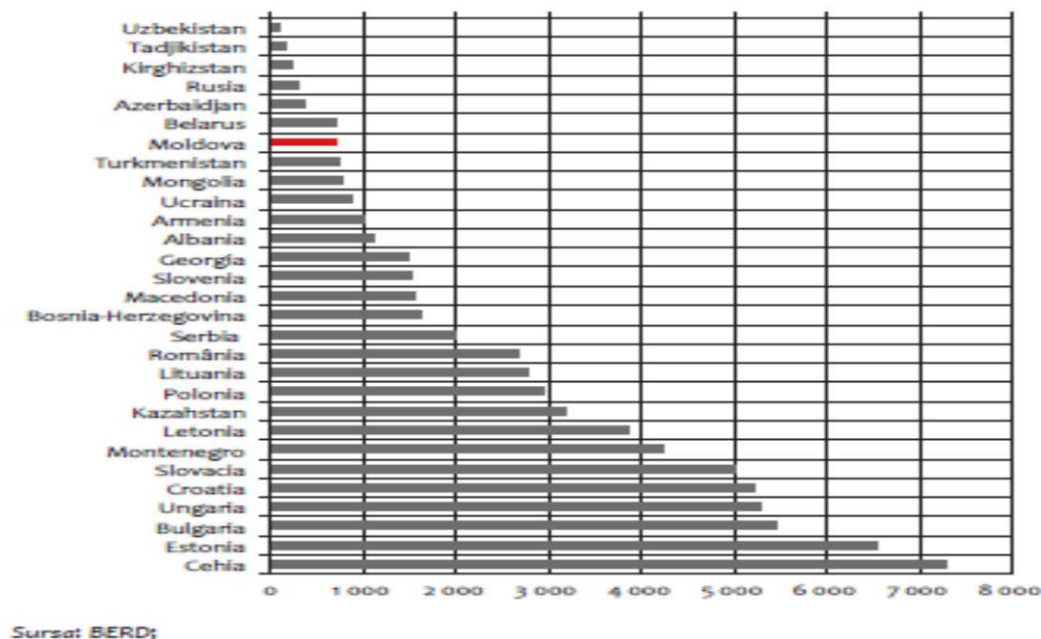

Diagrama 10. Stocul investițiilor străine directe în perioada 1989-2008, USD pe cap de locuitor/
Fig. 10. The stock of FDI in 1989-2008, USD per capita

Sursa/Source: Moldova 2009: Raport de stare a țării / Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco. – Ch.: „Bons Offices” SRL, 2010, p.26.

Este binecunoscut faptul că aparatajul științific performant în toată lumea costă foarte scump. Iar pentru Moldova, unde prețurile sunt mai mari decât în multe țări din Europa, micșorarea cheltuielilor pentru cercetare, pe de o parte și pe de altă parte, luând în considerație, că la capitolul investiții străine pe cap de locuitor Republica Moldova este printre țările cu cele mai mici investiții, se poate pune întrebarea cum se vede dezvoltarea economică pe termen lung al țării noastre.

Obiectivul principal al perfecționării sistemului de finanțare a științei în condițiile de reformare a sferei științifico-tehnice este de a asigura ca restructurarea și dezvoltarea acesteia să fie efectuate în condițiile unor resurse financiare limitate. Politica fiscală ar trebui să vizeze satisfacerea nevoilor statului și a societății în acest domeniu.

Îmbunătățirea în mod semnificativ a situației financiare în domeniul științei poate fi realizată prin redistribuirea și concentrarea bugetului pe domenii prioritare, sprijin selectiv de organizații de cercetare de industrie, precum și atragerea de surse extra-bugetare a fondurilor de capital privat.

Întregul sistem de finanțarea publică a organizațiilor de cercetare și dezvoltare trebuie să fie "transparente" pentru a evita utilizarea abuzivă și pentru a asigura utilizarea eficientă a fondurilor bugetare.

Concluzii: Putem trăi cu siguranță, și fără știință, folosind rezultatele cercetărilor altor țări. Dar în acest caz, fără a capacități științifice și tehnologice în țara noastră va fi imposibil de a construi o economie a secolul XXI. Este cunoscut faptul că țările cu bază științifică puternică determina care va fi calitatea vieții și a tehnologiei pe viitor.

Prin urmare, pentru a obține o situație calitativ nouă în știință este necesară rezolvarea simultană a două probleme:

It is well known that efficient worldwide scientific apparatus costs very expensive. And for Moldova, where prices are higher than in many European countries, decrease spending for research, on the one hand and on the other hand, taking into account, that at this chapter foreign investment per capita Moldova is among the countries with the lowest investments, we can ask how is shown economic development on long term of our country.

The main objective of improvement of the science funding system in terms of reform scientific-technical sphere is to ensure that restructuring and development of this would be made in conditions of limited financial resources. Fiscal policy should include target meeting of state needs and society in this area. Improvement significantly of financial situation in science field can be realized through redistribution and concentration of budget on priority areas, selective support of industry research organizations, and attracting the extra-budgetary sources of private equity funds.

All system of public funding of organization of research and development must be "transparent" to avoid the excess use and for ensure efficient use of budgets funds.

Conclusion: We can live certainly, and without science, using result of research from other countries. But in this case, without scientific and technological capabilities in our country will be impossible to build a economy of XX century. It is well known that the countries with a strong scientific basis determine that will be the quality of life and of technology in future.

Therefore, to obtain a situation qualitatively new in science is necessary simultaneous solving of two

crește ponderii alocațiilor pentru cercetare și dezvoltare în PIB și crearea sectorul de antreprenariat în domeniul științei. problems: increasing the share allocations for research and development in GDP and creating entrepreneurial sector in science field.

Bibliografie/Bibliography

1. Anuarul statistic anual al Republicii Moldova, 2010, p. 176.
2. Manualul Frascati, OECD,2002.
3. Raport privind activitatea Consiliului Suprem pentru știința și Dezvoltare tehnologică și rezultatele științifice principale, obținute în sfera științei și inovării în anul 2008/Academia de Științe a Moldovei/ -Ch.:S.n., 2009 (Tipogr. ASM).
4. Moldova 2009: Raport de stare a țării / Valeriu Prohnițchi, Alex Oprunenco. – Ch.: „Bons Offices” SRL, 2010, p.26
5. UNESCO Science Report 2010.
6. Индикаторы науки: 2009. Статистический сборник. - М.:ГУ-ВШЭ,2009.- стр.34.
7. www.rdmag.com/ Booz Allen Hamilton.
8. www.strf.ru/organization.aspx?CatalogId=221&d_no=26959/От распада США спасла наука. Сунян Виктор Борисович

PERFORMANȚELE INVESTIȚIILOR STRĂINE DIRECTE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN PERIOADA POST CRIZĂ

*Andrei TIMUȘ, drd., IEFS
Victoria CLIPA, drd., IEFS*

Recenzent: Ivan LUCHIAN, dr., IMI NOVA

De-a lungul ultimelor decenii, în condițiile existenței unei conjuncturi foarte complexe ale economiei mondiale, Investițiile Străine Directe (ISD) au devenit un factor determinat al creșterii economice și extinderii procesului de globalizare. Prin multiplele beneficii pe care le prezintă, ISD au deschis pentru țările lumii, și mai cu seamă cele în curs de dezvoltare care suferă de o insuficiență critică de capital, noi posibilități de evoluare economică. În pofida faptului, că fluxurile de ISD au cunoscut o dezvoltare largă în ultimele decenii la nivel mondial, foarte multe țări s-au dovedit a fi incapabile de a atrage investiții în economiile locale și să se transforme într-un catalizator al creșterii economice. Prezentul articol se focusează pe analiza performanțelor ISD în Republica Moldova în perioada post criză.

Cuvinte cheie: *Investiții străine directe, influxurilor mondiale de ISD, stocul de ISD, influxul ISD, capital social, venit reinvestit, criza mondială.*

Introducere. Investițiile Străine Directe (ISD) s-au devenit o componentă importantă a strategiilor naționale de dezvoltare. ISD sunt considerate catalizatorul creșterii economice a unui stat, beneficiile aduse de ISD fiind multiple și pentru țările care investesc și pentru țările gazdă. Generatorii de ISD beneficiază de o valorificare mai profitabilă a acestora, din contul aprovizionării cu materie primă și resurse energetice mai ieftine, penetrarea noilor piețe pentru desfacerea produselor proprii, în condiții de concurență mai favorabilă și utilizarea eficientă a factorilor de producție. În același timp, pentru țările recipiente, în special cele care se confruntă cu o insuficiență de resurse financiare pentru asigurarea unui nivel sustenabil de dezvoltare economică, fluxurile străine de capital, inclusiv ISD, reprezintă un suport important pentru dezvoltare socio-economică și inovațională.

În acest context, putem spune că ISD reprezintă un flux ce permite internaționalizarea mai largă a capitalurilor din economiile în care acestea sunt disponibile în volume mai mari spre țările în care rentabilitatea activelor este mai mare și o redistribuire a acestora în cadrul economiei mondiale.

Conținutul de bază. Dezvoltarea fluxurilor mondiale de ISD au deschis accesul spre industrii și economii, care erau altădată închise și greu de penetrat. La rândul lor, în vederea atragerii de fluxuri de capital străin, multe țări au intrat în competiție, mergând pe calea reformării, adoptând o serie de măsuri în vederea abolirii barierelor administrative, regulatorii și instituționale în calea mediului de afaceri (IMF, September 2003).

Totodată, în ultimii ani, ISD s-au dovedit și cea mai stabilă sursă de finanțare față de investițiile de portofoliu și/sau împrumuturile bancare, ele fiind mai puțin afectate de crizele financiare (Ricupero Ruben, World Investment Report 2000, UNCTAD, 2000).

În ultimul deceniu, structura fluxurilor mondiale de

FOREIGN DIRECT INVESTMENT PERFORMANCE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA POST-CRISIS PERIOD

*Andrei TIMUȘ, PhD student, IEFS
Victoria CLIPA, PhD student, IEFS*

Reviewer: Ivan LUCHIAN, PhD, IMI NOVA

Over the last decades, under the influence of the existing trends in the world economy, Foreign Direct investments (FDI), have become an important factor of economic growth and expansion of global linkages. Taking into account the multiple benefits FDI can bring, this flows opened new opportunities for world countries, especially for the developing ones suffering from a serious capital shortage. Despite their strong development in the last decades, many countries have proved to be unable to attract investments in local economies and to transform them into a catalyst for economic growth. The paper presents an analysis of FDI performance in Republic of Moldova in the post crisis period.

Key words: *Foreign direct investments, global FDI inflows, FDI stock, FDI inflow, equity investment, reinvested earnings, global crisis.*

Introducere. Foreign Direct Investments (FDI) have become an important component of national development strategies. FDI are considered the catalyst of economic growth of the state, with considerable benefits for investing countries and host countries as well. FDI generators have a more profitable exploitation of their accounts due to cheaper energy and raw material supply, penetration of new markets for selling their products in more favorable conditions of competition and efficient use of production factors.

At the same time recipient countries, especially those facing a shortage of financial resources to assure sustainable level of economic development, foreign capital flows, including FDI is an important support for socio-economic development and innovation.

In this context, we can say that FDI is a flow which allows greater internationalization of capital from the savings they are available in larger volumes to countries where the return on assets is higher, redistributing it in the global economy.

Conținutul de bază. Developing world FDI flows have open access to industries and economies that were once closed and difficult to penetrate. In turn, in order to attract foreign capital flows, many countries have competed on the path to reform, adopting a series of measures aimed at abolishing administrative barriers, regulatory and institutional environment in the business way (IMF, September 2003).

However, in recent years, FDI proved to be the most stable source of funding to portfolio comparing with investment and / or bank loans, being less affected by financial crises (Ricupero Ruben, World Investment Report 2000, UNCTAD, 2000).

In the last decade, global FDI flows structure has

ISD a cunoscut modificări esențiale. Principala sursă a ISD a rămas să fie țările dezvoltate, de unde provin 70% din aceste fluxuri, ca locație însă, în această perioadă o creștere fără precedent au înregistrat țările în curs de dezvoltare și în tranziție care au recepționat un volum important de investiții. Astfel, dacă la început de deceniu, în aceste țări, veneau doar 19% din fluxurile de ISD, atunci în 2010, aici sunt concentrate mai mult de jumătate din acestea – 51,6%. Această creștere este atribuită sporirii volumului de lichidități, evoluției stabile a economiilor acestora, dar și reformelor liberale orientate spre consolidarea economiei de piață.

undergone significant changes. The main source of FDI remained the developed countries. 70% of these flows are coming from these locations; however, this period saw unprecedented growth in developing and transition countries, which have received a significant amount of investment. Thus, if in the beginning of the decade, in these countries, came only 19% of FDI flows, in 2010, here are concentrated more than half of them – 51.6%. This increase is attributed to the increasing amount of cash, stable development of their economies and liberal reforms aimed at strengthening the market economy.

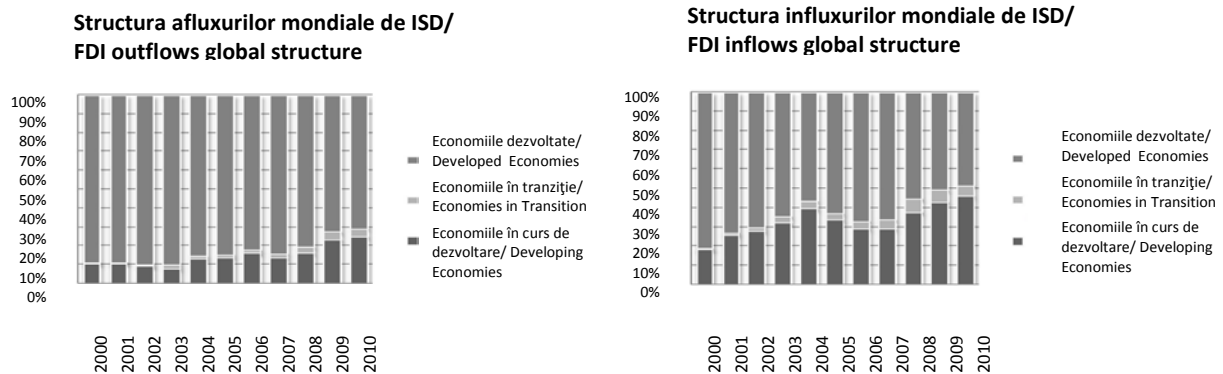

Fig. 1. Orentarea geografică a fluxurilor mondiale de ISD, %/ Fig. 1. Geographical distribution of FDI world flows, %

Sursa/Source: Baza de date statistice UNCTAD/UNCTAD database statistics: <http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

În perioada crizei mondiale aceste tendințe au devenit și mai conturate. Având un pronunțat caracter prociclic, fluxurile de ISD au înregistrat o reducere puternică, reorientându-se spre țările în curs de dezvoltare, unde recesiunea economică nu a fost atât de pronunțată și recuperarea după criză a fost mai rapidă și stabilă. Astfel, criza financiară recentă a condiționat o reducere dramatică a fluxurilor de ISD, ele fiind în scădere cu 15% în 2008, continuând să scadă și în a.2009 cu 40%. Profunzimea acestei recesiuni a fost determinată de faptul, că criza a afectat cu întâietate și cel mai puternic țările dezvoltate, care sunt principalele generatoare de ISD.

Pe fonul revenirii treptate a economiei mondiale după criză, în 2010 fluxurilor mondiale de ISD au început treptat să se relanseze, înregistrând o majorare de 13%. Cu toate acestea, valoarea estimativă a acestora de 1323 mild. USD este cu mult sub nivelul anului 2008 și încă mai mică față de anul 2007, când volumul fluxurilor de ISD a constituit 2174 mild. USD. Recuperarea fluxurilor de ISD în 2010 a fost condiționată de creșterea veniturilor reinvestite ca urmare a sporirii profiturilor corporative, în timp ce investițiile de capital au cunoscut o evoluție încă foarte modestă, iar investițiile „greenfield” au continuat încă să înregistreze tendințe negative.

O parte importantă din fluxurile mondiale de ISD, în perioada post criză, au fost direcționate spre țările în curs de dezvoltare: influxurile de ISD în țările în curs de dezvoltare și cele în tranziție au crescut cu 23%, datorită recuperării mai rapide a acestor economii după criză, în

During the global crisis these trends became even more outlined. With a strong pro-cyclical character, FDI flows have seen a strong reduction, the shift to developing countries where economic recession has not been so pronounced, and where recovery from the crisis was fast and stable. Thus, the recent financial crisis has conditioned a dramatic reduction in FDI flows, which are down 15% in 2008 and continued to decline in 2009 with 40%. The depth of this recession was caused by the fact that the crisis has affected the priority and the most powerful developed countries are the main generators of FDI.

On the background of the gradual recovery of the global economy after the crisis, in 2010 global FDI flows began gradually to revive, registering an increase of 13%. However, their estimated value of 1,323 billion. USD is well below 2008 and still lower than 2007, when the volume of FDI flows was 2174 mild. USD.

Recovery of FDI flows in 2010 was due to increased income reinvested corporate profits, while capital investment have evolved very modestly, "Greenfield" investments continued to register negative trends.

An important part of world FDI flows in the post crisis was directed towards developing countries. FDI inflows into developing countries and transition countries increased by 23% due to faster recovery of these economies during crisis, while investing

timp ce investițiile în țările dezvoltate au sporit doar cu 10%¹. Prin urmare, în lista principalelor 20 țări de destinație a ISD, 10 reprezentau țări în curs de dezvoltare.

only in developed countries increased by 10%. Therefore, on the main list of 20 countries of FDI destination, 10 were developing countries.

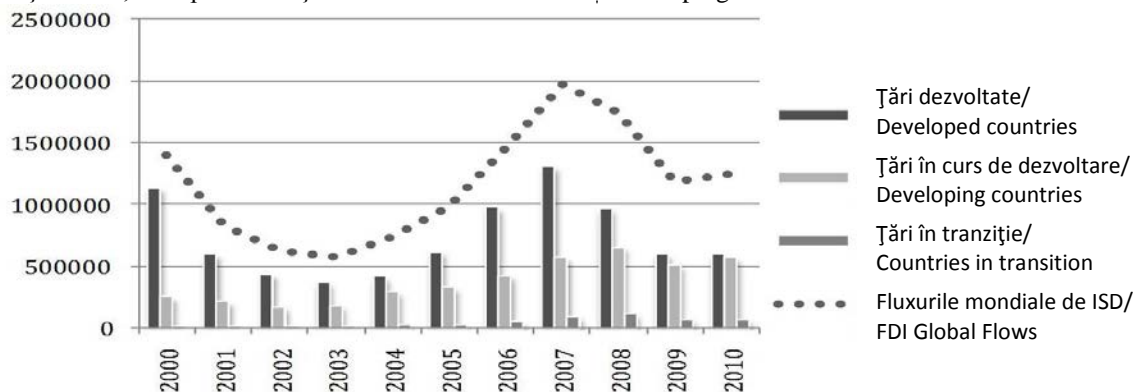

Fig. 2. Dinamica influxurilor mondiale de ISD, mil. USD/
Fig. 2. Dynamic of Global FDI Inflows, USD million

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor statistice UNCTAD/UNCTAD based on statistical data:
<http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

Conform estimărilor UNCTAD, în anul curent fluxurile de ISD vor continua să crească, atingând un nivel de 1,4 – 1,6 tril. USD. În anii ce urmează, această tendință va fi păstrată, înregistrându-se în 2012 un nivel estimativ de 1,7 tril. USD, iar în 2013 – 1,9 tril. USD, ceea ce reprezintă valoarea de vârf înregistrată în 2007².

UNCTAD estimates that FDI flows this year will continue to increase, reaching a level of 1.4 – 1.6 trill. USD, and in the coming years, this trend will be maintained, registering an estimated 2012 level of 1.7 trill. USD, and in 2013 – 1.9 trill. USD, which represents the peak recorded in 2007⁴.

Recuperarea fluxurilor de ISD în condițiile recuperării economiei Republicii Moldova după criză

Recovery of FDI flows in terms of Moldovan economy recovery after the crisis

Volumul ISD într-o economie, este considerat unul din indicatorii principali care confirmă succesul politicilor și perspectivele economice ale acesteia. Atunci când ISD sunt în creștere, aceasta poate încuraja și alți investitori străini să aloce noi resurse în economia respectivă. Astfel, după ce un anumit prag al neîncrederii este depășit, ISD devin o importantă forță motrice pentru o dezvoltare economică de calitate. În acest context, se poate menționa că ISD sunt importante nu doar ca surse de finanțare, dar și ca o combinație a experienței, cunoștințelor, practicilor de management, inovațiilor de marketing și know-how tehnologic, stimulând și investițiile capitalului autohton³.

FDI recorded an economy is considered one of the main indicators that confirm the success of its policies and economic outlook. When FDI is increasing, it may encourage other investors to allocate new resources to the respective economy. Thus, after a certain level of mistrust is overcome, FDI became an important driving force for quality economic development. In this context, it may indicate that FDI is important not only as sources of funding, but also as a combination of experience, knowledge, management practices, marketing innovations and technological know-how, stimulating the investment and domestic capital⁵.

În perioada ultimului deceniu, stocul de ISD în economia națională a sporit de aproape 6 ori. O creștere constantă s-a resimțit cu precădere în perioada anilor 2004-2008, în 2008 fluxurile de ISD înregistrând o valoare record de 712 mil. USD. Ciclul de creștere a fost, însă, întrerupt de criza mondială, în condițiile reducerii încrederii investitorilor străini, influxurile de ISD s-au redus cu 82%, în anul 2009 înregistrând 127,8 mil. USD.

During the last decade the stock of FDI in the national economy increased by almost 6 times. A steady increase was felt, especially in the period 2004-2008, FDI inflows in 2008 registering its highest record of 712 million USD. Growth cycle was interrupted by the global crisis, while reducing the confidence of foreign investors, FDI inflows fell by 82%, recorded in 2009 to 127.8 million.

De la începutul anului 2010, datorită consolidării

¹ Global and Regional Trends of FDI Outflows in 2010, UNCTAD Global Investment Trends Monitor, N. 6, 27 April 2011 available on http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20114_en.pdf

² World investment Report 2011 disponibil la <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>

³ Raportul de analiză a constrângerilor, <http://mca.gov.md/file/CA%20Report%203%20septembrie%20MD.pdf>

⁴ World investment Report 2011 disponibil la <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>

⁵ Raportul de analiză a constrângerilor, <http://mca.gov.md/file/CA%20Report%203%20septembrie%20MD.pdf>

progresive a economiei naționale, precum și a stabilizării economice a principalelor țări-investitori în Republica Moldova, au început să se relanseze ușor și fluxurile de ISD în economia națională. În anul 2010, fluxul investițiilor străine directe în economia națională a constituit 198,9 mil. USD, înregistrând o creștere de 55,6% față de anul precedent. În pofida acestui spor ce pare relativ înalt, valoarea sa absolută rămâne a fi una foarte modestă, care abia depășește nivelul fluxurilor ISD obținut în anul 2005.

Since the beginning of 2010, due to the progressive strengthening of the national economy and economic stabilization of the main countries-investors in Moldova, the FDI flows began easily to revive. In 2010, FDI flows in the national economy amounted 198.9 million, registering an increase of 55.6% over the previous year. Despite this increase, which seems relatively high, the absolute value remains very modest, which barely exceeds the level achieved in 2005 FDI flows.

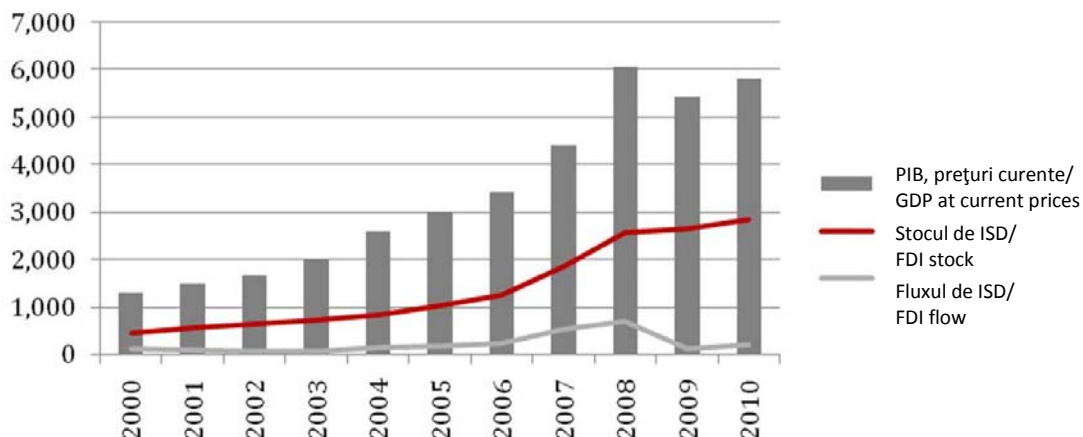

Fig. 3. Evoluția ISD comparativ cu creșterea PIB în perioada anului 2000-2010, mil. USD/
Fig. 3. FDI evolution compared to GDP growth during 2000-2010 years, million USD

Sursa/Source: Biroul Național de Statistică și Banca Națională a Moldovei./National Bureau of Statistics and National Bank of Moldova.

Criza mondială a scos în evidență atractivitatea redusă a economiei moldovenești pentru investitorii străini și, probabil, unele carențe în modelul acesteia de dezvoltare. În pofida creșterii fluxurilor de ISD cu 55,6%, care au condiționat și o sporire a stocului de ISD (stocul ISD, în anul 2010 s-a majorat cu 7% față de anul precedent, constituind 2837 mil. USD), totuși este prematur de vorbit despre o performanță reală a acestora, ceea ce poate fi explicat prin următoarele evoluții:

The global crisis has highlighted the low attractiveness of Moldovan economy to foreign investors and perhaps some gaps in its development model. Despite growth of 55.6% of FDI flows, which have conditioned an increase in the stock of FDI (in 2010, FDI stock increased by 7% over the previous year, being 2837 million dollars), it is still premature to talk about their actual performance, which can be explained by the following trends:

1) Ponderea stocului de ISD în PIB s-a ridicat timp de 10 ani de la 35% în anul 2000 la 49% în anul 2010 (fig. 4).

1) The share of FDI stock in GDP for 10 years increased from 35% in 2000 to 49% in 2010 (figure 4).

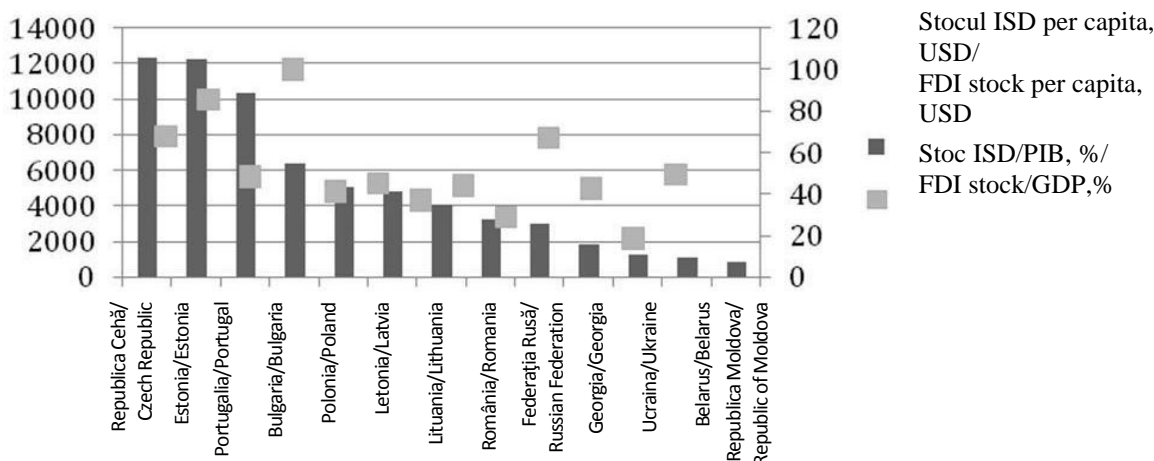

Fig. 4. Poziționarea Republicii Moldova în profilul regional privind ponderea stocului de ISD în PIB și raportat la cap de locuitor/

Fig.4. Republic of Moldova position in the regional profile of FDI stock share in GDP per capita

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor statistice UNCTAD/ Developed based on UNCTAD statistical data: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89>

Totuși, pentru Republica Moldova acest indicator poate fi calificat cu greu un indicator ce relevă performanță, întrucât țara noastră este considerată una dintre țările cu cel mai jos nivel al PIB. În același timp, despre atractivitatea redusă a economiei naționale pentru investitorii străini, sub aspect regional, vorbește faptul, că Moldova înregistrează cel mai mic nivel al ISD pe cap de locuitor (în anul 2010 fluxul de ISD a constituit 55\$, iar stocul ISD pe cap de locuitor a constituit 797\$) comparativ cu țările din regiunea Europei Centrale și de Est și fiind practic la coada țărilor din CSI;

2) Până în anul 2010, volumul ISD acumulat în economia națională nu a constituit decât 0,01% din stocul mondial de ISD, înregistrând cele mai slabe performanțe comparativ cu țările din regiune (vezi fig.5). Acest indicator rămîne a fi cu mult sub nivelul înregistrat de unele țări din regiune, cum ar fi: Federația Rusă (2,21%), Polonia (1,01%), Cehia (0,68%), România (0,37%), Ucraina (0,30%),

However, in Moldova this indicator can be hardly qualified as one that shows performance, because our country is considered one of the countries with the lowest level of GDP. At the same time, about the reduced attractiveness of the national economy for foreign investors on regional area, says the fact that Moldova registers the lowest level of FDI per capita (in 2010 FDI flows amounted \$ 55, and FDI stock capita was \$ 797) compared with countries of Central and Eastern Europe, and being at the bottom of the CIS countries;

2) By 2010, accumulated FDI in the national economy has been only 0.01% of the global stock of FDI, accounting for the weaker performance compared to countries in the region. (see fig.5) This indicator remains well below the level of some countries in the region such as the Russian Federation (2.21%), Poland (1.01%), Czech Republic (0.68%), Romania (0.37%), and Ukraine (0.30%).

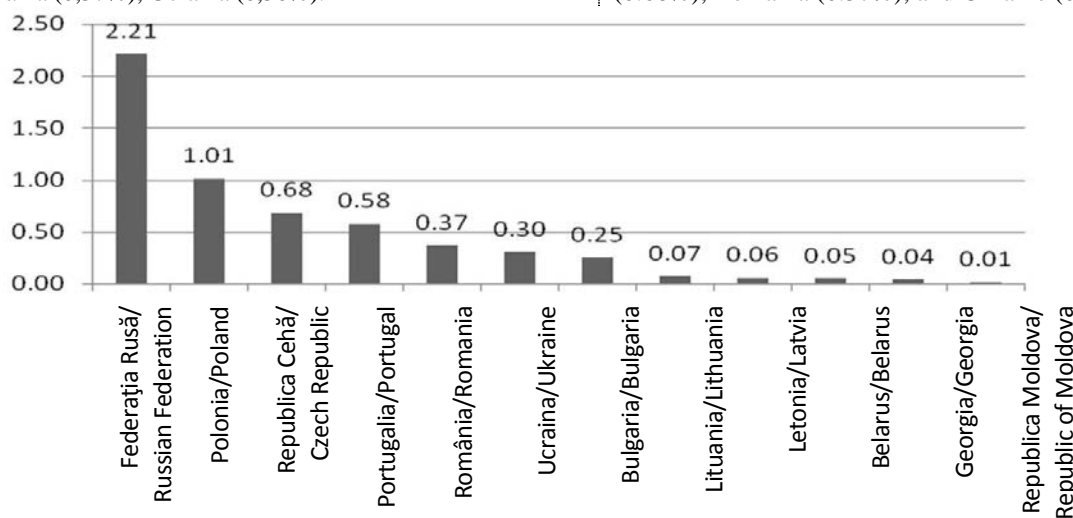

Fig. 5. Poziționarea Republicii Moldova în profil regional privind ponderea stocului de ISD în stocul mondial de ISD/

Fig. 5. Republic of Moldova position in the regional profile of FDI stock share in the world FDI stock
Sursa/Source: Elaborat elaborat în baza datelor statistice UNCTAD/Elaborated based on UNCTAD statistical data:
<http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89>.

3) Recuperarea fluxurilor de ISD în a. 2010 s-a produs, mai cu seamă, datorită creșterii investitorilor care deja activează în economia națională, ca urmare a revigorării activității economice pe parcursul ultimului an, decît datorită intrării unor noi investitori. În a.2010 a sporit venitul reinvestit și investițiile în formă de alt capital cu 34% și, corespunzător, 45%, în timp ce investițiile străine directe în capitalul social au scăzut cu aproximativ 5%.

Volumul relativ scăzut al investițiilor în Republica Moldova se pare că este condiționat, în mare parte, de un cadru de reglementare mai puțin favorabil în comparație cu țările din regiune. Conform ultimului raport al Băncii Mondiale „Doing Business 2011”, Republica Moldova a pierdut trei poziții în clasamentul țărilor privind facilitarea cadrului de reglementare a mediului de afaceri, poziționîndu-se pe locul 90. Conform aceluiași raport, există un șir de factori care continuă să constituie un adevărat impediment în desfășurarea afacerilor.

3) The recovery of FDI flows in 2010 occurred mainly due to growth of the investors already activating in the national economy, following the rebound in economical activity last year, but not due to entry of new investors. In 2010 increased reinvested earnings and other capital investments in the form of 34% and, accordingly, 45%, while foreign direct investment capital decreased by approximately 5%.

Relatively low volume of investments in Moldova appears to be largely conditioned by a less favorable regulatory framework in comparison with other countries in the region. According to the latest World Bank report "Doing Business 2011", Moldova has lost three positions in the ranking of countries on the regulatory framework which facilitate business, located on the 90th position. According to the same report there are a number of factors that continue to be a real impediment of doing business.

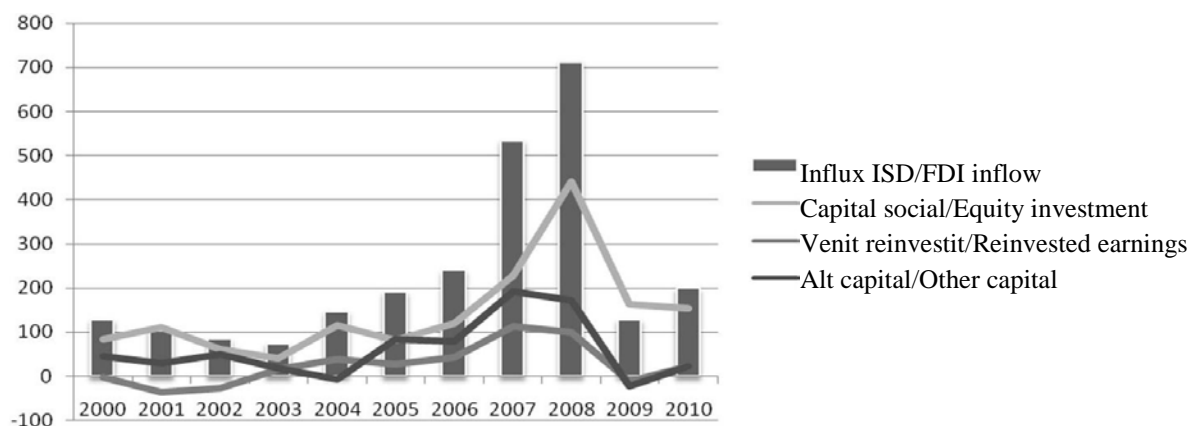

Fig. 6. Dinamica influxurilor de ISD în Republica Moldova pe tipuri de capital investit, mil. USD/

Fig. 6. The dynamics of FDI inflows in Republic of Moldova by type of invested capital, mil.USD

Sursa/Source: Elaborat în baza datelor statistice ale Băncii Naționale ale Republicii Moldova./Elaborated based on Republic of Moldova National Bank statistical data.

Concluzii. După o criză grea cu consecințe complexe, economia națională pare să-și revină progresiv, atingând un nivel înalt de creștere economică pe fondul redresării principalelor fluxuri externe de bunuri și capital: comerț exterior, remitențe, precum și a influxurilor de investiții străine. În același timp, revenirea fluxurilor de ISD cu ritmuri accelerate, deși relevă o notă de optimism indicând asupra îmbunătățirii mediului național economic, totuși ne permite cu greu să vorbim despre o performanță reală a acestora. Stocul de ISD acumulat în economia națională rămâne a fi unul nesemnificativ în cel mondial, iar țara continuă să-și păstreze poziția de la coadă printre țările din regiune în ceea ce privește nivelul ISD pe cap de locuitor. În contextul în care se optează pentru adoptarea unui nou model de dezvoltare a economiei naționale, bazat pe investiții și exporturi, este important de a ține cont de performanța acestor indicatori și de a analiza posibilitățile de sporire a acestora.

Conclusion. After a difficult crisis with complex consequences, the national economy seems to recover gradually, reaching a high level of economic growth on the background of the main recovery of goods and capital outflows: foreign trade, remittances and foreign investment inflows. Meanwhile, FDI flows return with accelerated rates, indicating a note of optimism on improving the national economic environment, however, hardly allows us to talk about their real performance. FDI stock accumulated in the national economy remains an insignificant one on the world map. Moldova continues to maintain the last position among countries of the region in terms of FDI per capita. In the context in which it is decided to adopt a new model of national economic development, based on investment and exports, it is important to take account of these indicators performance and to explore the possibilities of their increasing.

Bibliografie/Bibliography

1. Global and Regional Trends of FDI Outflows in 2010, UNCTAD Global Investment Trends Monitor, N. 6, 27 April 2011, http://www.unctad.org/en/docs/webdiaeia20114_en.pdf;
2. Raportul preliminar de analiză a constrângerilor, <http://mca.gov.md/file/CA%20Report%203%20septembrie%20MD.pdf>;
3. World investment Report 2011, Non-Equity Modes of International Production and Development, July 2011, <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>;
4. World Economic Outlook, Public Debt in Emerging Markets, September 2003, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/02/index.htm>;
5. <http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1584&lang=1>.

**ABORDĂRI STRATEGICE
PRIVIND ASIGURAREA SECURITĂȚII
ALIMENTARE A REPUBLICII MOLDOVA**

*Victor MOROZ, dr., IEFS
Anatolie IGNAT, IEFS*

Recenzent: Elena ACULAI, dr., IEFS

Problema securității alimentare în Republica Moldova este legată în principal de accesul economic al grupurilor sociale vulnerabile la produsele alimentare. Creșterea productivității agricole, fiind stimulată de investițiile Guvernului Republicii Moldova în infrastructura rurală, inclusiv cea de irigare, în știința agricolă și capacitățile de extensivitate, precum și stimulentele financiare adecvate ar putea contribui semnificativ la creșterea economică și reducerea sărăciei în zonele rurale, și, prin urmare la creșterea securității alimentare a Republicii Moldova.

***Cuvinte cheie:** Securitatea alimentară, sectorul agro-alimentar.*

Introducere. Problemele în asigurarea cu produse alimentare sunt create în mare măsură de constrângerile din agricultură cauzate de disponibilitatea limitată a terenurilor arabile precum și a resurselor acvatice, dar și de problemele legate de păstrarea, transportul și distribuția produselor agricole, extinderea producerii de biocombustibil. Creșterea ratei de urbanizare și modificarea dietelor de asemenea sporesc cererea globală de produse alimentare.

Conform definiției FAO (2001), "Securitatea alimentară există atunci când toată populația permanent are acces fizic și economic la produsele alimentare suficiente, sigure și nutritive, care corespund preferințelor alimentare necesare pentru o viață activă și sănătoasă".

Politica de securitate alimentară este una din prioritățile Guvernului Republicii Moldova, și are în vizorul său următoarele aspecte: a) disponibilitatea produselor alimentare, b) accesul la produsele alimentare, c) conformitatea cu cerințele nutritive și d) stabilitatea.

În contextul aspirațiilor europene ale Republicii Moldova o importanță tot mai mare o capătă aspectele de calitate și siguranță a produselor alimentare. Acestea includ adaptarea metodelor de control aplicate, pregătirea și implementarea legislației noi, implementarea abordărilor UE referitor la controlul oficial, precum și redefinirea rolului laboratoarelor.

Totodată, există și o solicitare pentru definirea unor aranjamente instituționale noi, care ar permite un nivel mai avansat de coordonare în cadrul sistemului (Politica UE de control „de la producător direct pe masa consumatorului”), și ar asigura îmbunătățiri la capitolele eficiență, control bugetar și transparență nu doar pentru a face față cerințelor existente, necesare pentru asigurarea siguranței produselor alimentare, dar și pentru a răspunde eficient și rapid la necesitățile alimentare urgente ce ar putea apărea în viitor.

Condițiile și prognozele piețelor internaționale, globalizarea, tendințele macroeconomice, politicile educaționale și de sănătate sunt alți factori care joacă un rol important în securitatea alimentară.

**STRATEGIC APPROACHES
TO ENSURE THE FOOD SECURITY
OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA**

*Victor MOROZ, PhD, IEFS
Anatolie IGNAT, IEFS*

Reviewer: Elena ACULAI, PhD, IEFS

Food security problem in Moldova is mainly linked to economic access to food of vulnerable social groups. Increasing agricultural productivity driven by Government investments in rural infrastructure, including irrigation, in agricultural science and extension capacities, as well as appropriate financial incentives could contribute significantly to economic growth and poverty reduction in rural areas, and subsequently to increased food security of the Republic of Moldova.

***Key words:** Food security, agro-food sector.*

Introduction. Problems in ensuring food are created largely by agricultural constraints caused by limited availability of the arable land and water resources, but also by issues related to storage, transport and distribution of agricultural products, the expansion of biofuel production. Increasing urbanization and changing diets also increase global demand for food.

As defined by FAO (2001), "Food security exists when all people have permanent physical and economic access to sufficient food, safe and nutritious food, corresponding to their preferences need for active and healthy life".

Food security policy is one of priorities of the Government of the Republic of Moldova, and is focused on following aspects: a) food availability, b) access to food, c) compliance with nutritional requirements and d) stability.

In the context of Moldova's European aspirations one assumes increasing importance of quality and safety aspects of food. These include adapting the applied methods of control preparation and implementation of new legislation, the implementation of the EU approach on official control, and re-defining the role of laboratories.

However, there is a demand for definition of new institutional arrangements, which would allow a higher level of coordination within the system (EU Policy "from producer directly to consumer's table"), and ensure improvements of efficiency, control budget and transparency not only to meet existing requirements needed to ensure food safety, but also to respond effectively and quickly to emergency food needs that might arise in the future.

International market conditions and forecasts, globalization, macroeconomic trends, health and education policies are other factors that play an important role in food security.

Conținutul de bază. Obiectivele politicilor de securitate alimentară. Securitatea alimentară este o componentă esențială a securității naționale a Republicii Moldova, care constituie o condiție indispensabilă pentru păstrarea sănătății, a capacității fizice și a nivelului de trai a populației Republicii Moldova.

Obiectivul principal al securității alimentare constă în asigurarea stabilă a populației țării cu produse agro-alimentare sigure și calitative prin producerea internă a acestor produse, asigurarea rezervelor necesare, dar și prin importul produselor în cazul când producerea internă nu acoperă cererea în aceste produse.

Sarcinile principale pentru asigurarea securității alimentare sunt: 1) Sporirea producției și comerțului cu produse alimentare; 2) Formarea rezervelor strategice de produse alimentare sigure și calitative pentru situații excepționale; 3) Sporirea oportunităților de angajare și de obținere a veniturilor; 4) Îmbunătățirea siguranței alimentare și nutriției; și 5) Îmbunătățirea sistemelor de analiză și gestiune a informației.

Situația curentă și rolul sectorului agro-alimentar. Importanța sectorului agricol în RM este destul de mare în pofida faptului ca acest sector a contribuit cu circa 12% din PIB în a. 2010. Din datele BNS al RM rezultă că, în prezent în agricultură sunt angajați circa o treime din populația aptă de muncă, ceea ce este caracteristic pentru țările cu o dezvoltare regională insuficientă.

Sectorul agricol este divizat în două sub-sectoare distincte: agricultura comercială și cea de subzistență. Majoritatea a agricultorilor activează în cadrul întreprinderilor agricole mici și mijlocii.

Fitotehnia ocupă o poziție dominantă în sectorul agricol cu circa 2/3 din volumul total de producție agricolă. În ultimii ani în Republica Moldova se observă o diversificare insuficientă a culturilor agricole. Astfel culturile cerealiere și tehnice ocupă circa 90% din suprafețele însămânțate. Dominarea culturilor cerealiere și a florii soarelui are loc aproape în toate raioanele republicii, cu toate că în multe gospodării condițiile pedologice și climatice nu sunt corespunzătoare producerii acestor culturi. Producția de culturi furajere pe terenurile arabile s-a redus la minimum, fapt ce duce la nerespectarea asolamentelor, înrăutățirea bazei furajere pentru sectorul animalier și degradarea în continuare a pășunilor.

Cantitatea de îngrășăminte minerale și organice utilizate în agricultura Republicii Moldova este de zeci de ori mai mică decât în țările UE. Acest fapt, are ca urmare un bilanț profund negativ al humusului, degradarea și micșorarea fertilității a solurilor.

În cadrul sectorul zootehnic domină producția de scară mică în gospodăriile particulare, unde se practică, de obicei, tehnologii extensive de producere, fapt ce a cauzat reducerea productivității acestui sector și intensificarea poluării localităților rurale.

Volumul de servicii oferit sectorului agricol din Republica Moldova este cu mult mai mic decât în UE și alte țări limitrofe, și aceste servicii sunt oferite unui cerc restrâns de producători agricoli. Lipsa cadrului de suport în sectorul agricol determină gradul avansat de riscuri față de fenomenele naturale.

The basic content. Food security policy objectives. Food security is an essential component of national security of the Republic of Moldova, which is a prerequisite for the preservation of health, physical capacity and standard of living of the population of Moldova.

The main objective of food security is to ensure population with safe and quality agrifood products through domestic production of these products, securing necessary reserves, but also by importing products that are not covered by domestic production.

The main tasks to ensure food security are: 1) Increasing food production and trade, 2) Formation of strategic stocks of safe and quality food products for exceptional situations, 3) Increasing employment opportunities and raise incomes, 4) Improving food safety and nutrition, and 5) Improving systems for analysis and information management.

The current situation and the role of agro-food sector. The importance of the agricultural sector in Moldova is quite high despite the fact that this sector contributed about 12% of GDP in 2010. According to the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova currently in agriculture are employed about one third of the working age population, which is typical for countries with insufficient regional development.

The agricultural sector is divided into two distinct sub-sectors: subsistence and commercial agriculture. Most of the farmers working in small and medium agricultural enterprises.

Plant growing dominates the agricultural sector with about two thirds of total agricultural production. In recent years, in Moldova there is a lack of crop diversification. Thus, cereals and technical crops occupy about 90% of sown areas. Dominance of cereals and sunflower occurs in almost all districts of the Republic of Moldova, although in many farms soil and climatic condition are inadequate for the production of these crops. Production of forage crops on arable land was reduced to a minimum, which leads to non-compliance with crop rotation requirement, deterioration of the forage base for livestock sector and continuous degradation of the grassland.

The amount of mineral and organic fertilizers used in agriculture of the Republic of Moldova is ten times lower than in EU countries. This fact, results in a profoundly negative balance of humus, soil degradation and decreasing fertility.

In the livestock sector dominates the production of small-scale private farms, where they are usually practicing extensive production technologies, which caused reduced productivity and increased pollution of the rural sector.

The volume of services provided to agricultural sector in Moldova is much lower than in the EU and other neighboring countries, and these services are offered to a small circle of farmers. Lack of support in the agricultural sector framework determines the high degree of risk exposure to natural phenomena.

Sectorul agricol al RM nu este asigurat pe deplin cu material biologic calitativ necesar pentru un proces reproductiv eficient.

Ca rezultat sortimentul culturilor agricole se înnoiește foarte lent și în special soiurile rezistente la secetă și la alți factori nefavorabili de mediu.

În rezultatul acestor factori negativi în sectorul agricol, atât în fitotehnie cât și în zootehnie, se observă o tendință de stagnare a producerii agricole și de sporire a gradului de vulnerabilitate față de riscurile naturale.

În comparație cu țările vecine, care începând cu anul 2000 au înregistrat ritmuri sporite de creștere a producției agricole, Republica Moldova a demonstrat rezultate mult mai modeste, demonstrând o stagnare în agricultură și industria alimentară (vezi tabelul 1).

Moldova's agricultural sector is not fully assured with quality biological material necessary for an effective reproductive process. As a result crop range is renewed very slowly and this refers especially to varieties resistant to drought and other unfavorable environmental factors.

As a result of these negative factors in the agricultural sector, both in crops and in livestock, there is a stagnation tendency of agricultural production and increase the degree of vulnerability to natural hazards.

Compared with neighboring countries, which have been increased rates of growth of agricultural production since 2000, Moldova has shown more modest results, showing a stagnation in agriculture and food industry (see Table 1).

Tabelul 1/Table 2

**Producția selectată de produse agricole în țările CSI, pe cap de locuitor, kg/
Per capita production of selected agricultural products in CIS countries, kg**

	Cereale/ Cereals			Cartofi/ Potatoes			Carne (în masă după sacrificare)/ Meat (slaughtered weight)			Lapte/ Milk		
	2000	2005	2009	2000	2005	2009	2000	2005	2010	2000	2005	2010
Azerbaidjan	187	248	327	58	129	110	14	18	28	128	147	169
Armenia	70	123	116	90	175	183	15	17	21	140	185	185
Belarus	487	664	895	874	847	749	60	72	102	450	587	698
Kazahstan	777	910	1313	114	166	174	42	50	57	251	314	329 ¹⁾
Kârgâzstan	319	324	361	213	222	261	40	35	35	225	233	250
Moldova	531	789	609	91	105	73	24	24	31	158	183	164
Rusia	446	544	684	201	197	219	31	35	50	222	217	225
Tadjikistan	88	135	153	49	81	89	5	8	9	50	78	88
Turkmenistan	333	464 ²⁾	...	17	23	...	28	187	283	303
Uzbekistan	...	245	266 ³⁾	29	35	55	20	24	31	147	174	220
Ucraina	497	807	999	403	413	428	34	34	45	257	291	245

¹⁾ lapte de vacă/cow milk

²⁾ anul 2004/year 2004

³⁾ a înregistrat în greutate în anul 2008/weight registered in 2008

Sursa/Source: Comitetul Național de Statistică al Republicii Belarus. Datele statistice anuale a țărilor CSI, în anii 2000-2010./National Statistical Committee of the Republic of Belarus. Statistical data of the CIS countries, in 2000-2010.

Agricultura și industria de prelucrare joacă un rol determinat în asigurarea țării cu produse alimentare. Totodată, competitivitatea sectorului agro-alimentar din Republica Moldova este insuficientă și depinde considerabil de riscurile de piață și cele instituționale.

Estimarea gradului de asigurare a suficienței alimentare. Provocările curente securității alimentare în Republica Moldova au două dimensiuni principale. Prima dimensiune caută să mențină și să sporească abilitatea Republicii Moldova de a înfrunta solicitările alimentare naționale. Aceasta presupune asigurarea necesităților prin producția agricolă proprie, importul produselor alimentare care nu pot fi produse eficient în Moldova și exportul produselor care dispun de avantaje comparative.

A doua dimensiune caută să reducă inegalitățile în creștere, precum și extinderea sărăciei în cadrul majorității populației din Republica Moldova, care se manifestă prin asigurarea inadecvată și instabilă cu produse alimentare, lipsa puterii de cumpărare, rețeaua insuficientă de susținere

Agriculture and processing industry plays a key role in providing the country with food. However, the competitiveness of the agricultural sector in Moldova is low and depends considerably on the market and institutional risks.

Estimating the degree of food sufficiency insurance. Current food security challenges in Moldova have two main dimensions. The first dimension seeks to maintain and enhance the ability to confront the Moldovan national food requirements. This means ensuring their own needs through agricultural production, food imports of products that can not be produced efficiently in Moldova and export of products that have comparative advantages.

The second dimension seeks to reduce the growing inequalities and poverty expansion in the majority of population in Moldova, which manifests itself by providing inadequate and unstable food, lack of purchasing power, lack of institutional

instituțională, gestionarea insuficientă a situațiilor de urgență și șomajul.

La nivel național, Republica Moldova este asigurată cu produse alimentare. Republica produce principalele produse alimentare, exportă surplusurile de produse alimentare și importă ceea ce este necesar pentru a satisface necesitățile alimentare ale populației țării.

Indicatorii de securitate alimentară demonstrează că în Republica Moldova nivelul consumului produselor pe cap de locuitor s-a stabilizat în ultimii ani (vezi tabelul 2). Totodată nivelul actual de consum este cu mult mic decât în țările limitrofe sau în alte țări din regiune.

support network, poor management of emergency situations and unemployment.

At national level, Moldova is provided with food. Republic of Moldova produces main food products, exports food surpluses and imports products necessary to meet the food needs of the population.

Food security indicators show that in Moldova the per capita product consumption has stabilized in recent years (see Table 2). Also the current level of consumption is much lower than in neighboring countries or other countries in the region.

Tabelul 1/Table 2

**Consumul produselor alimentare pe locuitor, 1990-2009/
Per capita food consumption, 1990-2009**

Produsele alimentare/Food	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Carne și produse din carne recalculate în carne (inclusiv slănină și subproduse în natură), kg/ Meat and meat products expressed in meat (including bacon and subproducts in-kind), kg	58	23	24	40	38	36	32	30
Lapte și produse lactate (recalculate în lapte), litri/ Milk and milk products (expressed in milk), l	303	165	153	174	177	175	155	169
Ouă, bucăți/ Eggs, pieces	203	107	133	177	168	177	141	162
Cartofi, kg/ Potatoes, kg	69	68	53	75	88	59	88	59
Legume și cucurbitacee, kg/ Vegetables and cucurbits, kg	112	86	83	101	132	76	99	106
Fructe, bacifere și struguri (fără prelucrare în vin), kg/ Fruit, berry and grape (without processing into wine), kg	79	60	32	37	39	28	41	35
Produse de panificație, pâine și paste făinoase (recalculate în făină), făină, crupe și leguminoase, kg/ Bread, bread and pasta (expressed in flour), flour, cereals and legumes, kg	171	135	134	142	136	119	123	119

Sursa/Source: BNS/NBS.

Ponderea cheltuielilor pentru produsele și serviciile de primă necesitate, în ultimii ani, constituie circa 70-80 la sută din total venituri pe gospodărie, inclusiv pentru produse alimentare și băuturi ne-alcoolice circa 38-44 la sută, ceea ce reflectă un nivel foarte scăzut de putere de cumpărare a populației din Republica Moldova.

Abordări strategice, măsuri și instrumente de politici. Dat fiind importanța sarcinilor puse în fața strategiei de securitate alimentară, este necesar de concentrat eforturile în câteva domenii prioritare care presupun generarea unor beneficii sociale majore în ceea ce privește asigurarea securității alimentare în Republica Moldova. Politica de stat în domeniul asigurării securității alimentare trebuie să fie efectuată în următoare direcții de bază (vezi figura 1).

Share of expenditures for products and services of first necessity, in recent years is about 70-80 percent of total household income, including food and non-alcoholic drinks - about 38-44 percent. This reflects a very low purchasing power of the population in Moldova.

Strategic approaches, measures and policy instruments. Given the importance of the tasks faced by food security strategy, it is necessary to concentrate efforts in several priority areas involving generating major social benefits in terms of food security in Moldova. State policy in the field of food security must be carried out following the basic directions (see Figure 1).

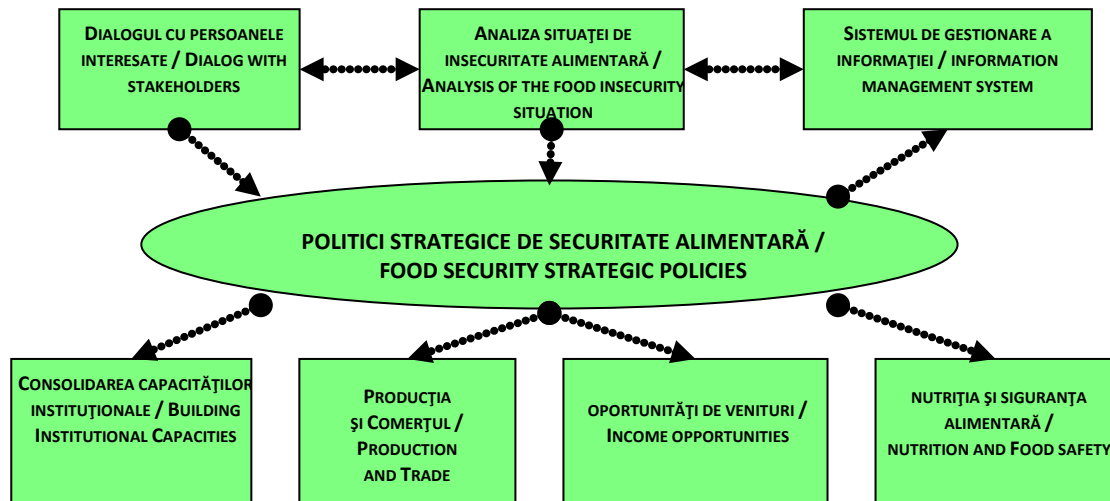

Fig. 1. Domenii prioritare de activitate în cadrul politicilor strategice de securitate alimentară/
Fig. 2. Priority areas of activity within the strategic food security policy

Sursa/Source: adaptat după [5]/adapted after [5].

În domeniul producției agro-alimentare accentul se va pune pe următoarele:

- Dezvoltarea sectorului zootehnic și a producției furajelor;
- Implementarea tehnologiilor de prelucrare avansată a materiei prime agricole, păstrare și păstrare a producției agro-alimentare;
- Perfectionarea mecanismelor de reglementare a pieței de produse agricole și agro-alimentare în vederea reducerii distorsiunilor de prețuri pe aceste piețe și a perfecționării infrastructurii de piață;
- Dezvoltarea potențialului științific din sectorul agro-alimentar și susținerea direcțiilor științifice de perspectivă;
- Modernizarea tehnologică și structurală a sectorului agro-alimentar;
- Restabilirea potențialului natural și ecologic;
- Dezvoltarea sistemului de pregătire a cadrelor calificate pentru sectorul agro-alimentar. Restabilirea și dezvoltarea sistemului de pregătire continuă și perfecționare a cadrelor din acest sector în vederea ajustării acestora la cerințele noi ale securității alimentare.

În domeniul relațiilor economice externe vor fi luate măsuri pentru:

- Aplicarea flexibilă a măsurilor de reglementare tarifară pentru asigurarea securității alimentare;
- Raționalizarea raportului dintre exportul și importul produselor agricole și alimentare;
- Utilizarea eficientă și operativă a măsurilor de protecție în cazuri de dumping, importuri subvenționate sau de creștere bruscă a importurilor;
- Asigurarea activității eficiente a sistemelor de control sanitar, veterinar și fito-sanitar în conformitate cu reglementările și standardele UE.

Elaborarea politicii comerciale a Republicii Moldova trebuie să fie efectuată în corespundere cu criteriile securității alimentare.

Instrumentele de politici trebuie să pună bazele unui model de agricultură europeană, caracterizat prin structuri de exploatare viabile, apropiate de piață, concomitent cu

In the field of food production focus will be on the following:

- Development of the livestock sector and feed production;
- Implementation of advanced manufacturing technologies of agricultural raw material, storage and preservation of food production;
- Improve the regulatory mechanisms of the market of agricultural products and agro-food products in order to reduce price distortions in these markets and improve market infrastructure;
- Development of scientific potential of the agricultural sector and support future scientific directions;
- Structural and technological modernization of the agri-food sector;
- Restoration of natural and ecological potential;
- Development of training system for qualified personnel in the agri-food sector. Restoration and development of continuous training and retraining of personnel in this sector for their adjustment to new requirements of food security.

In the field of external economic relations measures will be taken for:

- Applying flexible tariff regulatory measures to ensure the food security;
- Streamlining the relationship between exports and imports of agricultural products and foodstuffs;
- Effective and efficient use of protective measures in cases of dumping, subsidized imports or imports surge;
- Ensure the effective activity of the control sanitary, veterinary and phyto-sanitary regulations in accordance with EU standards.

Moldova's trade policy-making must be made according to criteria of food security.

Policy tools to establish a model of European agriculture, characterized by viable structures, linked to the market, along with rural development and

dezvoltarea rurală și protecția mediului. Se vor lua măsuri de sprijinire a producătorilor agricoli pentru adaptarea agriculturii la consecințele schimbărilor climatice întrucât aceste schimbări vor influența nivelul și variabilitatea mărimii producției agricole și a efectivelor de animale.

Politici de adaptare. Opțiunile de adaptare la fenomenele naturale dezastruoase sunt grupate în trei categorii de bază: a) dezvoltări tehnologice, b) programe guvernamentale și c) practici de producție agricolă.

Dezvoltarea tehnologică va include: a) cercetări în domeniul tehnologiilor agricole flexibile și a culturilor agricole de înaltă productivitate, soiurilor și hibrizilor noi, rezistenți la factorii adversi ai timpului; b) dezvoltarea sistemelor de informare și prezicere timpurie a vremii, inclusiv pentru perioade scurte și medii; c) inovațiile în managementul resurselor naturale, inclusiv pentru o utilizare mai rațională a irigației în condițiile sporirii deficitului de umiditate și, implicit, a incidenței mai mari a secetelor. De asemenea, este important de a elabora măsuri de gestionare a resurselor la nivel de exploatare agricolă, pentru a reduce riscurile legate de schimbarea temperaturii, umidității și a altor condiții climatice specifice.

Programele guvernamentale se vor referi, în special, la modificarea subvențiilor, a asistenței și programelor de stimulare pentru a influența practicile de producție și gestiunea finanțelor în gospodăriile agricole.

Practicile de producție agricolă vor include diversificarea și substituirea culturilor, a soiurilor și raselor de animale, precum și modificarea sistemelor de producere, ce vor reduce riscurile legate de modificările climei și, în special, de secete, care au cel mai mare impact asupra agriculturii.

Aceasta se referă, în special, la promovarea investițiilor în sectorul de prelucrare a produselor agricole. Astfel, furnizorii de materie primă sunt mai vulnerabili la fluctuațiile de prețuri decât furnizorii de produse finite sau semifabricate.

Investițiile în capacitățile adecvate de prelucrare, păstrare și marketing vor fi necesare pentru a reține veniturile în domeniul de producere sau aproape de acesta, astfel, fiind reduse fluctuațiile în venituri și vulnerabilitatea sectorului agricol.

Politicile de redresare sunt luate pentru a minimiza impacturile evenimentelor adverse asupra comunităților sau gospodăriilor după ce evenimentul advers deja a avut loc (de exemplu, distribuirea materialului semincer exploatațiilor agricole afectate de secetă).

Investițiile publice în stocuri de rezervă sunt, în principiu, un mod eficient de reducere a fluctuațiilor sezoniere de prețuri. Republica Moldova dispune de un potențial sub-utilizat de capacități pentru păstrare. Rezervele de stat, destul de modeste, de cereale au permis stabilizarea prețurilor în anul 2008 în timpul fluctuației prețurilor cauzate de criza produselor agricole pe piețele internaționale.

Sporirea oportunităților de angajare și de obținere a veniturilor.

În plus, la implementarea politicilor care susțin, în mod direct, producătorii agricoli de scară mică, îmbunătățesc baza lor tehnologică, activele și implicarea lor în procesele de piață, este important pentru politicile strategice de securitate alimentară ca ea să susțină măsurile de creare a unui sector agricol diversificat, cu o utilizare intensivă a manoperei și legături strânse cu alte sectoare ale economiei. Pentru aceasta pot fi luate în considerare următoarele intervenții politice:

environmental protection. Special measures will be taken to help farmers to adapt agriculture to climate change consequences as these changes will influence the size and variability of agricultural production and livestock.

Adaptation policies. Options to adapt to natural disasters are grouped into three basic categories: a) technological developments, b) government programs and c) agricultural production practices.

Technological development will include: a) research in the field of flexible agricultural technologies and highly productive crops, varieties and hybrids resistant to adverse weather conditions, b) development of information systems and weather early prediction, including for short and medium periods, c) natural resource management innovations, including a more rational use of irrigation in conditions of increasing moisture deficit and thus the higher incidence of droughts. It is also important to develop measures of resource management at farm level in order to reduce risks related to changing temperature, humidity and other specific climatic conditions.

Government programs will refer in particular to changes in subsidies, assistance and incentive programs to influence production and finance management practices in agriculture.

Farming practices will include diversification and substitution of crops, varieties and animal breeds, as well as production systems changes that will reduce the risks of climate change and, in particular droughts, which have the greatest impact on agriculture.

This refers in particular to promote investment in the processing of agricultural products. Thus, raw material suppliers are more vulnerable to price fluctuations than suppliers of semi-finished product.

Investment in appropriate capacities for processing, storage and marketing will be required to withhold income in production area or close to it, so reducing fluctuations in income and vulnerability of the agricultural sector.

Recovery policies are taken to minimize impacts on communities and households of the adverse events after adverse event has already occurred (for example, distribution of seeds to drought affected farm).

Public investment in stocks of reserves is, in principle, an effective way to reduce seasonal price fluctuations. Moldova has an under-used potential for storage capacity. Cereal state reserves, *i.a.* rather modest, allowed stabilizing grain prices in the year 2008 during the price fluctuations caused by agricultural products crisis in international markets.

Increasing employment opportunities and incomes raise.

In addition to policies that support, directly, small-scale farmers, improve their technological base, assets and their involvement in market processes, it is important for food security strategy policies that it will support measures to create a diversified agriculture sector, with a labor-intensive use and close links with other sectors of the economy. To this can be considered the following

- Susținerea creării locurilor de muncă diversificate prin dezvoltarea economică locală, inclusiv prin dezvoltarea IMM;
- Susținerea programelor de parteneriat public-privat cu utilizarea intensivă a forței de muncă în spațiile rurale și agricole pentru soluționarea concomitentă a problemelor cronice legate de insecuritatea alimentară, șomaj și infrastructura sub-dezvoltată;
- Fortificarea proceselor de generare a veniturilor non-agricole;
- Fortificarea accesului la serviciile de creditare rurală;
- Fortificarea sistemelor de piață, cum ar fi informația, infrastructura etc.;
- Susținerea proceselor de instruire a abilităților pentru a crea activități viabile de generare a veniturilor.

Actualmente, Republica Moldova nu deține statut de țară candidat și, potrivit nivelului de dezvoltare economică, nu corespunde cerințelor UE. Totodată, Moldova poate sa-și selecteze prioritățile în implementarea standardelor Uniunii Europene, care sunt mai potrivite pentru structura economiei autohtone actuale și pentru prioritățile de dezvoltare în viitorul apropiat. Trebuie de ținut cont, că, în prezent, Moldova nu dispune de resursele UE, preconizate pentru o țară candidat.

Concluzii. În sectorul agricol se observă o tendință de stagnare a producerii, atât în fitotehnie cât și în zootehnie, precum și de sporire a gradului de vulnerabilitate față de riscurile naturale și economice. Această situație este direct legată de lipsa investițiilor, a capitalului și a disponibilității creditelor pentru sectorul agricol, factori care au dus la aplicarea de către agricultori a tehnologiilor cu randament scăzut, dar și la reducerea drastică a utilizării inputurilor agricole.

În prezent Republica Moldova își pune drept scop asigurarea livrărilor de produse alimentare sigure și calitative atât pentru populația țării, cât și pentru export. În Republica Moldova există toate premisele pentru atingerea acestui obiectiv și Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare depune eforturi susținute în acest domeniu. Astfel, prin hotărârea Guvernului Republicii Moldova Nr. 747 din 03.10.2011 a fost aprobată Strategia în domeniul siguranței alimentelor pentru anii 2011-2015. Obiectivul general al Strategiei în domeniul siguranței alimentelor este atingerea celui mai înalt grad de protecție a sănătății publice și a intereselor consumatorilor în ceea ce privește inofensivitatea alimentelor. Prioritățile strategice pentru activitățile Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare al Republicii Moldova în anii 2011-2015, prevăd de asemenea modernizări profunde ale sectorului agroalimentar.

În contextul aspirațiilor europene ale Republicii Moldova, reformele din sectorul agro-alimentar al țării trebuie să se conformeze modelelor și tendințelor europene ceea ce va permite ajustarea sectorului la cerințele piețelor internaționale, în special la capitolul de securitate și siguranță alimentară. În același timp este important de protejat mediul ambiant și de a susține dezvoltarea durabilă a sectorului agro-alimentar, dar și a spațiului rural în întregime.

policy interventions:

- Support diversified job creation through local economic development, including SME development;
- Support public-private partnership programs with intensive use of labor in rural and agricultural areas to address chronic problems related to concomitant food insecurity, unemployment and under-developed infrastructure;
- Strengthening the processes of non-agricultural income generation;
- Strengthen access to rural credit;
- Strengthening marketing systems, such as information, infrastructure, etc. ;
- Support skills training processes to create sustainable income-generating activities.

Currently, Moldova has no candidate country status and according to the level of economic development does not meet EU requirements. However, Moldova is able to select priorities in the implementation of EU standards, which are more suitable for current local economic structure and development priorities in the near future. Should take into account that at present, Moldova has no access to EU resources, planned for a candidate country.

Conclusions. In the agricultural sector there is a tendency of production stagnation, both in crops and in animal husbandry, as well as increase the degree of vulnerability to natural and economic risks. This situation is directly related to lack of investment, capital and credit availability for the agricultural sector, factors that led to the application by farmers of low-efficiency technologies, but also drastically reduce the use of agricultural inputs.

Currently Moldova intends to put as target to ensure safe and quality food deliveries for both population and export. In Moldova there are all prerequisites for achieving this objective and the Ministry of Agriculture and Food Industry supported efforts in this area. Thus, by Government Decision no. 747 of 03.10.2011 was approved food safety strategy for 2011-2015. The overall objective of food safety strategy is to achieve the highest degree of protection of public health and consumer interests in the safety of food. Strategic priorities for the activities of the Ministry of Agriculture and Food Industry of Moldova in the years 2011-2015, also provide profound modernization of agri-food sector.

In the context of Moldova's European aspirations, the reforms of the country's agri-food sector must comply with European models and trends that will enable the sector to adjust to the demands of international markets, especially in terms of security and food safety. At the same time it is important to protect the environment and support sustainable development of agri-food and the countryside as a whole.

Bibliografie/Bibliography

1. **National Bureau of Statistics.** Statistical Yearbook of the Republic of Moldova. Chisinau, 2011.
2. **Braun, Joachim von.** Food-Security Risks Must Be Comprehensively Addressed. Annual report 2008-2009. IFPRI. 2009.
3. **FAO.** The state of food security in the world, 2001.
4. **Moroz V., Ignat A.** Politici de securitate alimentară în Republica Moldova. În: “Progrese în teoria deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine”, Tehnopress, Iași. vol. X, 2010, p.181-189.
5. **Office for Official Publications of the European Communities.** EU food aid and food security programme towards recipient country ownership of food security: bi-annual report: 1998-1999. Luxembourg, 2000.
6. **Stratan, A.; Moroz, V.** Проблемы продовольственной безопасности Республики Молдова, Москва, АПК:экономика , управление, № 10, 2011, стр. 22-26.
7. **Stratan, A.; Moroz, V., Ignat. A.** Country’s Food Security Assurance: Urgent Measures and Sustainable Policies. In: Agriculture Economics and Rural Development, New Series, Year VIII, no. 2p. 163-170, 2011.
8. **United Nations Development Programme/World Food Programme.** Household Food Security Survey of Rural Moldova. February 2008.

ECHILIBRAREA BUGETULUI PUBLIC PRIN PRISMA AJUSTĂRII VENITURILOR ȘI CHELTUIELILOR

Constantin AGAFIȚĂ, drd., IEFS

Recenzent: Tatiana MANOLE, dr. hab., IEFS

Această lucrare își propune să ofere o scurtă analiză a procedurii de alocare a resurselor financiare publice. O dezvoltare inegală, irațional economică în cadrul unei țări rezultă în schimbarea echilibrului și influențează echilibrul global și al cetățenilor statului. Echilibrarea bugetului este o necesitate. Găsirea unor soluții optime pentru echilibrul bugetar va permite o reducere a disproporționalității între regiuni sau între mediul rural și urban.

Cuvinte cheie: echilibru bugetar, politică bugetară, venituri bugetare, cheltuieli bugetare.

Introducere. Tabloul în care se află o oarecare economie determină într-o mare măsură competitivitatea sa, potențialul său de creștere și mai ales probabilitatea de utilizare a noilor tehnologii. Acest tablou inițial este rezultatul traiectoriei economiei în trecut, o combinație de opțiuni și strategii precum sporirea cheltuielilor pentru sănătate, învățământul, cercetarea, ponderea investiției productive în PIB, alocarea cauzei de producție pe sferă de activitate, deschiderea economiei către afacerile internaționale, atuurile pentru atragerea investițiilor private străine, politica macroeconomică cu precădere a sistemului fiscal și de distribuție a venitului.

Transformările structurale curente se regăsesc în micșorarea unor genuri de venituri bugetare și în mărirea consumului bugetar. Pe de altă parte, cheltuielile bugetare sunt supuse unei tensiuni mărite, datorită alocărilor care trebuie făcute în infrastructură pentru atingerea standardelor necesare integrării în Uniunea Europeană.

Politicile economice se bazează, în cea mai mare parte, pe o manieră directă sau indirectă, pe fiscalitate și pe cheltuielile publice înscrise în bugetul general. Există acțiuni guvernamentale de o valoare deosebită, care nu prezintă, cel puțin la prima vedere, legătură cu bugetul public, cum sunt politica piețelor financiare, reglementarea concurenței, comerțul intern și internațional, investițiile etc., dar realizarea acestora are un impact în general considerabil asupra veniturilor și implicit, asupra cheltuielilor bugetare.

Conținutul de bază. Statele membre ale Uniunii Europene, în politicile lor economice și financiare, se conduc nu numai după reglementările naționale, dar și după orientările comunitare în materie. În anul 1997, Consiliul Uniunii Europene, întrunit la Amsterdam, a aprobat Planul de stabilitate și de creștere, care supraveghează prevenirea și descurajarea deficitului public exagerat, având ca obiectiv încheierea conturilor publice cu rezultate "aproximativ de echilibru sau excedentare". Potrivit acestui plan, raportul dintre veniturile financiare publice și cheltuielile publice să fie aproape de echilibru sau excedentare, pentru a face față

BALANCING THE BUDGET IN TERMS OF PUBLIC REVENUE AND EXPENDITURE ADJUSTMENTS

Constantin AGAFITA, PhD student, IEFS

Reviewer: Tatiana MANOLE, PhD, IEFS

This paper aims to provide a short analysis of the procedure for public financial resources allocation. An unequal, irrational economic development within a country results in changing the equilibrium and influences the overall balance and the individuals of the state. Balancing the budget is a necessity. Finding some optimal solutions for the budget equilibrium will allow a reduction of the disproportionality between regions, counties or between the rural and urban medium.

Key words: budget balance, fiscal policy, budget revenues, budget expenditures.

Introduction. Situation in which a particular economy is beginning a large extent determines its competitiveness, its growth opportunities and especially the possibilities of using new technologies. This initial course is the result of the economy in the past, a combination of options and strategies such as increased spending for health, education, research, investment share in GDP, productive allocation of factors of production sector, opening of the economy to international trade advantages for attracting investments, private foreign macroeconomic policy priority of the tax system and the distribution of income and conjectural elements.

Current structural changes are found in the reduction of budget income categories and increasing spending. On the other hand, budget expenditures are subject to increased pressure due to be made in infrastructure investment to achieve the required standards of EU integration.

Economic policies are based, for the most part, on a direct or indirect taxation and public expenditure on the general budget. Government actions are of particular importance, which are not, at least at first glance, related public budget, as financial markets policy, regulation of competition and international trade, investment, etc., but their implementation generally has a considerably revenues and hence on spending.

Basic content. EU Member States in their economic and financial policies are guided not only by national regulations, but also as Community guidelines. In 1997, the EU Council, meeting in Amsterdam approved the Stability and Growth Plan, which aims to prevent and discourage excessive public deficit, aiming to end public accounts results "close to balance or in surplus". Under this plan, the ratio of public financial resources and public expenditure must be close to balance or surplus for normal cyclical fluctuations to cope without the deficit to exceed 3% of GDP.

Stability and growth programmes aim to improve

variațiilor conjuncturale normale, fără ca deficitul să depășească 3% din PIB.

Proiectele de stabilitate și creștere ținesc: îmbunătățirea echilibrului dintre veniturile și cheltuielile publice, pentru a ajunge în cel mai scurt timp la o stare de echilibru între acestea; realizarea unui grad ridicat de stabilitate a prețurilor, pentru a apropia rata inflației de treapta atinsă de statele cu cele mai bune performanțe înregistrate în acest domeniu; raționalizarea și eficientizarea cheltuielilor publice pentru a evita înregistrarea unui deficit financiar public, a cărui justificare să facă necesară contractarea de împrumuturi de stat; realizarea, prin măsuri convenabile, inclusiv prin cooperarea între state, a unui nivel cât mai ridicat al gradului de ocupare a forței de muncă, capabil să conducă la sporire economică și să contribuie la îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației.

Organizarea funcțională a cheltuielilor bugetare arată domeniile de preferință cărora le sunt destinate fondurile publice, iar raportate la valoarea nou creată în economie - exprimată prin produsul intern brut - pun în evidență prioritățile acordate de autoritățile publice activităților sociale și economice. Acestea pot fi grupate în câteva straturi mari: cheltuielile pentru ordinea publică, apărare; cheltuielile social-culturale, care înglobează fondurile publice ce se alocă protecției sociale, locuințelor, educației, sănătății, sportului etc.; cheltuielile economice pentru industrie, agricultură, transporturi ș.a.; cheltuielile bugetare generate de datoria publică internă și externă. În dependență de specificul economiei fiecărei țări, de regimul politic al statului respectiv, precum și de realitatea economică externă, pot fi avute în vedere mai multe tipuri de politică fiscală, bugetară, monetară, și regională, pentru fiecare fiind stabilite obiectivele și descrise instrumentele considerate adecvate.

În general, politica bugetară are un impact brusc asupra domeniului vizat, ceea ce îi determină pe analiștii economici să creadă că instrumentele aferente acesteia au un efect conjunctural, spre deosebire de metodele și tehnicile fiscale, considerate instrumente cu predilecție structurale.

Politica bugetară este axată pe adresabilitatea către consumul social obligatoriu, protejarea cheltuielilor prioritare și pe reducerea cheltuielilor neesențiale, ceea ce va permite îmbunătățirea stabilității politicii de cheltuieli și, în consecință, eficiența alocărilor bugetare.

Obiectivele politicii bugetare:

- menținerea deficitului bugetar la un nivel modest, finanțat în condiții neinflaționiste, estimat la 3,0% din produsul intern brut;
- îmbunătățirea prioritizării consumului public și o reconsiderare a politicii sociale prin asigurarea ocrotirii sociale pe baza unor măsuri centralizate la nivelul genurilor de populație cele mai defavorizate;
- ajustarea consumului bugetar la posibilitățile reale de acumulare a veniturilor la buget și obținerea unei stabilități bugetare;
- continuarea sistemului de programare bugetară prin fundamentarea bugetului și alocarea fondurilor publice pe bază de programe; programele vor fi direcționate în sectoare prioritare ale economiei și vor conține obiective de performanță clar definite, cu un cert impact pozitiv asupra

the relationship between income and public spending to reach as soon as a state of balance between them, achieving a high degree of price stability, inflation close to the level achieved by the member's best performance achieved in this area, restricting and streamlining public spending to avoid recording a public financial deficit, which needed to cover state borrowing, achieve, through appropriate measures, including through cooperation among states, a highest level of employment of the workforce, able to lead to growth and to improve the living conditions of the population.

Functional structure of budgetary expenditures shows areas of predilection that are intended for public funds, and reported on a newly created in the economy, expressed gross domestic product, that emphasize the priority given by public authorities to the social and economic activities. Those can be grouped into several broad categories: cost to public policy, defense, social and cultural costs, which include public funds that are allocated to social protection, housing, education, health, sports, etc.; economic costs for industry, agriculture, transports; budgetary expenses arising from internal and external debt. Depending on the specifics of each country's economy, the political regime of that State, and the external economic environment, more types of fiscal monetary, sectoral and regional policy can be considered, objectives for each are defined and described as appropriate.

In general, fiscal policy has a rapid impact on the area concerned; leading economic analysts consider that the instruments have a term for it, unlike the methods and techniques of tax instruments considered structural predilection.

Fiscal policy is focused on the reach of social spending required, protect priority expenditures and reducing non-essential spending, which will improve the stability of expenditure policy and therefore, the efficiency of budgetary allocations.

The objectives of budgetary policy covers the following:

- maintaining a low budget deficit, financed by inflationary conditions, estimated at 3.0% of gross domestic product;
- improving prioritization of public spending and a reconsideration of social policy by providing social protection measures focused on the most disadvantaged population groups;
- further adjusting spending to real possibilities of accumulating revenues and achieve budgetary stability;
- programming system by continuing budget justification based public funding programs; the programs will be targeted in priority sectors of the economy and will contain clearly defined performance objectives, a clear positive impact on economic growth and living standards of population.

Highlights to be on budget deficits is to control and limit the maximum proportion of 3.0% of GDP, levels

creșterii economice și a standardelor de viață ale populației.

Indicator de la care trebuie pornit este controlul și limitarea deficitelor bugetare în proporții de cel mult 3,0% din PIB, niveluri acceptate și practicate de statele Uniunii Europene. Pentru aceasta se impune:

- modificarea sistemului fiscal astfel încât costurile pe care le presupune colectarea resurselor financiare să fie minime iar maniera în care acționează acest aparat să nu stânjenească activitatea economică a plătitorilor și nici să nu se îndepărteze de scopurile propuse;
- sursele de formare ale bugetului public să se bazeze, nu pe numărul impozitelor și taxelor ci pe colectarea integrală a restanțelor fiscale și eliminarea economiei tenebre.

Opiniei pentru reducerea numărului de impozite și taxe și chiar a procentelor de impozitare, concomitent cu înlăturarea scutiilor preferențiale și a facilităților acordate de nenumărate ori prin comportamentele discreționare ale lucrătorilor din sistemul fiscal. Totodată economia tenebra apreciată la 30-50% din PIB constituie o rezervă substanțială pentru formarea fondurilor publice, direcție care valorificată de organele abilitate ar permite o scădere considerabilă a presiunii fiscale asupra tuturor contribuabililor.

Reducerea impozitelor este apreciată ca o modalitate de susținere a cererii agregate de-a lungul perioadelor de recesiune. Datorită scăderii taxelor pe venit sau pe consum, individul va beneficia de fonduri proprii mai mari pe care le va adăuga fluxului cererii globale. De asemenea, încurajate de perspectiva unui câștig net mai mare, atât spiritul întreprinzător cât și investițiile producătorului se vor amplifica.

De o manieră mai mult sau mai puțin directă, instrumentele bugetare afectează nivelul economisirii și, implicit, al investițiilor, la nivel macroeconomic. Cele mai însemnate dintre aceste instrumente sunt reprezentate de nivelul și modul de evoluție a cheltuielilor publice destinate sectorului social și serviciilor economice, deși un impact mare are și nivelul vărsămintelor în contul datoriei publice, atât asupra constituirii soldului primar (venituri publice - cheltuieli publice, fără obligațiile ce revin din datoria publică), cât și asupra pieței monetare, dacă se cercetează impactul finanțării neajunsului prin împrumut public intern.

Abordarea economică a conceptului de buget subliniază interdependențele macroeconomice și, în special, legătura cu nivelul și evoluția produsului intern brut. În teoria economică modernă, bugetul este considerat ca o variabilă esențială în determinarea produsului intern brut și a nivelului folosirii resurselor. În acest context, politica bugetară generează numeroase dispute, iar efectele acesteia sunt, cel mai adesea, contradictorii. Un anumit nivel al produsului intern brut și măsura în care acesta este repartizat pentru formarea brută de capital și consum determină nivelul indicatorilor bugetari și constituie baza evoluției favorabile a resurselor în viitor. Bugetul de stat exprimă relațiile economice în formă bănească ce iau naștere în procesul repartiției produsului intern brut, în conformitate cu obiectivele de politică economică, socială și de altă natură ale fiecărei etape. Aceste relații se manifestă în două sensuri: pe de o parte, ca relații prin intermediul cărora se mobilizează resursele financiare la dispoziția statului, iar pe

accepted and applied by EU countries. To do this requires:

- readjust the tax system so that the costs involved in collecting funds to be minimal and the manner in which this device does not hinder economic activity payers nor depart from the goals;
- training of public budget sources to rely, not on the number of taxes but collect full tax liability and eliminate the underground economy.

Opinion for the reduction of taxes and even tax rates while eliminating exemptions and facilities granted preferential countless times through discretionary behaviors of workers in the tax system. Economy also assessed at 30-50% of GDP set aside for the formation of substantial public funds valued direction by the competent authorities would allow a considerable reduction of the tax burden on all taxpayers.

Reducing taxes is considered as a way to support aggregate demand during periods of recession. Due to the reduced taxes on income or consumption, the individual will have greater equity that will add flow to global demand. Also encouraged by the prospect of higher net income, both entrepreneurship and investment will increase manufacturer.

In a manner more or less direct budgetary instruments are affecting the savings and hence investment, at macro and mezo-economic level. The most important of these tools are the level and the conduct of public spending on social and economic services sector, although the level has a major impact on public debt payments, both on the primary balance setting (public revenue - public expenditure without the obligations of public debt) and the money market, if we analyze the impact of deficit financing through domestic public debt.

Economic approach emphasizes the concept of budget and macroeconomic correlations, in particular the level and evolution of gross domestic product. In modern economics, the budget is considered a key variable in determining the gross domestic product and resource levels. In this context, fiscal policy creates many disputes, and its effects are often contradictory. A certain level of gross domestic product and the extent to which it is assigned for gross capital formation and consumption indicators determines the budget and resources is based on favorable developments in the future. The state budget expresses economic relations, in cash, that arise in the distribution of gross domestic product in accordance with the objectives of economic policy, social and other of each period. These relationships are manifested in two ways: on one hand, the relations through which financial resources are available to mobilize state and on the other hand, the relations which allocate those resources.

Resource mobilization relations are mainly distribution relationship of gross domestic product to the State through taxes and contributions, levies of

de altă parte, ca relații prin care se repartizează aceste mijloace.

Legăturile de mobilizare a resurselor sunt în principal relații de repartiție a PIB-ului în favoarea statului, prin intermediul impozitelor, taxelor și contribuțiilor, al prelevărilor din venituri, la care se cresc atragerile de disponibilități temporar libere din economie prin intermediul creditelor de stat interne. Insuficiența mijloacelor generate de repartiția PIB-ului determină relații ale statului cu străinătatea, concretizate în diverse tipuri de finanțări externe. Plasamentul resurselor prin intermediul bugetului de stat se realizează prin fluxuri reprezentând finanțarea serviciilor publice în congruență cu gruparea funcțională a cheltuielilor statului.

În economia modernă, bugetul nu mai constituie un neînsemnat document în care se înscriu veniturile și cheltuielile potențiale ale statului pe o perioadă de douăsprezece luni, ci este un plan financiar la nivel macroeconomic. Bugetul de stat este un instrument de previziune atât pe termen scurt, ca urmare a dimensionării veniturilor și cheltuielilor publice la nivelul unui an, cât și pe termen mediu prin elaborarea bugetelor pe programe, mai ales pentru cheltuielile publice de capital.

Plasamentul veniturilor și consumului între verigile sistemului bugetar în fiecare stat se face în funcție de modul în care au fost mărginite atribuțiile între aparatul de stat central și cel local. De regulă, veniturile cele mai importante și principalele categorii de cheltuieli fac obiectul bugetului principal, în bugetele locale fiind înscrise venituri și cheltuieli de importanță mai mică.

Organizarea veniturilor și cheltuielilor aferente fiecărei veriği ale sistemului bugetar diferă de la o perioadă la alta, fiind influențată de sarcinile ce revin organelor centrale și respectiv celor locale.

O distribuție justă a venitului trebuie să reprezinte teza fundamentală a politicii de stat moderne într-o societate perfectă, faptul determinant ce oferă o astfel de repartizare echitabilă îl constituie impozitarea progresivă. Repartizarea veniturilor în economia modernă deriva în cele din urmă din "distribuția puterii". Aceasta din urmă reprezintă, la rândul său, atât o cauză cât și o consecință a felului în care sunt repartizate veniturile.

În Moldova, nevoile de resurse la nivelul societății și mijloace de acoperire a acestor nevoi sunt reflectate în bugetul general consolidat. Legea privind finanțele publice precizează faptul că gestionarea resurselor financiare publice se realizează printr-un sistem unitar de bugete care cuprinde: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat ș.a. Acest sistem uniform și corelat de fonduri formează bugetul general consolidat produs prin eliminarea transferurilor dintre bugete și prin care se dimensionează și se compară, la nivelul unui an, veniturile și cheltuielile statului și ale celorlalte autorități publice. Bugetul general consolidat reflectă, așadar, fluxurile financiare publice de formare a veniturilor fiscale și nefiscale și de repartizare a acestora pe destinații în conformitate cu nevoia socială și cu scopul de politică financiară specifice anului la care se referă.

Bugetul general consolidat reflectă toate resursele și cheltuielile sistemului bugetar, cumulate la nivel național și accentuează dimensiunile efortului financiar public pe

income, plus the availability of temporary free attraction in the economy through domestic state loans. Insufficient allocation of resources generated by the gross domestic product determines relations with foreign state, embodied in various types of external financing. The allocation of resources through the state budget financing is done by representing flows of public services in accordance with functional groups of government spending.

In the modern economy, the budget is not a simple document that likely are part of the state revenue and expenditure over a period of twelve months, but a financial plan at the macroeconomic level. The state budget is a tool to forecast the short term, due to the sizing of public expenditure and revenue in one year and medium term by developing program budgets, especially for government investment expenditure.

Distribution system revenue and expenditure budget links between each state is based on how the tasks were defined between the central state apparatus and local. Usually, the most important and major revenue expenditure categories covered by the central budget, local budgets revenues and expenditures are recorded of lesser value.

The structure of revenue and expenditure budget for each link of the system varies from one period to another, being influenced by the tasks that the central and local level.

An equitable distribution of income should be the fundamental thesis of the modern state policy in a perfect society, which contributes to determining such fair share of the progressive taxation. Income distribution in the modern economy derives ultimately from the "power sharing". The latter, in turn, both a cause and a consequence of how the revenue is assigned.

In Moldova, the company's needs of resources at society level and the opportunities to cover these needs are reflected in the general consolidated budget. Public finance law states that public financial management is achieved through a unified budget which includes: state budget, state social insurance budget, etc. This unit linked funds and general government forms result by eliminating transfers between budgets and is sized and compared, in one year, revenues and expenditures of state and other public institutions. The general consolidated budget reflects therefore public financial flows of income and tax revenues and their distribution by destination according to social need and policy objectives specific financial year to which it relates.

The general consolidated budget is reflecting all revenue and expenditure budgets aggregated at national level and highlights the size of public financial effort that year, steady state or imbalance, as appropriate.

The state budget as the main component of the budget reflects the financial resources mobilized to the state, mainly based on social and cultural achievement, defense, public order, public authority, and to finance investments and activities strategic interest, the protection and restoration of environment, social

anul respectiv, starea de echilibru sau dezechilibru, după caz.

În bugetul de stat, ca principală componentă a sistemului bugetar, se reflectă resursele bănești mobilizate la dispoziția statului, repartizate în principal pentru realizarea acțiunilor social-culturale, apărarea țării, asigurarea ordinii publice, autoritatea publică, ca și pentru finanțarea unor investiții și activități de interes strategic, asigurarea pazei și refacerea mediului înconjurător, asigurarea măsurilor de sprijin social a populației, realizarea programelor de cercetare și investiții publice. Cheltuielile sunt structurate după funcția lor, pentru a reflecta alocarea fondurilor publice către activități sau obiective care definesc nevoile publice.

Rolul bugetului general consolidat este pus în evidență de maniera de exercitare a funcțiilor finanțelor publice. Bugetul nu constituie doar un tablou sintetic în care se înscriu și prin care se compară veniturile și cheltuielile publice. Rolul bugetului este mult mai complicat. El este considerat un instrument prin care se realizează alocarea și redistribuirea resurselor și care prezintă utilitate în procesul reglării funcției economice și sociale.

Rolul alocativ al bugetului deriva din însăși natura statului, care în mod tradițional își asumă sarcina finanțării serviciilor publice. Bugetul general consolidat reflectă, în partea de cheltuieli a acestuia modul de plasare a resurselor fiecărui an bugetar sau chiar pentru finanțarea unor acțiuni multianuale. În plus, în conformitate cu politica economică promovată la un moment dat, statul se poate manifesta ca agent economic, fie prin dezvoltarea unor activități proprii, fie participând la finanțarea unor munci în sectorul privat. Cheltuielile ce decurg din astfel de activități sunt accentuate, de regulă, în bugete anexe și în conturi speciale de trezorerie. Astfel, bugetele anexe sunt bugete specifice unor servicii publice, care se finanțează din venituri generate de oferirea serviciilor sau provenind din vânzarea bunurilor. Existența lor ca bugete anexe se motivează, fie prin caracterul industrial sau comercial al activităților statului, fie prin scopul finanțării și natura beneficiarului resurselor, atunci când se acordă subvenții sau se finanțează acțiuni sociale. Conturile speciale de trezorerie vizează operațiuni în afara bugetului general consolidat determinate de factori specifice privind finanțarea, ca și de caracterul lor provizoriu.

Rolul redistributiv al bugetului este pus în evidență tocmai de natura lui specifică, respectiv aceea de instrument ce reflectă relații de mobilizare a mijloacelor de repartizare a acestora pentru finanțarea unor activități și acțiuni determinate expres. Bugetul este unealtă prin care se redistribuie o parte din produsul intern brut. Redistribuirea se realizează atât prin intermediul impozitelor și taxelor, cât și al cheltuielilor. Astfel, inserția unui impozit progresiv asupra veniturilor persoanelor fizice poate să vizeze redistribuirea veniturilor între diferite categorii sociale. Tehnicile fiscale folosite în acest scop sunt: deducerile din venit, diferențierea impunerii în funcție de tranșele de venit, instituirea de impozite deosebite numai pentru persoanele ce obțin venituri sau dețin averi foarte mari, utilizarea unor impozite diferențiate în raport cu originea veniturilor. Destinația resurselor, așa cum figurează la partea de cheltuieli a bugetului, reprezintă, într-o anumită măsură, modalități concrete de înfăptuire a redistribuirii. Subvenționând anumite activități, bugetul de stat

protezione measures of the population, making research and public investment programs. The expenses are divided by their destination, to reflect the allocation of public funds to activities or objectives that define the public needs.

The role of the general consolidated budget is highlighted by the performance of the public finances. The budget is not only a synthetic picture of the fall and which compares the income and expenditure. Budget has a much more complex role. He is considered an instrument through which the allocation and reallocation of resources is performed, and has utility in the economic activity and social adjustment.

The allocative role of the budget results from the nature arising from the state, which traditionally takes the burden of financing public services. The general consolidated budget reflects the costs of the allocation of its resources each year to finance the budget or multi action. In addition, in accordance with economic policy that is promoted at some point, the state can act as a trader, either by developing their own activities or participating in the financing of private sector activities. Expenses arising from such activities are highlighted, usually in the budget annexes and special treasury accounts. Thus, budgets are specific budget related public services, which are financed from income generated from selling services or goods made. Their existence is justified through industrial or commercial character of the activities of the State or by the beneficiary nature of resources, when subsidies or social funding are granted. Treasury special accounts are used for operations outside the general government funding due to specific conditions, as well as their provisional character.

Redistributive role of the budget has just revealed its specific nature, namely that reflects relations tool to mobilize their resources to finance distribution activities and actions expressly determined. The budget is the instrument which redistributes a portion of gross domestic product. Redistribution is achieved both through taxes and spending. Thus, the establishment of a progressive tax on income individuals may be aimed at redistributing income between different social groups. Tax techniques used for this purpose are: deductions from income taxation differentiation according to income brackets, the imposition of special taxes only to persons receiving income or have very large fortunes, the use of differentiated taxes in relation to the origin of income. Destination resources, as shown in the expenditure of the budget is, to some extent, concrete ways of carrying out redistribution. Subsidizing certain activities, the state budget provides redistribution of income. Subsidizing social insurance organizations, both through operational budget and expenditure transfer, generates redistribution in order to ensure social protection. Of the many ways of presenting the national economy, made in order to define appropriate economic policies formulated programs for development purposes in the short or medium term and long-term model of the real economy is

garantează redistribuirea veniturilor. Subvenționarea organismelor de asigurări sociale, atât prin intermediul bugetului funcțional, cât și al cheltuielilor de transfer, generează redistribuire în scopul garantării protecției sociale. Dintre numeroasele modalități de prezentare a economiei naționale, realizate cu scopul de a defini politici economice adecvate scopurilor de progres formulate în programele pe termen scurt sau pe termen mediu și lung, modelul bisectorial al economiei reale este cel mai răspândit. Potrivit acestuia, funcționarea propriu-zisă se realizează în două mari sectoare, agricultură și industrie, de care sunt legate toate celelalte sfere de acțiune - transporturi și comunicații, comerț intern și internațional, construcții etc. Alături de cele două sectoare productive, sectorul public, înglobând protecția socială, educația, sportul ș.a., constituie domeniul prioritar căruia i se adresează politicile administrațiilor publice, în vederea atingerii scopurilor pe care și le-au propus prin programele economice și politice prezentate în fața națiunii. Susținerea de la buget a agriculturii, a cercetării științifice, a unor acțiuni social-culturale constituie principii de redistribuire a veniturilor.

Cheltuielile publice reprezintă un mijloc de care dispune puterea publică pentru a favoriza relansarea întregă sau sectorială. Sporirea părții din mijloacele publice care se distribuie cu titlu de cheltuieli influențează consumul și producția națională. Creșterea masei salariale determină o majorare a cererii de bunuri și servicii și, în conformitate cu concepția keynesistă, influența asupra producției naționale ar trebui să fie benefică. Diminuarea cheltuielilor publice poate însemna un mijloc prin care guvernul acționează în sensul reducerii importului și limitării inflației.

Procesul de coordonare a politicilor economice acționează, în conceptul și în sprijinul integrării europene, pe trei planuri:

- politicile structurale;
- politicile macroeconomice;
- controlul condițiilor de convergență asupra deficitelor publice.

Resursele publice pot fi utilizate ca instrument de politică conjuncturală în două direcții opuse: pentru frânarea activității economice și, respectiv, pentru a susține relansarea. Majorarea fiscalității reduce nivelul veniturilor disponibile și, deci, influențează negativ consumul (se consideră a fi o economie forțată). Reducerea impozitelor are efect contrar, în sensul că veniturile disponibile admit relansarea consumului. Schimbare accizelor favorizează sau frânează cererea pentru un anumit produs. Prin intermediul unealtelor fiscale (cote de impunere, deduceri fiscale, scutiri) sau a provizioanelor speciale care diminuează veniturile impozabile poate fi susținută relansarea economică. Micșorarea impozitului pe profit are drept efect stimularea activității în cauză, dar și crearea resurselor necesare dezvoltării viitoare, prin folosirea profitului pentru autofinanțare.

Reglarea activității economice prin intermediul soldului bugetar se sprijină pe acceptarea deficitului, care, potrivit teoriei clasice, stimulează economia (efectul multiplicator). Dacă acoperirea neajunsului se realizează prin emisiune monetară, crește rata inflației. În condițiile acceptării deficitului bugetar au fost concepute bugete ciclice, care se bazează pe distincția între cheltuielile de funcționare și

the most common. According to him, work itself is done in two main sectors, agriculture and industry, which are related to all other policy areas - transport and communications, and international trade, construction, etc. Along with two productive sectors, social sector, encompassing social protection, education, sports, etc., are priority areas which government policies are addressed in order to achieve the objectives which they propose economic and political programs presented in the nation. Budget support from agriculture, scientific research, social and cultural actions are elements of income redistribution.

Public spending is a mean available to the public power to promote global or sectoral recovery. Increasing the share of public resources that are distributed as a influence consumption and domestic production costs. Increased wage bill increases the demand for goods and services and, in accordance with Keynesian concept, the influence on domestic production would be beneficial. Reductions in government spending can be a mean by which the government acts in order to reduce imports and limit inflation.

Economic policy coordination process works, in concept and in support of European integration on three levels:

- structural policies;
- macroeconomic policies;
- control convergence conditions on government deficits.

Public resources can be used as a tool for political conjuncture in two opposite directions: for braking economic activity, respectively, to support recovery. Increasing taxes reduces disposable income and thus adversely affect consumption (considered to be a forced savings). Reducing taxes has the opposite effect in that it allows recovery disposable income for consumption. Change excise favor or hinder the demand for a product. Through fiscal instruments (tax rates, tax deductions, exemptions) or special provisions that reduce taxable income can be sustained economic recovery. Reducing income tax has the effect of stimulating the activity in question, and creates resources for further development, using profits to finance itself.

Regulating economic activity through the budget balance is based on the acceptance of deficit, which according to classical theory, stimulate the economy (multiplier effect). If the gap is done by issuing money, increase inflation. In conditions of acceptance of deficit budget, budget cycle were created, which were based on the distinction between operating expenses and investment expenses. In normal times, investment costs can be covered by loans, while running costs are covered as a source of tax revenue. In expansion phases, allows operating surplus fund capital expenditures and, symmetrically, during the recession, part of current expenses may be covered by loans. Acceptance of a controlled deficit is behind limiting

cheltuielile de investiții. În termene normale, cheltuielile de investiții pot fi acoperite din împrumuturi, în timp ce cheltuielile curente au drept sursă de acoperire veniturile fiscale. În etapele de expansiune, excedentul bugetar de funcționare permite finanțarea cheltuielilor de capital și, în mod simetric, în timpul recesiunii, o parte a cheltuielilor curente poate fi acoperită din împrumuturi. Acceptarea unui deficit controlat stă la baza limitării presiunii fiscale și a poverii prelevărilor obligatorii.

O caracteristică a economiei Moldovei o reprezintă apariția dublului deficit (cel bugetar și cel de cont curent) în urma politicilor de liberalizare și pe fondul unui sistem economic slab structurat.

Lipsă de cont curent a avut ca sursă principală dezechilibrul balanței comerciale. Deficitul bugetar a fost cauzat de creșterea nivelului cheltuielilor bugetare în condițiile declinului economic, de deteriorarea capacității de colectare a veniturilor, precum și de insuficienta transparență a exercițiului bugetar. Toate acestea au determinat o ineficiență canalizare a resurselor bănești. În acest context autoritățile și-au propus ca principală ancoră controlul lipsei bugetare și au promovat politici fiscale severe. În același timp s-a demarat și procesul de aliniere a acestor politici la rigorile stabilite de Uniunea Europeană și organisme internaționale, fapt ce a creat premisele diminuării ponderii deficitului bugetului general consolidat în produsul intern brut.

Este un lucru deja vădit că țările care au implementat politici fiscale restrictive în perioada timpurie a tranziției au reluat procesul de sporire economică mult mai devreme și au experimentat o creștere economică mult mai ridicată ulterior decât țările care au menținut poziții fiscale caracterizate de deficite bugetare nesustenabile și niveluri ale cheltuielilor bugetare ridicate.

Sunt necesare politici care să garanteze o creștere economică durabilă, pe baze echitabile și democratice.

Ignorarea situației sectorului guvernamental în ansamblu și concentrarea atenției numai asupra valorii deficitului bugetar în sens restrâns pot crea o percepție greșită a poziției sectorului fiscal. În multe dintre țările care s-au confruntat cu crize economice severe, existența unui deficit bugetar real redus nu a reprezentat o garanție pentru investitori. Existența unor activități publice neînregistrate din punct de vedere contabil, asociate cu activități fiscale, a mărit gradul de vulnerabilitate economică a economiilor respective și a subminat încrederea investitorilor.

Componenta financiară a UE evocă normă libertății de circulație a capitalurilor și obligația statelor membre să vegheze asupra balanțelor lor de plăți; este autorizat tot ceea ce concurează la libertățile de circulație, dar, dincolo de acestea, statele își mențin autonomia macroeconomică și pot limita circulația capitalurilor, pot controla schimburile, dacă acest lucru este impus de asigurarea echilibrului balanței de plăți.

După cum se constată, problema care întreține cercul defectuos este una de natură fiscală, fiind vorba nu atât despre marile deficite bugetare, cât despre modalitățile care au fost aplicate până în prezent pentru finanțarea surplusului de cheltuieli publice peste veniturile bugetare. Pentru a depăși aceste presiuni pot fi luate anumite măsuri care ar putea să elimine măcar și parțial incongruența măsurilor promovate până în prezent:

the tax burden and the burden of compulsory levies.

A feature of the Moldovan economy is the emergence of the double deficit (the budget and current account) following liberalization policies and economic background of a poorly structured system.

The current account deficit was the main source of trade imbalance. The budget deficit was caused by increasing spending under the economic downturn, the deterioration in revenue collection capacity and the insufficient transparency of the budget year. All these have resulted in inefficient channeling of financial resources. In this context, the authorities have proposed that the main anchor control budget deficits and promoted severe fiscal policies. At the same time it started and the alignment of these policies to the requirements set by the European Union and international bodies, which paved the way for reducing the general government deficit ratio to GDP.

It is already clear that countries that have implemented restrictive fiscal policy in the early transition resumed growth process much earlier and have experienced much higher growth than countries that remained after the fiscal stance characterized by unsustainable budget deficits and high levels of spending.

Policies are needed to ensure sustainable growth, equitable and democratic bases.

Ignoring the situation in general government sector and focusing only on narrow budget deficit may create a wrong perception of the sector fiscal position. In many countries faced with severe economic crisis, there is a low budget deficit that actually is not a guarantee for investors. The existence of unregistered public activities in accounting terms, associated with quasi-fiscal activities, increases financial vulnerability of these economies and undermined investor confidence.

EU financial component evokes the principle of free movement of capital and the Member States to watch over their balances of payments, everything is allowed to complete freedom of movement, but beyond that, states retain their sovereignty and limit capital movements, can control the trade, if this is required for ensuring the balance of payments.

According to traditional metaphors, the so-called hand, the four freedoms of movement (of goods, services, capital and people) are the four fingers, and the provisions of the Treaty - that each Member State shall accept payment for goods trade, services and capital and capital transfers and wages in the currency of the creditor or the beneficiary's residence - the thumb is in the sense that those freedoms should not be anything if it restricted payments arising from transactions.

As found, the problem is a vicious circle that maintains a fiscal nature, it is not so much about budget deficits, as ways that have been applied so far to finance public expenditure over revenue surplus budget. To overcome these constraints can be taken certain measures that could eliminate at least partly

- cerințele de finanțare ale deficitului bugetar și datoriei publice deja acumulate impun crearea pieței secundare a titlurilor de stat. În acest fel pot fi rezolvate, dacă se gestionează corect cererea potențială de asemenea titluri, două probleme și anume: pe de-o parte este posibil să aibă loc o reducere a costului finanțării, deci o reducere a datoriei publice interne viitoare; pe de altă parte se poate îndepărta o parte din constrângerea monetaristă din economia Moldovei, prin atragerea de titluri de valoare a fondurilor aflate la dispoziția băncilor și destinate extinderii creditelor;

- crearea consolidării fiscale serioase, pornind de la experiența țărilor care au trecut prin această etapă (se va urmări reducerea cheltuielilor publice și eficientizarea lor pe destinații și nu majorarea cotelor de impozit, respectiv, creșterea veniturilor la bugetul de stat);

- stimularea actorilor pieței de capital, acțiuni care ar putea să aibă consecințe multiple.

Echilibrarea bugetelor locale în Moldova este urmarea descentralizării financiare după modelul Europei continentale, potrivit căruia au fost mai întâi transferate către comunitățile locale responsabilitățile, pentru ca mai apoi să fie transferate și resursele. Consecința a fost apariția unor presiuni asupra bugetelor locale (întru-cât responsabilitățile transferate au fost mai mari decât mijloacele alocate), situație frecvent întâlnită în Moldova, soluționată prin alocarea unor granturi condiționate și necondiționate către comunitățile locale odată cu aprobarea legii bugetare anuale.

Faptul că, în condițiile în care bugetul statului este echilibrat și guvernul face o limitare de impozite și taxe, atunci va apare un deficit bugetar. Acest deficit desigur că va trebui susținut din împrumuturi ce vor fi restituite ulterior cu dobândă, lucru ce va determina guvernul ca, în perioada următoare să mărească impozitele și taxele. Iată că, o limitare de impozite și taxe determină o creștere a acestora în viitor, neavând în acest fel nici un efect asupra consumului, deoarece "venitul permanent" nu este afectat. Deci, dacă venitul permanent nu este schimbat nu se va modifica nici consumul deoarece din reducerile de impozite și taxe economisite se vor plăti ulterior impozitele și taxele majorate.

Recepția unor importante deficite bugetare este consecința creșterii accelerate a cheltuielilor publice, a încetirii ritmului de creștere a veniturilor publice sau a ambelor cauze. Ele reprezintă efectul conjugat al politicii economice, financiare și monetare uneori imprudente și neraționale, precum și al climatului internațional nu totdeauna favorabil. Cele mai importante obiective urmărite în aplicarea politicii fiscale sunt menținerea deficitului bugetar în limite controlabile și finanțarea acestuia în condiții neinflaționiste, astfel încât bugetul să nu contribuie la creșterea lichidităților din economie.

Concluzii. Dacă veniturile bugetare nu acoperă cheltuielile bugetare, oficialitățile sunt nevoite să apeleze la o serie de surse de acoperire a deficitului bugetar:

- Solicitarea de împrumuturi de stat de pe piața internă, de la băncile comerciale și banca centrală, precum și de la populație (prin emiterea de titluri de stat); aceste împrumuturi au ca rezultat creșterea datoriei publice interne;

- Solicitarea de împrumuturi de stat de pe piața externă, de la alte guverne, instituții internaționale și bănci

incongruity promoted measures to date:

- financing needs of the budget deficit and public debt already accumulated require the creation of secondary market for government securities. In this way can be solved, if properly managed, the potential demand for such titles, two issues, namely: on the one hand may have been a reduction in financing costs, so a further reduction in domestic debt, on the other Party may remove some of the monetary constraints of the Moldovan economy by attracting securities funds available to banks and credit for expansion;

- achieving fiscal consolidation from the experience of having gone through this stage (it will aim at reducing public spending and streamline their destinations and not increase tax rates, respectively, increased revenue from the state budget);

- encouraging capital market actors, action that could have consequences.

Balancing local budgets in Moldova is the consequence of financial decentralization model of continental Europe, that were first transferred responsibilities to local communities, for then to be transferred and resources. The consequence was the emergence of pressure on local budgets (whereas the transferred responsibilities were greater than the resources allocated), a situation common in Moldova, decided by the allocation of conditional and unconditional grants to local communities with the approval of the Annual Budget.

We must not forget however, that while the state budget is balanced and the government is a reduction of taxes, and then will be a budget deficit. This deficit will be financed of course from loans to be repaid later with interest, which will determine the government that in the future to increase taxes. Behold, a reduction of taxes their results in an increase in the future, thus having no effect on consumption because "permanent income" is not affected. So if permanent income is not modified will not change because of reductions or consumption taxes saved will pay increased taxes further.

Registration is a consequence of large budget deficits in public spending growth, of the slowdown in government revenue or both. They are the combined effect of economic policy, financial and monetary imprudent and irrational sometimes and not always favorable international climate. The main objectives are to maintain the application of fiscal policy in the budget deficit and its financing controllable limits inflationary conditions, so that the budget does not contribute to increased liquidity in the economy.

Conclusion. When revenues do not cover budgetary spending authorities have to resort to a number of sources to cover the budget deficit:

- Calling the state loans on domestic commercial banks and central bank and the population (by issuing bonds), these loans have resulted in increased domestic debt;

- Calling the state loans from foreign markets, from other governments, international institutions and

străine; aceste împrumuturi au ca rezultat creșterea datoriei externe;

- Solicitarea de emisiunea de bani de hârtie (în fapt, un împrumut de la autoritățile monetare) cu consecințe negative asupra economiei naționale, prin creșterea masei monetare în circulație fără acoperire corespunzătoare în bunuri și servicii; aceasta conduce la reducerea puterii de cumpărare a banilor și, implicit, la creșterea prețurilor și tarifelor, adică la inflație.

foreign banks, these loans have resulted in increased debt;

- Calling the issue of paper money (in fact, a loan from the monetary authorities) with negative consequences on the national economy by increasing money supply in circulation without adequate coverage in goods and services, this leads to reduced purchasing power of money and thus to higher prices and tariffs, ie inflation.

Bibliografie/Bibliography

1. **Tudor Dumitrescu**, Echilibru economic general: teorie și aplicații /.- București : Editura A.S.E., 2002
2. **Daniel Daianu**, Echilibrul economic și moneda: keynesism și monetarism /.- București : Humanitas, 1993
3. **Anjela Baurciulu**, Echilibrul financiar public la nivel macroeconomic: autoref. tz. dr. în econ. /; cond. șt. Ludmila Cobzari .- Chișinău: [s. n.], 2006
4. **Constantin Popescu; Marin Băbeanu**, Echilibrul înaintării /.- București : Eficient, 1998
5. **Adriana Zaiț**, Echilibru sau dezechilibru economic / .- Iași : Editura Universității "Al. I. Cuza", 2000

SOCIOLOGIE/SOCIOLOGY

ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ALE CERCETĂRII STRUCTURII SOCIALE ÎN CONDIȚIILE TRANSFORMĂRII SOCIETĂȚII MOLDOVENEȘTI

**Victor MOCANU, dr., IIEȘP
Nicolae SALI, ULIM**

Recenzent: Vladimir BLAJCO, dr. hab., IIEȘP

Transformările socio-economice și politice din Republica Moldova au dus la formarea de noi grupuri sociale / straturi, noi structuri profesionale și au schimbat structura societății ca întreg. Pentru a reliefa un tablou cât mai adecvat al stratificării sociale în Republica Moldova, văzut prin prisma formelor de stratificare (economică, politică, socio-profesională și culturală), autorii concretizează unele aspecte teoretico-metodologice care se referă la: definirea și delimitarea fenomenului de stratificare socială; teorii asupra stratificării; manifestarea stratificării; variabile de stratificare; tehnici de stratificare.

Cuvinte cheie: clasă socială, structură socială, stratificare socială, educație, ocupație, mod și stil de viață.

Tranziția la economia de piață a Republicii Moldova a condiționat schimbări majore în plan economic și politic, a afectat condițiile de viață, comportamentale și mentalitatea populației. S-a modificat esențial și structura socială a societății.

Din aceste considerente, e important să se studieze schimbările apărute în structura socială în ultimele două decenii.

În literatura de specialitate structura și stratificarea socială este abordată fundamental în lucrările lui Rosse S.S. (Social-stratification în the United States); Giddens A. (Sociologie); Max Weber (Etica protestantă și spiritul capitalismului); Сірікин П. (Челіаек, цівілізація, ібщестай); Abraham, D. (România rurală și România urbană la un deceniu de «reformе»). Schimbări în structura socială a României în perioada 1990-1999); Larionescu, M., Mărginean, I., Neagu, G. (Constituirea clasei mijlocii în România); Bădescu G. (Atitudini și percepții privind inegalitatea socială în România) ș. a.

În Republica Moldova anumite aspecte ale stratificării sociale și-au găsit reflectare în lucrările sociologilor A. Timuș, G. Entelis, N. Țurcanu, politologilor și filosofilor A. Roșca, P. Varzari, A. Zavtur, Cl. Zavtur, A. Pascaru, V. Moșneaga, V. Saca etc. În plan sociologic, atenția cercetătorilor a fost focusată pe relevarea problemelor sociale cauzate de reformele din societate și necesitatea perfecționării politicii sociale.

Pentru a reliefa un tablou cât mai adecvat al stratificării sociale în Republica Moldova, văzut prin prisma formelor

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF THE RESEARCH OF SOCIAL STRUCTURE IN THE CONDITIONS OF MOLDOVAN SOCIETY'S TRANSFORMATION

**Victor MOCANU, PhD, IEIPS
Nicolae SALI, ULIM**

Reviewer: Vladimir BLAJCO, PhD, IEIPS

Socio-economic and political transformations in Moldova lead to the formation of new groups/strata, new professional structures and changed the structure of society as a whole. To highlight a picture of the social stratification in Moldova, seen through the forms of stratification (economic, political, socio-professional and cultural) the authors reflected the theoretical and methodological aspects relating to: the definition and delimitation of the phenomenon of social stratification, the stratification theory, the manifestation of stratification, the stratification variables, stratification techniques.

Key words: social class, social structure, social stratification, education, education, fashion and lifestyle.

The transition to market economy in Moldova conditioned changes in economic and political conditions affecting the life, behavior and mentality of the population. The social structure of society has also essentially changed.

For these reasons, it is important to study changes in social structure over the past two decades.

The literature fundamentally addressed the structure and social stratification in the works of Ross S.S. (Social stratification in the United States), Giddens A. (Sociology), Max Weber (The Protestant ethic and the spirit of capitalism); Sorokin (Man, civilization and society); Abraham, D. (rural and urban Romania at a decade after the "reforms". Changes in the social structure of Romania during 1990-1999); Larionescu, M., Marginean, I., Neagu, G. Establishment of middle class in Romania), G. Badescu (Attitudes and perceptions of social inequality in Romania).

In Moldova some aspects of social stratification have found reflection in the work of sociologists A. Timuș, Entelis G., N. Turcanu, political scientists and philosophers A. Rosca, P. Varzari, A. Zavtur, C. Zavtur, A. Pascaru, V. Moșneaga, V. Saca etc. The sociological researchers' attention was focused on highlighting the social problems caused by the reforms necessary to improve society and social policy.

To highlight a picture of the social stratification in Moldova, seen through the forms of stratification (economic, political, socio-professional and cultural) the

de stratificare (economică, politică, socio-profesională și culturală), autorii concretizează unele aspecte teoretico-metodologice care se referă la: definirea și delimitarea fenomenului de stratificare socială; teorii asupra stratificării; manifestarea stratificării; variabile de stratificare; tehnici de stratificare.

1. Definirea și delimitarea fenomenului de stratificare socială:

a). stratificarea poate viza fie indivizi fie pozițiile sociale. Este de observat că centrarea pe indivizi are inconvenientul pulverizării straturilor, fiind practic atatea straturi cți indivizi.

b). stratificarea are la baza o serie de elemente foarte concrete: putere, prestigiu, recompense, care caracterizează fiecare poziție socială.

c). stratificarea se manifestă la toate nivelurile de organizare socială: macro, mezo, micro.

d). sistemele de stratificare sunt complexe (ele îmbină simultan mai multe aspecte de stratificare).

e). stratificarea semnifică existența unor inegalități sociale, dar nu toate inegalitățile dintre oameni.

f). toate sistemele de stratificare presupun mai multe feluri de inegalități, însă nu toate sunt egal acceptate. O societate nu poate exista dacă inegalitățile din interiorul ei nu sunt acceptate de majoritatea populației. Pentru a fi acceptate ele au nevoie să-și găsească justificarea într-un sistem de valori prin care se ajunge la calificarea unor inegalități ca echitabile (acceptabile) și altele ca inequitabile (injuste). Sistemul de valori se schimbă în cursul istoriei și variază de la societate la societate

2. Teorii asupra stratificării

Teorii conflictualiste

Teoriile conflictualiste insistă asupra conflictelor sociale generate de inegalități, preocupându-se de procesele istorice de schimbare. Prototipul îl constituie teoria marxistă, dar există și alte teorii. Marxismul utilizează noțiunea de clasă socială care este privită nu numai ca element pasiv ci ca element motor al schimbărilor în societate.

Ideile fundamentale

a). sociologic la Marx noțiunea de clasă derivă din cea de mod de producție, compus cum se știe din 2 componente majore: forțele de producție și relațiile de producție.

b). clasele se definesc în raport cu sursa de venituri, elementul central în definiție fiind proprietatea.

c). Marx subliniază deosebirile de interese ale diverselor clase sociale, și accentuează până la maxim divergențele între clasele opuse.

d). se consideră că divergențele se transformă în conflicte între clase, lupta de clasă fiind motorul transformărilor sociale majore.

e). Marx sesizează imposibilitatea practică a acțiunii colective a unui grup difuz și recurge la metafora hegeliană a trecerii de la clasă în sine la clasă pentru sine.

f). în societatea capitalistă lupta între clasă proletariatului și cea a burgheziei se va solda cu victoria primei și va avea ca rezultat eliminarea inegalităților sociale. Marx a greșit văzând în lupta de clasă un joc cu suma nulă, finalmente au câștigat ambele clase și a

authors reflected the theoretical and methodological aspects relating to: the definition and delimitation of the phenomenon of social stratification, the stratification theory, the manifestation of stratification, the stratification variables, stratification techniques.

1. Definition and delimitation of the phenomenon of social stratification:

a) The stratification can cover either individuals or social positions. It is noted that focusing on individuals has the inconvenience of spray coatings, existing practically as many individuals as there are layers.

b) Stratification is based on a series of very specific elements: power, prestige, rewards that characterize each social position.

c) Stratification occurs at all levels of social organization: macro, mezo and micro.

d) Stratification systems are complex (they combine multiple aspects of stratification).

e) Stratification means the existence of social inequalities, but not all inequalities among people.

f) All stratification systems require different kinds of inequality, but not all are equally accepted. A society can not exist if its inequalities are not accepted by most people. In order to be accepted they need to find justification in a system of values which classifies some inequalities as equitable (acceptable) and others as inequitable (unfair). The values in history change and vary from society to society.

2. Theories of stratification

Conflict theories:

The conflict theories insist on the social conflicts of inequality, and vigilance in historical processes of change. The prototype is the Marxist theory, but there are other theories. Marxism uses the notion of social class that is seen not only as a passive element but as element that induces changes in society.

Fundamental ideas

a) sociologically Marx's notion of the class is derived from that of mean of production, made of 2 major components: productive forces and production relations.

b) classes are defined relative to the source of income, the central element in the definition being the property.

c) Marx points out the differences of interests of different social classes, and maximally accentuates the differences between opposing classes.

d) it is considered that divergences turn into conflicts between classes, class struggles being the major social transformations engine.

e) Marx senses the practical impossibility of the collective action of a diffuse group resorting to the Hegelian metaphor of the transition from the class itself to the class for himself.

f) In the capitalist society, the class struggle between the proletariat and the bourgeoisie will result in the victory of the former and will result in the elimination of the social inequalities. Marx was wrong seeing the class struggle a zero sum game, finally both classes won and the society a whole progressed.

An opponent of the Marxist, Max Weber, resorts to another two dimensions:

progresat societatea în întregul său.

Un adversar de-al marxismului, Max Weber, mai recurge la alte două dimensiuni:

a). *cea de status social* având ca rezultat grupe de status, cuprinzând persoane cu trasaturi comune în privința stilului de viață, prestigiului familial, fiecare individ acționând în sensul de a se identifica cu cei de același status și de a se distinge cu cei de status diferit.

b). *cea de politică*, conducând la construirea grupurilor și partidelor.

Mai există și teoriile lui Pierre Bourdieu, care abordează problematica inegalităților sociale aducând în discuție explicații extrem de interesante. Două idei ale lui Bourdieu sunt esențiale: noțiunea de clasă este diferită de cea utilizată de marxism, categoriile sociale aflate în raport de dominație unele față de altele se diferențiază. Bourdieu construiește astfel o întreagă teorie a dominației culturale, idee care se află în centrul tuturor lucrărilor sale. A doua contribuție majoră la dezvoltarea paradigmatelor se referă la faptul că deși marxismul dovedește că miza lor principală este schimbarea, el vrea să explice de ce și cum funcționează un sistem inegalitar, aflat într-o relativă stabilitate.

Teorii functionaliste

În explicarea stratificării sociale, o serie de idei sunt legate de problema stabilității, funcționării sistemului. Inițiatorii teoriei de inspirație functionalistă asupra stratificării sunt unanim recunoscuți ca fiind K. Davis și W. Moore. Postulatul central al teoriei lor și al tuturor teoriilor functionaliste este acela că stratificarea răspunde unor necesități sociale și are la bază diferențierea profesiilor. Pentru a sintetiza concepția lor se reproduce o schemă de expunere:

a). orice societate este o mulțime de poziții structurate, cărora le sunt atașate îndatoriri sau funcții.

b). membrii societății trebuie repartizați în aceste poziții.

c). îndatoririle legate de fiecare poziție trebuie îndeplinite de către cei care ocupă pozițiile respective.

Teorii de tip economic

Piața statuturilor sociale nu este una în întregime liberă, întotdeauna există constrângeri sociale care limitează jocul liber al cererii și ofertei. Diferențele de venituri între diferitele categorii de populație rezultă din alți factori decât cererea și oferta legate de ocupațiile respective.

3. Manifestarea stratificării

Vom aborda două tipuri principale de concepții în această problemă a caracterului elementelor sau a formei în care se materializează stratificarea.

Nominalista: porneste de la ideea existenței unui continuu social. Exemplu: mărimea venitului de care dispune o familie sau un individ.

Realista: conferă unităților obținute prin clasificare o existență obiectivă, independentă de cel care realizează clasificarea. Spațiul social astfel imaginat este unul discontinuu, format din elemente clar determinate. Lucrările sociologice menționează trei elemente: statusul, stratul, clasele.

Statusul are trei accepțiuni:

a) The social status resulting in status groups, containing people with common characteristics in terms of lifestyle, family prestige, each individual acting in the sense of identifying himself with those of the same status and to distinguish himself from those of a different status.

b) The policy, leading to the establishment of groups and parties.

There are also the theories of Pierre Bourdieu, which address the issue of social inequality explanations focusing on extremely interesting explanations. Two of Bourdieu's ideas are essential: the notion of class is different from that used by Marxism, the social categories that are in a dominant relationship to each other are different. Thus, Bourdieu builds an entire theory of cultural domination, an idea that is at the center of all his works. The second major contribution to the development of paradigms is referring to the fact that although Marxism proves that their main stake is the change, he wants to explain why and how an unequal system functions, located in a relative stability.

Functionalist theories:

In the explanation of social stratification, a number of ideas are related to the problem of stability, of system functioning. K. Davis and W. Moore are widely recognized as the initiators of the functionalist theory about the stratification. The central postulate of their theory and of all the functionalist theories is that stratification responds to social needs and is based on the differentiation of the professions. To summarize their conception, a displaying scheme is reproduced:

a) any society is a set of structured positions, to which duties or functions are attached.

b) members of the society must be assigned to these positions.

c) the duties related to each position must be accomplished by those who occupy those positions.

Economic theories:

The social statuses' market is not entirely free, there are always social constraints that limit the free game of supply and demand. Income differences between different categories of population result from factors other than supply and demand related to these occupations.

3. The manifestation of the stratification:

We address two main types of concepts in the issue of items' character or the forms in which stratification is materialized.

Nominalistic: starts with the idea of the existence of a social continuum. Example: the income value of a family or individual.

Realistic: the units manufactured by classification are given an objective existence, independent of the one who makes the classification. This imagined social space is discontinuous, consisting of clearly determined elements. Sociological works mention three elements: status, stratum, classes.

Status has three meanings:

- Designates a social position in relation to others, in the sense that occurs when the couple role-status is

- desemnează o poziție socială în relație cu altele, în sensul în care apare atunci când se descrie cuplul rol-status.

- provine de la Weber și vizează stima, onoarea și prestigiul de care se bucură o persoană.

- apare ca o noțiune sintetică, ce se obține prin agregarea mai multor criterii.

Stratul este un concept generic utilizabil în orice clasificare ierarhică pentru a evidenția grupe de indivizi sau de poziții sociale aflate aproximativ la același nivel al ierarhiei. Putem desemna un grup de statusuri.

Distincția dintre statusul social și clasa socială este importantă, deoarece rezultatele diferitelor analize arată că primul termen influențează stratificarea consumului cultural (muzică, artă, teatru, cinema), iar cel de-al doilea influențează stratificarea șanselor economice de viață (riscul de a rămâne șomer, variabilitate pe termen scurt a veniturilor, posibilitățile de câștig pe termen lung). Constituirea unei clase mijlocii puternice, durabile, este asociată, de regulă, cu stabilitate socială, prosperitate, economie de piață funcțională, democrație, societate civilă. Societatea modernă este, în mare parte, o proiecție a clasei mijlocii, a valorilor și stilurilor sale de viață (Mărginean, 2004). Definirea conceptului de clasă mijlocie implică conectarea la o serie de alte concepte privind grupuri ierarhizate de populație: clase, categorii, straturi sociale. Ierarhizările se constituie ca urmare a interacțiunilor sociale între oameni, în funcție de anumite criterii, cum ar fi: proprietatea, ocupația, instrucția, venitul, puterea, prestigiul social etc.

Evoluția structurii sociale din prezent arată o sporire continuă a ocupațiilor non-manuale care depind de piața muncii, nu de proprietate: funcționari, vânzători, salariați ai profesiilor liberale, liber profesioniști, cadre manageriale. Constituirea noii clasei mijlocii semnifică completarea diversificării structurii sociale bazate pe proprietate, prin adoptarea unei structuri axate pe ocupație.

Variabile de stratificare

Tehnica de stratificare poate fi clasificată:

a). După obiectul supus ierarhizării:

- poziții sociale
- poziții personale

Dacă se clasifică pozițiile, operația se poate realiza folosind criterii:

- directe, legate de poziții.
- indirecte, legate de indivizii ce ocupă efectiv pozițiile.

b). după semnificația straturilor obținute:

- straturi reale, materiale, obiective.
- straturi arbitrare, convenționale.

c). După tipul variabilei:

- variabile discrete
- variabile continue

d). După natura indicatorilor:

- indicatori obiectivi, externi
- indicatori subiectivi

e). După numărul de dimensiuni ale spațiului social:

- clasificări unidimensionale
- clasificări multidimensionale

f). După numărul de indicatori folosiți

described.

- Comes from Weber and targets the respect, honor and prestige enjoyed by a person.

- Appears as a synthetic concept, which is obtained by the aggregation of several criteria.

Stratum is a generic concept for use in any hierarchical classification to point out the groups of individuals or social positions that are approximately at the same hierarchy level. One can describe a group of statuses.

The distinction between social status and social class is important because different analyses results show that the first term influences the stratification of cultural consumption (music, art, theater, cinema) while the second influences the stratification of economic living chances (risk of remaining unemployed, short-term variability of income, long-term income possibilities). The establishment of a strong sustainable middle class is usually associated with social stability, prosperity, functioning market economy, democracy, civil society. Modern society is largely a projection of the middle class, its values and lifestyles (Mărginean, 2004). Defining the middle class involves connecting a series of other concepts related to hierarchical groups of population: classes, categories, social strata. Hierarchies are due to social interactions between people, according to certain criteria, such as property, employment, training, income, power, social prestige, etc.

The evolution of social structure now shows a continuous increase in non-manual occupations that depend on the labor market, not on the property: clerks, vendors, employees of the liberal professions, self-employed, managerial staff. The establishment of the new middle class signifies the completion of the diversification of the social structure based on the property, by adopting a structure focused on occupation.

Stratification variables

The stratification technique can be classified:

a) By the object subjected to hierarchization:

- Social positions
- Personal positions

If positions are being classified, the operation can be done using criteria:

- Direct, related to the position.
- Indirect, related to individuals occupying positions effectively.

b) By the significance of the obtained strata:

- Real, material, objective strata.
- Arbitrary, conventional strata.

c) By the variable type:

- Discrete variables
- Continuous variables

d) By the nature of the indicators:

- Objective, external indicators
- Subjective indicators

e) By the number of dimensions of the social space:

- One-dimensional classification
- Multi-dimensional classification

f) After the number of used indicators

- Classification by unique criteria.

- clasificări unicriteriale
- clasificări multicriteriale
- g). După aria de cuprindere:
 - nivel local (comunitar)
 - nivel general (societal)

Gosta Carlsson enumera 10 indicatori mai des folosiți: prestigiul, puterea politică, influența personală, statusul economic, importanța funcțională a ocupației, nivelul de calificare, accesibilitatea socială a poziției, ideologia, resurse economice, nivel de consum, atribute culturale, stil de viață, educația.

Tehnici de stratificare

Evaluarea persoanelor pe o scală convențională, discretă, unidimensională, pe criterii subiective.

Lloyd Warner propune o formă simplificată la maxim pentru a prezenta un eșantion de persoane pe o scală de straturi sociale:

a) se constituie o echipă de informatori, persoane care cunosc bine toți membrii colectivității.

b) se cere acestora să-și exprime opinia în legătură cu numărul și semnificația claselor sociale recunoscute în populația respectivă.

c) după definirea scalei se cere informatorilor să plaseze pe aceasta pe fiecare din membrii adulți ai comunității.

Scale folosite de Warner: sunt: upper-upper, lower-upper, upper-middle, lower-middle, upper-lower, lower-lower. În alte contexte scalele se pot restrânge la doar trei: upper class, middle class, lower class.

Caracterul multidimensional al stratificării, înseamnă că poziția unui individ pe o dimensiune a stratificării nu este deductibilă din poziția sa pe altă dimensiune. Când ierarhiile se modifică rapid și profund, corelațiile dintre factorii respectivi sunt foarte ridicate, dar ele nu sunt niciodată perfecte, există un număr neglijabil de indivizi ai căror locuri pe scalele ierarhice nu corespund. Inconsistența statusului unui individ evidențiază tocmai existența acestui gen de decalaje între pozițiile ocupate de acest individ pe mai multe scale ierarhice.

Concluzii:

Transformările socio-economice și politice din Republica Moldova au dus la formarea de noi grupuri sociale / straturi, noi structuri profesionale și au schimbat structura societății ca întreg. Noile grupuri/straturi sociale apar nu în baza principiilor clasice de stratificare, ci au la temelie particularități legate de procesele de privatizare, de formarea economiei și relațiilor de piață specifice naționale, de factori geopolitici. Considerăm, că utilizarea aspectelor teoretico-metodologice ale cercetării structurii sociale propuse în acest articol vor contribui la organizarea cercetărilor sociologice cu scopul determinarea tendințelor evoluției stratificării sociale în condițiile transformării societății moldovenești.

- Multicriterial-classification.

g) After the scope:

- Local (community) level
- General (society) level

Gosta Carlsson lists 10 indicators most commonly used: prestige, political power, personal influence, economic status, functional importance of the occupation, qualification level, availability of the social position, ideology, economic resources, level of consumption, cultural attributes, lifestyle, education.

Stratification techniques:

Assessment of individuals on a conventional, discrete, uni-dimensional scale, by subjective criteria.

Lloyd Warner proposes a maximally simplified form for presenting a within a sample of persons on a scale of social strata:

a) a team of informants is formed, people who know well all the members of the community.

b) it is required from them to express their opinion about the number and significance of social classes that are recognized in the respective population.

c) after defining the scale the informants are required to place on it each of the adult members of the community.

Scales used by Warner are: upper-upper, lower-upper, upper-middle, lower-middle, upper-lower, lower-lower. In other contexts scales can be restricted to only three: upper class, middle class, lower class.

The multidimensional nature of the stratification means that an individual's position on a dimension of the stratification is not deductible from his position on another dimension. When hierarchies are changing rapidly and deeply, correlations between these factors are very high, but they are never perfect, there is a negligible number of individuals whose places do not match the hierarchical scales.

An individual's status inconsistency reveals exactly the existence of this kind of differences between the positions of this individual on multiple hierarchical scales.

Conclusions:

Socio-economic and political transformations in Moldova lead to the formation of new groups/strata, new professional structures and changed the structure of society as a whole. New groups / strata are not created based on the classical principles of stratification, but have features related to the privatization processes, to the formation of the specific economy and national relations, and to the geopolitical factors. We believe that the use of theoretical and methodological aspects of the research of the social structure proposed in this article will contribute to the sociological research organization in order to determine the trends of the evolution of the social stratification during the transformation of Moldovan society.

Bibliografie/Bibliography

1. Burris, V., The Neo-Marxist Synthesis of Marx and Weber on class in N. Wiley, „The Marx – Weber Debate”, Sage Publications, London, 1987.
2. Marginean, I., Precupețu, I., (coord), Calitatea vieții în România, București, 2010.
3. Ghidens, A., Sociologie, București, 2000.

4. Вебер М., Основные понятия стратификации, <http://socioline.ru/pages/maks-veber-osnovnye-ponyatiya-stratifikatsii>.
5. Кармадонов, О.А. Социальная стратификация в дискурсно-символическом аспекте// Социологические исследования, №6, 2010, стр. 3-12.
6. Сорокин П. А. Человек. Цивлизация. Общество. - М.: Политиздат, 1992.
7. Руткевич М.Н. Социальная структура. М., 2004.

**Bun de tipar: 30.12.2011. Tirajul 100 ex.
Coli de tipar 25,86. Coli editoriale 20,14. Com. 4.
Complexul-Editorial al IEFS, 2011**